LTK Beets

C 10 1

X

1

1845.

Advies op eene Circulaire
van Heldring.

Adres op Heldings Circulaire 1

Er wordt my wel wat weinig tyd gelaten tot eene verschil overweging van den belangryken punten, in de wel heid des harten geschreven brief van Broeder H. Ik kan dus slechts zeggen hoe ik tot hiertoe gevoeld heb.

Het Evangelie te prediken dat is de weg om de wereld aan de wetten van Christus te brengen; de lastbrief van een iegelyk Christen in zyne kring. Medewerking aan Evangelieprediking op allerlei wyze een dierbaar voorrecht. In de Maatsch. tot Nut van 't A. kan ik geen lid zyn, omdat zy ondanks allerlei voortreffelykheid, het Ev. niet predikt; van het Bijbelgen moet ik het weren omdat het, ondanks vele getrekken, 't Evan. verspreidt. Aanmoediging tot het oprichten van Genootschapp: vind ik in de Schrift niet; vryheid om er, daar te, eenmaal bestaan, in te gaan in het begrip: alles is het uwe. Een ~~[illegible]~~ [illegible] te deeren door elk geen die in het geloof eenstemmig zyn acht ik van geen groot belang; eene samenkomst ter onderlinge bespreking, veel beslissings, van deze en andere gewichtige punten zeer wenschelyk. Gebedsvereeniging dierbaar plicht.

God gebiede zyn zegen.

15 Juny 1845.

Advis door de eerste
Samenkomst van Cheukelke
Vierders.

De eerste vergadering is gehouden
te huur van de Wr. Pierson
te Amsterdam.

LTK Beets

C 10 2

7

1852.

Betreffende den geprojecteerde Predikanten Vereeniging.

Betreffende een Predikanten Vereeniging.

Bijvoegsel Nbl. 21.

4 Maart 1852.

Copie van een brief aan de predikanten Schouw Sant. Mart. te Arnhem en v. Rhijn te Cleef, betreffende een gepropageerde predikanten Vereeniging, lagen of dag.

Geachte Vriend en Broeder!

Het nevensgaand concept door de Oosterlee gesteld en de vrucht van eene opzettelijke en langdurige samenspreking, waartoe ik onlangs het hem en Doedes gelegenheid had.

Gij zult daarin eene aanmerkelijke wijziging ontdekken van de denkbeelden, waartoe wij te Utrecht gekomen waren.

Doch ik voor mij geloof dat die wijziging goed is. Zij is de vrucht van halen overleg en inwerking onzer denkbeelden aan de zaak. Mij vroeger ons moral; als de zaak in het leven treedt, welke zal dan hare verhouding zijn tot het bestaande? Zoo zal zij werken? Wat zal zij kunnen werken? Hoe moet zij in den aanvang wezen om voor de toekomst niets te praejudiciëeren, en om reeds in den aanvang af vruchtbaar te kunnen zijn.

Om vruchtbaar te zijn moet eene instelling niet slechts huwbaar wezen; zij moet liefde wekken, liefde zoeken. Daar actief moet een passief inden waar op het werkt. Om werking te hebben moet er verhouding en betrekking zijn tusschen den werker en hetgeen bewerkend.

Die iets doen wil, niet tot zijn eigene eer, genoegen of satisfactie, noch ook om een eenig weinig in bepaalden kring genoegen of satisfactie te geven, maar om weldadig werken voor of op tijd- landkerk genooten, moet het zoo doen dat zij onder het bereik zijner beweging blijven, dat zij hem volgen kunnen en dat zij het willen. Niet zoo ook is er moet hij een bepaalden weg wijzen en denken, en krachtig daarop voorgaan, maar niet zoo hard loopen dat slechts zij die reeds geleerd hebben hem volgen kunnen; ook moet hij achterlijk geen deuren sluiten.

ja Zuid en Lich aan niet anders worden dan in der vorm van een gedwongen protectoraat; maar niet generaal Lich? Uit kabinet generaal uyt Lelie & blijft geïsoleerd. Ook Lie Lucht en Leekaam en Baas Langeraam trouwens lijngroepen, in rotte uniform, & uitkomen uitgericht uit alle d wapenen der rechter & linker Land. Maar waar zijn de leiders, d raaiers, de medecynmeesters? Klaag, lui zij zij & dan kijgen men adergaan. De Lebrenners en Jer.ten veren gemapende bondsleden. Zeggen. Landers spelt bedanke dat uij geen bruinde kijgliede behoren te wezen!

Het plan van het Cagnes, Eos als v. O. het ontwerp heeft, & denkt mij daarom den goed moet het heel aanspreek aan de vereni. Ede & catholyke kringen, dan & anerkend zij zij gewenkt, & de adelspaquetten hebben ingraan. Motto: an dat het dagonderdeel staat p. Le vaal ons, elementair is, & de Lelie aller het kunst licht en de anderen & donkeren.

De polemische Leiding der Ath. party (bv. der Haagsche bovenst) & daarom spanties, en. dat zij een ons a directie gemeente, en dat zij een Commissaris in de Camp aanstelt. Dan is het spuit der altrechts, & de plicht zij - de Leeft tweet & deelen. Vorenbel dat zij Lar Kinik verstaat, & te tweed dat zij Catholyk Hester & Lie mot. Zij Leeft 2 de alles zelf ontbijten. Maar waar blijft de vrucht?

Ach, de Leeraars, met het vuur in de mond Lidea zijn, & dat moet uit blijken. Trotti ziet te verheffen dan uit volkslen verlenbering, uit te zeilt. Zonder dan het Evangelie uit Lee & de Laude & stem, anders blijft het alleenen. Als uitbreiding gesproken partij & vredelijken en veel valt uit te brengen, zoals Laan zijn nothing de Leiding, wapens, waarin ons & tweed dat gelijk & dat Lesloten zich uitbreken moet; Le punte dan vinden het punt. Hoe dan dwaal het dan uitbreiding, reine & paradox te Laden, op dat altijd zij gevaren den kinnen minden.

Evenwig deze mueten; toch is aan Utgen de adeuwing der laatste 12 jaar geleen Leeft. Haag, en ook uit Leeten der vrang punten zij zouden gaan?

Zij moeten vereenigd en adeen weg & dag de uit zog te betreden, en anden Kanelig als zeun dan deze de uitbalting & van deze anderen. Zij moeten op dan gaan adelsdeelen stoten, & niet wagen uns ook op te laden kinnen. Maar zullen dien uitgaan uitrichten Leeden kinnen te zij te uit de stelle op altijd Lelen uiten. Als de abnormale staat de normale & gaanderen, vaardet & kinnen. De spreiden uitgaan gaan een gaanderen ogaan. De dute betekent dat te Lange, maar de Haagt dan kranke niet mee realtaak der gnondsaid, zoals deuigt en uit het gebruik in medicijnen, dan zij uitkonden te kinnen verdragen, & dit den uitkonden te kinnen genezen.

Ik gebruikte gelaard. Ik pleegde meester waarvan
een opperbestuur college, en vervaar candi-
daat de stadsen op Leaat. Zegged: het
de naam Zijne materiael medica niet? Gaan;
maar hij had de zijn patienten.
Ik zij vond, hebben wij niet geen beschaafde
of candidaat te doen. Met vergeld ij heet
1° in zijn medicijnmeesters.
2° de zijn schoon Goede patholoog te zijn.
3° de gaande hebben den medicijnmeesters niet
zelden, maar die heet zijn.
etc. etc. —

Fantaisie en Werkelijkheid.

Mijn [illegible] de Spijker. Aftrap der Heeren te Vreeding van het prof.
Feltman. Heer en Medebroeder,
Met zeer zeggen niet ik te beleefdelijk aankreggen om
de Vreeding en zeer te openbaren Vrijer. Ook niet ik in
veel danken mijn Heer gemeenteden, en Limmaeyers, die
te aanzien van het Gezondheid is acht genomen, en
die mij ook te expliek brogt zeer zijn, door de Loop,
dat ook te [illegible] Gedoen ik opeenlijk Lal antwoorden, want
de zeer vriendelijke [illegible] zijn ook, onder zoo, te veel dan
opmerken dat de [illegible] Gemeente bleeden niet hebben
te zijn verwacht. [illegible] Heer en Verslag, te leveren ge-
opstelt, maar daarom mij niet verhelpt, zoo wij dat
te kleyheid te zijn rapen beigt, dat te bevindelijk
is zeer dan datum en te zijn aanvoegelijk, heer
daar den tijd te het dunkben de Let te zijn, of te beven
dij zeer dan tijd. maar op het algemeen onderdeel dan te
te dagbladen te zijn mede te verkeeren wanneer; zoo dat
de Broedereen op een vereeniging, zoo te ook aan
te Leden gegeven niet geweigerd is, en dat de zeggen-
schap als een byzonder teeken van broederlijke te zijn
aan te zeekenen, maar en te te uitkomen, dat die vergaad.
en te verschil te zijn gang niet anders dan broeders kost.
Indien ik in mij ook te [illegible] heeren moest of wilde
spreken, zou zoo ik verzekeren het zegt te hebben, en het

1851 of 52. 2/2

Geachte Vriend en Broeder!

Het verongeval Concept dezer is [illegible]
gestoten en te vinden te een spreekelijke dagdaag
Jaarspreking waar ik altijd zeer lust en
Broeder gelegenheid had.
Gij vind daarin een wetteljke wijziging aan.
dekken van de Vaderlandsche, waar ij te tekenen
geheim waren.
Ook te mij gelijk dat die wijziging goed
is. Zij is de richting van meer overeenkomst,
tusschen Vaderlanders en te realiteit,
Ik erg aan twijfel: as te vast is het Leven heeft,
welke het [illegible] te beveiling zijn te het bestaan?
Zoo het ij werken? Wat het ij kunnen worden?
Dan rust ij in den Zaaring zijn, om om de
beekwet reet te praeparateeren, en van
de Zaaring af niet klaar te kunnen zijn?
Om niet klaar te zijn moet en inspelling
Zuurbee zijn, Eerste werken, liefde
Loeken. Heer aetief rollen Karpief
ende vrouw zij werkt. Om weking te
Lebben, hoek te wetenden zijn tusschen den
wekker en het te bewerken.
Ik ook dan niet, niet te zijn eigen eer, genoeg
of Statistiek, ook te een Zaaring
in bepaalden tijd genoeg of Statistiek

te geven, maar om vuldadig te werken
voor en op tijd- land- en kerkgenooten
moet het lóór doen, dat zij onder het bereik
zijner bewerking blijven, dat zij hem
volgen kunnen, indien zij het willen. Met nadruk en
ernst moet hij een bepaalden weg wijzen
en drukken; en krachtig daarop voorgaan,
maar niet zoo hard loopen dat slechts
zij die reeds geleerd hebben hem volgen
kunnen; ook moet hij achter zich geen duinen
sluiten.

In den strijd dezer tijden, hebben wij behoefte
aan een goeden en schoonen banier, van
bepaalde kleur en opschrift, maar ge-
schikt om slechts vijanden uit te sluiten,
en alle vrienden te vereenigen.

Een banier ~~ook~~ die om ook vrienden maakt.

Wij moeten niet slechts met de keurlingen
strijden. Wij mogen in het geheel niet met de keurlingen tegen de regenten (kerken) Wij moeten reconciliëren;
en dit vooral; omdat iemand over te
brengen tot onze vijanden, daar onze overtuiging
is, hem nuttig te zijn tot zijne zaligheid.
Dat is tot zoo veel wel over de strijd, maar wanneer ons
zielen kunnen.

Dat is het koninkrijk der hemelen, en zelfs meer dan dat dat wij
in onze kerk, in ons Nederland, in onze
tijd willen handhaven en uitbreiden;
het is ook de zaligheid der zielen
dat wij willen bevorderlijk zijn.

Zoo dat ons werk, zoo dat onze strijd
niet is, in alle werk, is elke
strijd klein.—

Doordringen we ons tot wel aan deze
gedachte ~~[illegible]~~. Plaatsen we ons op
dit standpunt, en zien wij in deze rond, wat
kan er gedaan worden? Zij de vraag; niet
wat wij er kunnen gedaan worden?

Het antwoord op de laatste vraag brengt ~~[illegible]~~
ons begeerten op een paar [illegible] ~~[illegible]~~. Het antwoord op de
eerste gaat uit de werkelijkheid uit en
brengt ons op het spoor van roeping

Een orthodox gereformeerde predikant
ten vereeniging zou kunnen gesteld worden,
dertig à veertig (meer) leden sterk, een
getuigenis afleggende tegen die kerk en door de in die kerk
merkende waarheden en zakken; maar wat
zoal zij verder met (en uit) een orthodox gerefor-
meerde predikanten vereeniging doen?

De punten van afstoting zijn onmiddelijk; maar waar zijn de punten van aanraking, met onze natie als wordende, met onzen tijd als wordende? Ik kan mij de werkzaamheid van zulk een lichaam niet anders voorstellen dan in den vorm van een geduurig protesteeren; maar wat genereert het? Dit kan niet genereeren, want het is en blijft geïsoleerd. Ik zie in zulk een lichaam, een zeer langzaam toenemend krijgscorps, in nette uniform, en ontkomen uitgerust met alle de wapenen der rechter en der linkerhand. Maar waar zijn de herders, de zaaiers, de medeganmeesters? helaas, hier zijn zij in den krijgsman ondergegaan.

De herbouwers van Jeruzalem waren gewapende bouwlieden, zeer goed! ~~Maar~~ laat ons ~~zorgen~~ bedenken dat wij geen bouwende krijgslieden ~~maken~~ ~~worden~~ behoorden te zijn.

Het plan van het Congres, zoo als v. O. het ontworpen heeft, is dunkt mij daarom zoo goed om dat het aansluit aan de ironische & catholische neigingen die in onzen tijd zijn opgewekt, en de edelste geesten hebben ~~aangegrepen~~ ingenomen. Ondat het dogmatisch standpunt, hoe vast ook, elementair is, en derhalve onder het bereik ligt van de omvattende en duidende.

De polemische ~~richting~~ houding der orthodoxe party (b.v. der Haagsche ~~Heeren~~ broeders) is daarom faultief, ~~en~~ dat zij eene wil onderrichte gemeente, ~~en~~ dat zij connaissance de cause onderstelt. Deze ontbreekt, en zij schiet zij in de lucht. Dit heeft twee nadeelen. Voorzeker dat zij haar kruit verschiet, en ten tweede dat zij altijd schietende gezien wordt. Zij heeft zeker alle recht om te schieten. Maar waar blijft de vrucht? Ons als leeraars moet het vooral om de vrucht te doen zijn, en dit moet blijken. Vrucht is niet te verkrijgen dan met plaatsvervulling; ook in recht. Zoo mag dan het tarwegraan ~~[illegible]~~ ook hier in de aarde en sterve, anders blijft het alleen. Als orthodox gereformeerde party te verdwijnen, om veel vrucht voort

te brengen, daardoor der eigen werking de heilige roeping waartoe onder
[illegible], de [illegible] der geloofe der liefde, niet onttrekken moet; het
[illegible] dan [illegible] het [illegible]. [illegible] is
dienadaaal beter dan [illegible]
~~reformeerde~~ zeeries en paradés te
[illegible], of [illegible] der [illegible]
der kunne [illegible].

Bewijs deez ~~[illegible]~~ wrakte; [illegible]
de [illegible] der [illegible] der laatste
~~[illegible]~~ [illegible] geleerd heeft. Vraag: van
waar het [illegible] zoo weinig ~~[illegible]~~ preeis [illegible] zoo
vol ijver?

Zij moeten een andere weg in, [illegible] [illegible]
andere [illegible] aanname; [illegible]
[illegible] [illegible]; [illegible] die
[illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ later [illegible]. [illegible] de abnormale
staat normaal is geworden, verandert
de kuur. Specifica [illegible]
~~[illegible]~~ reageeren. De

[illegible] kent dit [illegible] der kranke
[illegible] der gezondheid
~~Het~~ [illegible] te [illegible]. Hij
gebruikt [illegible]. Hij schrijft recepten,
[illegible] een oppervlakkig collega, en
~~[illegible]~~ candidaat ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ de studenten [illegible] zeggen kent de man
zijn Materia Medica niet.
[illegible], maar hij kent ook sympathetie.

[illegible] en [illegible] [illegible] [illegible]
geen [illegible] op candidaat
te doen. Men vergelijke [illegible] 1°. [illegible]
2°. [illegible]
30 [illegible]

Maar ik [illegible] niet langer voortgaan.
[illegible] Opstreck [illegible]; [illegible]
op de Bijeenkomst der Commissie
die plaats zal hebben
[illegible] 9 Maart
[illegible]
te Rotterdam ten huize van
Opstreck.
[illegible] om een goed [illegible] te [illegible] te spreken,

of uw aanmerkingen tegen en te brengen. Misschien
een corbe concept tegen over te stellen.

Rotterdam is voor alles het geschiktst
voorgekomen.

Kunt gij onverhoopt niet verschijnen
dan trek, bid ik u, het concept terug
met uw aanmerkingen, of wat gij u
over of tegen te leggen hebt.

LTK Beets

C 10 3

8

3

1852, '3

Tijdschrift
Ernst & Vrede

Correspondentie met La Saussaye en Doedes

28 Oct. 1852. 3/1

Waarde vriend!

Ik hoop dat het nog niet te laat is voor ons door u op te stellen pro gram indien ik u nog het een en ander mededeel dat op het project wel ligt kan influenceeren en dus beter vóór dan na het opstellen daarvan gezegd worde. — Vooreerst, onlangs met Prof. Tutgen sprekende heb ik ('t zy en passant medegedeeld) tot myn groote vreugde vernomen dat hy niet besloten heeft niet tot ons toe te treden, doch op dit oogenblik over de vervulling der Theologische vacature geraadpleegd zynde meende zich aan niets te moeten binden dat aan zyn advys een schyn van partydigheid zou kunnen geven, ook ontzegt hy zyne medewerking voor ons hypschrift niet; hy bewaarde grootelyks dat het denkbeeld van een weekblad was opgegeven, meenende dat men veel vruchtbaarder zoude werken, een grooter kring lezers zoude verkrygen en de opinie in de kerk meer leiden door een week- dan door een maandschrift; hy zag echter de moeielykheden er van in. Doch wat ik eigenlyk wilde zeggen is, dat hy ons dringend aanraadt om een rubriek voor bybeloefeningen of verklaringen (in den trant der vroeger in de Archives du Christianisme opgenomene, dikwyls zeer treffende Etudes Bibliques) te openen. Daardoor zoude veel lezers gewonnen worden die alleen ter liefde voor dat stichtelyke element ook het andere meer beschouwende gedeelte zouden dulden; ook was er alsdan gelegenheid om door ~~enkele~~ in 't licht stellen van de eenvoudige bybel~~waarheid~~zin zonder opzettelyk dogmatisch betoog de waarheid op te bouwen en de dwaling te bestryden. Gy weet dat dit reeds in myne begeerte lag. Indien gy nu hiermede in stemt zoo geef ik u in bedenking om — of er nog met D. over te correspondeeren of, is de tyd daartoe te kort, het zonder verdere overeenkomst tusschen ons

Vrienden, de taak te spreken te brengen op onze eerstvolgende bijeenkomst.
Een tweede heb ik een op mijn hart omtrent de formuliergeschillen en ons
eenzijdig standpunt; het eerste in verbetering vooral tot het laatste. Vooreerst
naar aanleiding van mijn opstel over gelatigheid nog eens herlezende
de beschouwingen van Gr. v. P. over het begrip der hervormde gezindheid kwam het
mij voor dat het standpunt, alhoewel met het hoogste, toch zijne waarheid
heeft en dat wij de waarheid haar regt moeten laten wedervaren
door haar in ons program op te nemen, b.v. alleen door de verklaring dat
wij de onderteekening der formulieren als een feit beschouwen dat zijne
betekenis nog niet heeft verloren en dat wij die onderteekening niet ingen
bezwaren hebben. Het is eene eenvoudige opmerking doch die mijns
haars belang en invloed kan hebben. Willen wij eenzijdig handelen
wij moeten, dunkt mij, ook zorgen dat een groot gedeelte der broeders
niet over aan ons wordt en door handen met van ons afstreft. En
wat dat eenzijdige betreft, het zijne onder ons blijken wanneer ik zeg
dat ik er toch nog geen volkomen vrede mede heb in beiden, toch onze eerste
nommers aan een strijdschrift zullen zijn gelijk. Ik voel ten volle het
onwelvoeglijke, het onmogelijke om, eenmaal in die gedachten heen gedrongen
en in den strijd gewikkeld, zich zijn eigen standpunt te plaatsen. Ik zal ook niet doen, doch zonder gij met het opdoen op het program niet zoo kunnen inrigten, dat door steeds te doen uitkomen
het eenzijdige onzer beschouwingen, ook dan wanneer wij rechtstreeks
polemiseeren, de toon van het program zoo houde dat daardoor vanzelf
de indruk van de volgende polemiek bepaald worde? Ik twijfel hier
ik niet aan te kennen dat ik voor sommigen strijdlust een weinig bedreigt ben
Is het niet mogelijk, b.v., in het program melding te maken van de
noodzakelijkheid waarin wij ons bevinden tegen te strijden, door dat zijne
van den anderen kant gestadig aangevallen worden, zoodat de namen
van sommigen onder ons reeds daardoor tot strijdleuzen zijn geworden,
te erkennen dat misschien ook aan onze zijde de liefde niet altijd geblonken
is; dat het echter hoogtijd is de strijd van personen over te brengen op de
zaken zelve, waarin het niet te miskennen is dat een fundamenteel
verschil bestaat dat wij alzoo vrede willen doen en in de waarheid in
ook aan onze tegenpartij verwachten dat zij zonder op onzen naam af ons
te verwerpen, ons ten minste zullen aanhooren. Ik spaakt ontlangs van
opvoeden zonder liefde; aan Prof. Fabius de gemeenzame
spreuken mededeelende poogde ik hem ook dit te leggen dat wij daarbij
niet te veel op moeten rekenen, want dat in ons vaderland de liefde
voor den beginnen in de kinderen der wereld, alhoewel sterk verminderd,
toch nog groot genoeg was om ons te leiden voor de gemeente, daaraan
aanleiding te maken en voor te zorgen bij de predikanten. En ik geloof dat
met hem en ook dat het niet onmogelijke is. Een bijzonder deel uit de
zeer redelijke onderscheiding van my meld. Een dezer dagen had de tweespalt
bijzonder aanleiding tot de afscheiding zij den van het Gereformeerd Kerkgenootschap, toen
voorzitter te Harderwijk, de heer Fabius van Doorn. De reden van den voorzitter zijn
eerst den geest der afscheiding te kennen, het was mij daar dan ook zeer te doen
dat ik daarvoor onder een particulier zaak, aanmerkte wij bleef, en voortdurend
zonder strijd en zelfverloochening door ook daar. Alleen de overtuiging dat het niet
goed was mijn afscheiden te zoeken bij aan een kerkgenootschap
zijn optie te offeren. Ik bad den Heer dat hij mij gene weg leiding zoude te schikken.
dat ook gene gelegenheid zoude opdoen om hen alles te zeggen. Dit verslag van
de algemene vergadering te Rotterdam gehouden, waaruit ook meldingen werden gemaakt van
de commissie tot evangelisatie onder Joden en bepaaldelijk van het bestaan van een
Joden-school te Leiden, brengt mij op het denkbeeld dat het niet tevreden zijn
met de deelen van het beleid van den heer Fabius met het land en ook te
te meer omdat mij de geest die deze heeren Christenheid en Israël beheerscht
zoo fijn geschakeerd zijn en om te doen uitkomen wat ons brengt in waar belang te
stellen in ook te zoeken mend of aantrekkelijk te worden op hen die voelden ver gezind
daar toe in den naam van Christus vergade waken en mijn eigen geest gestaag te houden
Ik kocht de gelegenheid doch dan bewaar mijn ziel bij mij wederkeerig gestaagd door
en die mij zeer bij eene andere gelegenheid langdurig hinderlijk en nadeelig waren

over eene andere zaak te gemoet gespelleerd had, of de omtrent dat godenschorftige Bijbelstuk konde gewaardeerd hebben, dat ik in Petavel had opgemerkt, en in plaatsen doorgedrongen met Heidensche mythologie. Mijn antwoord was, dat ik tot genoemde, thans grappenmeesters, schoon in geene betrekking hier genaamd had gestaan; doch dat ik naar aanleiding van de besproken onderwerpen belangrijke mededeelingen meende te kunnen doen omtrent het bezoek van den Heer Petavel en ons medeleden. Daarop gaf de Voorzitter van wegen my van Petavel gehoord te hebben, dat gisteren en eergisteren avond als myne heenreis niet bepaald bekend was, de vergadering gesloten en niets dan de opgestelde gelachen zou gevierd hebben. Doch hij verklaarde eenigszins op de ontwikkelde verwachtingen der Joden, en die op de ontwikkelde liefde der Christenen in de noordelijke streken van ons vaderland te mogen. Myne verklaring bleek blijkbaar met algemeene belangstelling te worden gehoord; zoodat ik niet te mogen zeggen dat er een christelijken indruk was gemaakt is hier niet bij het bekend zijn van my openbaarde. Doch na aanhaling de heer Calandijn of de heer de Iongh interpellator maakte twee aanmerkingen, eene tot rectificatie betreffende myn verslag, namelijk dat de heer Salvador, waarop ik zinspeling gemaakt had als waarschijnlijk van Petavel de impulsie tot onderzoek hebben ontvangen, niet voorkomen doch dat de heer de Costa (dien ik niet gekend had) door Prof. Scholten tot dat onderzoek gebracht of daarin bevestigd was: de andere opmerking was eene vraag: hoe het kwam dat diegenen die in ons land de Evangelisatie der Joden bijzonder ijverig handelden en dan gaat dood gedeel. Wijzig met hier als in Petavel had opgemerkt, en in plaatsen doodelijk hij de printen te verleveren die hen verbonden met het joden, doch met Christus met broeders, altijd de strijdpunten voorop zetten en alien turen en bezwaren bezwaarden. De vraag was de gemeen; ik meende dat het volkskarakter met de plaats nog tijd was, een Roomsche zamenspraking dan te Knoopen. De antwoorde dat was eenvoudig, dat het my voorkwam dat deze vraag hier volstrekt ongepast was, en dat ik in deze korte oogenblikken die ons overbleven door hunnen besproken worden, ook niet dan onder in persoonlijke gesprekken de Joden, die in zulke eene vergadering als deze niet passen, dat ik echter met kracht myne overtuiging uitspreken dat er aanbeveling veel tegen de liefde gezondigd werd dat ik echter met wanhoop aan het ontstaan van een betere tijd waarin de strijd bedaard geweken doch en de liefde doorgestreden worden, en dat ik meende dat een ieder voornamelijk had te weten voor de in deliver, en dat ik afterzagen of hij deliver in de liefde streed. Het antwoord was dat ook hij met een persoonlijke gesprekken meede komen, dat hoewel het zijn overtuiging was dat de schaal de liefde boosheid aan de zijde was der personen die hij bedoelde, dat zijn eenige bedenking was my te vragen of ik de gent daar in de heer Petavel worden was geweest; waarop ik antwoorde dat dit aan geen twijfel onderhevig kon zijn; waarmede hij eindigde als de tocht de kamer tegen den meiende oorlog (mijne comparaison), namelijk verklarende dat hij te vreden was. Hierop klapte daarna sloot de President, blijkbaar met de behandeling van de discussie zeer voortreffelijk. — Ik meld er dit alleen bij zonderheden heeft kracht van bewijs in deze, dat het niet onmogelijk is een toon aantetasten doch een klank vindt. Mij dunkt de tijd is daar om van personen en partijen af te zien en alleen de zaken te beschouwen; met erkenning niet alleen van het goede was mij het vinden maar ook in die liefde die ook daar geloofd was mij niet met en hoop tegen hope in alle dingen bedekt en draagt. Ik behoort veel zelfs [illegible] ring te, vooral voor diegenen, die zeer is den strijd. Kenmerken bekomen hebben en waarbij te beoordelingen door ten eenemaal kend zijn; en een ieder medeleden van eenige opleiding en met niet te spreken. Wenschende deze opmerkingen u te mogen mededeelen, opdat gij gelijk het, in uw oordeel, wellicht eenige gebruik van zoude kunnen maken; gemaakt zij is het toch lieve zijne idee kan te geven dan nadenken een gemaakt opzet te zijn zegen. Overtuigd en hiermede mijn gedachte daar de gelooft dat zij op het punt willen leven te mijn zij. Doch het zij, allen mijn gepraat aan van het gaan het is, altijd als een bewijs van het broederlijk overtreffen dat de en a thel en de liefde die de en broederij. T. i.

Leyden, 28 October 1852

J. Kneppelhout van Lamsweerde

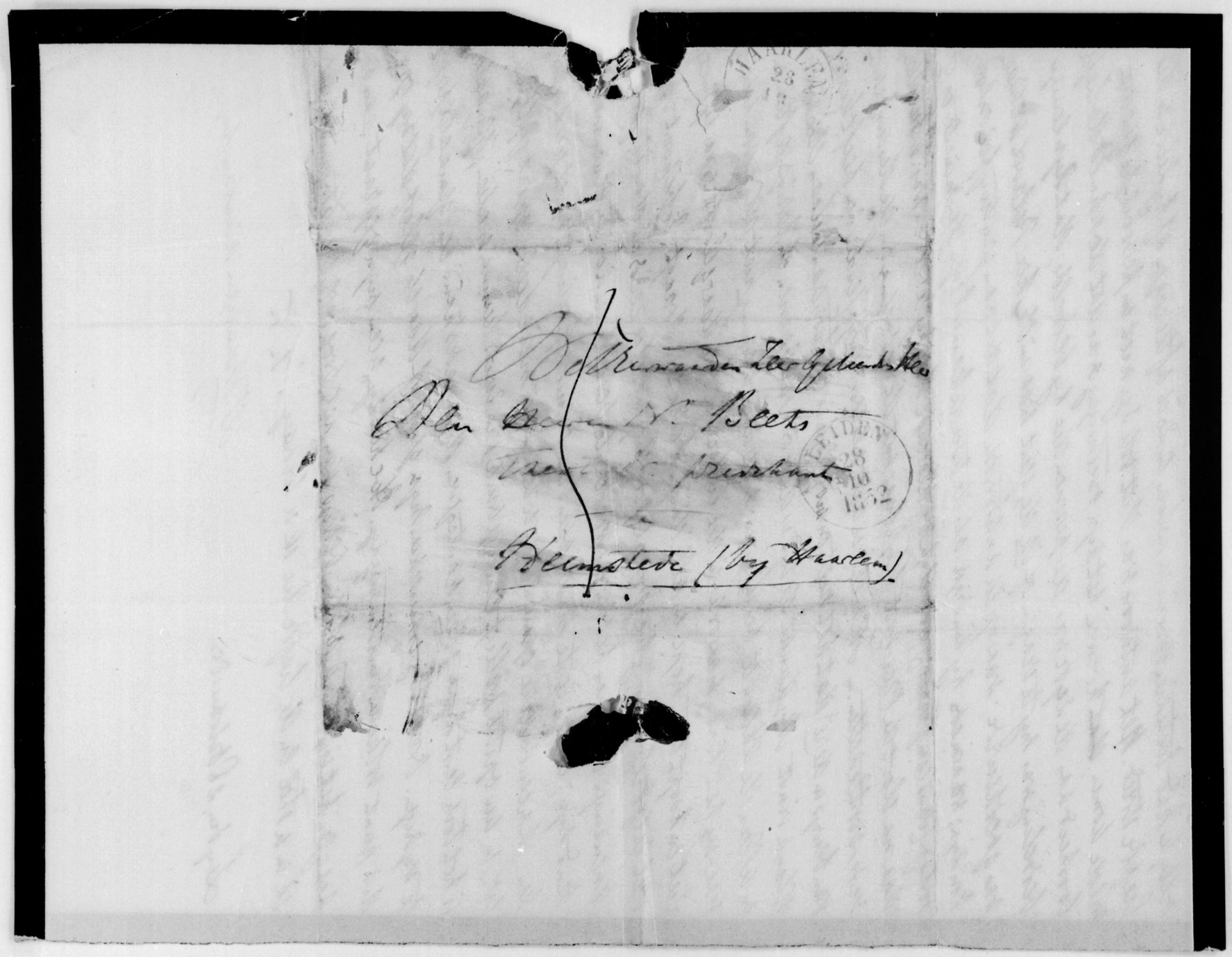

Rotterdam 11 November 1852. 3/2

Aan myne Geliefde vrienden
Beets en de la Saussaye!

Myn lieve vriend Beets, ik gevoel iets van uwen toestand. Ik heb de geheele zaak zyn pelgt overwogen. Toen ik jl. donderdag te huis kwam, haalde ik ruimer adem, nadat een zware last van my was genomen door de afwenkling der redactie bietaak van myne Schouders. Nu komt gy daar weer op nieuw aan! Ik begryp u – maar ik moet zorgen, dat ik my niet vergryp aan myzelven. Eerst heb ik my laten medesleepen door de Sylphidevormige gedachte, dat ik iets met u te zamen doen zou, ondersteund door onzen Leydschen Françoois. Maar – ik ruk my dan uit myn verband. Kort en goed, ik ben overtuigd, dat ik my niet aan de redactie van het Maandschrift of wat het ook zy wagen moet. Zeg ik, dat ik my uit myn verband ruk, ik bedoel dit niet zoo, dat ik niet in myn geheel zou zyn, indien ik met u en onzen waarden de la Saussaye iets deed! Dat zy verre en verre. Maar – indien ik my aan 't hoofd van een kerkelyk blad plaatsen! Wat ik nog zyn kan, moet ik voor de Jaarboeken zyn, – zyn de Jaarboeken.

Myn lieve vriend de la Saussaye, schaf gy raad, en laat u nu door myn besluit niet van Beets afwekken. Doe wat in uw hart is. Gy zyt, dunkt my, in eene andere positie dan ik – Maar ik zal u niet dringen.

Lieve Vrienden. Het Bombardement van Haleton heeft ons uit elkander gejaagd. Is dit uit de menschen of uit God? 't Kon toch ook wel zyn, dat wy het Maandschrift niet moesten uitgeven. My dunkt, ik zie zoo in alles, dat onze Vereeniging nog niet iets moet willen DOEN. – (Davids bouwplan!)

Wysheid en sterkte! Uwe krankheid wyke geheel, myn B.! en uw oog vinde hier een uitweg, myn S.!
Laat my s.v.p. spoedig weten, wat het resultaat van alles is, en geloof my

Met myn geheele hart
Uw vriend en medestrijder

J. Doedes.

3/3

Rm. 12 Nov. 52.

Myn geliefde vriend!

Ik moest toch met my zelven te rade gaan! Of wildet Gy overyld besluit?

Ik heb besloten, niet in de redactie te komen.

De brief is gistere morgen naar de la Saussaye gegaan.

Hy zal u zeker de stukken wel spoedig met zyn antw. terugzenden.

In haast.

Vaarwel!

Geheel de Uwe

J. Doedes.

Welkerw. Zeergel. Heer Dr. N. Beets.

Predikant

te

Heemstede

ROTTERDAM 12

HA 12 11

3/4

Leyden, 12 November 1854

Waarde Vriend!

Ik ontving uw maanbrief tegelijk met uwen eersten, met inliggende van Doedes. Ik zag ons plan geheel in dingen sprak nog met Prof. Rutgers er over, die met mij van oordeel was dat Doedes noodzakelijk was en wij met ons drieën moesten zijn. Om kort te gaan ben ik dadelijk heden morgen naar Rotterdam gegaan en heb D. niet onbeweeglijk gevonden. Morgen zoo hij u en mij definitief schrijven. Dan schrijf ik u nader. Dit voorloopig om u niet te laten wachten T. T.

De Kantoor Dienstaanvraag

Den Heere N. Beets
Predikant te
Heemstede (bij Haarlem)

LEYDEN 12 12

KAAGEN 12 12

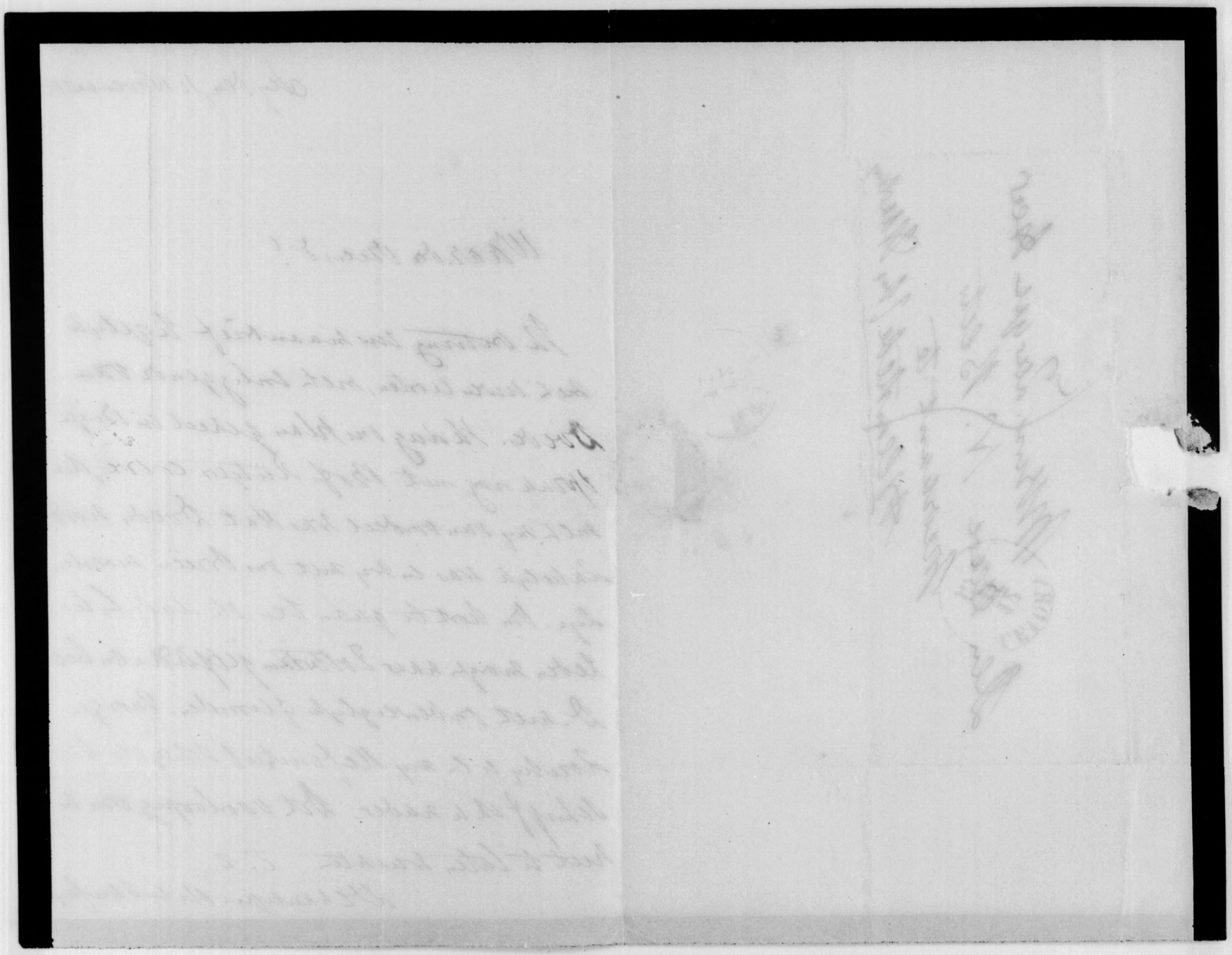

Den WelEdgw. Z. Gel. Heer N. Beets
Ph. Doct. V. D. M.
te
Heemstede

HAARLEM 13 11

135

3/5

Rm. 13 Nov. 52.

Amicissime!

Gisteren is de la S. by my geweest. Door zamenspreking en overleg ben ik nu hiertoe gekomen, dat ik met U beiden de redactie van het Maand. Schrift opneem – voor één jaar, om dan Ult° dec. des volgenden jaars af te treden, en de zaak, die dan op=gang is gebragt, voorzoover de redactie betreft, aan u beiden over te laten. Zoo heeft de la S. 't my voorgesteld. Vindt gy dit goed, dan gaan my beginnen. Maar bovendien: om de twee maanden een Nr. Alle maand – is nog niet te doen. 't Kan misschien later. Ik zou dus wenschen, nu 6 Nos te geven à 5 vel = 30 vel; dan kan men later gemakkelyk 12 stukken geven a 2½ vel = 32 vel.

Rubrieken:

1. Opstellen.
2. Gedachten en Mededeelingen
3. Bybelstudien
4. Bibliografie.

Eerste Nr. 1° february. Ik zal met Utrecht handelen.

Maandag 20 Dec. voorm. conferentie by u; ik ben dan, D.V., te Haarl. by myn Vader.

Voor Nr. 1. Uwe voorrede; de la Saussaye Stuk; in de tweede rubriek 't begin myner aanteekeningen op myne 75 stellingen (iets, dat de la S. uitnemend goed vond – en ik kan niet anders); 't overige zal wel los loopen. Copy gereed Ult° Dec.

Vaarwel! Antwoord mij op 't een en ander in den loop der volgende week. De Heer Zy met ons!

t. t.

J. H. Doedes

over de twee plaatsen van Jul. Muller en Tobbe ongeschikt acht zend ze my dan s. v. p. terug; zy zouden dan ligt elders een geschikter plaats vinden. Voor 't tegenwoordige heb ik hier niets meer bytevoegen. De Heer geve ons wysheid en kracht! Ja, nog iets over den titel. Zoude: „waarheid en vrede" niet beter zyn dan ernst en vrede? waarheid, in de Joanneische zin, omvat toch ook den ernst of zedelyke waarheid, maar zegt meer als dit; en hebben wy dan niet het ontbrekende aangevuld, namelyk dat wy op positief evangelisch terrein wenschen te staan? Wel klinkt 't niet zoo goed. 't zy u overgelaten. Vele groeten aan uwe vrouw, ook van wege de myne schoon onbekend. Geloof my steeds in Christus &c. &c.

Leyden, 23 November 1852

D. Chantepie de la Saussaye

(na 13 Nov.) Nov. 1852

3/6

Allerminstimen Fr.: Gy zult waarschynlyk reeds nader berigt van my verwacht hebben. Overstelpende drukten hebben het my onmogelyk gemaakt. Mijn dienst geeft my hoe langer hoe meer te doen, hoe weet ik niet, vooral 's winters, zoodat ik my in deze laatste dagen menigwerf afvroeg of ik niet te veel hoop op myn vorst nam door my met onze redactie te belasten. Ik heb het laten afhangen van de verdere decisie van Doedes. Uw berigt van uw wedervaren by uwe te huiskomst na onze vergadering verwonderde my niet. Die vergadering had my niet toegesproken en ik had geen vrede met ~~[illegible]~~ hare resultaten. Wel had ik een zekeren rust te huiskomende namelyk van uit het gedrang van den strijd te zullen blyven, doch het was een vleeschelyke rust, en het was my niet als of de Heer er my uitgebragt had. By nader overleg werden my twee zaken duidelyk vooreerst dat gy een werk op u genomen hadt, waardoor gy u als geparalyseerd zoudt gevoelen; ten tweede dat door een redacteur, wanneer die redacteur een naam draagt als de uwe,+ het tijdschrift te veel de uitdrukking zou zyn of daar voor gehouden zou worden van eene persoonlykheid. Een drietal was my van 't eerste oogen

+ In de hebreeuwsche zin van naam, al een natuur heeft als de uwe

klok af dan goed en duidelijk voorgekomen. My
zoude D. van de aanteekeningen, daartoe door
gekomen. Ik beschouwde my zelven (te regt of te onregt)
eenigzins als een verbindend element tusschen de beide
van elkander verschillende zyden, hierin gepronounceerde naturen,
en daardoor overtuigd in de zedelijke, wanneer een dier
beiden ontbraken; hierdoor dan de andere alleen hoofd
persoon zoude worden, en ik wel als amanuensis dienst
zoude kunnen hebben (wat ik ook niet gaarne
zoude hebben) doch niet als mederedacteur dan zyne
zyde staan. Eindelijk myne overleggingen uiteenzette
verklaarde ik my in het antwoord van Boeke, die aanleiding
my eenigzins in de overtuiging dat wy iets tot stand
zouden brengen. Bleef hy weigerachtig dan was, by deze
weigering, de aanleiding te zyn, de zaak in duigen.
Ik meende dat het het beste was, onderlinge met D. over
de zaak te handelen en myne denkwijze van de zyne af te
melden te stellen. Zy wacht zyn antwoord. Wellegt heeft
hy in zeer nadere gesprekken en met my voorloopig beyden
kunnen hebben en dat ik in deze mededeelingen zeer kleen
zoo niet — dan dat zy verlangen zyn het volgende
te vernemen. 1 D. meent dat het onmogelyk is met
Januari gereed te zyn, ook maandelijksche afle
veringen te verzekeren, hy wilde twee maande
lijksche, met 1e February te beginnen. Hy dacht
het is echter met waarschijnlyk geen kans 1e Febr.
te vinden. Stellen wy in de loop van January, Maart
Mei etc. altyd voor dat het eerste, van de volgende maan
met tweemaandelijksche afleveringen te beginnen als
de eerste goed, wy kunnen altyd een tweede jaar vroeger
tot maandelijksche. 2 D. tusschen 15 en 22 dec. te Haar
lem zynde verlangt dat wy zoo mogelijk dan mede
tyd en wel by hem te zamen zouden komen overgaan. Ik
heb dit voorloopig behouden onze nadere goedkeuring
voor maandag 20 dec. tegenover; als wanneer de my
van met den eersten trein te zullen zouden begeven. 3e zyn wens
dat D. slechts voor één jaar zich met de redactie zoude
belasten. Ik heb daarin geen bezwaar gevonden, dan
dat men na een jaar bestaan, licht een sterk medewerker
mede en ook by een gevestigd karakter het enkomenlijke
van twee daalt my minder spoed door zyn, indien wy
twee hoofdzyden der zake mogten vinden. — Ik kan niet
ontkennen dat ik tegen het werk opzien wanneer ik bezig
door weinig tyd en van myne voordurende bezigheden
verschil; zoodat ik de 6 à 7 uren voor de eigenlijke
zyden zyllabe verder dan myne pende vergaderingen
verkeerd heb kunnen schaven. Zoodra ik klaar ben
zend ik het stuk of het gedeelte en kantteekeningen hoordelijk
en wel voor het eerste nummer. Van Boeke ontving
ik thesen van dan thesen, die hy voor de jaarboeken inge
richt, voor ons tijdschrift geschikt acht. Zy zouden
kunnen gevoegelijk onder de duitsche gedachten,
mededeelingen enz. kunnen opgenomen worden. Ik
zend ze u hiernevens. Zoudt gy myne opstelletje

3/7

1853.

BIJVOEGSEL.

Ernst en Vrede.

„Ook gij, of schoon gij het meer waart dan vele, zijt ook iets uit vreedzamer gewoonten blijkens uw introductie van Ernst en Vrede," (+) welke? dan op vele plaatsen uwer Stichtelijk Leven (+) en in den tijd in de Vereeniging. Het is goed mits men lengen lengen en laten laten blijft noemen. Ernst eischt ik van ieder die zich christen noemt, maar van vrede droom ik niet meer. Bovenmis de eenige geopenbaarde waarheden van ons prophetisch en apostolisch geloof zijn waardig dat men er voor strijdt, en dat men voor hare getoonde blijdens van de tegenstanders lijdt." Begnen 13 Mt

Andw. 16. Mt

Ernst eischt gij van ieder die zich christen noemt. Maar van vrede droomt gij niet meer".

Droomen is altijd verbeeld.

Maar het komt er op aan de vrede te betrachten: En niedaar wil ik ook, wel ik meer en meer van een ingelijk die zich christen noemt eischen, en den toetsteen acht, van waren, diep doorgedoorgen ernst.

Ik heb niet gedroomd maar geleerd, dat er geschreven staat: μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί.

Ook op dien weg is smaad en miskenning te wijten; en van de grievendste.

Er zijn lieden die lieven één voor afstaan, dat zij er bloedend bij zien hangen, dan ten harten treffen die het hun soort bekennen zullen. Het berijpt zeker voor hun moed.

„Kiedzaam is goed; mits men leugen, leugen en lasteren
lasteren blijft zoeken."
Geuis. Wie dan geen, die het kwade goed
zoeken en het goede kwaad.
Ik hoop het hooit te doen. De redactie
van E. & V. heeft geen aanleiding gegeven
om dat van haar te vreezen.
Evenwel hoopt zij te gedenken aan het:
„oordeelt een rechtmaandig oordeel!" b. v.
De objectieve onwaarheid is iets anders
dan de moreele leugen.
Mendacium est, ubi est intentio men-
trendi. Dit wordt in de Sitte van den Stijd
niet eens vergeten. Waarachtig wordt
verbiedt dit.
In den Haag zegt men, naar ik hoor: „Het
programma van E. & V. is te condenseren dan
voor de dwalenden." (Ik is tot een rondijs
man ingegaan!) Ik dacht dat wij een
groot voorbeeld van condenseerdanen hadden!
Indien men zeide: Zij transigeren met de
waarheid, met de eenige hoop en leven
en sterven! Maar kan men dat zeggen?
=

Den Weleerw. Zeergel. Heer
Dr. N. Beets
P.D.M.
te
Heemstede.

ROTTERDAM 30/4

HAARLEM 3/4 1853

215
35
2 55

3/8

Rm. 30 April 53.

Amicissime!

Toen ik gisteren uwen brief ontving, kon ik mij zeer goed voorstellen, hoe gij u moet gevoeld hebben gedurende een nieuw bezoek van ongesteldheid. Zelf door koude goed aangegrepen, was ik ook op non-activiteit; evenwel 't duurde slechts kort. Was ik echter slaperig bij de aankomst uwer letteren, voorwaar niet meer na de lezing.

Uw stuk niet gereed!! Maar denk aan 1 Juny. Ja gewis bestaat er behoefte aan eene Bybelstudie voor Nr. 3. Ik had gerekend op een lang stuk van u, en er daar om op gerekend, dat ik mij behoorden kon. Ik heb hoogstens een vel te vragen. Evenwel niet over de "handhaving". Het kwam mij voor, dat E. en V. in de questien van den dag kalm, ernstig, belangstellingwekkend moet medespreken. Daarom wenschte ik nog iets te zeggen over hetgeen met de buiten hierachter in verband staat – en wel zoo, dat het E. en V. niet in eene moeijelijke positie brengt. Ernstig en vreedzaam.

Ja, van u zal er dan eene Bybelstudie moeten komen, want anders komen wij niet vol. Voor de derde rubriek heb ik mededeelingen over de Mormonen, uit de Alg. Kirchzeitung. Mij dunkt, daarover mag ook wel iets in ons tijdschr. komen. Dan Saussaye's vervolg. Gij hebt immers met v. E. te Vreeland afgehandeld?

Wat zal nu het nieuwe Ministerie en hoelang zal het blijven? Gij behoeft mij op deze vragen niet per ommegaande te antwoorden.

Maar antwoord mij wel per ommegaande, indien gij na de verzending van uw brief mogt bevonden hebben op dit oogenblik niets voor de 2e rubriek te bezitten. Dan weet ik dat wij "vast zitten".

Te Utrecht zynde heeft myn zwager my gezegd, dat men uiterlyk den 25e der maand, die aan de maand der verschyning van een Nr. van E. en V. voorafgaat, de laatste proef van het laatste vel terugontvangen moet hebben, indien er geen vertraging in de uitgave zal komen; voorts, dat hy wel wenschte, dat de Schryvers, indien zy twee proeven verlangen, zooveel mogelyk spoed met de terugzending maakten. Ik heb dit voor myzelven ad notam genomen.

Schryf my eens, indien gy kunt, of gy den 18e Mei op de Evangelisatie-zamenkomst te Amst. denkt te verschynen. Ik weet niet, of ik zal kunnen; maar ik zal myn best doen.

Groet uwe vrouw van ons beiden. Ik heb veel met u te bespreken over de gebeurtenissen der laatste dagen, maar op dezen Zaturdag geen tyd. Kracht naar geest en ligchaam u toewenschende, met 's Heeren vrede en zegen,

Als altyd
t. t.

J. H. Doeder

3/9a

1855.

BIJVOEGSEL.

Antwoord Aan Professor J. J. P. Valeton, te Groningen op een schrijven van 27 Dec. 1854.
(Zie de Briefwisseling.)

Zeer Waarde Vriend en Broeder!

Heb dank voor het vertrouwen dat gij in mij stelt, en voor uw belangrijk schr. v. 27 Dec. Zie hier mijn Antw. met volle overtuiging.

Ik ben van een gevoelen geheel tegenovergesteld aan dat hetwelk in de pen en handen heeft gegeven.

De vraag is niet om onze party te vergrooten en te imposeeren door een getal.

De vraag is niet de orthodoxen in den lande het meest genoegen te geven.

De vraag is de geheele gemeente in het goede spoor terug te brengen, waartoe niets zoo zeer noodig is als het overwinnen van zekere antipathieën, deels ten onrecht, deels ook terecht bestaande.

Onze kracht is in het zuivere, onbesproken en versche van ons standpunt. In het eigenaardige, zelfstandige en onafhankelijke er van.

Hiermede moeten wij niet doen en met niets anders. Voor geen heil zoeken in transactien met kranke richtingen, scheeve, onhoudbare standpunten, — alliage.

Ernst & Vieda maakt indruk. Ons adres is ganz anders ontfangen dan ik van den aart, dat vroeger of door anderen gedaan is.
Laat ons op dezelfde wijze voortstreven, en dezelfde lijn; en anderen op hunne wijze strijden.
Het gezelschap E. & V. is de historische vrucht van eene onderwinding aan zijne beschouwing tegen overgesteld.
Het is ontstaan uit de behoefte om zich onbelemmerd te bewegen, zonder den dienst van treurige antecedenten, zonder de aanhang van allerlei kranke richtingen.
En dat men deze laatste door samenwerking en samenwerking niet genezen kan, zeekt de Klomp (waar gij ook een maal tegenwoordig waaraan) bewezen.
Wat mij betreft: ik zal in zulke combinatien nimmer meer treden, en van stonde aan dat men – bij E. & V. tot besluit mij onttrekken om voortaan den strijd geheel alleen te strijden op eigen hand. Maar dit voorspel ik: Indien men tot deze stappen komt het zal slechts zijn voor een tijd en men zal zich spoedig onder de behoefte gevoelen zich uit te scheiden – op zich zelf staande en zelfstandig te werken.

3/96

Ons standpunt is minder ad captum vulgi
dezer gy. Het zij zoo: Ik houd het voor het
beste, het eenige, het godsdienstige.
Er is liefde en verzoening in. Het heeft
hoop, en daarom een toekomst. Voor het
vulgus triumfeert men niet, maar door
de kracht der waarheid en den drang
der liefde De gunsten zijn vóór ons.
Laat ons daar op rekenen.
Ook is mijn gevoelen, die sedert een tien
tal jaren, in allerlei combinatie, alle
richtingen heb leeren kennen. Maar ik kan
falen. Toch het des. Ik Bz.

Toets. het des.

te worden. Nieuwstand van hetgeen eigenlijk door my beijverd werd, naar konnen wegens mijne vermeende nuchterheid en onbekendheid met hetgeen er eigenlijk in der Kerk omgaat (zie de Schrijvers over het Groenwetsen van eenige Studenten, in zijne Artikelen tegen my), en groote verbazing dat zulke vrome, dat de vrome menschen ooit of ooit zouden kunnen dwalen, waar het er op aan komt in tegenpartijte capittelen (zie de verdediging van Wormser C. pres.) heeft zoo schriftelijk tusschen de regels in overleeren, dat men tegen my allerlei heeft aangevoerd dat ik van harte eens

Ro: chiu sen.

Zult gij tusschen beide in komen te staan, met den eenen voet op den regter, met den anderen op den linker-boden. Daar hebt gij het juste-millieu, eene hers-party-ook wel degelijk eene party, en wel eene, waaraan zich dra alle beginsellooze en karakterlooze halfheid zal aanhangen.

Uw grondidee, uw standpunt is dat van een Evangelist, van een missionair - maar gij zijt noch het en noch het ander. Gij zijt een Leeraar der Nederl. Herv. Kerk. Daartoe heeft God u gemaakt. Of gij het weten wilt of niet - gij zijt het toch. Maar toegevende aan eene illusie, die in strijd is met de realiteit, brengt gij u zelven in eene scheeve, onware positie, en door de groote gaven en talenten, die u geschonken zijn, ook vele anderen met u.

Hieraan

3/10

Sandwijk 2 Oct. 57.

Waarde Broeder!

Een bij oogenblik neem ik waar, om de gedachten, die zich in mij bewegen, u schriftelijk te uiten. Ik zou ze liever mondeling u mee-deelen, maar morgen ochtend zou ik u te onpas komen en ligt hinderen. Voorts moet ik morgen middag te Wassenaar zijn.

Ik heb gisteren maar een deel kunnen zeggen van hetgeen mij op het hart lag. Ook was er door uw heengaan en den korten tijd geene gelegenheid toe.

Met aandacht, waarde Broeder! heb ik uwe woorden aangehoord en overwogen - ik heb ze in overeenstemming gevonden met al wat gij vroeger daaromtrent hebt gesproken en geschreven.

Ik vind daarin iets ronds, trouw-
hartigs, Nederlandsch dat mijne
sympathie opwekt .... en toch, in
den grondtoon uwer woorden en geheele
beschouwingswijze is iets, dat naar
mijn gevoel de hoofdoorzaak is, dat
Ernst en Rede sints lange kwijnt
en nu op sterven ligt. Overweeg
eens S.V.P. het volgende.

Gij wilt geene coterie - gij
wilt bij geene partij zijn - niet
in een hoek, maar boven de partijen,
zoo mogelijk de hand reiken aan
allen. Vroeger schreeft gij mij:
„wij moeten Gods pathologen zijn" -
voortreffelijk. Maar is uwe
toepassing op de concrete omstan-
digheden juist? Ik geloof
neen.

De regtzinnigen staan niet
in een hoek. Zij staan daar, waar
zij staan moeten. Zij staan waar

God hen geplaatst heeft - zij staan
op den bodem hunner kerk. Zij
zijn of willen zijn, wat zij heeten,
leden der Nederl. Herv. kerk.

Het steile dogmatisme zonder
hart en gemoed, het enghartige
Donatisme en wat er verder bekrompen
en miserabels zich aanhangt, is
eigenlijk niet gezond-gereformeerd. Het
wordt voor een goed deel te vroeger
geroepen en zeer gevoed door een
onheilig, oppervlakkig Liberalisme.

Ik ontken niet, dat bij de
liberalen veel goeds gevonden wordt.
maar het liberalisme staat niet
op den grond onzer kerk, staat op
de ongewijde wildernis daar buiten.

Uwe voorstelling is onjuist.
regts de orthodoxen - links de liberalen -
ik ~~boven~~ moet boven allen staan.
Zoo verliest gij (in theorie) den
vasten grond onder uwe voeten en
zweeft in de wolken. Doch dit is on-
mogelijk vol te houden. Inderdaad

zult

Was het niet te veel uwe leus:
Qui prend compagnon, prend maître?
met de volstrekte consequentie
van die leus is geene gemeenschap,
geen kerk - eindelyk geen culte
bestaanbaar.

De leus der vaderen was:
Eendragt maakt magt; d.i. de toepassing
in concretis, waar gestreden moet worden van
het: „ik geloof de gemeenschap der heiligen."
Tot strijd worden ook wij geroepen:
tegen ongeloof, bygeloof, schijngeloof
in concreto: tegen Ethnicisme,
Ultramontanisme, Phariseïsme. De
vijandelyke magten nemen toe en winnen
veld - Gij helpt onwillekeurig
de heirmagt des Heeren, daartegen
door Hem uitgerust, verdeelen. Wat
zal daarvan het einde zijn?

Wat met v.d. Bruggen's wet is
geschied, moest dunkt mij een leerzaam
afschrikkend voorbeeld wezen.

Nog eens Εἰρήνη σοι.

Hieraan schrijf ik toe Uw verijdelen
van vele voorslagen; een verlammenden
invloed, zoo dra het er op aankwam
om daden naar buiten te doen, die
in onze roeping lagen als Leeraars
der Ned. Herv. Kerk.

Het komt mij voor, dat U
als aan zoo vele anderen broeders, die
ik in ongemaakte nederigheid als verre
boven my begaafd erken, de bewustheid
ontbreekt van hetgeen gij zijt - d.i.
de gezonde kerkelyke bewustheid.

Ik kan my dat wel verklaren -
deels uit den geest des tyds, waarin
wy zyn geboren en opgevoed; deels
uit Uw gepronounceerd Individualisme.
De notie van kerk involveert
gemeenschap, gemeenschappelyk lyden,
strijden, bidden, handelen - en daarheen
strekt zich de sympathie van Uwe
krachtige natuur niet uit - integendeel

Ga eens na - wat is er geschied.
Duizenden in den lande zagen heilbe-
gerig naar ons uit, wachtten lichten

raad van ons. Zij hebben dit niet of zeer weinig van ons verkregen in alle gevallen, die het lijdzaam der kerk betroffen. Ten deele zijn zij door ons verwaarloosd ten deele verstooten, ten deele te meer verward en verdeeld geraakt.

Ons gezelschap zelf loopt teleurgesteld uit elkander. Er was reeds lang niet die innigheid, die gewijde zin, die heilige broederliefde, die er in moesten zijn.

De rigting was wel irenisch jegens de liberalen, maar te weinig ethisch, omdat ze allengs den van God gegeven grond verliet. Daarom heeft God ze ook niet gezegend.

De gemeente ziet ons gezelschap met wantrouwen aan. De liberalen lagchen ons uit, en vieren triomf.

Ik houd mij innig verzekerd, wanneer wij tot leuze hadden gekozen kerk en vaderland en eene duidelijke, ernstige, gematigde gezalfde verklaring van ons doel en streven aan de vaderlandsche gemeente hadden laten uitgaan. Zou anders en beter zijn uitgekomen. Doch waartoe gissing?

Houden wij ons maar aan de werkelijkheid. Wanneer de grond van het verschijnsel wierd erkend, die naar mijne overtuiging ligt in het onkerkelijk Individualisme dan zou zeer veel gewonnen zijn. Dan zouden de middelen tot herstel zich dra opdoen. Notitia peccati initium salutis.

Ik bid U denk er eens ernstig over na. En zijn uwe gedachten tot rijpheid verpligt mij door ze mij mee te deelen. Verschoon den vorm ook schrijf currente calamo. Met handdruk en oprechte broederlijke hoogachting en liefde

H.
L.W.R.

aantetrekken. Althans ik heb nog niets vernomen van zyne denkbeelden daaromtrent. Hy was in den Haag en dus à la portée van Rotterdam en Leyden en wy hadden dus met ons drieen, Theeuwg H. en ik, eene conferentie ~~te~~ kunnen hebben; doch ik vernam niets van hem.

De ontbinding van E. en V. zou my thans alleen leed doen om het missen van eene gelegenheid van zamenspreking met u en eenige weinige anderen.

By gelegenheid verneem ik wel eens uwe denkbeelden hierover.

God zegene u in hart en huis en gemeente, zegene u ook in en door de beproeving. De deelnemende groet myner vrouw. Geloof my steeds

Leyden
16 October
1857

Uw vr. en br.
Dr Chantepie de la Saussaye

3/11

Amicissime!

Waarlyk, ik heb ter naauwernood de treurige mare kunnen gelooven, die mij uwe nieuwe smart vermeldde en ik heb het berigt in de courant afgewacht, eer ik er volledig aan kon gelooven. Uw bloeiende oudste zoon, wien de gezondheid als 't ware op het aangezigt te lezen stond! – Wel herinner ik my uw woord, by onze vorige zamenkomst: „Ik word op andere wyzen klein gehouden." Gy weet dan ook dat dezelfde hand, die vernedert en bedroeft, ook verheft en troost. Ook thans zal Hy het niet laten ontbreken aan alles wat gij behoeft en u ~~eerst~~ de wysheid en goedheid zyner wegen jegens u en ook den vroeg ontslapen jongeling eerst doen gelooven en later doen inzien! Gy zyt overtuigd van onze deelneming

Gaarne vernam ik iets nader van u,
ook omtrent den afgestorvenen; doch
ik begrijp hierop geen regt te hebben,
en wil het ook noch van uw tijd, noch
van uw hart vorderen.—

Ik begrijp dat op dit oogenblik uwe
belangstelling voor andere als uwe huise-
lijke en onmiddellijk herderlijke betrek-
kingen nog niet zeer levendig kan zijn.
Toch maak ik van deze gelegenheid gebruik
om u een bij mij ontkiemend besluit mede
te deelen; waarover ik welligt later uw
gevoelen verneem. Ik meen namelijk dat
Ernst en Vrede (het gezelschap) reeds niet
ontbonden is en heb dus zeer weinig opge-
wektheid om mij twee maal 's jaars, zonder
eenig resultaat, de moeiten en kosten eener
reize te getroosten. Ik had van onze laatste
vergadering de penibelste indrukken. Twee
rigtingen, die elkander niet verstaan,
die elkander niet verstaan uit gebrek
aan waregemeenschap. Zóó kunnen wij
niet meer blijven bestaan. Is eene hervor-
ming mogelijk? Ik heb getracht die te prova-
ceeren door mijn voorstel; doch ik zie dat
dit voorstel geen kans heeft van aangenomen
te worden, en dus eigenlijk het middel zou
zijn om het gezelschap definitievelijk
te ontbinden. Gij begrijpt dat ik er niet zeer
opgesteld ben om op nieuw de rol van
exécuteur op mij te nemen. De eenen heb-
ben in mijn voorstel gezien het organiseeren
eener party of fractie, het anderen het
tegendeel, het wegnemen van alle barrières
tusschen ons en de liberalen. Ik geloof dat
het een doodgeboren propositie is. Evenwel
wij zullen er over confereeren, voorzoover
ik dit kan doen sans bouger de place.
Heldring schijnt zich de zaak niet bijster

Aan J. J. L. v. Rhijns.

3/12

Zeer Waarde Broeder,

De ~~Hiernevens twee~~ Brieven, welke ~~en van Br.~~ Leden aanwezig in de ~~Gunning en een van my, van welke~~ ~~[illegible]~~ in vergadering van E. en V. ~~[illegible]~~ in mijnentwege nog voorgelezen.

~~De laatste~~ behelst tevens het antwoord op uwen ernstigen en hartelijken brief van den 2den October. Van den "verlammenden invloed", dien gij my daarin toeschrijft, "zoo die hete op aankwam om daden naar buiten te doen", die, volgens uwe meening, in onze roepingslagen als Leeraars der Ned. Herv. K." heb ik, met het oog op de van tijd tot tijd voorgestelde daden nog geen het minste bezouw. Ook meen ik dien invloed nooit door eenig geweld of list, maar steeds door de kracht der overtuiging te hebben uitgeoefend, waardoor ik de meerderheid steeds op mijne zijde gehad heb of brengen mocht. Na echter wordt het anders. De meerderheid schijnt een anderen weg op te willen, en ik heb wel zoo veel

mistrouwen in de juistheid van ligen
inzichten, om nu terug te treden en
daar dien weg onbelemmerd te laten
bewandelen. Zij doe dan nu wat zij
niet laten kan. Voor mij is hier niet
meer te doen.

Aan mijn verzoek om intrekking van
den naam E. & V. hoop ik eerstij
dat gevolg zal worden gegeven. Wel is
in het oogenblik om het geheelschap
onder de leuze „Kerk en Vaderland"
waar men gij u altijd zoo veel beloofd
hebt, en nu geen te herschappen.
Onder deze of een andere leuze kunt
gij doen wat gij wilt. Maar indien
onder de leuze E. & V. iets gedaan wordt
geheel tegen mijn geest, zal het voor mij die bij
den vrede ~~met de leuze~~ met die van
mijn afkomstige leuze zoo zeer geïdentifiëerd ~~zijn~~ ben, verschijnt noodig wezen mij
te verklaren. En dan komt de „ver-
lammende invloed" wellicht en nijders
kring terug. —

Om het zij: de Heer zegene uw eerlijk
gemoed en heiligen zijver. Maar
voor heb ik den grootsten eerbied. En
weet verzekerd dat geen verschil van
beschouwing ten opzichte van den
Gedragslijn in den strijd dezer
dagen iets veranderen kan aan de
opregte achting en hartelijke broeders
liefde die ik u toedraag

H.

[signature]

Utrecht 8 April 1888.

7 April 1858. Aan het Guelphop Eerst en Vrede

Zeer Waarde Broeders.

In de laatstgehoudene vergadering van ons guelphop heeft het bij de groote onaanhoudend der leden, zoo uitdrukkelijk een geest geopenbaard die de mijne niet is of zijn kan, dat ~~[illegible]~~ mij duidelijker is dan dat ik in dezen kring geen nut meer doen kan. Het is op dien grond dat ik sedert besloten heb niet alleen mijn Voorzitterschap, maar ook mijn Lidmaatschap van ons gezelschap nederkleggen, een besluit, waarin ik later door een schrijven van een geacht medelid, hetwelk mij bespreekt dan geest dier vergadering zeer wel uitteduwkken, zoo meer versterkt ben, en waaraan ik mits dezen gevolg geve; zonder eenige bitterheid; niet zonder weemoed; maar onherroepelijk.

Het staat mij niet vrij dan van mij afkomstigen en mij lieven naam van E. & V. van het guelphop, dat ik verlaat terug te nemen. Ik zou het echter wenschelijk achten dat men dien naam met eene andere verwisselde. Ik zou dat men een lang en nuwe kring op den weg zal komen om stappen waarbij het, ten zij dan dat de naam veranderd ware, voor mij plicht zou kunnen worden, aan mijn uitkeeren zoodanige openbaarheid te geven als wellicht verkieselijk zoude wezen te vermijden?

Niets zal my aangenamer zyn dan te zien dat het gezelschap onder welken naam dan ook iets zy af verrichte, hetwelk waarlyk strekken kan om den bloei van het Godvrijk en den zedelyken invloed der Heilswaarheid en het middelen onzer volks te bevorderen! Gelooft my met ongeveinsde broederlyke liefde. Eurn Broeder en Ch.

BIJVOEGSEL. N. M.

Utrecht 7. April 1858.

Aan de Bruggheren. Na zyn afscheid

VIII. Ao M. 13 Mt. 1858.

Zee Waarde Vriend, Ik wensch u geluk met uw reis. De dornige weg der staatslieden is te pynlyk voor een hart als het uwe. De proef om door hart en karakter te regeeren is menlicht. Zy was aan onze menschen en aan onzen tyd niet bestaand. Ardoe kan men minister zyn, Candour niet. Thands zegt uw Heer en Koning tot U: "Kom hier met my en eene [illegible] plaats en ziet een weinig." Ry zy uw deel, uw eenig goed. Als een helder uit de wolk gevangen.

Dus blyft het by de spreuk, myn kind!
Myn Jezus is de beste Kind! –

Zee [illegible] heeft het my verheugd dat myn wensch omtrent onzen vriend H. is vervuld geworden. Dank voor uw trouw en dezen.

En voorts: God zy met u en alle de Uwen.

Minister of geen minister, ik blyf u hartelyk en innig verkocht, als uw oprechte vriend

Nicolaas [illegible]

Uw opvolger [Boot] is een haat man. Gebrek zyn hedgenoot aan de Academie, Rein van Zeelandsche [illegible] van Studiën.

woord is het eenige wapen waar van de zege verbonden is op alle leugen. Zonder dit woord leidt de H. Geest niet in alle waarheid. Dus dubbel karakter der Schrift: bron van waarheid en zuiverd des geestes.

Aanmerking: Gods woord en H. Schrift in zooverre ~~synonieme~~ identisch dat alle onderscheid, waardoor het eerste door middel van een ander criterium dan ~~het~~ de ~~tweede~~ Schrift zelve in de Schrift gevonden wordt overbekeurig is. De H. S. theopneustoszynde bepaalt zelve wat in haar Gods, wat alleen 's menschen woord is.

Voorstel. Een kerkelijk weekblad waarin de toestanden bepaaldelijk der Nederlandsch-hervormde kerk uit het standpunt des Christelijken geloofs besproken worden.

Doel 1 het kerkelijk leven in die kerk optewekken en te leiden 2 het oordeel over de bewegingen in die kerk ook daar buiten te bepalen en te wijzigen. 3 eene thetische polemiek te voeren tegen de der waarheid vijandige rigtingen die zich in die kerk openbaren ten einde alzoo mede te werken tot opbouw dier kerk in de waarheid

Aanmerking Thetische polemiek, dat is door het stellen der waarheid de leugen te overwinnen. De vijandige rigtingen te bestrijden niet door van de waarheid een partijzaak tegen over de party des leugens te maken, doch door die relatieve waarheid die in iedere leugen verborgen is en haar levenskracht is optenemen, met ~~de~~ het merkende

of geloochende deel der waarheid in over
eenstemming te brengen en alzoo door
de leugen af te scheiden ook verzoenend
en Evangeliseerend te werken op diegenen
die in de leugen niet zoo zeer de leugen
als het by het door de andere miskende ~~gedeelte~~ van de
waarheid zien. Relatieve waarheid
van het (verstands en gevoels) rationalisme
in de psychologische van beide te vereen-
gen met het metaphysische der orthodoxie. — De leer der kerk alzoo door
gestadig onderzoek in de waarheid,
toetsing aan en zuivering naar de waar-
heid, verder te ontwikkelen, hooger op
te voeren en tegen vyandige aanvallen
te waren.

Beweegredenen. Vyandigheid der bestaande kerkelyke
organen; noodzakelykheid een orgaan daar
tegen over te hebben; ongenoegzaamheid der
bestaande. Vereeniging, philanthropisch,
Nederlander, politisch

Standpunt. Negatief: ten opzigte der formulieren.
De onderteekening, waaruit volgt de
verbindbaarheid als een feit aangenomen,
zonder daarmede de questie te preju-
geeren over het al of niet noodzakelyk
en oorbare van formulieren in 't geheel
of in eenig byzonder deel of tydsgewricht
der kerk, noch van deze formulieren in
't byzonder. — De stryd over quia of
quatenus onvruchtbaar en overtollig.
Het quia ligt in de onderteekening
zelve; het quatenus in art. 6; het
eerste word dus daarvoor zelve bepaald;
waaruit volgt eensdeels de verpligting
de inhoud voortdurend voortdurend aan de heilige
schrift te toetsen; ten tweede het ongere-
formeerde om voor de formulieren als
zoodanig ~~en niet in de~~ in plaats van voor
de waarheid te stryden.

Aanmerking. Ongereformeerd is het
eenig gezag boven of nevens dat der H.
S. te stellen hetzy dat der kerk aan de
eene kant, hetzy dat der Christelyke
bewustheid of Christelyke wetenschap
aan de andere.

Dit voert tot het positieve standpunt
dat der H. Schrift. — De H. Schrift
als theopneustos is Gods woord. ~~Dit~~

LTK Beets

C 10 4

~~9~~

4/1

1853.

April - beweging.

Zaterdag. ~~ZONDAG.~~

9

Zondag. ~~MAANDAG.~~

10

Maandag. ~~DINGSDAG.~~

11

4/1/1

dat u op aan hout onze eigene protestantsche kerk te evangelisseren
u dat deze arbeid beginnen moet met het ondervinden der jeugd.
Het u vreemd dat uwe predikanten die de grootste tegenstanders
zijn geweest van een protestantsch Ondervinden voor protestantsche
kinderen en den vrees uit, stonden de oorlog te horen
predikanten tegen Rome, en dat het, overeenkomstig het beschreven
recht, bestrijden zoude:
Men moet, zeggen de vrienden Rome wederstaan, en de
Zoomphen liefhebben. Goed. Maar die twee dingen zijn niet
te vereenigen. Een ook in de wederstaan de liefde zichtbaar zij.
Maar wilt liefde u dat, die begint met het recht te
bestrijden.
Ik zeg dat wij een goeden tijd voor de protestantsche kerk
te gemoet gaan, door ~~wij~~ meer niet door de vrees voor Rome tot hatelijk-
heid, maar door de liefde tot de waarheid tot onwendige
eenheid en kracht en eerst komen uit.

2 3 4

29 WOENSDAG.

30 DONDERDAG.

31 VRIJDAG.

APRIL. — ZATURDAG.

1

4:1:1

AAN ZIJNE MAJESTEIT DEN KONING.

SIRE!

De ondergeteekenden, ingezetenen der stad Utrecht, Uwer Majesteits getrouwe onderdanen, naderen met den meesten eerbied Uwen Troon, om daar voor Uwe Majesteit te verklaren, met hoe groote bekommering zij de aangekondigde vestiging der Bisschoppelijke Hierarchie in Nederland, onder goedkeuring en medewerking der Regering van Uwe Majesteit, te gemoet zien.

Zij houden zich overtuigd, dat zoodanig eene vestiging der Bisschoppelijke Hierarchie geheel in strijd is met den geest van het Nederlandsche Volk, hetwelk, door alle tijden heen, evenzeer op onafhankelijkheid van vreemde overheersching als op betamelijke vrijheid van godsdienst den hoogsten prijs heeft gesteld.

Was de Nederlandsche Natie steeds, sedert de Hervorming eene Protestantsche, nog leeft bij haar grootste deel de herinnering van den strijd eens tegen Rome gestreden, nog heugt haar, hoe het Aartsbisdom door Philips II in 1559 te Utrecht gesticht en de bisdommen door hem opgerigt, weken voor de volharding en den moed der Vaderen, maar ook weet zij hoe veel goed en bloed haar die strijd heeft gekost, en zou dan niet de herstelling en de vestiging eener Roomsche Hierarchie in den Staat, onder de Regering van het Doorluchtig stamhuis van Uwe Majesteit, velen krenken in hunne dierbaarste overtuiging? — Twee eeuwen zijn reeds over den vroegeren strijd heengegaan en hebben den afstand tusschen het Protestantsch en Roomsch Catholijk gedeelte der bevolking verminderd, gelijke regten, gelijke bescherming, gelijke vrijheden aan beide deelen der Natie gewaarborgt, maar haar Protestantsch karakter heeft zij daarbij niet verloren.

Dit is de vrucht van hare geschiedenis. — En hebben, in den jongsten tijd de eischen, heeft de toon en houding der Roomsch Catholijke bevolking reeds bij velen achterdocht en ontsteltenis verwekt, hoeveel te sterker zal de naijver en spanning worden, hoeveel dieper de scheiding, hoeveel verderfelijker en gevaarlijker voor den bloei en de welvaart des Vaderlands,

de strijd, wanneer, in die opentlijk optredende en erkende hierarchie, het Ultramontanisme zich tegenover het Protestantisme zal plaatsen, het als uittartende en dagende tot den strijd, niet slechts op het gebied van Godsdienst of onderwijs, van geschiedenis of letterkunde, maar vooral op dat van den Staat zelven.

Waar toch het Ultramontanisme zich vestigt en uitbreidt, daar voert het, met stelselmatige minachting der regten van andersdenkenden, strijd tegen het Protestantisme. Reeds openbaren zich de teekenen van dien strijd, en gewis zal het gevaar van dezen toestand vermeerderd worden, als de invoering dier Bisschoppelijke Hierarchie door vereeniging en concentratie nieuwe kracht aan het Ultramontanisme zal bijzetten.

Zij voegen hier niets meer bij.

De Voorouders Uwer Majesteit, aan wie Nederland, naast God, zijn bestaan en bloei verschuldigd is, hebben het ondervonden, en hunne geschiedenis is hier de meest welsprekende getuige.

Het is om alle deze redenen, dat de ondergeteekenden Uwe Majesteit eerbiedigelijk verzoeken, dat door Hoogst Dezelve volgens de magt, bij Artikel 65 der Grondwet den Koning toegekend, de vergunning niet worde gegeven tot het aannemen van den titel, rang of waardigheid, van Metropolitaan- of Suffragraan-Bisschop van eenig gedeelte onzes Vaderlands door een vreemden Vorst verleend en dat, in den geest der Grondwet welke de onzijdigheid der Regering jegens ieder Kerkgenootschap vordert, geene, de Protestanten krenkende erkenning van den Paus van Rome, als Opperhoofd der Kerk, door de Regering moge plaats hebben.

Zij vragen zulks met te meer aandrang, omdat de Bisschoppelijke waardigheid verpligtingen oplegt bij eede aan eene buitenlandsche magt bezworen, en de Bisschoppen verbindt, ook nog heden ten dage, om, waar het de uitbreiding van het Roomsch-Catholicisme geldt, alle *ketters*, *scheurmakers enz. naar vermogen te vervolgen.*

Zij brengen dit verzoek vertrouwend tot Uwe Majesteit, met al dien eerbied, maar ook met al dien nadruk die het gewigt der zaak en de ernst van het oogenblik vordert, en bevelen Uwe Majesteit aan den God der vaderen aan, die Uwe Majesteit wijsheid schenke en van wien al hunne verwachting is.

't Welk doende enz.

In dezen voor de toekomst niet slechts van Utrecht, maar ook van het geheele Vaderland beslissende oogenblikken, wordt het nevensgaand Adres, met gemeen overleg van Politieken en Kerkelijken, onder medewerking van den Algemeenen Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente, Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, (zoo mogelijk door eene persoonlijke Commissie,) aangeboden, en U medegedeeld.

Na rijp beraad werden de Mans-ledematen, in onze Godsdienstoefeningen in den geest der gematigdheid en der kracht opgewekt, om in eene onzer Consistorie-kamers, eene hoogstgewigtige mededeeling te komen vernemen en daarna naar behooren te handelen, terwijl Gods zegen over onze poging in het Nagebed werd afgesmeekt.

Onder den indruk der pauselijke allocutie werd ons adres door velen onderteekend, en nu reeds vindt het elders goedkeuring. Wij rekenen op Uwen ijver. Moge *ons* adres, of *een ander* in denzelfden geest, en krachtiger dan het onze (zou het algemeenen bijval vinden) wezen kon, ook van Uwe woonplaats uitgaan, en alzoo het vreeselijke onheil dat ons en ons nageslacht dreigt, worden afgewend of gematigd.

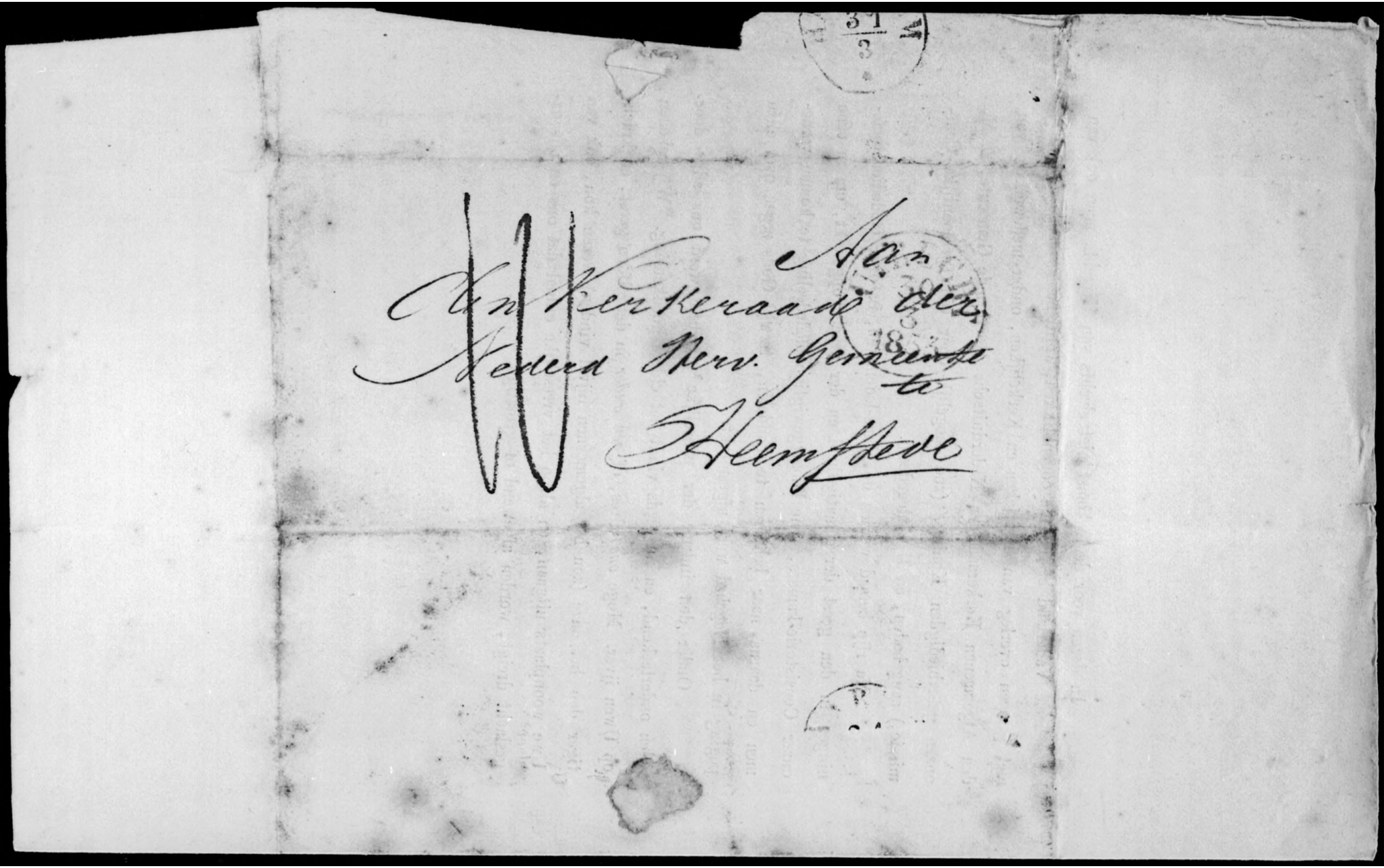

Vrydag

~~ZATURDAG~~

4/1/2

17 Juni 1853.

Toen men de Catholieken Leeftijd bleef
[illegible] bij Tuinda.
Ik ben 2 vreest, wie men 2e bekleeren.
Maar dat is een tack der Jeugd
aan de liefde gelobt.

DINGSDAG.

20

6

4/2

1849 - '50 - '51 - '52 - '54.

Noord-Hollandsche
Predikanten-Vereeniging.

4/2/1

REGLEMENT.

REGLEMENT

VOOR DE VEREENIGING

VAN

PROTESTANTSCHE PREDIKANTEN

IN

NOORD-HOLLAND.

Art. 1.

Als leden der *Predikanten-Vereeniging* in *Noord-Holland* worden, voor zooveel zij wenschen daaraan deel te nemen, erkend alle Leeraars der Protestantsche Gemeenten in deze provincie, zoo dienstdoende, als die buiten gewone bediening (Hoogleeraren) en Emeriti zijn; voorts Adjunct- en Hulppredikers, die bij eene der genoemde Gemeenten eene vaste aanstelling hebben, of geregelde dienst waarnemen; eindelijk Kandidaten tot de H. dienst, binnen deze provincie woonachtig.

Art. 2.

Tot het bijwonen der Vergaderingen worden toegelaten, mits door een der leden daartoe ingeleid, alle Predikanten en Kandidaten tot de H. dienst bij eene der Protestantsche Afdeelingen in het Vaderland. Voor zooveel zij echter als leden dezer Vereeniging erkend kunnen worden, mogen zij, zonder lid te zijn, niet meer dan éénmaal ingeleid en toegelaten worden.

Art. 3.

De Vereeniging heeft ten doel: de bevordering van broederlijke gemeenschap en Christelijk leven, onder allerlei rigting der Godgeleerde Wetenschap in onze dagen, ten einde een en ander dienstbaar te maken aan het heil der Gemeente van onzen Heer.

Art. 4.

Als middelen ter bereiking van het voorgestelde doel worden bepaaldelijk aangewezen: mededeeling van hetgeen een ieder uit zijne studiën en ervaring heeft bij te dragen; en onderlinge beraadslaging over hetgeen strekken kan, om den arbeid der Evangeliebediening vruchtbaarder te maken, en daardoor het heil der Gemeente te bevorderen.

Art. 5.

De voorbereiding en leiding der zamenkomsten, en de uitvoering van hetgeen bij de besluiten der Vereeniging daartoe mogt worden aangewezen, worden opgedragen aan eenen eersten en tweeden Voorzitter, twee Secretarissen en twee Penningmeesters.

De nadere regeling en verdeeling der werkzaamheden van dit Bestuur worden aan de onderlinge schikking van deszelfs leden overgelaten.

Art. 6.

De leden van het Bestuur worden met volstrekte meerderheid, en bij besloten briefjes, door de tegenwoordig zijnde leden der Vereeniging benoemd.

Wanneer eene eerste stemming tot geene volstrekte meerderheid van keuze geleid heeft, zal eene herstemming geschieden, waarbij echter geene andere namen behooren in aanmerking te komen, dan die door de betrekkelijke meerderheid der stemmen, minstens onder de zes eersten, zijn gebragt geworden. Zoo eene derde stemming noodig mogt zijn, zal de keuze tot een dubbeltal bepaald worden; en, indien bij deze beslissende stemming de stemmen mogten staken, zal het lot den benoemden aanwijzen.

In geval er twee Voorzitters, Secretarissen of Penningmeesters te gelijk te kiezen zijn, worden de eerste en tweede Voorzitter afzonderlijk gekozen. De twee Secretarissen, en zoo ook de twee Penningmeesters worden gezamenlijk gekozen, met dien verstande, dat wie boven de

volstrekte meerderheid de meeste stemmen op zich vereenigd heeft, de eerste Secretaris of Penningmeester, en de andere de tweede wezen zal.

Art. 7.

De aftreding en verwisseling van de leden des Bestuurs heeft plaats na iedere gewone Najaars-Vergadering.

De tweede Voorzitter, Secretaris en Penningmeester zullen, na het aftreden van den eersten, in zijne plaats optreden.

De leden van het Bestuur zijn niet terstond herkiesbaar.

Art. 8.

Ieder lid der Vereeniging betaalt pro introïtu één gulden, en insgelijks eene jaarlijksche contributie van één gulden, voor het eerste jaar ingaande 1 Januarij 1849.

De Vereeniging behoudt zich voor de vraag, of deze inleggelden en bijdragen al of niet eenige verhooging vereischen, later te beslissen.

Art. 9.

Er zullen jaarlijks gehouden worden eene Voorjaars-Vergadering in de eerste helft van Mei, en eene Najaars-Vergadering in de tweede helft van September.

Als plaats van gewone zamenkomst wordt aangewezen Amsterdam.

Art. 10.

Buitengewone Vergaderingen worden belegd, of volgens het besluit eener vroegere Vergadering, of wanneer dit door het Bestuur noodig geoordeeld mogt worden.

Art. 11.

Iedere Vergadering wordt door het Bestuur uitgeschreven, met opgave van hetgeen volgens de besluiten eener vroegere Vergadering, of volgens de ingekomen en aangenomen voorstellen der leden, behandeld zal moeten worden.

Art. 12.

De voorstellen der leden, bij het Bestuur ingekomen, zullen in den uitnoodigingsbrief onder de Agenda voor de eerstvolgende Vergadering opgenomen worden. Indien echter het Bestuur redenen mogt hebben, waarom het wenscht de Vergadering zelve te raadplegen, eer zoodanige voorstellen bepaaldelijk ter behandeling worden aangewezen, heeft het vrijheid, dezelve, met praeadvies omtrent orde en wijze van behandeling, op de eerstvolgende Vergadering ter kennis der leden te brengen.

Art. 13.

Als gewone orde van werkzaamheden voor iedere Vergadering wordt aangewezen:

1. Opening met gebed.
2. Voorlezing van de namen der leden en geïntroduceerden, volgens de geteekende Presentie-lijst, die in het Archief wordt gedeponeerd.
3. Lezing en vaststelling der Notulen.
4. Rapport der Commissiën, naar de volgorde, bij besluit eener vroegere Vergadering, of anders naar het oordeel des Bestuurs bepaald, en in den uitschrijvingsbrief aangewezen.
5. Mededeeling van voorstellen der leden, die niet op de Agenda zijn geplaatst, met praeadvies van het Bestuur omtrent orde en wijze van behandeling.
6. Behandeling der overige punten van de vastgestelde Agenda.
7. Voorstellen der leden, hetzij ter dadelijke behandeling, hetzij ter plaatsing op de Agenda voor de volgende Vergadering.
8. Resumtie der Notulen.
9. Sluiting met dankzegging.

Art. 14.

Tot de gewone voorjaars-Vergadering behoort nog de jaarlijksche Rekening van den Penningmeester.

Art. 15.

Tot de gewone Najaars-Vergadering behoort nog de keus van nieuwe leden van het Bestuur voor het volgende jaar.

Art. 16.

De Commissiën worden, voor zooveel huishoudelijke zaken betreft, door den Voorzitter, en anders door de Vergadering bij besloten briefjes benoemd.

Art. 17.

De uitschrijvingsbrief voor de volgende Vergadering zal door het Bestuur gebruikt worden, om, zooveel noodig, het verhandelde op de voorgaande Vergadering kortelijk te vermelden; en, wanneer eene vroegere opgaaf aan de gezamenlijke leden wenschelijk geacht mogt worden, zal een beknopt verslag door het Bestuur opgemaakt, en aan de leden afzonderlijk toegezonden worden.

Art. 18.

Dit Reglement zal gedrukt en aan de Leden uitgereikt worden. Mede zal aan ieder der bestaande Predikanten-Vereenigingen in ons Vaderland een Exemplaar van hetzelve, en telkens van iederen uitschrijvingsbrief, tot bewijs van broederlijke gemeenschap, toegezonden worden.

Aldus vastgesteld in de tweede Vergadering der Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging, gehouden te *Amsterdam* op den 3den Mei 1849.

H. J. SPYKER, *Fungerend Voorzitter.*
G. A. VAN LIMBURG BROUWER, *Secretaris.*

Art. 12.

De voorstellen der leden, bij het Bestuur ingekomen, zullen in den uitnoodigingsbrief onder de Agenda voor de eerstvolgende Vergadering opgenomen worden. Indien echter het Bestuur redenen mogt hebben, waarom het wenscht de Vergadering zelve te raadplegen, eer zoodanige voorstellen bepaaldelijk ter behandeling worden aangewezen, heeft het vrijheid, dezelve, met praeadvies omtrent orde en wijze van behandeling, op de eerstvolgende Vergadering ter kennis der leden te brengen.

Art. 13.

Als gewone orde van werkzaamheden voor iedere Vergadering wordt aangewezen:

1. Opening met gebed.
2. Voorlezing van de namen der leden en geïntroduceerden, volgens de geteekende Presentie-lijst, die in het Archief wordt gedeponeerd.
3. Lezing en vaststelling der Notulen.
4. Rapport der Commissiën, naar de volgorde, bij besluit eener vroegere Vergadering, of anders naar het oordeel des Bestuurs bepaald, en in den uitschrijvingsbrief aangewezen.
5. Mededeeling van voorstellen der leden, die niet op de Agenda zijn geplaatst, met praeadvies van het Bestuur omtrent orde en wijze van behandeling.
6. Behandeling der overige punten van de vastgestelde Agenda.
7. Voorstellen der leden, hetzij ter dadelijke behandeling, hetzij ter plaatsing op de Agenda voor de volgende Vergadering.
8. Resumtie der Notulen.
9. Sluiting met dankzegging.

Art. 14.

Tot de gewone voorjaars-Vergadering behoort nog de jaarlijksche Rekening van den Penningmeester.

Art. 15.

Tot de gewone Najaars-Vergadering behoort nog de keus van nieuwe leden van het Bestuur voor het volgende jaar.

Art. 16.

De Commissiën worden, voor zooveel huishoudelijke zaken betreft, door den Voorzitter, en anders door de Vergadering bij besloten briefjes benoemd.

Art. 17.

De uitschrijvingsbrief voor de volgende Vergadering zal door het Bestuur gebruikt worden, om, zooveel noodig, het verhandelde op de voorgaande Vergadering kortelijk te vermelden; en, wanneer eene vroegere opgaaf aan de gezamenlijke leden wenschelijk geacht mogt worden, zal een beknopt verslag door het Bestuur opgemaakt, en aan de leden afzonderlijk toegezonden worden.

Art. 18.

Dit Reglement zal gedrukt en aan de Leden uitgereikt worden. Mede zal aan ieder der bestaande Predikanten-Vereenigingen in ons Vaderland een Exemplaar van hetzelve, en telkens van iederen uitschrijvingsbrief, tot bewijs van broederlijke gemeenschap, toegezonden worden.

Aldus vastgesteld in de tweede Vergadering der Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging, gehouden te *Amsterdam* op den 3den Mei 1849.

H. J. SPYKER, *Fungerend Voorzitter.*
G. A. VAN LIMBURG BROUWER, *Secretaris.*

4/2/2

VERSLAG DER DERDE VERGADERING VAN DE NOORD-HOLLANDSCHE PREDIKANTEN-VEREENIGING, *gehouden te* Amsterdam, *in de Kerk der Doopsgezinde Gemeente, op Dingsdag* den 2den October 1849.

Na opening der Vergadering, met toespraak en gebed door den eersten Voorzitter, broeder Wildschut, bleek uit de praesentielijst de tegenwoordigheid van 108 leden en een vijftal gasten door verschillende leden geïntroduceerd, terwijl ettelijke afwezige leden berigt hadden ingezonden van de redenen, die hen verhinderd hadden de Vergadering bij te wonen.

De Notulen gelezen en goedgekeurd zijnde, ging de Vergadering over tot verkiezing van eenen tweeden Voorzitter, Secretaris en Penningmeester. Door stemming en herstemming werden benoemd als tweede Voorzitter broeder des Amorie van der Hoeven, Secretaris broeder Beets, Penningmeester broeder Liernur.

De langdurige stemming gaf aan broeder Broes aanleiding, om de vraag te opperen, of het niet doelmatig zijn zou, te bepalen, dat voortaan door het Bestuur eene voordragt ter verkiezing van nieuwe Bestuurders aan de Vergadering werd aangeboden. De Vergadering, het wenschelijke van tijdsbesparing erkennende, besluit, na discussie, aan het Bestuur op te dragen, voortaan voor elk aftredend lid eene aanbevelingslijst, waarop zes namen voorkomen, ter tafel te brengen.

De Secretaris doet mededeeling van ingekomen stukken: 1°. Twee adressen, uitgegaan van leden der *Utrechtsche Predikanten-Vereeniging*, respectivelijk aan Z. M. den Koning, betreffende het Staats-examen; en aan de Synode, betreffende dezelfde aangelegenheid en de verpligting, den kweekelingen der Hervormde Kerk opgelegd, om zich aan de Hoogescholen in de wiskunde te oefenen en daarin een examen te ondergaan; welke adressen copielijk aan het Bestuur zijn verzonden, ten einde de adhaesie der *Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging* uit te lokken. De Secretaris geeft hierbij kennis, dat aan het genoemde doel der inzenders reeds daarom niet heeft kunnen voldaan worden, dewijl de inzending plaats had weinige dagen na de gehouden voorjaars-Vergadering, en dat hiervan aan de geëerde inzenders was kennis gegeven. 2°. Circulaires van onderscheidene Predikanten-Vereenigingen. 3°. Van broeder Liernur een exemplaar van een door hem uitgegeven geschrift, onder den titel: *de Vereeniging der Protestanten in Nederland, openbare brief aan den Wel-Eerw. Zeer Gel. Heer* F. Koppius, *Predikant te Ham en Fransum.* Een en ander wordt voor kennisgeving aangenomen, brengende de Voorzitter den dank der Vergadering aan broeder Liernur, wegens de voormelde toezending van zijn geschrift, hetwelk onder de archieven der Vereeniging zal worden gedeponeerd.

De Voorzitter vraagt of een der leden ook eenig voorstel of eenige vraag voor de volgende Vergadering heeft mede te deelen. Deze vraag met stilzwijgen beantwoord wordende, neemt hij de vrijheid de leden uit te noodigen, het Bestuur te dien aanzien krachtig te ondersteunen. Broeder Beets maakt, overeenkomstig art. 4 des Reglements, de Vergadering opmerkzaam op een uitgekomen geschrift van Wichern, ten titel voerende: *Die innere Mission.*

Broeder Millies neemt uit het medegedeelde door broeder Beets aanleiding, om kennis te geven van zijn voornemen en wensch om, in de volgende Vergadering, de zorg voor de verarmde klasse in ons Vaderland ter sprake te brengen.

Nog deelt hij mede dat de Hoogleeraar Lücke een geschrift heeft gevonden, waaruit schijnt te blijken, dat de bekende spreuk: *in necessariis unitas*, *in non necessariis libertas*, *in omnibus prudentia et caritas*, over wier onzekere afkomst in den laatsten tijd zooveel is gesproken en geschreven, in de daad moet worden toegekend aan *Rupertus Meldenius;* waarover de Hoogleeraar voornemens is een werk uit te geven, en op te dragen aan de Hoogleeraren en Leeraren in *Nederland*, als eene hulde zijner erkentelijkheid voor de bij hen genoteue vriendschappelijke ontvangst.

Een en ander wordt door de Vergadering met belangstelling en genoegen vernomen.

De Vergadering gaat over tot de behandeling der onderwerpen in den uitnoodigingsbrief aangewezen. De Voorzitter stelt aan de orde de eerste vraag:

„Kan aan de Protestantsche Kerk eenheid worden toegekend? Is meerdere eenheid, dan nu bestaat, mogelijk, wenschelijk, noodzakelijk? Zoo ja, in hoe verre? Welke middelen zijn meest geschikt te achten, om het voorgestelde doel te bereiken?"

Broeder Liernur van *Haarlem* opent de discussie, met de herinnering van hetgeen hij in de vorige Vergadering had beweerd van het werkelijk bestaan der bedoelde eenheid in de zigtbare Kerk, ofschoon altijd nog door veel onvolkomens ontsierd. Haar aanwezen mag echter niet geloochend en haar te willen in het leven roepen, zou eene poging zijn, om een gebouw te willen stichten, waarin men werkelijk reeds woont. Hij meent dat men van die bestaande eenheid partij moet trekken: 1°. Door de vrucht der Godgeleerde wetenschap, afkomstig uit de verschillende Kerkgenootschappen, over te planten in de bijzondere Genootschappen, waartoe men behoort. Nam men vroeger van zoodanige vreemde vruchten alleen kennis in polemischen zin en met polemische bedoelingen, spreker wekt op, om den te dien aanzien reeds zooveel verbeterden weg te blijven bewandelen. 2°. Door gemeenschappelijke tot standbrenging en ondersteuning van instellingen tot algemeen welzijn. Inzonderheid arbeide men gemeenschappelijk tot handhaving en bevordering der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, het *Bijbel-* en *Zendelinggenootschap.* Men stelle het bestuur in de verschillende afdeelingen dier maatschappijen niet uitsluitend in handen van leden van hetzelfde Kerkgenootschap. De ondervinding leert, hoe de bloei dier maatschappijen soms plaatselijk afhangt van de meerdere of mindere verdraagzaamheid der Bestuurders. 3°. Door krachtige aaneensluiting in alle werk, waartoe de Christelijke liefde ons roept. Spreker wijst hier op het wenschelijke van gemeenschappelijke weeshuizen, armen-inrigtingen, weduwfondsen en scholen en brengt zijne hulde aan het *Gustaaf-Adolph-Verein* in *Duitschland.* 4°. Door het voorbeeld der verschillende Leeraren in het behartigen en bevorderen der eenheid, der liefde, der zucht om te streven naar hetzelfde doel, door onderling hulpbetoon, afkeerigheid van proselytenmakerij, en gemoedelijke getrouwheid aan het Kerkgenootschap, waartoe men behoort. Men dringe zich niet op, maar ook, des aangezocht zijnde, weigere men niet voor elkander te prediken, en ga daarbij bereidvaardig en met bescheidenheid te werk, zich ook in kleinigheden, des noods in ambtsgewaad, schikkende naar de gewoonte der genen, voor wie men optreedt. Zoo belooft zich de spreker goede vruchten voor het algemeen.

Broeder Beets neemt aanleiding, om op hetzelfde onderwerp terug te komen, uit eene hem van eene hooggeachte zijde geopperde twijfeling, of het wel noodig ware en goed die zaak in deze Vergadering te bespreken. Spreker deelt in dien twijfel niet. Hij meent in den geest en het karakter van onzen tijd allerwege een streven naar eenheid op te merken. Het kan dus niet anders, of ook in eene Predikanten-vereeniging

moet die eenheid ter sprake worden gebragt. Wie zou twijfelen aan hare wenschelijkheid of noodzakelijkheid, die het woord des Heeren kent: *en het zal worden ééne kudde, één Herder.* Op de mogelijkheid komt het aan, om haar zoo tot stand te brengen als zij in waarheid wezen moet. Hij juicht den vorigen spreker toe, in hetgeen door hem is aangevoerd; maar hij meent tevens, dat wij niet met het hoofd, maar met het hart moeten beginnen. Het blijve daarom vooreerst bij het gesprokene. Er is over de zaak nagedacht. De gedachten werden gewisseld. Dat achte men van geen klein belang. Zoo leerde men elkander kennen. Nu geve men aan de Gemeente te gevoelen en te verstaan, wat in de gedachten én het hart van hare Leeraren is. Men leide de publieke opinie. Men kweeke in en met de Gemeente eenheid en liefde aan, naar het oud, maar tevens nieuw gebod. Men schroome de publiciteit niet van hetgeen onder hare Leeraren besproken wordt. De spreker is van oordeel, dat in Nederlandsche kerken elke levensvraag te uitsluitend door Predikanten behandeld en besproken wordt, en te weinig door en voor en in overleg met de Gemeente. Dit is (zijns inziens) de kracht der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, dat in haar het volk, de leden zelve, werkzaam zijn. En voorts zijn de muren van *Jericho* niet gevallen door den klank der bazuinen of de melody der muziek, maar door het geloof; de muren, die de Christenen van elkander scheiden, moeten vallen, niet door den klank van het woord *eenheid*, en door hetgeen daarover onderling wordt gesproken; maar even zoo door geloof en liefde, en deze moeten in het hart van Leeraars en Gemeente wonen.

Broeder Spijker van *Amsterdam*, voelt zich gedrongen, om ook een woord over hetzelfde onderwerp in het midden te brengen. Het is een onderwerp van zeer kieschen aard, waarover zooveel verschil van meening is, dat men daaruit bijna tot eene negatieve beantwoording der vraag zou besluiten. Ook is werkelijk de eerste alinea zeer verschillend beantwoord, naarmate men de eenheid verstaat. Spreker meent haar bevestigend te moeten beantwoorden, maar niet zonder bepaling. Er is namelijk eene betrekkelijke, inwendige eenheid die zich naar buiten openbaart in belijdenis, eeredienst en vorm van kerkbestuur.

Ook op de tweede alinea meent hij een bevestigend antwoord te moeten geven. De bestaande eenheid toch is noch volstrekt, noch algemeen. Er is dus meerdere eenheid *mogelijk*. Het geïsoleerde standpunt der Episcopale Kerk bewijst het. Reeds is er onder de andere afdeelingen meer eenheid dan vroeger. Ofschoon er altijd nog verschil blijft bestaan, zoo zijn echter de vaste onderscheidende typen reeds minder duidelijk geworden, zoodat men den Hervormden of Remonstrant in hun prediken niet meer, zoo als vroeger, onderscheiden kan. Maar wie zal nu zeggen, dat wij hierin aan de grenzen zijn? In deze Vergadering zijn de onderscheidende namen afgelegd; maar volgen allen dat voorbeeld? wordt het door allen goedgekeurd?

Spreker acht meerdere eenheid ook *wenschelijk* op grond van eigene ervaring. In zijne opvoeding en ontwikkeling, als kind en jongeling, zijn Hervormde, Luthersche, Doopsgezinde en Remonstrantsche elementen tegenwoordig geweest. Hij meent daaraan veel te danken te hebben, omdat het eenen geest van gemeenschap heeft te weeg gebragt en gelegenheid gegeven tot overneming van het goede, dat bij eene en andere afdeeling gevonden wordt. Wat nu het *toenemen* dier eenheid aangaat, zij moet ook bij de Gemeente inzonderheid vermeerderd worden. Tot dat einde moeten de reeds door vorige sprekers aangeprezen middelen gebezigd worden. Maar inzonderheid moeten wij daartoe de algemeene Christelijke waarheid uitspreken en de dusgenoemde kenmerkende leerstukken als van onderschikt belang doen beschouwen, waarbij spreker de geloofsbelijdenis van Hase herinnert, vroeger reeds elders door hem aangeprezen. Hij vestigt de aandacht ook op de voorslagen van Ds. F. Koppius in zijn onlangs uitgekomen geschrift: *de Vereeniging der Protestanten in Nederland en enkele stappen daartoe;* bijzonder op hetgeen hij aanbeveelt nopens de invoering van ééne Bijbelvertaling en één Gezangboek. Die voorslagen, spreker ontveinst het zich niet, zijn aan bezwaren onderhevig; maar hij is van meening, dat men niet altijd het meest op de bezwaren zien moet. De Dordsche vaderen, die hij niet in

alles bepaaldelijk zal toejuichen, hebben in het ondernemen en tot stand brengen der Bijbelvertaling eene kracht en eenen moed aan den dag gelegd, die ons ten voorbeelde verstrekken mag. Spreker besluit met opwekking om met getrouwen ijver te beproeven, wat wij vermogen, ten einde op de goedkeuring van den Heer der Gemeente te kunnen hopen.

Geen der leden over dit onderwerp meer het woord vragende, sluit de Voorzitter de discussie, die, naar zijn oordeel, een verblijdend bewijs van bestaande eenheid heeft opgeleverd, waarbij hij de opmerking voegt, dat het wel noodeloos zijn zal, de muren der onderscheidene kerken af te breken, waarin wij ons tot Godsvereering vereenigen, indien maar binnen die allen de geest van CHRISTUS woont. In dat geval zullen die muren wel langzamerhand van zelve instorten.

De overige vragen door den Voorzitter aan de orde gesteld zijnde, wil broeder Boeke van *Amsterdam* gaarne zijne meening zeggen, om anderen tot spreken uit te lokken, over de derde vraag: „Mag en moet een Evangeliedienaar zich met Staatkunde bemoeijen?"

Hij meent die vraag ontkennend te moeten beantwoorden. *Vooreerst*, omdat de Evangeliedienaar, als zijnde een dienaar van den Heer, die verklaard heeft: „mijn rijk is niet van deze wereld!" zich geheel aan het hoogere en onstoffelijke behoort te wijden. *Voorts*, omdat Staatkundige bemoeijingen van dien aard zijn, dat zij dengenen, die er zich mede inlaat, al ligt geheel overmeesteren en innemen. *Eindelijk*, omdat men zoo ligt gevaar loopt, eene bepaalde Staatkundige kleur aan te nemen, hetwelk des leeraars arbeid minder vruchtbaar kan maken voor dat gedeelte zijner Gemeente, hetwelk tot eene andere Staatkundige partij behoort.

Broeder Broes houdt het voor dringend noodig, vooraf juist te bepalen, wat men door *zich met Staatkunde bemoeijen* verstaat. Hij vraagt of de Evangeliedienaar in zijne prediking geene kennis moet nemen en gebruik maken van de teekenen der tijden; en meent bovendien, dat er omstandigheden kunnen bestaan, waarin, hetgeen op Staatkundig gebied voorvalt, zoo sterk spreekt, dat men er niet kan buiten blijven, gelijk zijne eigene ondervinding hem dat geleerd heeft in de dagen der Fransche overheersching.

Broeder van Voorst vraagt, of dan de Evangeliedienaar niet mag tegenwoordig wezen in de vergadering van zijn kiesdistrict, en of het hem niet veeleer eene dure verpligting is, door zijnen invloed de keuze van waardige en Godvreezende vertegenwoordigers te helpen bevorderen.

Broeder Boeke, den vorigen spreker beantwoordende, doet het onderscheid opmerken, hetwelk behoort gemaakt te worden tusschen den Evangeliedienaar en den burger. In deze laatste hoedanigheid die vergadering bijwonende, zou hij zijnen invloed, als verkondiger van het Evangelie, op dat terrein niet wenschen te gebruiken, gelijk hij daarom ook meent, dat Staatkunde niet te huis behoort op den kansel.

Broeder Millies was vroeger op dat punt met den laatsten spreker geheel eenstemmig. Thans niet meer zoo geheel. De verklaring: „mijn rijk is niet van deze wereld," is van eene eenigzins andere toepassing geworden, nadat de omstandigheden zoo aanmerkelijk zijn veranderd, en wij, Christenen, niet meer tegen eene wereld van Joden en Heidenen overstaan. De Evangeliedienaar bekleedt thans in de wereld een' achtbaren rang, die hem veel invloed geeft. Er is eenige overeenkomst tusschen hem en de profeten onder Israël en, even als van deze, is het ook zijne roeping, om zijne stem te doen hooren in alles wat met waarheid, zedelijkheid en Godsdienst in verband staat.

Spreker herinnert aan de omwentelingen des vorigen jaars in *Duitschland*, voor een deel te wijten aan de Evangeliedienaars. De zeer verkeerde en ongerijmde begrippen en vooroordeelen toch, in sommige streken

onder het volk aldaar heerschende, zijn vooral toe te schrijven aan de herders dier Gemeenten, omdat zij, òf aan al wat Staatkunde was, zich ten eenmale onttrokken, òf wel in hunne Staatkunde hoogst eenzijdig waren. Van daar dat in *Duitschland* het Communismus en Socialismus zooveel veld had gewonnen. Spreker besluit uit een en ander, dat de Evangeliedienaar, die altijd Evangeliedienaar zijn moet, ook in zijnen geheelen werkkring de Staatkunde moet opnemen.

Broeder Boeke repliceert, dat het inzonderheid aankomt op het woord *Staatkunde*. Brengt men daartoe ook Communismus en Socialismus, dan kan hij daarin den vorigen spreker wel eenigzins bijvallen. Intusschen meent hij toch ook, dat, indien men CHRISTUS eenvoudig en zuiver predikt, men tegen die Staatkundige stelsels genoegzaam zal wapenen, ook zonder ze opzettelijk te bestrijden.

Broeder Tinholt vraagt, in hoeverre het den Evangeliedienaar vrij staat en hij het zich tot pligt moet achten, om zich met woord en daad op het Staatkundig gebied te begeven, en zich tegen den Staat partij te stellen, wanneer de verordeningen van den Staat in strijd zijn met de belangen der Kerk, b. v., in de zaak van het volksonderwijs.

Broeder Boeke is van meening, dat er in zoodanig geval sprake is van strijd tusschen het gebod van God en dat der menschen, en daarop de bekende beginselen van het Evangelie behooren in toepassing gebragt te worden.

Broeder Prins merkt aan, dat de voorlaatste spreker iets heeft aangevoerd, dat minder denkbaar is en eigenlijk niet tot het onderwerp behoort. De zaak toch, waarvan hij spreekt, betreft niet zoo zeer den Evangeliedienaar, als wel de Kerk; en de vraag zou dus zijn, niet wat hem, maar wat haar betaamde.

Broeder van Limburg Brouwer acht het, in verband met het aangevoerde van den laatsten spreker, toch moeijelijk, den Evangeliedienaar als verpligting voor te schrijven, dat hij beruste in het oordeel en het geweten der Kerk, wanneer zijn individuëel geweten door de eischen of verordeningen van den Staat wordt bezwaard.

Broeder Beets onderstelt het geval, dat de Evangeliedienaar geroepen wordt, om voorganger te wezen in het bescheiden, maar ernstig wederstand bieden aan de verordeningen van den Staat, waartoe hij als voorbeeld wijst op de Circulaire, door den Franschen Minister Ledru-Rollin in der tijd uitgevaardigd, ter invoering van een socialistischen katechismus op de scholen in *Frankrijk*.

Niemand meer in deze zaak het woord voerende, wordt de discussie geëindigd.

Broeder Liernur vraagt en erlangt het woord met het oog op de tweede vraag: „Welke doelmatige wijzigingen zijn aan te brengen in de eeredienst der Protestanten, om haar meer te doen zijn, wat zij wezen moet: Symbool van de betrekking des menschen tot God, CHRISTUS en zijn Rijk, uitdrukking van het Godsdienstig gevoel en middel ter ontwikkeling van het Christelijk leven der Gemeente?" Kortelijk wijst hij aan, dat de eeredienst moet zijn de uitdrukking van Christelijke overtuiging, dat het hoogste in het Christendom is, *dat God zich geopenbaard heeft als Vader*, en de eeredienst alzoo moet zijn: uitdrukking van kinderlijke gezindheid. Hij leidt daaruit af, dat in de eeredienst het zuiver menschelijke moet heerschen, alzoo die kinderen van God menschen zijn, en dringt aan op groote eenvoudigheid in het algemeen en in het bijzonder op voorzigtigheid bij de beantwoording der vraag, of men ook de kunsten, inzonderheid bouwkunst, toonkunst welsprekendheid aan de eeredienst behoort dienstbaar te maken.

Broeder van Gilse bepaalt de aandacht der Vergadering op de vierde vraag: „Wat is populair prediken?" Hij doet opmerken, dat, terwijl men daartoe alle geleerd, abstract, hoogdravend spreken moet vermijden, men zich evenzeer te wachten hebbe voor platheid, voor gebruik van de eigenlijk gezegde volkstaal. Integendeel is beschaafdheid van taal een wezenlijk vereischte. Het woord geeft te kennen: spreken naar de behoefte, niet van het *plebs*, maar van het *populus*, dat is: van het *volk* en wel van het geheele *volk*. De populariteit zal het beste worden behartigd, wanneer er overeenstemming is tusschen den spreker en zijne hoorders, en deze zal het best worden te weeg gebragt, wanneer men zich aan den Bijbel houdt en Bijbeltaal spreekt. Wordt de spreker dan niet verstaan, het ligt niet aan hem, maar aan de Gemeente.

Broeder Cohen Stuart meent desgelijks, dat populair spreken niet is, spreken voor het *plebs*, maar voor allen. Hij meent, dat daarom de inhoud voor allen belangrijk en verstaanbaar zijn moet, en wat den vorm aangaat, dat hij het meest populair spreekt, die het meest spreekt voor het gemoed.

Broeder Beets had gaarne van de meesters in de kunst gehoord, waarin het populair prediken bestaat. Hij heeft het woord gevraagd, bijzonder om den vorigen spreker te beantwoorden, en met het oog op jongere broeders. Men kan toch, naar zijne meening, zeer gemoedelijk en toch zeer impopulair spreken. Hij oppert de vraag, of het populair spreken niet zijn zou: spreken vóór het volk, dat is, het volk tegenwoordig hebbende; niet uitspreken wat men, in de afwezigheid van het volk, voor het volk bereid heeft. Is het niet, vraagt hij, spreken in den vorm, die door het auditorium, voor hetwelk men is opgetreden, bepaald wordt. Moet niet het auditorium zelf onze prediking bezielen? Op het gelaat der hoorders lezen wij, welken indruk onze voordragt maakt, wat zij onder haar denken, gevoelen, behoeven. Moet dat niet in het spreken ons besturen? Het kan ons de denkbeelden aan de hand geven, wier ontvouwing op dat oogenblik het meest aan de behoefte der hoorders beantwoordt en het doet ons tevens met gevoel en warmte spreken. Zou het daarom niet goed zijn, na ernstige voorbereiding te improviseren; niet eene predikatie te schrijven op onze kamer, waar wij het auditorium niet vóór ons zien, en het dus niet op ons kan werken? Het wordt anders zoo ligt eene rede *vóór*, niet *tot* de Gemeente.

Broeder van Limburg Brouwer meent, dat er eigenlijk geen verschil van meening bestaat tusschen de beide laatste sprekers. De eerste heeft aangedrongen op gemoedelijk spreken. De laatste op spreken voor het hart en naar de behoefte der hoorders. Dit nu zal verkregen worden, wanneer men niet maar gemoedelijk *spreekt*, maar ook, en dit zal wel bedoeld zijn, gemoedelijk *is*. Naarmate men meer CHRISTUS in het hart draagt, zal men ook te meer uit het volle hart zoo spreken, dat de behoeften der hoorders daardoor bevredigd worden.

Broeder van Voorst kan in dat gevoelen niet deelen. Hij herinnert zich het gesprek, of de rede van menigen opregt vroomen, waaraan toch alle populariteit ontbrak, bij gebrek aan hetgeen noodig was, om aan de rede helderheid bij te zetten.

Broeder van Limburg Brouwer betuigt den vorigen spreker zijnen dank, dat hij heeft uitgesproken, wat er nog in zijne ziele lag. Sprekende van eenen *leeraar*, die CHRISTUS in het hart draagt, moest hij bij dezen veronderstellen, geene duistere, verwarde, maar eene heldere, juiste, zuivere kennis van CHRISTUS, en daarbij den toeleg, om zich eigen te maken, wat hij behoeft, om over Hem ook waardiglijk te spreken.

Broeder des Amorie van der Hoeven heeft de verschillende sprekers met opmerkzaamheid gehoord. Hij is het met ieder van hen eens en oneens, gelijk hij het een en ander breeder ontwikkeld heeft in eene door hem uitgegevene Redevoering over dit onderwerp. Hij kan niet toestemmen, dat Bijbeltaal de meest populaire zou zijn; want men kan in Bijbeltaal ook wel zeer onverstaanbaar spreken. Maar in den Bijbel vinden wij het model van populariteit, te weten in JEZUS, die nooit in het afgetrokkene, maar altijd tot de menschen spreekt.

Hij zou schromen, om het populaire in het gemoedelijke te zoeken, waarbij men in een mysticismus vervallen kan, dat bij uitstek duister zou kunnen worden. Maar ook evenmin wil hij alleen tot het verstand gesproken hebben. Improviseren naar aanleiding van den indruk, dien het gezigt der hoorders op den spreker maakt, kan hij niet algemeen als het middel tot populariteit aanprijzen; want dan zou hij zelf ten minste voor zich daaraan ten eene male moeten wanhopen, als die niet bij magte is eenen enkelen zijner hoorders onderscheidenlijk te zien, veel min de uitdrukking van hun gelaat te onderkennen. Maar dit stemt hij toe, men moet op zijne kamer onder het stellen der predikatie aan zijne hoorders denken, niet zich isoleren; men moet te rade gaan met die menschenkennis, die men het best ontleent aan de kennis van zijn eigen hart. Best kieze men zijn *onderwerp* uit het leven zelf. De *vorm* zij aanschouwelijk, gelijk het slot van *Matth.* VI van die aanschouwelijkheid eene schoone proeve oplevert. Men spreke tot de menschen en leze geene verhandeling voor. De *voordragt* eindelijk zij natuurlijk. Daarin zij waarheid, dat is: zij moet de uitdrukking zijn van hetgeen in het gemoed van den spreker omgaat, en in dat opzigt is hij het met de laatsten spreker eens: *pectus est, quod disertos facit.*

Hierna is de Vergadering door den Voorzitter, met dankzegging aan God, gesloten.

In naam der *Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging.*

Amsterdam, 20 April 1850. J. E. DE VOOGT, *Secretaris.*

4/2/3

VERSLAG van de vierde VERGADERING der NOORD-HOLLANDSCHE PREDIKANTEN-VEREENIGING, *gehouden te* Amsterdam, *in de Kerk der Doopsgezinde Gemeente*, *op Dingsdag* den 21sten Mei 1850.

Bij de opening der Vergadering werd berigt gegeven dat de eerste Voorzitter, broeder H. J. Spijker, door ongesteldheid verhinderd werd deze Vergadering bij te wonen. De tweede Voorzitter, broeder Des Amorie van der Hoeven, als nu optredende in zijne plaats, leidde de werkzaamheid der Vergadering in met toespraak en gebed. De Predikanten-Vereeniging en haar streven werden daarbij voorgesteld als een heilzaam tegengif en geneesmiddel tegen de heerschende kwaal onzer dagen: *de Eenzijdigheid.* Die kwaal behoort eigenlijk tot alle tijden, is in Pelagius en Augustinus, in Gomarus en Arminius aan te wijzen, komt uit menschelijke zwakheid en bekrompenheid voort, en ziet haar tegenbeeld in de heerlijke verscheidenheid die zich in de huishouding Gods, te midden van eene hoogere eenheid, openbaart. Eenmaal echter en ook eenmaal slechts, droeg de aarde eenen man die zeggen kon: *Ik ben de waarheid.* Met het oog op dien Heer, den eenigen Meester van allen, willen wij leeren leven door zijn leven, opdat ook wij, als vele leden, gemeenschappelijk één ligchaam zijn en de Heer de Geest.

In deze Vergadering waren 87 leden en een vijftal gasten, door onderscheidene leden geïntroduceerd, tegenwoordig.

De notulen der vorige Vergadering, zoo veel zulks, na het gedrukte Verslag, noodig geoordeeld werd, zijn gelezen, en met dankzegging aan den Secretaris van het vorige jaar, broeder van Limburg Brouwer, goedgekeurd.

In overeenstemming met hetgeen reeds in den uitschrijvingsbrief vermeld was, wordt nu aan het oordeel der Vergadering het voorstel van het Bestuur onderworpen, „dat, bij de uitschrijving der September-Vergadering, aan de Leden afzonderlijke stembilletten zullen rondgezonden worden, waarop uitgedrukt staat, *Voorzitter*, *Secretaris*, *Penningmeester*, terwijl de Leden zullen uitgenoodigd worden, tegelijk met het teekenen der praesentielijst, die billetten behoorlijk ingevuld in te leveren aan de daartoe gestelde stemopnemers, die daarvan terstond aanteekening zullen houden, en den uitslag der stemming, na de opening der Vergadering, zullen mededeelen."

Broeder Wildschut geeft in bedenking, om, zoo de alzoo uitgebragte stemmen aanmerkelijk uiteen mogten loopen, alsdan, bij tweede stemming, *de betrekkelijke meerderheid* te doen beslissen.

Nog andere wijzigingen worden voorgesteld, maar, na deliberatie, is het voorstel van het Bestuur bij meerderheid aangenomen, en ook het amendement van broeder Wildschut, doch onder reserve van de nadere goedkeuring der September-Vergadering, overgenomen.

Op voorstel van den Voorzitter worden nu tot stemopnemers in de September-Vergadering benoemd de broeders Hoffman van *Velzen*, Klippink van *Haarlem*, Tinholt van *Marken* en Sepp van *Zaandam*.

De Penningmeester van het vorige jaar doet rekening van zijne gehoudene Administratie. De rekening wordt aan eene Commissie, bestaande uit de broeders van Hinlopen van *Haarlem* en van Charante van *Zaandam*, ter examinatie overgegeven, en later, op het rapport dier Commissie, met dankzegging aan den Rendant, goedgekeurd.

De Secretaris geeft berigt van de ingekomene stukken, zijnde voornamelijk rapporten en circulaires van onderscheidene Predikanten-Vereenigingen.

Hierna is een aanmerkelijk deel van den tijd dezer Vergadering besteed aan de behandeling van de eerste der uitgeschrevene vragen, over *het voortdurend bestaan der slavernij*. Dat onderwerp heeft de stof opgeleverd voor eene zoo belangrijke als uitvoerige rede van broeder Millies, waarvan hier niet meer dan eene beknopte en onvolledige schets gegeven kan worden. De slavernij werd door hem voorgesteld als het treurig gevolg van den afval des menschelijken geslachts. De mensch, gehoorzaamheid weigerende aan God, heeft zich zelven ten God willen verheffen en tot heer en meester over zijnen evenmensch, dezen verlagende tot een werktuig, hem ten dienst. Als een type van hetgeen de slavernij, in den vóór-Christelijken tijd, bij de Heidensche volken geweest is, wordt herinnerd hoe de aanzienlijke Romeinen gewoon waren hunne geliefkoosde visschen te voeden met het vleesch hunner slaven. De grondslag waarop later de afschaffing der slavernij rusten moest, wordt gevonden in de leer des Bijbels, dat de mensch naar het beeld van God geschapen is. Die leer, den Israëlieten medegedeeld, liet onder hen de slavernij niet anders dan met vele verzachting toe. Maar het Christendom heft haar daadwerkelijk op, door het feit dat de Eeniggeborene des Vaders de gedaante van een dienstknecht heeft aangenomen om anderen te dienen en hen te verlossen van de dienstbaarheid des kwaads. Daarenboven is de slavernij veroordeeld door het gebod: *hebt uwen naaste lief als u zelven;* en door den levensregel: *hetgeen gij wilt dat u de menschen doen, doet gij hun ook alzoo!* De Heer en zijne Apostelen hebben wel het bestaande niet met geweld omvergeworpen, maar het geloof en het nieuwe leven, als de vrucht daarvan, moesten de vernietiging van al het onchristelijke, in en door zijne Gemeente, teweeg brengen. Reeds terstond is de invloed van het Christelijk beginsel openbaar geworden in de verzachting van het lot der slaven en in de verklaring dat zij, even zoowel als de vrijen, Christenen konden zijn. Onesimus moge hiervan ten voorbeelde zijn. In de Iste eeuw waren er die zich zelven tot slaven verkochten, om de broederen uit hunne dienstbaarheid te verlossen. In de IIde eeuw ontbreken de voorbeelden niet van geloovigen, die de slavernij, onmiddellijk na hunne bekeering tot het Christendom, onder de hunnen hebben opgeheven. In de IIIde eeuw zond Cyprianus aan de Numidische Bisschoppen de aanzienlijke som van honderdduizend Sestertiën, door de Gemeente van *Carthago* bijeen gebragt, tot loskooping der slaven, en met de toezegging van meerdere hulp, indien zulks noodig ware. Ook Chrysostomus, Hiëronymus, Ambrosius, hebben de schatten der kerk tot hetzelfde einde beschikbaar gesteld. In de middeleeuwen worden andere verschijnselen, onder de volken van Christelijken naam, waargenomen, maar toch ook toen werkte het Christendom weldadig tot verzachting van het lot der slaven. De lijfeigenschap was als een surrogaat der slavernij. Na de ontdekking der nieuwe wereld werd uitbreiding gegeven aan de slavernij, inzonderheid door de gevangene Negers die van *Afrika* naar *Amerika*, en naar ons werelddeel werden overgebragt. De gruwelen door heerschzucht en hebzucht, in *Amerika*, veroorzaakt, mogen niet aan de vergetelheid worden prijsgegeven, maar ook behooren de loffelijke pogingen van een Las Casas en anderen in vereerend aandenken gehouden te worden, al heeft daardoor niet verhinderd kunnen worden dat de Negers, uit *Afrika* naar *Amerika* gewelddadig overgebragt, door de Europesche veroveraars gebruikt werden om, hun ten dienste, het goud te ontwoekeren aan de ingewanden der aarde. Ook de latere loffelijke pogingen der Kerk hebben het kwaad niet kunnen overwinnen noch stuiten. Maar in de

twee laatste eeuwen is eene hoogere kracht daartoe uitgegaan van eene onaanzienlijke en meestal, vooral vroeger, verachte broederschap. De Kwakers zijn begonnen met vrijgeving hunner eigene slaven, en hebben daarna ijverig en overal op de afschaffing der slavernij aangedrongen. Zij hebben erkend en getoond *vrienden* der menschheid te wezen. Op hun voorbeeld en in vereeniging met hen hebben zich, sedert het laatst der vorige eeuw, een aantal verdienstelijke mannen in *Engeland* vereenigd, met het edel doel om, in weêrwil van alle bezwaren, moedig en rusteloos te streven tot opheffing der slavernij, over de geheele wereld. Slavenhandel wordt als zeeroof beschouwd en gestraft, en niets wordt te dierbaar geacht om Gods vloek te weren van de Koloniën. De overtuiging omtrent het ongeoorloofde van den slavenhandel werd ook, niet geheel zonder politieken dwang, aan *Nederland* medegedeeld. In *Frankrijk* was de Emancipatie der slaven reeds vóór de laatste omwenteling uitgesproken en later volvoerd. Ook in de Deensche en Zweedsche Koloniën heeft men belangrijke schreden voorwaarts gedaan leidende tot hetzelfde doel. En zal *Nederland* nu, in onderscheiding der beschaafde volken van ons werelddeel, hierin achterlijk blijven? In *Oost-Indië* heeft wel de slavernij de meest zachte vormen aangenomen, en evenwel heeft Dr. van Hoëvell, in zijne belangrijke mededeeling over den toestand der Slavernij, de klagten over de meest ijzingwekkende mishandeling van slaven medegedeeld, en tevens verklaard dat ook, waar te voren geene slavernij bestond, deze door Nederlanders en Christenen is ingevoerd. Reeds sedert het einde der vorige eeuw zijn door Dirk van Hoogendorp, het Javaansch Genootschap, den Gouverneur van der Capellen, en anderen, ijverige pogingen aangewend om den toestand der slaven te verbeteren, en de opheffing der slavernij te bewerken of voor te bereiden, doch tot hiertoe te vergeefs, terwijl de laauwheid, te dezen aanzien in het Vaderland heerschende, gebruikt wordt om gelijke onverschilligheid in de Koloniën te verontschuldigen. In onze West-Indische bezittingen heerscht het stelsel dat het regt omkeert sedert lang in zijne volle kracht en schier onverzwakt tot op dezen dag. De meest schandelijke menschenroof is dáár sedert anderhalve eeuw gepleegd, en hoewel door den invloed van *Engeland* tot matiging gedwongen, duurt nog het vervoeren en verkoopen der slaven voort. Het blijft den slaaf ontzegd over mishandeling te klagen of regt te vragen. Men durft hem dit niet toe te staan, uit bezorgdheid voor de rust der Kolonie. Intusschen vertoonen zich dreigende teekenen. Zamenzwering en brandstichting hebben voor weinige jaren de aanleiding gegeven dat drie jeugdige slaven levende zijn verbrand, en dat de vlugtelingen uit de slaven door Nederlandsche krijgslieden, als wild gedierte, zijn vervolgd en afgemaakt.

Spreker door al deze beschouwingen en herinneringen tot weemoed gestemd, vraagt nu vanwaar de verandering en verbetering komen zal. De Regering vermag in dezen niets zonder het volk, en heeft met tallooze bezwaren te kampen. De houders van slaven, waaronder vele Joden, weigeren afstand te doen van hetgeen zij beschouwen als hun wettig eigendom. Alleen van de Christelijke Kerk in *Nederland* is hier heil te verwachten. Zij toch zal het Kaïns-woord niet overnemen: wat gaat het ons aan? wij hebben genoeg aan het onze! De Anti-Christelijke geest gaat voort, in onze dagen getuigenis af te leggen tegen het Christendom en ontleent nu zijn leus van het Christendom zelf. De Fransche revolutiegeest spreekt de slaven vrij, en slaat met die verklaring der Christelijke Kerk in het aangezigt en brengt haar schade aan. Mag dan de Kerk nog langer zich onverschillig betoonen? Ons Vaderland inzonderheid wordt diep vernederd door de meening van velen, ter goeder trouw, dat de slavernij zelve verdedigbaar is, en door den publieken verkoop, te *Batavia* en in *Suriname*, van slaven die openlijk als marktvee worden ten toon gesteld. In dat zelfde jaar 1850, en hier te *Amsterdam*, zijn, bij den verkoop van West-Indische Plantaadjes, volgens de aanslagsbilletten, ook 360 *koppen*, dat is, zoo vele menschen, aan de markt gebragt. Zoo behoort het dus tot de Evangelische Kerk om vrij en moedig getuigenis af te leggen tegen de slavernij, nog altijd voortdurende in onze Koloniën.

Na nog meerdere woorden van opwekking, besluit de Spreker met de bede, dat de Heer het woord, in

zwakheid gesproken, moge zegenen, en dat het anderen gegeven worde om uit de diepte der zielen eene stem op te wekken, die de Kerk, ook te dezen opzigte, aan hare verpligting en roeping meer getrouw doe beantwoorden.

Onderscheidene Sprekers hebben hierna deel genomen aan de discussie over dit onderwerp. Sommigen, als de broeders Jamieson en Cohen Stuart, hebben onvoorwaardelijk en onbepaald, hunne instemming met de geuite gevoelens en wenschen betuigd. De slavernij is niet te verdedigen in het licht des Evangelies. De vloek des Hemels rust er op. Als Christenen hebben wij niet op de gevolgen te zien, maar op het gebod. Het Evangelie heiligt niet alleen, maar vernietigt ook wat onheilig en on-Christelijk is. — Anderen, als de broeders Sepp, Domela Nieuwenhuis, van Voorst, Wildschut en Doijer, ofschoon mede afkeerig van slavernij en hare opheffing wenschende, hebben echter gemeend bedachtzaamheid en voorzigtigheid in dezen ernstig te moeten aanraden. Niet alle slavenhouders maken zich aan mishandeling van hunne lijfeigenen schuldig; er zijn die ze als hunne kinderen beschouwen, en hen althans naar het ligchamelijke, liefderijk verzorgen en beschermen; nog zijn er die ook het Christelijk onderwijs hunner slaven krachtiglijk helpen bevorderen. Het Christendom beveelt geene onmiddellijke noch onvoorwaardelijke afschaffing. De *slavenhandel* moge onvoorwaardelijk te veroordeelen zijn, de *slavenstand* mag en moet niet onvoorwaardelijk worden opgeheven. Het zij eene eerste bemoeijing, het lot van slaven te helpen verzachten. Bovenal trachte men de slavenhouders, en daarna ook de slaven zelve te veredelen en te vormen tot ware Christenen en geheiligde kinderen van God. Met onmiddellijke vrijgeving der slaven zal groote schade worden aangerigt en zullen de slaven zelve tot diepere rampzaligheid komen. Tot bevestiging van het laatste is zelfs op het lot van geëmancipeerde Koloniën gewezen. — Een enkele Spreker, broeder van Gilse stemt wel met den eersten Spreker geheel overeen in de overtuiging, dat het den Christen ongeoorloofd is slaven te hebben, en dat de toelating hiervan in onze Overzeesche bezittingen, als on-Christelijk, veroordeeld en betreurd moet worden, maar wil echter, tot een billijk oordeel, gelet hebben op de overgroote bezwaren en opofferingen die aan de gewenschte Emancipatie verbonden zijn, en waaruit voor het minst verontschuldiging voor *Nederland* ontleend mag worden.

Broeder Millies heeft op de ingebragte bedenkingen hoofdzakelijk geantwoord, dat de meer menschelijke behandeling van de slaven op *Java* en elders tot de uitzonderingen behoort, dat de slavernij zelve een onregt is, dewijl de mensch door God vrij geschapen is, en de persoonlijke vrijheid hem alzoo niet onthouden mag worden, terwijl de aangeprezene bedachtzaamheid zich niet verder behoort uit te strekken dan tot beperking van politieke en staatsregterlijke vrijheid; dat, ja, de veredeling der slaven door allen gewenscht, maar geenszins als voorwaarde hunner vrijlating gesteld mag worden. De Emancipatie moet aan het Christendom voorafgaan. Te onregte is aan de vrijverklaring der slaven toegeschreven wat aan andere oorzaken, bij voorbeeld, in de Engelsche Koloniën aan de suikerwet, moet geweten worden. De eischen van het Evangelie kunnen niet in strijd zijn met het heil der menschheid, en zijn het ook niet. De geldvraag is ondergeschikt aan de hoofdzaak. Spreker voor zich wacht niet veel van de goede intentiën der slavenhouders. Het is veeltijds slechts een voorwendsel dat de veredeling der slaven wordt gewenscht en bedoeld. Juist bij de voorstanders eener voorwaardelijke en langzaam voor te bereiden Emancipatie vinden de Moravische broeders den meesten tegenstand. Men zie toe dat men niet voortga, naar het woord van Jakobus, God en den Vader te loven en tegelijk de menschen te vloeken die naar het beeld van God zijn gemaakt. *Nederland* behoort niet langer in dezen met *Spanje*, *Portugal* en *Brazilië* gelijk te staan. Ten slotte wenscht de Spreker dat de Predikanten-vereeniging eene getuigenis aflegge in deze zaak, en als eerste grondstelling uitspreke, dat de slavernij geacht moet worden

in strijd te zijn met Gods Wet, met de regten van den mensch en met den geest van het Evangelie, zoodat zij door Christenen op geenerlei wijze mag aangemoedigd, bevorderd of ondersteund worden.

Deze bepaalde wensch van broeder Millies heeft aanleiding gegeven tot de incidentele kwestie, of het met den aard der Predikanten-vereeniging overeenkomstig zij, op zoodanige wijze, als bij besluit, een bepaald gevoelen uit te spreken. De vraag is ontkennende beantwoord, onder anderen door de broeders Wildschut en van Limburg Brouwer, die meenen dat onze Vereeniging als beginsel heeft aangenomen, of anders als haar beginsel behoort uit te spreken, dat zij zich tot *onderlinge beraadslaging* bepalen en zich onthouden zal van door stemopneming en bij besluit eene getuigenis af te leggen, hoedanig nu van haar wordt gevraagd. Meerdere Sprekers hebben dit gevoelen in zoovere ondersteund, dat zij het bedenkelijk achten de Leden der Vergadering te dringen om eene bepaalde stem uit te brengen, vooral wanneer het te eeniger tijd moeijelijke en teedere vragen betreffen mogt. Er zijn echter ook anderen, die met broeder Millies meenen, dat er geen wezenlijk bezwaar kan zijn in eene stemopneming, waaruit het gevoelen der Vergadering blijken kunne, en die voor het minst zoodanige gemeenschappelijke verklaring niet geacht willen hebben met den aard der Predikanten-vereeniging of met art. 4 van haar Reglement in strijd te zijn. In dien geest hebben zich verklaard broeder van Voorst en de Secretaris. Ook de Voorzitter erkent voor zich geen ander gevoelen te kunnen aannemen, maar wenscht nu in dezen geene algemeene beslissing, en stelt daarom bepaaldelijk de vraag voor, of de Vergadering het wenschelijk acht, om *ten aanzien van het nu behandelde onderwerp:* het voortdurend bestaan der slavernij, eene getuigenis af te leggen. Bij meerderheid geeft de Vergadering een ontkennend antwoord. De discussie over de *eerste vraag* wordt hiermede gesloten en aan broeder Millies de dank der Vergadering gebragt voor zijne belangrijke mededeelingen en krachtige opwekkingen.

De *tweede vraag*, betreffende *de Binnenlandsche Zending*, is om redenen buiten behandeling gebleven, maar tevens aan de orde gesteld voor de September-Vergadering, om alsdan het eerst behandeld te worden.

De derde vraag over *de vrije Evangeliepredikiug* wordt het eerst in behandeling genomen door broeder Liernur. Hij verstaat door vrije Evangeliepredikiug de zoodanige, die, onafhankelijk van alle Symbolische Schriften, alleen den Bijbel als het Woord van God ten regel heeft. Hij verklaart, na rijpe overweging, niet gunstig gestemd te zijn voor zoo onbepaalde vrijheid. Hij huldigt in alles het vrije en geestelijke beginsel van het Christendom, maar acht de Symbolische Boeken daarmede geenszins in strijd te zijn; integendeel meent hij deze te kunnen en te moeten verdedigen, als geschikt om de waarheid, die aan ons geopenbaard is, daarin op te nemen, haar verstaanbaar en bruikbaar te maken en haar te handhaven tegen de dwaling, Indien zij, die de Christelijke waarheid den volke voordragen, geenen regel hebben, waaraan zij onderworpen moeten zijn, dan zullen zij, een ieder naar eigene inzigten, behoeften en krachten, losse stellingen voordragen, òf ieder voor zich een eigen systeem trachten te vormen, òf op nieuw een Evangelie te voorschijn brengen, als waarvan het Rationalismus op het einde der vorige eeuw het voorbeeld gegeven heefd. De Christelijke Kerk heeft dan ook altijd en overal hare Symbolen gehad, en het zijn alleen kleinere Kerkgenootschappen, die hierop eene uitzondering maken. Zich alleen te bepalen tot de Schrift, acht Spreker noch wenschelijk noch mogelijk, en hij zou wenschen, dat ieder gehoorzaam bleef aan de Kerkelijke Symbolen.

Het gesprokene heeft ook tegenovergestelde beschouwingen en bedenkingen uitgelokt. Broeder van Voorst doet opmerken, dat het wel niet zonder vele uitzondering gelden kan, dat de Symbolische Schriften de Christelijke waarheid den volke verstaanbaar maken, terwijl integendeel van ouds af geoordeeld is, dat de

Catechismus voor de Gemeente *verklaard* moest worden, en Spreker beroept zich op zijne eigene ervaring, dat de taak, om de Nederlandsche Geloofsbelijdenis den volke verstaanbaar te maken, op verre na niet altijd gemakkelijk is.

Ook de Voorzitter heeft den eersten Spreker beantwoord. Hij gelooft niet, dat de gevolgen zoo bedenkelijk zouden zijn, wanneer de Symbolische Schriften werden gemist: althans wat als zoodanig is opgegeven, heeft juist alles plaats gehad *bij* en *met* die Schriften. De Apostolische eeuw heeft geene formulieren gekend. Het *Symbolum Apostolicum* is van lateren oorsprong en niet anders dan omschrijving en uitbreiding van de woorden van de instelling des Doops. De hemelsche waarheid behoeft wel geene menschelijke steunselen. De Heer zou ook anders wel een algemeen geldend Formulier hebben voorgeschreven. De vrijheid moet in het belang der waarheid en der Evangeliebediening zelve worden gehandhaafd.

Op de aanmerking van broeder van Meeteren, dat de verordeningen van de Jeruzalemsche Vergadering en ook sommige voorschriften in de brieven van Paulus toch wel geacht kunnen worden in geaardheid overeen te komen met de regelen, die later tot beperking der vrijheid zijn voorgeschreven, heeft mede de Voorzitter geantwoord, namelijk, dat de hier bedoelde verordeningen en voorschriften allen de Praxis en niet de Gnosis betroffen, dat de Vergadering te *Jeruzalem* slechts een goedachten heeft uitgesproken, en dat Paulus, terwijl hij Petrus weêrstond, hem echter geenszins zijne vrijheid betwistte.

Eindelijk brengt broeder Broes de vraag in het midden, of het hier wel eigenlijk de *waarde* der Symbolische Boeken en niet veel meer hun *verbindend gezag* betrof. In de laatste jaren is minder getwist over die Boeken zelve, dan over de *onderteekening* daarvan, en dat punt acht Spreker niet zoo gemakkelijk te beslissen.

Op voorstel van den Voorzitter wordt ook deze vraag voor de volgende Vergadering aan de orde gesteld.

De tijd reeds verre verstreken zijnde, heeft de Vergadering geene verdere vragen in behandeling genomen, maar zijn onderscheidene voorstellen, meestal over huishoudelijke bepalingen, gedaan en besproken geworden, zonder evenwel tot een bepaald besluit te leiden. Bepaaldelijk evenwel is afgewezen het voorstel van broeder van Voorst, om den toegang bij onze Vergaderingen voor toehoorders of ook toehoorderessen uit den beschaafden stand niet als tot hiertoe geheel af te sluiten: hoewel dit voorstel van meer dan ééne zijde is ondersteund geworden. Ook de bedenking van enkele leden, dat voortaan de namen der Sprekers uit het Verslag zouden worden weggelaten, heeft, na de opmerking van den Voorzitter, dat alleen door het vermelden dier namen de schijn vermeden kon worden, alsof de Vergadering eene vereeniging ware van schimmen, waar schimmen met schimmen conversatie hielden, geen verder gevolg.

Hierna is de Vierde Vergadering der *Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging*, met dankzegging aan God, gesloten geworden.

Namens de *Predikanten-Vereeniging*,

Amsterdam, 13 September 1850. J. E. DE VOOGT, *Secretaris.*

4/2/4

VERSLAG

VAN DE

VIJFDE VERGADERING

DER

NOORDHOLLANDSCHE PREDIKANTEN-VEREENIGING,

GEHOUDEN TE AMSTERDAM, IN DE KERK
DER DOOPSGEZINDE GEMEENTE,

OP DINGSDAG DEN 1 *OCTOBER* 1850.

Bij het binnentreden worden, aan de in de vorige vergadering daartoe benoemde broederen, de stembiljetten overgereikt.

De Voorzitter, broeder *H. J. Spyker*, opent de vergadering met eene toespraak, waarbij hij zich in de Predikantenvereenigingen als een gunstig teeken van onze dagen verblijdt. Deze in den tijd van drie jaren in alle provincien onzes vaderlands opgerigte vereenigingen spreken voor eene bestaande en gevoelde behoefte aan verbroedering, toenadering, zamenwerking in ruimen kring. Deze behoefte werd

nog geprikkeld door een verhoogd pligtgevoel, waardoor het niet meer genoeg gerekend werd te volbrengen al wat beroepsbrief en reglement letterlijk hadden voorgeschreven, maar de medewerking van alle geestelijke gaven en krachten ingeroepen om in het leven te doen treden en aan allen te doen kennen al wat dienen kon om onze geschiktheid voor het heilig ambt en den zegen onzer bediening te vermeerderen Aan dit pligtgevoel konden zelfverheffing en aanmatiging vreemd zijn. Het van de Predikanten-vereenigingen gevreesde misbruik was tot heden uitgebleven. Bij de Noordhollandsche was het door de opneming van broederen uit alle Protestantsche Kerkgenootschappen, waarvan zij het voorbeeld had gegeven, des te beter verhoed. Wat het Bijbelgenootschap, zoo spreker meent, het eerst verwezenlijkt heeft, wat het Zendelinggenootschap heeft nagevolgd, daarvan geeft onze vereeniging eene breedere en ruimere toepassing, dat Hoogleeraren en Leeraars van elken naam, zonder verschil van rang of regten, zamenkomen en zamenwerken, gedachtig dat één onzer aller Meester en wij allen broeders zijn, en dat Christus meer is dan Luther of Calvin, dan Gomarus of Arminius of Menno, meer zelfs dan Petrus of Paulus of Johannes. Broeders zijn wij, en willen wij voor elkander zijn. Die broederzin zal tot onze gemeenten overgaan en werken wat welbehagelijk is voor den Hemelschen Vader. Het heil der gemeente en de eere van Christus willen wij voor oogen houden en bedoelen bovenal. Het geestelijk en Christelijk leven willen wij in ons zelven en bij elkander opwekken en verhoogen. Hoe meer wij aan dat doel onzer zamenkomsten zullen beantwoorden, des te meer zal onze

Vereeniging een gunstig teeken van onze dagen genoemd mogen worden.

In deze vergadering zijn 95 leden en een vijftal gasten tegenwoordig.

De aanteekeningen der vorige vergadering worden gelezen, voor zoo veel zij in het gedrukt verslag niet zijn opgenomen, en na goedkeuring onderteekend.

Na eenige woordenwisselling over den voorsprekers in deze vergadering beschikbaren tijd, welke op voordragt van het bestuur onbeperkt blijft, en over het vermelden hunner namen in het gedrukt verslag; en na eene uitnoodiging van wege de Amsterdamsche aan de overige leden der Vereeniging gedaan tot het houden van een broederlijken maaltijd, na afloop der vergadering, wordt de uitslag der stemming over de nieuwe leden van het Bestuur medegedeeld. De meeste stemmen waren vereenigd, voor een Voorzitter; op broeder *Millies*, voor een Secretaris, op broeder *Boeke*, voor een Penningmeester, op broeder *van Dam*. Daar echter geen dezer heeren eene volstrekte meerderheid van stemmen op zich vereenigde, werd tot herstemming overgegaan.

Inmiddels wordt aan broeder *Beets* het woord gegeven over de vraag betreffende de *Binnenlandsche Zending*. (Innere Mission). Spreker had dit onderwerp gaarne door een man van meer jaren en ervaring, door een predikant uit eene onzer groote steden, maar noch optimist noch persimist, gezien. Niet uit keuze, maar uit plicht bespreekt hij het hier, en kan zich slechts bij vlugtige beschouwingen en bescheiden wenken bepalen. Het werk van *Wichern* onderstelt hij door al de broeders gelezen te zijn. Onwille-

keurig dringt zich daarbij de vergelijking van den tegenwoordigen toestand in Duitschland met die in Nederland op. Gunstig, over het algemeen, moge die vergelijking voor ons uitvallen, toch doet zij ons het gevaar ook van ons volk gevoelen.

Het is een gemeenschappelijk gevaar want Nederlanders en Duitschers beide, zijn menschen. Het is een gevaar, door de naauwe gemeenschap van Duitschland en Nederland des te grooter. Het is een dreigend gevaar, want ook reeds Nederland is rijk aan treurige verschijnselen. Ook in Nederland verkeeren geheele en steeds aangroeiende massa's buiten den onmiddelijken invloed van Kerk en Evangelie. De oorzaken van dit feit zijn deels in den toestand der Kerk, deels in dien der tegenwoordige maatschappij te zoeken. Bij de inrigting der kerk eene schreiende ongenoegzaamheid in verhouding tot de tegenwoordige behoefte. Bij verminderde kracht, vermeerderende krachtsinspanning noodig. Haar invloed op het maatschappelijk geheel, geringer dan in vorige tijden. Mistrouwen in menig opzicht haar deel. Overigens loffelijke genootschappen de Kerk van een gedeelte harer plichten ontheffende, even daardoor haar van een evenredigen zegen beroovende. De organisatie der Kerk niet genoegzaam vertakt, noch in het gantsche wezen der maatschappij, zoo als die thands bestaat, ingrijpende. Het personeel der kerkedienaren veel te beperkt, met dat der Roomsche Kerk naauwelijks vergelijkbaar. Verzuim tot hiertoe van het in werking brengen der ressources die zij nog in zich heeft. Gezonken toestand van de bediening der ouderlingen; de diaconien grootendeels in administrative colle-

giën opgelost; de stand der catechiseermeesters niet aangemoedigd, en de gebreken waarover men klaagt niet genoeg voorgekomen of hersteld. Den candidaten tot de heilige dienst de verpligting om zich nuttig te maken wel op het geweten gedrukt, maar de weg er toe niet wettig en krachtig aangewezen en gebaand. Dit alles vereischt voorziening; en deze zou de werkzaamheid der Kerk, van uit het middelpunt der maatschappij naar den omtrek heen, kunnen vervoelvuldigen.

Doch dit is niet genoeg om de ontchristenende werking der tegenwoordige maatschappelijke toestanden weg te nemen. Een uitgebreide dienstbare stand, meer dan men vermoedt, aan het bereik der Kerk onttrokken; gantsche scharen van matrozen, fabriekarbeiders, polderarbeiders, bedelaars, vagebonden, kermisklanten, ontslagen gevangenen, ontuchtige vrouwen, kinderen in wilden echt geteeld en zelfs niet gedoopt; deze allen door de ijzeren armen der zonde, der industrie, der noodzakelijkheid, zonder Kerk en Evangelie omdoolende, eischen die opzettelijke inspanning van krachten, als waartoe zich de Innere Mission aangordt. Haar aanvang behoort volgens den spreker te zijn ter plaatse waar de verste afwijking, waar verderf en godsdienstloosheid het grootste zijn. Daar is de meeste behoefte aan hare hulp; daar wordt de grootste inspanning van krachten gevergd, en is de gelegenheid om ze het meest en het best te oefenen; daar ook het anders te vreezen conflict met het kerkelijk beginsel en de kerkelijke werkzaamheid van zelf vermeden. Werkt de Kerk uit het middelpunt naar den omtrek, de Innere

Mission arbeidt van den omtrek naar het middelpunt. Ook gaat van uit het meest verwoeste de ergste verwoesting alles verwoestende uit.

Wichern in Duitschland, de City Mission in Londen waren van deze beschouwing doordrongen. Nederland neme haar aan, en brenge haar in praktijk, maar niet met slaafsche navolging, maar op eigenaardig Nederlandsche wijze. Een ieder vrage wat in dezen hem te doen staat. De zaak vinde eerst hare diepte in hart en conscientie, zoo zal zij ook hare breedte vinden. Spreker vestigt de aandacht op hetgeen reeds in Amsterdam, Rotterdam, Haarlem, Utrecht, voor havelooze kinderen, van de Kerk vervreemde armen, matrozen en landverhuizers gedaan wordt. Hij beveelt het Asyl voor Gevallene Vrouwen te Setten (Steenbeek) nadrukkelijk aan. Hij meent dat waar deze en dergelijke arbeid, ofschoon niet zonder gebreken, gezien wordt, in de eerste plaats hartelijke deelneming, eerst daarna berisping van het gebrekkige te pas komt. Op het Asyl Steenbeek terugkomende, toont de spreker nog aan hoe men in eene werkzaamheid tot het gebied der Innere Mission behorende, gelegenheid heeft in het geloof aan de kracht van het Evangelie versterkt te worden, en voorts hoe ook deze arbeid der reddende liefde bij uitstek geschikt is, uit elk genootschap harten die Christus liefhebben te vereenigen.

Onderscheidene sprekers hebben bij het gesprokene nog eenige opmerkingen gevoegd. Broeder *Wildschut* waarschuwt voornamelijk tegen het vele bedroevende dat in onze dagen bij den opgewekten ijver wordt waargenomen. Eene betreurenswaardige eenzijdigheid, te weinig aansluiting aan het

kerkelijke, gebrek aan den geest der liefde, tegenwerking van de bestaande kerk, wier beginselen men afkeurt, te veel kerkelijke, te weinig evangelische regtzinnigheid. Ook broeder *van Meeteren* betreurt deze eenzijdigheid, maar kan zich toch als een Paulus verheugen over iedere poging om Christus groot te maken. Hij doet eenige mededeeling van pogingen in den geest der Innere Mission in zijne wijk aangewend. Broeder *Stuart* bepaalt de aandacht bijzonder bij het nut der bewaarscholen, ook, bij terugkaatsing, voor de ouders. Broeder *Jamieson* vermaant tot biddende en ootmoedige standvastigheid in het werk des Heeren. De Voorzitter deelt de betrekkelijke verhouding van het personeel der Hervormde en Roomsch Catholijke kerkedienaars in de hoofdstad mede. Voor 106,000 Hervormden 27 predikanten en 8 krankbezoekers; voor 43,000 Roomschen 54 geordende priesters (telling van 't jaar 1849). Aan een geëvenredigd getal kerkedienaars in de Hervormde kerk ontbreekt dus juist een *honderdtal.*

Deze discussie ten einde zijnde, is de uitslag der herstemming medegedeeld.

Broeder *Millïes* erlangt tot Voorzitter, broeder *van Dam* tot Penningmeester de vereischte meerderheid. Voor een Secretaris had eene herstemming plaats tusschen broeder *van Limburg Brouwer* en *ter Haar*, waarbij de laatste verkozen werd.

Na eene pauze deed de Secretaris verslag van eenige ingekomene stukken, meest rapporten, circulairen, en verslagen van onderscheidene Predikanten-Vereenigingen. Op de klacht van broeder *Prins*, dat deze stukken te weinig on-

der de oogen der leden komen, wordt op voorstel van broeder *Wildschut* aan de wijsheid van het Bestuur opgedragen naar middelen uit te zien om aan dit bezwaar te gemoet te komen.

Hierop wordt de behandeling der vraag over de *Vrije Evangeliepredikiug* (zie vorig Verslag) ook in deze vergadering aan de orde gesteld.

Broeder helper *Sesbrugger* heeft het woord. Na eenige voorafspraak recapituleert hij het in de vorige vergadering gesprokene en belijdt volmondig het formulier: » De Bijbel » en niets dan de Bijbel" niet te kunnen onderteekenen. Men had gezegd in, bij, en met de Symbolische boeken waren steeds twisten in de kerk gevoerd; maar ook bij en met den Bijbel was dit het geval geweest. Men had aangevoerd dat in de Apostolische eeuw geen belijdenisschriften bestonden, maar als Paulus spreekt van een » geloof dat den heiligen was overgeleverd," dan was er toch een overgeleverde belijdenis ook vóór het bestaan van den Canon geweest. De hemelsche waarheid, voorzeker, behoeft geene steunselen; maar dit is het oogpunt niet waaruit men de formulieren te beschouwen heeft. Zij zijn de subjective opvatting der objective waarheid. Betwist men het regt van zich in de subjective opvatting te vereenigen, en wil men wat men een vrije Evangeliepredikiug genoemd heeft, dan vergeet men voor eene ideale Evangelische kerk, de reëele die in kerkgenootschappen bestaat. In partibus infidelium kan hij zich eene vrije Evangeliepredikiug denken, maar waar men door geboorte, opvoeding en vorming tot een bijzonder genootschap behoort, en door dat genootschap

tot de ordening geroepen wordt, daar moet de leeraar deelen in het unanimis consensus der gemeente, anders is het gedaan met orde, regel, eenstemmigheid des geloofs. Dat gehechtheid aan eene bepaalde belijdenis de wetenschap aan banden zou leggen, wordt wederlegd door vele geleerden, wier gehechtheid aan de Symbolische schriften openbaar is. Ook wordt door haar de broederlijke zin niet bedreigd. Bij den spreker was dit nooit het geval. Maar was het formulier: » De Bijbel en niets dan de Bijbel" den andersdenkenden broeder altijd even genadig?

Broeder *Wildschut* meent dat men, het punt in geschil besprekende, doorgaans de verhoudingen in de Christelijke Kerk te ongunstig voorstelt. Op enkele punten na zouden de verschillen zoo groot niet zijn, en bij broederlijke onpartijdige en hartelijke bespreking wel te vereffenen. Hij herinnert aan het gezegde van iemand die de belijdenisschriften vergeleken heeft bij een kleed hetwelk zonder dat er aan getornd werd, eindelijk van het lijf zoude vallen. Eene vergelijking welke broeder *Sesbrugger* geenszins aanneemt.

Broeder *Beets* acht het besprokene punt uiterst teder en kiesch omdat het het dierbare recht der vrijheid geldt, zevenvoudig heilig in zijn toepassing op Godsdienst en Evangeliepredikiug. Hij meent dat men in dezen vooral gehouden is zich over de praemissen te verstaan. Wat is het Evangelie? wat wil een formulier? en wat wil het niet? Met opzicht tot dit laatste herinnert hij aan een der theses, door hem bij zijne promotie verdedigd en die hij nog beaamt: Libri symbolici non sunt norma sed forma fidei, receptio et approbatio veritatis, non imprimunt a nobis credenda,

sed exprimunt a nobis credita. Hij meent dat het in de zaak der vrije Evangelieprediking twee stellingen geldt waarover allen het eens zijn:

1°. Men is vrij in de prediking van het Evangelie, d. i. men is vrij het Evangelie te prediken zoo als men het verstaat.

2°. Men is vrij het Evangelie zoo als men het verstaat, niet te vinden in elke Evangelieprediking.

Nu is de vraag: is men ook vrij zich in eene belijdenis van het Evangelie zoo als men het verstaat, kerkgenootschappelijk te vereenigen.

Is ook dit een recht der vrijheid, dan vraagt men of er ook vrijheid is in zoodanige vereeniging een Evangelie te prediken dat met hare belijdenis niet overeenkomt? Deze laatste vrijheid acht de spreker hier in geschil te zijn en betwistbaar.

Een en ander geeft aanleiding tot broederlijke woordenwisseling.

Broeder *Broes* meent dat in de thesis van den laatsten spreker het woord »credita" genoegzamen waarborg geeft voor de vrijheid beide van leeraar en gemeente. Broeder *Beets* wil het verstaan hebben van een *gemeenschappelijk* geloof; en verklaart zich voor eene wenschelijke revisie, geen ter zijde stelling, waar men ze heeft, der sijmbolische boeken. Broeder *Limburg Brouwer* acht deze zaak, altijd beloofd, steeds onuitvoerlijk. Broeder *Spyker* vraagt aan broeder *Beets* wat naar zijn gevoelen een leeraar verpligt is wiens overtuiging niet meer strookt met de belijdenisschriften van het kerkgenootschap waarbij hij geplaatst is. Broeder *Beets* aarzelt niet te verklaren dat, indien zoodanig leeraar zonder reserve de belijdenisschriften van dit kerkgenootschap had onderteekend, hij zonder twijfel verpligt zoude zijn te zeggen: »ik kan deze Kerk niet meer dienen," en zijn ontslag te nemen. Deze uitspraak voldoet broeder *Spyker* niet, en hij tracht een tegenovergesteld gevoelen met de voorbeelden van Zwinglius, Luther, de Apostelen en van Jezus zelven te staven. Broeder *Beets* bestrijdt de gepastheid dezer voorbeelden, en volhardt bij zijn gevoelen, uit een eenvoudig beginsel van zedelijkheid. Broeder *Spyker* ontwikkelt zijne meening nader. Hij meent dat de leeraar in het onderstelde geval bij zijne gemeente blijven mag en blijven moet, tot dat zij hem zegt: »wij willen u niet meer hooren." Dat gedeelte der gemeente dat hem nog met vertrouwen en goedkeuring hoort, is volgens den spreker *zijne* gemeente, waarop hij eene onverbreekbare betrekking heeft. Een regtsgeleerde in de vorige eeuw had hetzelfde gevoelen als advies gegeven aan een leeraar in de vorige eeuw. Daarenboven: De vrijheid waar zij beproefd is heeft niet schadelijk gewerkt, mits van den beginne aan geproclameerd geweest zijnde. Zij is voor elk die in den zin van Christus werkzaam zijn wil, noodzakelijk en mag door hem geëischt worden. De spreker ontwikkelt zijn gevoelen nader.

Broeder *Beets* acht het door broeder *Spyker* gesprokene van het hoogste gewigt. De vraag van vrije Evangelieprediking of formulieren, zal hem altijd het hoogste belang inboezemen. Doch de zwarigheden moeten ter wederzijde in aanmerking genomen worden. Op zijne beurt vraagt hij aan broeder *Spyker:* hoe zich eene Protestantsche gemeente gedragen moet, bij wie de vrije Evangelieprediking geproclameerd is, en in wier midden nu een leeraar opstaat die b. v. de transubstan-

tiatie begint te leeren? Broeder *Spyker* meent dat hier de gemeente zich verzetten zou. Broeder *Beets* vraagt of zij er het regt toe heeft, indien de man zijn gevoelen wetenschappelijk verdedigt; of zulk een verzet der gemeente niet als »te tumultuarisch" zoude moeten worden veroordeeld? en indien de gemeente zich tot de kerkelijke collegiën wendde, op welke gronden deze den afwijkenden leeraar dan zouden kunnen verwijderen of berispen?

Broeder *Wildschut* prees het opwassen in reine Evangelische kennis als het beste tegengif tegen alle kerkelijk kwaad aan.

Broeder *des Amorie van der Hoeven* stelt in 't licht hoe men eerbied en gehechtheid tot in de kleinste bijzonderheden hebben kan aan belijdenisschriften en nogthands overtuigd kan zijn dat men ze aan anderen niet als geloofsregelen mag opdringen. Zijn hoogachting voor den Heidelbergschen Cathechismus is groot, maar niet als geloofsregel. Aan de formulieren wijt hij het bestaan van kerkgenootschappen. Heeft men, als broeder *Sesbrugger* gezegd had, zonder formulieren elkander bestreden, niet minder heeft men het met deze gedaan. Hij vestigt de aandacht der vergadering op eene nieuwe gemeente in Engeland, die een geloofsbelijdenis heeft zamengesteld waarvan art. 1 de verklaring behelst dat men onderling zeer onderscheiden is in denkwijze en 2°. dat men in den hoofdinhoud: Één Vader, één Heer en Heiland, één van zin en gevoelen is; terwijl men gemeenschappelijk gewezen wordt op het dagelijksch ijverig en biddend onderzoek der Heilige Schrift. Hij vraagt of er in die gemeente meer verschil zou wezen dan

in de Nederlandsche Hervormde Kerk met de formulieren? Van deze formulieren is een geest uitgegaan met de Christelijke verdraagzaamheid onbestaanbaar. Broeder *Cohen Stuart* oppert nog het denkbeeld, of niet elke prediking die geheel vrij is, eene zuivere en waarachtige confessie is van het oogenblik, en van zelf de concessie van allen die rapport hebben op de voorgedragene waarheid. Doch de tijd gedoogt niet dit nader te ontwikkelen.

De behandeling der vraag over het *gebruik in de leerrede van voorbeelden aan de ongewijde geschiedenis ontleend*, thands aan de orde zijnde, neemt broeder *van der Hoeven* het woord en zegt hoofdzakelijk:

Er is over dit gebruik verschil van gevoelen. Vroeger was het iets karakteristieks in de prediking der Remonstranten; vooral van de drie zonen van Brand en anderen. Het vond navolging bij de Hervormden, o. a. bij Vollenhoven, ook bij Saurin. Spreker herinnert aan van der Palms gewagen van Filemon en Baucis in zijne leerrede over Abrahams gastvrijheid. Hij wijst op het voorberigt van het laatste twaalftal leerredenen van professor Siegenbeek, waar ook voorbeelden van Grieksch en Latijn, op den predikstoel gesproken, worden aangevoerd. Scharp deed dat, ook pater Lacordaire onlangs door den spreker te Parijs gehoord.

Het gebruik van voorbeelden uit de heidensche geschiedenis wordt door den spreker bijna onbepaald afgekeurd. De heidensche deugden wil hij wel geen blinkende zonden noemen, zij zijn echter vreemd aan den geest des Christendoms. Minder kwaad ziet hij in aanhalingen uit het gebied der Christenwereld. Vreemde onbijbelsche namen zijn

te vermijden, zij brengen den hoorder te veel in de dagelijksche wareld. Zinspelingen op de drukkunst, Newton, de ontdekking der nieuwe wareld en dergelijken zijn bruikbaar, doch niet dan op de meest kiesche wijze. Spaarzaamheid is aanbevelenswaardig. Alles zij tot stichting!

Het punt van het noemen in het gedrukt verslag van de namen der sprekers nog weder ter sprake gebragt zijnde, betuigt broeder *des Amorie van der Hoeven* zijn leedwezen over de ergernis die de uitdrukking »schimmen" in het vorig verslag, geheel tegen zijne bedoeling heeft opgewekt. Wat hij had willen te kennen geven was, dat het weglaten van de namen der sprekers, het verslag flaauw, onbezield, kleurloos maken zoude. Hij herinnert aan de waarheid der spreuk: *duo cum faciunt idem non est idem.* Van de persoonlijkheid eens sprekers ontvangt het gesprokene eerst zijn regte kracht en beteekenis. Hij dringt, om dit een en ander, ook nu wederom op het behoud der namen aan. De vergadering besluit, bij groote meerderheid, zich met het gevoelen van dien broeder te vereenigen.

Hierna is de vijfde vergadering der Noord-Hollandsche Predikanten-vereeniging met dankzegging aan God gesloten.

AMSTERDAM, 7 April 1851.

Namens de Predikanten-vereeniging,

NICOLAAS BEETS.

Secretaris.

41/2/5

VERSLAG

VAN DE

ZEVENDE VERGADERING

DER

NOORDHOLLANDSCHE PREDIKANTEN-VEREENIGING,

GEHOUDEN TE AMSTERDAM, IN DE KERK DER DOOPSGEZINDE GEMEENTE,

DEN 30 *SEPTEMBER* 1851, *DES VOORMIDDAGS TEN TIEN URE.*

De Voorzitter, broeder *des Amorie van der Hoeven*, opent de vergadering met eene korte toespraak.

Met vreugde heet hij de vergaderde broeders voor de derde maal welkom. Hij rangschikt zich gaarne onder hen, die zich in de Predikanten-Vereeniging als een gunstig teeken onzer dagen verblijden, en hij acht zich daartoe gerechtigd, als hij zich het voorgestelde doel en de tot bereiking van dit doel aangewende mid-

delen voor den geest brengt. Het doel, volgens het reglement: » bevordering van broederlijke gemeenschap en christelijk leven, onder allerlei rigting der godgeleerde wetenschap in onze dagen, ten einde een en ander dienstbaar te maken aan het heil der Gemeente van onzen Heer;" de middelen ter bereiking van dit doel: » mededeeling van hetgeen een ieder uit zijne studien en ervaring heeft bij te dragen; en onderlinge beraadslaging over hetgeen strekken kan, om den arbeid der evangeliebediening vruchtbaar te maken, en daardoor het heil der gemeente te bevorderen." Zie, zegt de Voorzitter, waar de mannen der kerk met zulke inzichten samenkomen is iets goeds te wachten. Het is bekend dat Gregorius van Nazianze zich door niets ter wereld bewegen liet om kerkelijke vergaderingen bij te wonen. » Want," zeide hij, » ik heb nooit gezien dat ze een goed einde hebben genomen, en ze altijd slechter verlaten dan ik gekomen was." Maar dat ongunstig oordeel, ofschoon ook op latere kerkvergaderingen toepasselijk, wie zal het toepassen op de vrije broederlijke vereenigingen in Frankrijk, Duitschland, Engeland en ook in Nederland? Diep gevoelde behoefte aan eendrachtige samenwerking gaf aan dezen het aanzijn. Ik noemde daar Duitschland. Toen Tholuck voor ruim vijfentwintig jaar ons Vaderland bezocht, gaf hij mij zijn leedwezen te kennen, dat in de Nederlandsche kerk zoo weinig werd gestreden. Bij zijn jongst verblijf voor weinige weken, hoorde ik den hoog geschatten man met hartelijkheid en nadruk van den kansel vermanen tot

meerdere eensgezindheid en broederlijke liefde. Hij betreurde het dat hier tusschen broeders in het geloof, wegens een gering verschil van begrippen in het twijfelachtige, zoo veel verwijdering bestond. Als oorzaak gaf hij op, dat hier geen tijden van afval beleefd werden als in Duitschland, waar kreeten opgingen die wederherstelling van 't vleesch, geen Evangelie, geen God, geen eeuwig leven wilden! Inderdaad door den drang van dezen nood had zich de evangelische kerk in Duitschland dichter aaneen gesloten. Zij had erkend dat haar tot hiertoe de gewenschte eendracht nog ontbroken had. Zij besefte dat hare twisten niet het gevolg waren geweest van mannenkracht, maar van kinderondeugd. Zij wilde afleggen wat des kinds is, zij wilde de verschenrde deelen aaneenvoegen. Zij zag in dat men één kan zijn van zin, schoon verdeeld van meeningen, en dat Christus van allen en alles vrijmaakt, om hem alleen toe te behooren. Laat ons, dus vervolgt de spreker, van haar leeren, en de opwekking van dezen geloofsheld, zoo overeenkomstig de leer der Schriften, ter harte nemen. Onze vereeniging werke daartoe mede. Danken wij den Heer dat hij ons bewaart voor zoo menige beproeving als elders over zijne gemeente komt. Bidden wij dat de dagen van afval niet over ons komen. Staan en strijden wij, één van zin en geest; en als wij met weemoed terugzien op een vroeger tijdvak, toen het spreekwoord van kracht was *odium theologicum odium diabolicum*, laat ons aan Nederland, aan de Christelijke wareld toonen, dat ook bij groot verschil

van denkwijze, de theologische liefde eene echt goddelijke liefde is. Ik open deze bijeenkomst met den wensch van Broes in den Vredebode: » dat in de kerkgeschillen van onzen tijd, met verre verbanning van alle onverdraagzaamheid en laauwheid of plooizucht, moge heerschen liefde en moed voor de waarheid met liefde voor eenheid en vrede."

Hierop gaat de Voorzitter de vergadering voor in het gebed.

De presentielijst wordt gelezen, waaruit blijkt, dat eenennegentig leden tegenwoordig en acht gasten geïntroduceerd zijn.

De aanteekeningen der vorige vergadering worden, voor zoo ver zij in het gedrukte verslag niet zijn opgenomen, gelezen, goedgekeurd en onderteekend.

De Secretaris doet verslag van de veranderingen die sedert de vorige vergadering in het personeel der leden hebben plaats gehad.

De Voorzitter heet de nieuwe leden, voor zoo verre zij aanwezig zijn, welkom.

De Secretaris doet verslag van eenige sedert de vorige vergadering ingekomene stukken.

De Secretaris doet verslag van den staat van zaken ten opzichte van een voorgesteld *algemeen verslag* der Predikanten-Vereenigingen;

De met de Secretarissen der respective Predikanten-Vereenigingen in Nederland gehoudene briefwisseling, heeft op voorstel van den Secretaris der Geldersche Predikanten-Vereeniging, aanleiding gegeven tot eene samen-

komst, welke op den 24 September jl. te Amsterdam heeft plaats gehad, en waarop men het voorloopig eens geworden is over de navolgende punten, welke thans ook aan de beoordeeling der Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging worden onderworpen:

1°. Het uit te geven algemeen verslag zal een tweemaal 's jaars in het licht verschijnende verzameling zijn, van alle de verslagen der respective Predikanten-Vereenigingen in Nederland.

2°. De uitgebreidheid en vorm dier verslagen blijft, aan elk voor haar eigen verslag, overgelaten aan het goedvinden van elk der respectieve Predikanten-Vereenigingen.

3°. Elk lid eener tot dit plan toegetreden Predik.-Vereeniging ontfangt geregeld een exemplaar der uitgegevene stukken (die overigens niet in den handel verkrijgbaar zullen worden gesteld).

4°. Een bezoldigd persoon zal voortdurend met de redactie dezer stukken, den druk, en de geregelde verzending aan alle leden van tot dit plan toegetreden Predikanten-Vereenigingen belast worden.

Te dezer gelegenheid deelt de Secretaris nog mede, dat op de gehoudene vergadering een voorstel ter tafel gebracht is door den Secretaris van Gelderland, strekkende tot eene centralisatie der Nederlandsche Predikanten-Vereenigingen, en het houden, bij afvaardiging, van eene jaarlijksche algemeene vergadering, waarvan een algemeen verslag zou kunnen worden opgemaakt. Dit denkbeeld is belangrijk gevonden, doch de uitvoering

door alle de overige ter vergadering aanwezige Secretarissen voor alsnog, om onderscheidene te berde gebrachte redenen, niet raadzaam geoordeeld.

Deze vergadering is bijgewoond door de Secretarissen der Predik.-Vereenig. in Zuid-Holland,
Noord-Holland,
Drenthe,
Overijssel,
Utrecht,
Gelderland.

De Secretarissen van Noord-Braband, Zeeland en Groningen, verhinderd op te komen, hadden in het algemeen sympathie getoond met het denkbeeld van een algemeen verslag. Slechts de Secretaris van Friesland had zich in zijn andwoord op de uitnoodiging, ook namens zijne vereeniging, ongunstig daarover uitgelaten.

Het voorstel der Secretarissen door den Voorzitter in omvraag gebracht zijnde, ontstaat daarover eenige discussie.

Broeder *van Gilse* heeft tegen de aanneming bezwaar, voornamelijk uithoofde van het verschil der inrichting der onderscheidene Pred.-Vereen. De Gelderse Vereeniging, b. v., neemt geene Predikanten op dan die tot de Hervormde Kerk behooren.

Broeder *A. A. Stuart* bestrijdt de aanneming uit een ander oogpunt. Hij kan zich niet zoo zeer verblijden in de vrucht van de openbaarheid der verslagen. Bij allen dank dien hij den Secretaris voor zijne naauwkeurigheid toebrengt, meent hij de gevolgen er van echter te moeten betreuren. De besprokene zaken zijn

daardoor op het terrein van dagbladen gebracht, en zelfs van de zoodanige die onder de geringere standen verspreid worden. In die dagbladen is de geest der discussie niet zuiver voorgesteld. Een stadsschoolmeester had aan spreker dezer dagen zijne droefheid betuigd, over de in de Predik.-Vereeniging geuite gevoelens. Het weekblad: de Handwijzer had de discussie over het onderwijs voorgesteld alsof hier het alternatief ware gesteld: » Christelijk onderwijs of geen Christelijk onderwijs", en de Predik.-Vereeniging zich voor het laatste verklaard had. Spreker meent dat de openbaarheid minder schadelijk zijn zou, indien na den afloop der discussien eene eindstemming plaats had. Ware dit op de vorige vergadering het geval geweest, dan had hij zich zeker niet gevoegd bij degenen die het Christelijk element van de scholen wilden geweerd hebben.

Broeder *ter Haar* spreekt in denzelfden geest.

De Voorzitter doet opmerken, dat het hier de vraag niet is over het *hoe* van een algemeen verslag, maar *of* er een algemeen verslag zal worden daargesteld. Ook hij betreurt het misbruik dat door de dagbladen van de openbaarheid van het laatst verschenen verslag der Noord-Holl. Predik.-Vereenig. gemaakt is; doch merkt ook op, dat die openbaarheid zelve grootelijks is geprezen. Wat hem betreft, hij blijft er een voorstander van.

De Secretaris doet almede uitkomen, dat het hier slechts de vraag geldt, of er een algemeen verslag der Predikanten-Vereenigingen komen zal of niet. Hij besef

het gewicht van bet bezwaar door broeder *Stuart* geopperd, doch acht dit een punt van latere zorg.

Broeder *Millies* meent, dat de openbaarheid niet geschuwd behoort en moeielijk vermeden kan worden. Hij heeft in het voorstel der Secretarissen meenen te hooren, dat het algemeen verslag niet zoude komen in den handel. Wat hem betreft, hij acht de openbare uitgave wenschelijk.

Broeder *Beets* zegt, dat dit punt in de bijeenkomst der Secretarissen niet zoo bepaald is besproken; hij meende echter dat het in den geest dier bijeenkomst gelegen had, de stukken niet in den handel te brengen, en had dit in zijn verslag bepaaldelijk uitgedrukt, ten einde het gevoelen der Noord-Holl. Predik.-Vereeniging te leeren kennen, en zijn opvolger in staat te stellen ook op dit punt in de volgende Secretarissen-bijeenkomst een bepaald advies ook voor de Vereeniging te kunnen uitbrengen.

De Voorzitter brengt nu in stemming: of de meerderheid in het algemeen vóór of tegen het plan der bijeenkomst van Secretarissen is.

Het resultaat met zitten en opstaan is: *vóór.*

Ingevolge het voorstel van broeder *Wildschut*, op de vorige vergadering, stelt de Voorzitter, namens het Bestuur, voor, aan art. 8 van het Reglement het volgende toe te voegen: »Voor de leden der Vereeniging te Amsterdam woonachtig, wordt de jaarlijksche contributie bepaald op *f* 2-."

Aangenomen.

De stemopnemers doen (bij monde van broeder *Michelsen*) verslag van den uitslag der stemming voor leden van het Bestuur.

Niemand de volstrekte meerderheid hebbende, wordt besloten tot herstemming in de pauze, voor een Voorzitter, tusschen de broeders *van Gilse*, *Spyker*, *Moll*, *Prins*, *Wildschut*, *Hinlopen* en *Limburg Brouwer*. Voor een Secretaris, tusschen de broeders *A. A. Stuart*, *van Gilse*, *Charante*, *Limburg Brouwer*, *Boeke*, *Moll* en *Spyker*. Voor een Thesaurier, tusschen de broeders *Tersteeg*, *Hofman*, *van Voorst*, *Abresch*, *van Meeteren*, *Charante* en *Stroeve*.

De Voorzitter deelt een briefjen mede van broeder *Boeke*, waarbij deze verzoekt, niet voor eenige bestuurders betrekking in aanmerking te komen. Verscheidene broeders doen daarop hetzelfde verzoek, doch wordt, na eenige discussie, besloten, dat dergelijke verzoeken vrij staan, doch bij het opmaken der stemlijsten in geen aanmerking kunnen komen.

De Voorzitter deelt mede een bij hem ingekomen brief van broeder *Spyker*, als bevattende een voorstel aan de vergadering.

»Mijne Heeren, veel Geachte Medebroeders!

»Een en andermaal is het op de vergadering der Noord-Hollandsche Predik.-Vereen. voorgekomen, dat, na de behandeling van een der uitgeschrevene punten van beraadslaging, door sommigen het verlangen werd geuit, om, door eene stemming van de gezamentlijke leden der vergadering, hun gevoelen te doen uitspreken; maar dat

zulks werd ontraden en verhinderd, als in strijd, òf met de bepalingen van het Reglement, òf met den aard der Predik.-Vereen. In het Reglement heb ik te vergeefs naar eene bepaling gezocht, die zoodanige stemming verbieden zou. Voor het doel der Predik.-Vereen. en voor de vruchtbaarheid onzer zamenkomsten, heb ik die volstrekte passiviteit van de meeste leden der vergadering min gepast gerekend. Ofschoon er nu in het Reglement geene verandering of bijvoeging noodig is, om dat stilzwijgen of stemmeloosheid der vergadering te doen ophouden, zoo schijnt in den gegeven stand van zaken een bepaald voorstel het naast tot verandering in dezen te zullen leiden, of anders om te doen blijken, dat de vergadering zelve het aangenomen beginsel van de debatten zonder stemming te sluiten goedkeurt en overneemt. Alzoo neem ik de vrijheid bij dezen het voorstel ter behandeling in onze vergadering van morgen 30 September, aan UEd. in te zenden:

» dat aan de vergadering, na de behandeling van ieder der uitgeschrevene vragen, gelegenheid zal gegeven worden om haar gevoelen door stemming, hetzij hoofdelijk, hetzij globaal, uit te spreken; maar zal aan het Bestuur vrij staan, om dit geraden oordeelende, te praeadviseren tot sluiting der debatten zonder stemming.

» Hiermede heb ik de eer, met hoogachting mij te noemen,

» UEds. Dienstw. Dienaar en Medebroeder,

» Van Huis, 29 Sept. 1851. H. J. SPIJKER."

Wordt besloten dit voorstel op de agenda voor de volgende vergadering te brengen.

De Voorzitter stelt aan de orde de bespreking van de eerste vraag op het Programma:

» *Waaraan is de overwegende invloed van het Paulinisch leerbegrip bij de Protestanten toe te schrijven? Verdient die overwegende invloed onvoorwaardelijke goedkeuring? Of wat heeft de Protestantsche kerk, bij de voortgaande ontwikkeling harer dogmatiek, te dien aanzien in acht te nemen?*"

Broeder *Prins* (Amsterdam) wil vooraf gevraagd hebben, hoe men denkt over 't notuleeren van de thans weder aan te vangen discussien; of zulks na de remarques van sommige waanwijze menschen in de dagbladen, weder even uitvoerig geschieden zal als de laatste maal?

Broeder *ter Haar* komt terug op het door broeder *Stuart*, in de woordenwisseling over het uit te geven algemeen verslag, uitgebrachte gevoelen, hetwelk hij ondersteunt, voor zoo ver het een beklag inhoudt over de betreurenswaardige vrucht van het uitvoerig verslag van den Secretaris. Hij stelt voor, dat alvorens het verslag in druk verschijnt, aan de Sprekers door den Secretaris gelegenheid gegeven worde, inzage van hunne opgeteekende redenen te nemen.

Broeder *Beets* zegt, dat naar zijn oordeel, het verslag een zoo uitvoerig mogelijk proces-verbaal zijn moet, of achter blijven. Wat de uitvoerigheid van het laatstverschenen

verslag betrof: het Bestuur had, na het hooren van des sprekers kladnotulen, die goedgekeurd, en hem gelast die te doen drukken zoo als ze waren en niet bij wijze van uittreksel, alleen met terughouding van die aanteekeningen die bloot huishoudelijke punten betroffen — en hij voor zich had er zich in verheugd. Hij achtte de mededeeling der discussien bij wijze van uittreksel, een veel moeilijker en verandwoordelijker taak dan een woordelijk wedergeven van het gesprokene. In het belang zijner opvolgers in het secretariaat, acht hij het wenschelijk, dat deze wijze van verslag geven stand houde.

Broeder *Wildschut* acht het wenschelijk: dat in het geheel geen verslagen meer worden openbaar gemaakt.

Broeder *Beets* vraagt of dit te weeren is. Hij herinnert aan het feit, dat ook van de eerste vergadering der Predik.-Vereenig., ofschoon van haar geen officieel verslag is uitgegaan, nogthands in den Tijdspiegel openlijk verslag is gegeven. Spreker heeft hier niets tegen, maar meent dat de mogelijkheid van niet officieele verslagen de wenschelijkheid van een officieel verslag bewijst.

Broeder *Millies* zegt, dat het de vraag niet behoort te wezen, of de openbaarheid al of niet kan vermeden worden. Men moet geen vrees toonen. Na het gebruik dat van het laatste verslag in de dagbladen gemaakt is, hoopt hij dat nogthands dezelfde openheid, rondborstigheid en vrijmoedigheid bij de Sprekers heerschen zal als vroeger. En gelijk niemand schuw zij voor zijn

gevoelen uit te komen, schroome ook niemand het hier gezegde gedrukt en verspreid te zien.

Broeder *Spyker* wenscht de discussie te bekorten. Ook hij heeft geen vrees. Onbillijke, bittere uitspraken kunnen een goede zaak niet schaden. Hij heeft de ondervinding, dat men aan die soort van slagen gewoon wordt, en dat ze dan ook niet meer zeer doen. Maar de zaak is volgens hem beslist door art. 17 van het Reglement, dat een verslag verlangt.

Broeder *van der Hoeven* spreekt in denzelfden geest als broeder *Millies*. Men zou na het gebeurde zich min of meer belachelijk maken, zoo men van nu aan een gedrukt verslag terug hield.

Broeder *Jamieson* bewijst met een voorbeeld nit de geschiedenis der Wesleyaansche kerkvergaderingen, de onmogelijkheid van geheimhouding, en meent, dat zoo het niet mogelijk is niets te geven, men het verstandigst doet alles te geven.

De Voorzitter stelt daarop aan de beslissing der vergadering, of er geen dan wel of er een verslag op den vorigen voet zal worden gedrukt en verspreid.

De vergadering stemt met zitten en opstaan, met eene zeer groote meerderheid voor het laatste.

Broeder *ter Haar* vraagt het woord over de 1ste vraag van het Programma.

Spreker ziet een driedubbele beschuldiging te gemoet; ten eerste van groote vermetelheid, ten tweede van groote oppervlakkigheid, ten derde van verregaande onbescheidenheid. Vermetelheid, omdat hij moet schijnen de

hooge belangrijkheid der vraag niet doorzien te hebben, waaruit groote oppervlakkigheid voort moet vloeijen, in het behandelen van een onderwerp, geschikter, naar het hem voorkomt, voor een prijsvraag, dan om als een punt van broederlijke bespreking te worden voorgesteld; onbescheidenheid, omdat eene grondige behandeling noodzakelijk een aanmerkelijk deel van den tijd, voor deze bijeenkomst bestemd, zou moeten wegrooven. Maar het is geenszins zijne bedoeling de vraag in haar geheel te beantwoorden of eene lang gerekte rede te houden. Dat hij thans het woord gevraagd heeft, is het gevolg van een onbedacht woord, hem in de bestuurdersvergadering ontvallen. Hij had namelijk daar gezegd, dat het hem voorkwam, dat het eerste lid dezer vraag geenerlei moeielijkheid in zich bevatte, daar de geschiedenis hier een bepaald en duidelijk andwoord gaf. Zoo de broeders in dit gevoelen deelen, dan vraagt de Spreker vooraf verschooning voor de herinnering van het bekende. Verschilt men des aangaande, hij verlangt terechtwijzing, en over dit punt een nieuw licht te zien opgaan.

» Waaraan is de overwegende invloed van het Paulinisch leerbegrip bij de Protestanten toe te schrijven?" In dit eerste lid der vraag zijn twee stellingen opgesloten: 1°. Zonder een essentieel verschil of strijd te onderstellen in de grondleer des Christendoms, bij de onderscheidene organen die haar hebben uitgesproken, bestaat er of kan er bestaan een kenmerkend onderscheid tusschen Paulus, Petrus, en Johannes. 2°. Het Paulinisch leerbegrip heeft bij de Protestanten een overwegenden

invloed gehad. Met beide stellingen vereenigt zich de Spreker. Zonder zoo ver te willen gaan als de Tübingsche school, en hare afwijking van de theologische wetenschap betreurende, moet men nogthands, volgens hem, door het meer op den voorgrond plaatsen van de individualiteit der heilige schrijvers niet schroomen van een Paulinisch leerbegrip te spreken. Ook kan de overwegende invloed daarvan naauwelijks betwist worden, indien men let op de voorname hoofdafdeelingen der Protestantsche kerk in Duitschland, Zwitserland en Schotland. Kleinere kerkgenootschappen werpen, door uitzondering, den regel niet omver. Het verschijnsel derhalve aangenomen zijnde, ontstaat de vraag naar de oorzaak er van. Hier heeft men te denken aan den toestand der Christelijke kerk vóór de Hervorming; aan de behoefte aan een dieper opvatting van de Christelijke waarheid, aan het materieel beginsel der Duitsche Hervorming, en aan de bepaalde geestes-richting van de hoofden der hervorming. Wat het eerste betreft. Zonder het leerbegrip van Paulus en Augustinus geheel te identifieeren of te verwarren, is het nogthans openbaar dat Augustinus zich geheel naar Paulus gevormd heeft, en dat Luther en Calvyn in dezelfde school zijn gekweekt. Even zoo waren hunne eerste aanhangers en bewonderaars volgelingen van Augustinus, wien het ook verweten werd dat zij de zijde van Luther gekozen hadden, omdat zij een Augustyner monnik was. Zoo wordt dan deze vraag door de geschiedenis beandwoord. Ook zelfs het ruimste pelagianismus was even vijandig tegen het

Paulinisch leerbegrip als tegen Augustinus gestemd, en het pelagianismus de hoofdkwaal, welke, in de eeuwen die aan de kerkhervorming zijn voorafgegaan, het mechanisme en de groote verbastering in de kerk heeft te weeg gebracht. Het was natuurlijk dat ditzelfde pelagianismus den meesten wederzin en wederstand zou opwekken bij de Augustinianen, en dat het zoo geweest is bewijst de geschiedenis onwedersprekelijk. Het tijdschrift de Catholiek heeft het een colossale logen genoemd, te beweeren dat de Hervorming hare geboorte verschuldigd is aan de wedergeboorte der wetenschappen, daar zij veeleer als de ontijdige en onvoldragene vrucht der bedorvene mistiek dier dagen moet beschouwd worden; en hoewel wij niet schroomen dit op onze beurt een monsterleugen te noemen, geven wij nogthans toe dat er bij deze beweering eenige waarheid ten grondslag ligt, echter geenszins tot schande, veeleer tot eer der Hervorming; immers voor zoo ver daaruit blijkt, dat de Hervorming niet slechts aan eene meerdere verlichting, maar ook aan een ontwaken van godsdienstige en zedelijke behoeften haar oorsprong verschuldigd is. Deze toch werkten vooral in de Augustyner kloosters voort en werden bij de mistieken gevoeld. Voorts: *de rechtvaardigmaking des zondaars door het geloof*, de kern van het Paulinisch leerbegrip, was evenzeer 't materieele grondbeginsel der Duitsche Hervorming; en indien de Zwitsersche van een ander hoofd- of grondbeginsel uitgingen, namelijk: *de aanbidding Gods in geest en waarheid*, was er toch ook bij haar in eene bijzondere voorliefde voor Paulus met Luther overeenstemming; wel minder sterk geteekend bij Zwinglius, maar des te sterker bij Calvyn. Dit alles behoeft naauwelijks eenige aanwijzing; maar het loont de moeite aangewezen te zien hoe de voorstanders der Hervormiug bepaaldelijk die richting zijn toegedaan geweest. Joh. van Staupits, vicaris generaal der Augustynen, was een bewonderaar van Augustinus. Carlstadt ging hierin nog verder dan Luther. Martyn Reinhardt, Hans Tausen, Bugenhagen, de hervormers van Denemarken en Zweden, Olof en Lorenz Petersen, bij Bugenhagen opgekweekt, John Knox, tweemaal te Geneve aan de voeten van Calvyn onderwezen. In Zuid-Nederland is de Hervorming begonnen in een klooster der Augustynen. Voes en Essius waren broeders dier orde. Petrus Bloccius volgde in ons Vaderland wel eene andere richting, maar het is bekend dat die andere richting ook spoedig is onderdrukt geworden. Opmerkelijk is het ook, dat de Hervorming juist in die landen ten onder gegaan is, waar de voorliefde voor het stelsel van Augustinus niet zoo heerschende was, en het Protestantismus wel een meer onafhankelijk maar ook tevens een meer negatief standpunt heeft ingenomen, zoo als in Polen en Italië.

Over de twee overige deelen der vraag kan de Spreker kort zijn. » Verdient die overwegende invloed onvoorwaardelijke goedkeuring?" Spreker meent het te moeten ontkennen. Elke bijzondere richting, hoe voortreffelijk ook, heeft licht iets eenzijdigs en kan tot overdrijving leiden. Ook in dit opzicht geeft de geschie-

denis gewigtige wenken. Ook de Hervorming, het is niet te ontkennen, had in de eerste tijden iets eenzijdigs. Het strekt meer tot lof van de schranderheid dan van de eerlijkheid van Erasmus, dat hij die eenzijdigheid heeft doorzien, en daartegen, als tegen de zwakste zijde der groote zaak, zijn wapenen gericht. Toch is er een aanmerkelijk onderscheid tusschen het navolgen van Augustinus en het navolgen van Paulus. Augustinus is al te zeer als de veilige, zekere, onfeilbare *interpres* van Paulus beschouwd en gevolgd. Ook in de eenzijdigste opvatting van het systema van Augustinus is nog altijd veel te prijzen, boven den algemeenen geest in de Christelijke kerk van zijn tijd, want de meeste Christelijke elementen vindt men zonder twijfel bij hem.

» Wat heeft de Protestantsche kerk bij de voortgaande ontwikkeling harer dogmatiek, te dien aanzien in acht te nemen?" Spreker is huiverig over dit laatste gedeelte der vraag ook zelfs maar een enkel woord te uiten. Het is zijn wensch dat onze dogmatiek bij hare voortgaande ontwikkeling, het als hare taak blijve beschouwen, om, voortgaande op het ingeslagen spoor, ook de individualiteit der schrijvers des N. Verb. niet voorbij te zien, van het Paulinisch, Petrinisch en Johanneïsch leerbegrip een scherp afgerond geheel te leveren, echter niet om met de Tübingers een essentiëelen strijd tusschen de onderscheidene organen der Christelijke waarheid te doen uitkomen, maar integendeel om hunne diepere eenheid aan te toonen. Als van verschillende straalbrekingen van hetzelfde zonnelicht, verschillende uitvloeisels

van een zelfde bron der goddelijke waarheid, worde ook hier de harmonische oplossing en vereeniging gezocht. Het verheugt den Spreker dat onze vereeniging zoo onderscheidene achtbare en hooggeleerde mannen in haar midden ziet, wier taak het is de dogmatiek niet slechts voor zichzelven en wetenschappelijk te onderzoeken, maar ook voor anderen tot meerdere vastheid, helderheid en hooger ontwikkeling te brengen. Hen wenscht hij bepaaldelijk tot bespreking van het laatste punt der voorgestelde vraag te hebben uitgelokt.

Broeder *van Gilse* vraagt het woord. Hem heeft in het eerste lid der vraag de bijvoeging bevreemd: *bij de Protestanten.* Daaruit schijnt te moeten worden opgemaakt, dat het Paulinisch begrip bij de niet-Protestanten geenszins praedomineert. Hiertegen komt de Spreker op. Overal toch waar het Christendom in den vorm eener leer is voorgedragen, heeft het Paulinisch leerbegrip gepraedomineerd, ook bij de Roomschen. Men denke aan het Jansenismus. Waar is het Paulinisch leerbegrip meer op den voorgrond getreden dan daar? Augustinus zelf is een bewijs van wat de Spreker beweert. Op hem beroept de Roomsche Eerk zich voornamelijk als den formeerder van haar leerbegrip. Maar ook is het verschijnsel natuurlijk. Paulus is de man in wien wij de hoogste dialektische kracht zien. Het is allermoeijelijkst, ja, volgens den Spreker, onmogelijk, een Johanneïsch leerbegrip te formeeren. Men zie Frohman, die het beproefd heeft, maar in de noodzakelijkheid gekomen is het Johanneïsche te moeten buigen

naar het Paulinische. Inderdaad, men geeft reeds iets te veel toe aan hen die de individualiteit der schrijvers des N. Test. zoo sterk drijven, wanneer men, waar het op het leerbegrip aankomt, een wenk geeft om af te wijken van de leer van Paulus. De type van de Christelijke leer zal altijd wezen het Paulinisch leerbegrip, en dat overal waar het Christendom gepredikt wordt.

Broeder *ter Haar* is met broeder *van Gilse* overtuigd, dat waar de Christelijke leer in typen is uitgesproken, hij zijne stelling kan handhaven; maar hij onderscheidt tusschen een uitgesprokene kerkelijke leer en de kerk, en met de uitdrukking »bij de Protestanten" acht hij de laatste, niet de eerste, bedoeld. Hij wil toegeven dat in de Roomsche kerk*leer* het Paulinisch leerbegrip domineert, maar merkt op, dat de Trentsche vaderen toch ook eene deur geopend hebben voor het pelagianisme. Het is te regt aangemerkt door Hagenbach: »de Roomsche kerk heeft het beeld van Augustinus als uithangbord in den gevel, maar een achterdeur voor 't Pelagianismus."

Broeder *van Gilse* stemt dit toe, maar drukt er op, dat het Pelagianismus in de Roomsche kerk gekomen is, in *weerwil* van het leerbegrip der Roomsche kerk. Datgene waardoor en leer en praktijk der Roomsche kerk zich onderscheidt, is niet toe te schrijven aan het leerbegrip van een ander Apostel.

Broeder *ter Haar* beweert het tegendeel niet, maar gelooft evenzeer, dat elk in Jakobus en in Paulus onderscheidene richtingen erkennen zal. Tegenwoordig is

de exegesse op dit punt billijker. Luther fulmineerde in zijn tijd tegen den brief van Jakobus; de Roomschen daarentegen zochten in dien brief steeds bescherming, en zullen die daarin blijven zoeken.

Broeder *van Gilse* gelooft dat alles in deze questie hierop neder komt: het blijkt ook in 't formeeren van het leerbegrip, dat Paulus *overvloediger*, maar niet dat hij *anders* gearbeid heeft dan de overige Apostelen.

Broeder *Millies* beaamt dit, en dankt ook broeder *ter Haar* voor de gegevene toelichtingen; maar heeft nog eenige bedenkingen tegen de vraag in het midden te brengen. Zij spreekt van »overwegenden invloed." Het is hem twijfelachtig of het hier gepast is van een overwegenden invloed in de Protestantsche, of ook in de Christelijke kerk te spreken. *Overwegen*, is volgens des Sprekers meening, meer wegen dan iets wegen moet; een grooter gewicht zien toekennen dan behoorlijk is. Zijns inziens ligt in Paulus de noodzakelijke en natuurlijke ontwikkeling van het Christelijk leerbegrip; de idéen door Christus opzettelijk en op naar de behoefte uitgesprokene wijze voorgedragen, hebben in Paulus de speculative ontwikkeling, bewijsvoering, afronding, die in de beginselen lag, ontfangen. Gesteld dat er geen Paulus geweest ware, nogthands had het Christendom, wanneer het zich trapswijze had ontwikkeld, tot die inzichten moeten komen, die door Paulus in eens, en volkomen ontwikkeld nedergelegd zijn. Zoo is Paulus de eerste dogmaticker, de eerste natuurlijke en noodzakelijke ontwerper van het

Christelijk leerstelsel. Maar dan komt het ook niet te pas van overwegenden invloed te spreken, want de andere Apostelen beoogden dit niet. Een Johanneïsch leerbegrip kan slechts een deel van het Christendom behelzen n. l. het theologische; bij Paulus zien wij het theologische en anthropologische vereenigd. Het Petrinische is nog minder voor bepaling en omschrijving vatbaar, immers indien men onder leerbegrip iets anders verstaat dan eenige practische uitingen, als men ook bij Jakobus vindt. Het Christendom is een nieuw leven in de menschheid op aarde. De eerste uitdrukking daarvan is de waarheid, de uitdrukking der goddelijke waarheid op menschelijke wijze. Volledig wordt het in het leven, in de maatschappij, in de kerk. Maar het eerste voor den menschelijken geest is de godsdienstige voorstelling, en daarvan heeft het Christendom in Paulus zijne eerste noodzakelijke ontwikkeling. Deze behoort voor de Christelijke kerk de basis te zijn.

De vraag spreekt van overwegenden invloed bij de *Protestanten.* Waar de Christelijke kerk Christelijke kerk is geweest, daar heeft zij gebouwd op den eenigen grondslag dien Paulus heeft willen leggen en gelegd heeft: *Christus.* Op dien door Paulus gelegden grondslag heeft de Christelijke kerk verder gebouwd. Waar zij, door het Pelagianismus, van dezen grondslag afweek, verliet zij den gang harer natuurlijke ontwikkeling en werd in meerdere of mindere mate onchristelijk. De Spreker acht het gepast te belijden, dat de overwegende invloed van het Paulinisch leerbegrip, zoo die in den aanvang bestaan

heeft, zeer is geweken, en dat het Pelagianismus ook in de Protestantsche kerk zeer ver is doorgedrongen; hij acht die kerk geroepen tot hare heilzame ontwikkeling, en werkzaamheid, en eenheid, tot de uitbreiding door haar van 't godsrijk, en om het waarachtig Christendom in de menschheid te realiseeren, om terug te keeren tot de verlatene basis, zich vast te houden, vast te klemmen aan, en steeds tot dieper inzicht en ontwikkeling door te dringen van den grondslag dien de *eerste* en *hoofd*-Apostel gelegd heeft.

Broeder *ter Haar* heeft gewaagd van den invloed van het Paulinisch leerbegrip bij de Protestanten, als toe te schrijven aan den invloed waarin de kerk vóór de Hervorming verkeerde. Mijns inziens kon hier van niets sprake zijn dan van een *nisus naturae* tot herstel der gezondheid, geenszins van een nieuw, maar van de terugkeering tot het eerste, het oude, het hoofdbeginsel. In de Protestantsche kerk zijn de uitingen van dit beginsel onderscheiden. Gewigtig is derhalve het derde punt der vraag. Spreker keurt den overwegenden invloed, dien hij niet ziet, natuurlijk niet af, maar broeder *ter Haar* heeft dien zeer sterk gezien in de Duitsche Hervorming en haar materieel beginsel. Maar in de Duitsche Hervorming is vooral de anthropologische zijde meer op den voorgrond gebracht; in de Zwitsersche meer de theologische, althans door een der uitstekendste en grootste theologen van alle tijden: Calvyn. In de ontwikkeling der dogmatiek moet derhalve niet op een afscheiding van het Paulinisch leerbegrip gedoeld worden,

maar op een kritiesch onderzoek aangaande de betrekking der verschillende Protestantsche kerkgenootschappen *tot* het Paulinisch leerbegrip. Zulk een onderzoek zal dienstbaaar zijn aan de ontwikkeling, volmaking, vereeniging, van de dogmatiek niet slechts, maar van de kerk.

Broeder *ter Haar* betreurt het, dat aan zijne woorden eenigzins meer gewicht is gehecht dan bedoeld was. *Overwegend* verstond hij niet in dien zin, waarin broeder *Millies* het heeft bestreden. Hij heeft het verschijnsel beschouwd zoo als het zich vertoonde; maar verzocht verschoond te blijven om als advocaat der redactie dezer vraag, als niet van hem uitgegaan, op te treden.

Spreker heeft ontkennend geantwoord op dat deel der vraag, dat van het verdienen van onvoorwaardelijke goedkeuring sprak. Doch daarbij heeft hij vooral den klemtoon gelegd op het woord » onvoorwaardelijk," en zulks uit vrees voor een zeer mogelijke eenzijdigheid. Hij dankt den laatsten spreker voor hetgeen hij over het vermeende onderscheid van Paulus, Johannes en Petrus gezegd heeft. Wanneer men echter treden zou in eene ontwikkeling van gevoelens amtrent dit punt, op dogmatisch terrein, dan vreest hij dat de samenspreking ter dezer plaatse in een dispuut op den Pleisenburg ontaarden zou.

Broeder *Bruinier* zegt het niet te kunnen goedkeuren, dat, als door een der Sprekers geschied is, de hoogleeraren worden opgeroepen om over dit punt hunne meening te zeggen. Hij acht dat het van belang is te vernemen wat de geest in het algemeen daarvan bij de

broeders getuigt. Hij dankt intusschen de Sprekers voor het gehoorde, maar meent dat de zaak *ab ovo* moet worden opgevat. Men moet de bestelling des Heeren in zijne kerk niet voorbijzien. Van Paulus had hij gezegd: » deze is mij een uitverkoren vat," en zulks ook met betrekking tot de andere Apostelen. Bij allen ootmoed kon hij zelf getuigen: » ik heb overvloediger gearbeid dan zij allen," Paulus, (de nieuwere wetenschap, en wij danken er haar voor, heeft het te recht aan het licht gebracht), Paulus is de ijsbreker geweest der Christelijke litteratuur. Wat Petrus moest zijn in woord, moest Paulus in geschrifte wezen. Hij is groudlegger der Christelijke litteratuur en theologie. Alle de schriften van Paulus waren reeds verspreid, voor dat door de andere Apostolische schrijvers, op weinige uitzonderingen na, eene pen op het papier gezet was. Het behoort een hermenentische regel te zijn, dat al de andere boeken des N. Test., om zoo te zeggen, door den bril van Paulus moeten worden geëxegetiseerd. De overige heilige schrijvers kenden allen het leerbegrip van Paulus, allen wilden werken in denzelfden geest, waarin de Heer in Paulus gewerkt had. De taak der Evangelisten is, naar des sprekers meening, geweest, de feiten te boeken, die aan de leer van Paulus ten grondslag hadden gestrekt. Van hier dat een Johannes, Petrus, Judas, en de Evangelisten, in hun schrijven, als discipelen van Paulus te beschouwen zijn. Zelfs het eschatologische van Johannes, heeft zijn aanleiding en stoot gekregen, in den mensch der

zonde van Paulus. De invloed van Paulus zou bij de Protestanten zoo groot niet zijn, indien Paulus niet was de sleutel tot de Christelijke waarheid.

Broeder *Wildschut* merkt aan, dat volgens zijne meening niemand dan den Heer deze eere toekomt.

Broeder *Bruinier* meent, dat de Heer zelf geen leer als zoodanig ontwikkeld heeft.

Broeder *Wildschut* betuigt, dat zoo dit waar mocht zijn, hij voortaan de Evangeliën niet meer met dezelfde stichting zou kunnen lezen, als vroeger.

Broeder *Bruinier* betuigt deswegen zijne spijt, doch kan de zaak niet anders inzien.

Broeder *Jamieson* zegt, met de voorgestelde vraag zich niet te kunnen vereenigen. Zij brengt hem te binnen de vraag van een Bisschop der Engelsche kerk aan een candidaat tot de H. Dienst: over de wijze waarop hij het verschil tusschen Paulus en Jakobus over de rechtvaardiging zou kunnen vereffenen. »Mylord," zeide de candidaat, »ik wist niet dat zij verschil hadden". Volgens broeder *ter Haar* is de kern van het Paulinisch leerbegrip: *de rechtvaardigmaking des geloofs;* volgens broeder *van Gilse*, is het Paulinisch leerbegrip, ook van overwegenden invloed in de kerk van Rome. Zeker was het eenmaal zoo, maar slechts in de dagen dat Paulus den brief aan de Romeinen schreef, en de kerk van Rome de roem aller kerken was, wier geloof geprezen werd in de geheele wereld. Volgens Luther, is de rechtvaardigmaking des geloofs, het articulus stantis aut cadentis Ecclesiae; en heeft Luther gelijk, dan verdient

de overwegende invloed van bet Paulinisch leerbegrip onvoorwaardelijke goedkeuring. Want indien de kern van dat leerbegrip is de regtvaardigmaking des geloofs, en dit in Luthers tijd een articulus stantis aut cadentis Ecclesiae was, dan is het zulks ook nog, en niet slechts Ecclesiae, maar ook hominis Christiani. Daarom zoude de Spreker het laatste gedeelte der vraag gaarne op deze wijze beandwoord zien, dat wij allen als bedienaars van het Evangelie goedkeuren en prediken de zaligmakende leer, die door Paulus gepredikt is.

Broeder *van der Hoeven* acht met broeder *van Gilse*, dat de geheele vraag zich laat beantwoorden door verwijzing naar den overvloedigen arbeid van Paulus boven de andere Apostelen. Hij heeft de leer des Christendoms het uitvoerigst ontwikkeld. Waar het Christendom als leer is opgetreden (en derhalve ook bij de Jansenisten) moest men zich aan Paulus aansluiten. Maar in de drie Apostelen Petrus, Paulus en Johannes zien wij de vertegenwoordigers van drie perioden. Petrus, grondlegger der kerk, vertegenwoordigde het beginsel van gezag, autoriteit, in de Catholieke kerk, daarom ook noodzakelijk opvoedingsmiddel voor de Europesche maatschappij der middeleeuwen, tot zijn kracht gekomen. Maar toen de knaap jongeling was geworden, was het gezag niet genoeg tot zijne leiding. De jongeling vraagt naar het waarom? Nu treedt Paulus met de leer op den voorgrond, en vertegenwoordigt het beginsel van ontwikkeling, van vrijheid, het beginsel van het Protestantisme.

Ook die periode gaat voorbij, als de rijpere jaren der kerk komen. De Apostel der toekomst is Johannes. De uitdrukking Johanneïsche dogmatiek is niet juist, maar hij vertegenwoordigt het beginsel, waarbij niet de dogmatiek, maar Christus op den voorgrond staat.

VERPOOZING.

De vergadering heropend zijnde, blijkt het resultaat der herstemming voor leden van het Bestuur als volgt:

Broeder *Tersteeg*, daartoe de vereischte meerderheid hebbende, wordt tot Thesaurier benoemd, en laat zich deze benoeming welgevallen; terwijl eene herstemming noodzakelijk is: voor een Voorzitter tusschen de broeders *van Gilse* en *Spyker*, voor een Secretaris tusschen de broeders *Stuart* en *van Gilse*.

Inmiddels stelt de Voorzitter aan de orde de Tweede Vraag van het Programma:

» *Is een kerkgenootschap zedelijk verplicht, zijne Symbolische Schriften naar de later in dat kerkgenootschap aangenomene denkwijze te wijzigen?*"

Broeder *Domela Nieuwenhuis* vraagt het woord, en zegt, dat hij zich op het punt der Symbolische schriften drie partijen voorstelt. Eene eerste wil het gezag der symbolische schriften hebben gehandhaafd, en de overtuiging der gemeenteleden, bijzonder der leeraars, aan de Symbolische boeken binden. Eene tweede wil daarvan niets weten, dit gezag opgeheven hebben. Eene derde wil eenigzins het gezag der Symbolische schriften hebben gehandhaafd,

maar begeert dat op sommige punten het een of het ander zal veranderd worden.

Sommigen zeggen: » men kan ze grootendeels herzien, verandering daarin maken." Van hier de gestelde vraag. Wat nu den Spreker betreft, hij geeft op deze vraag een ontkennend antwoord, en dat om deze reden: niemand kan zedelijk verplicht worden tot het *onmogelijke;* en de verlangde wijziging is onmogelijk. De vraag spreekt van » aangenomene denkwijze." Maar de Spreker vraagt: waaromtrent? Omtrent de leerstukken? Maar daaromtrent is geene andere denkwijze *aangenomen* dan die uitgedrukt is in de Symbolische boeken. Er zijn geene kerkvergaderingen geweest, die iets boven of buiten de uitgedrukte hebben *aangenomen*. Zoo zal het dan misschien de *beginselen* gelden. Het formulier van onderteekening veranderd zijnde, is er een ander beginsel aangenomen: er bestaat dus eene aangenomene denkwijze omtrent het beginsel. De vraag is dan nu, hoe zal men de Symbolische schriften naar zulk eene denkwijze wijzigen? Te voren had men door het formulier van onderteekening een duidelijk uitgesprokene kerkleer. Sedert de verandering bestaat die niet meer. Een beginsel van individualiteit is aangenomen, waardoor aan een iegelijk wordt overgelaten wat hem dunkt met de leer der H. Schrift overeenkomstig te zijn. Om derhalve tot de kennis der aangenomene denkwijze te komen, zouden A, B, C moeten gehoord worden. Vijftien honderd, misschien achttienhonderd leeraars zouden moeten uitspraak doen over sommige leerstukken, om te geraken tot de verandering,

waarvan de voorgestelde vraag gewaagt. Ziedaar wat onbegonnen, wat onmogelijk is, en derhalve alle zedelijke verplichting uitsluit.

Doch wellicht is het de bedoeling, de uitdrukking *aangenomene* denkwijze in een anderen zin, in den zin van *heerschende* denkwijze te verstaan, en heeft men het oog op eene wijziging van sommige leerstukken, die in de praktijk tegenwoordig anders zijn dan vroeger volgens de Symbolische voorschriften. Zoo doet b. v. in onzen tijd een Doopsgezinde met een rein geweten hetgeen zijne vaderen niet zouden gedaan hebben; hij aanvaardt het overheidsampt, hij draagt het zwaard. De heerschende denkwijze der Gereformeerde kerk is niet meer geheel overeenkomstig de besluiten van de Dortsche Synode. De Evangelisch-Luthersche wijkt ten opzichte van het Avondmaal in uitlegging en toepassing van de Augsburgsche confessie af. Indien de Spreker dit aanneemt, en vraagt of de Symbolische schriften naar de hedendaagsche denkwijze op deze punten zouden moeten worden gewijzigd, dan voelt hij zich tot een nog sterker ontkenning genoopt. Het ware zonde en minachting jegens de vaderen, de schennende hand te slaan aan hetgeen een levendige, warme geloofsovertuiging heeft daargesteld. In hunnen tijd heeft men zijne overtuiging uitgesproken in een vorm, toen betamelijk en noodzakelijk. Hier te veranderen is een werk van verminking aan te vangen; hier te wijzigen is bederven. De Symbolische schriften zijn een geheel. Wat wordt er van, zoo men hier wat afhouwt, daar wat uitlicht, ginds

wat aanlascht? Geen kerkgenootschap kan zedelijk verplicht zijn tot het schenden van hetgeen door het geloof der voorgeslachten is tot stand gekomen.

Welken indruk, vraagt de Spreker, zou zulk eene wijziging maken? Welk eene ergernis zou worden te weeg gebracht, zoo zij werd ingevoerd? Ik heb op dit oogenblik, zegt de Spreker, bepaaldelijk voor oogen eene herziening van den Heidelbergschen Catechismus, te Groningen uitgegeven. Dit boekske is door mij met aandacht gelezen. Of ik den inhoud toestem, is hier de vraag niet: maar ik kan niet ontveinzen, mij grootelijks geërgerd te hebben, dat men voor zulk een boeksken den naam van Heidelbergschen Cathechismus geplaatst heeft. Dat men zijne geloofsovertuiging uitspreke, van de vaderen onafhankelijk; maar geen bedriegelijke vlag uitsteke, en den schijn aanneme den Heidelbergschen Catechismus te bewaren, terwijl men hem in de hoofdzaken wederspreekt! Of is dit niet een schennende hand aan het werk der vaderen slaan, en strijdig met alle mogelijke beginselen van zedelijkheid?

Gesteld men kon dit ontkennen; en het wijzigen ware geen schennis, geen onzedelijke daad als zoodanig. Zou het toch niet in een ander opzicht ongeoorloofd zijn? En wel wegens de gevolgen, die men er van voorzien kon; gevolgen van twist en tweedracht; twist en tweedracht over woorden en uitdrukkingen, twist en tweedracht in de gemeente des Heeren? Ongeoorloofd, als eene handelwijze regelrecht strijdig met den geest van het Evangelie op een punt, dat boven allen twijfel verheven is. Waartoe wenscht men zulk eene herziening?

Men zegt: de waarheidsliefde van den Christen verplicht er toe. Men behoort te weten wat men gelooft, men moet het uitspreken. Men moet kunnen zeggen: in de Gereformeerde, in de Luthersche kerk is, volgens de belijdenis, dit de leer. Lees ik die belijdenissen, dan leer ik het onderscheid kennen; maar indien ik daar niet meer zie de uitdrukking der bestaande kerkleer, dan heb ik geen kenbron, dan blijf ik vragen: wat gelooven die kerken nu? En het is de behoefte aan een andwoord op deze vraag, die aan de Christelijke waarheidliefde verplicht eene bepaalde belijdenis af te leggen. Zoo is het ook, zegt de Spreker, en daarom blijf ik ontkennen, dat men wijzigen moet. Neen, men voege eene nieuwe belijdenis, eene belijdenis die het tegenwoordig gevoelen uitspreekt, aan de oude belijdenissen toe; onafhankelijk van elke vroegere, naar de huidige overtuiging. Maar men zette geen nieuwe lap op een oud kleed; men doe geen nieuwen wijn in oude lederen zakken. En indien met der daad aldus op onafhankelijke wijze de overtuiging werd uitgesproken, men zou (meent de Spreker) verbaasd staan, over de overeenkomst, die aan den dag komen zou. Men zou beginnen te vragen: maar waarin verschillen de onderscheidene kerken? In uitdrukkingen ja, maar in de hoofdzaak niet. En ten gevolge van die overeenkomst, zou men niet alleen de eenheid voor zich zelven belijden, maar openbaren voor het oog der gantsche Christenheid. Onze tijd is, zegt de Spreker, te ver gevorderd in de kennis van het ware Christendom, om zich te schamen,

dat dit gevallen is, of dat afgedaan heeft, of dit tot de questien van eene vroegere eeuw behoorde en met die eeuw verouderd is, enz. En op zulk een onafhankelijk uitspreken van hetgeen men gevoelt, zal de Heer der gemeente zijnen zegen geven.

Broeder *Spyker* zegt, dat de vorige Spreker hoofdzakelijk zijne overtuiging heeft uitgedrukt. Hij wil er slechts een enkel woord bijvoegen tot opheldering. Het komt er op aan of de voorgestelde vraag: Is een kerkgenootschap zedelijk verplicht enz. al of niet uitgaat van de onderstelling dat de symbolische schrift is de grondwet der kerk. Indien dit het geval is, en zij nogthands niet meer overeenkomstig de heerschende denkwijze der kerk is, dan moet zij worden gewijzigd, en dan is dit wijzigen, geen heiligschennis, zoo min als het in den Staat grondwetschennis is, indien men verandering maakt in sommige artikels die historisch zijn, als ten opzichte der opvolging enz. Alleenlijk wie is er die de symbolische schriften als grondwet van eenig kerkgenootschap blijft erkennen? Die overtuiging bestaat niet meer. Zoo zij ooit bestaan heeft, de kerk heeft eene tegenovergestelde overtuiging uitgesproken, reeds toen zij ze niet verbindende verklaard heeft, dan voor zoo ver de leer betreft, die overeenkomstig Gods woord daarin is vervat. Zoo is er dan ook geen onoprechtheid, geen schennis der waarheid of der goede trouw, wanneer men verklaart, dat eene vroegere denkwijze omtrent de leer van Gods Woord niet meer geacht wordt overeenkomstig de leer van Gods woord te zijn. Als histori-

sche gedenkschriften moeten de symbolische boeken onveranderd blijven; als grondwet der kerk mogen ze niet worden erkend. Wat gevorderd wordt, is een nieuw, een onafhankalijk uitspreken der bestaande overtuiging.

Broeder *Millies* zegt, uit overtuiging van de beide vorige Sprekers te verschillen. Vooreerst moet hij herinneren, dat de zaak, waarvan de eerste Spreker de mogelijkheid ontkend heeft, in werkelijkheid bestaat. Er is een kerkgenootschap in ons Vaderland, dat zijn hoofdsymbool gewijzigd heeft. De Herstelde Luthersche kerk heeft bepalingen, toevoegselen en uitbreiding toegedaan tot het vroegere symbool, en zulks met een oog op de behoeften des tijds. Spreker gelooft dat men ter goedertrouw de symbolische schrift wijzigen kan, als, in het door den eersten Spreker aangehaalde geval, te Groningen met den Cathechismus geschied is. Hij wil de vraag behandelen, of er zedelijk een hoogere verplichting bestaat, om *ab ovo* eene nieuwe belijdenis uit te spreken? Ééne zaak verheugt hem in het voorgestelde, namelijk de behoefte aan eene geloofsbelijdenis, volgens hem even onmisbaar voor een kerk als voor het individu. Zonder iets gemeenschappelijks in de belijdenis, is geene vereeniging van christenen bestaanbaar. » Met den mond te belijden," blijft eene verplichting voor individu en kerk. Maar zulk eene belijdenis zou niet moeten gemaakt, maar geschapen, zou op zekeren tijd, door de dadelijk bestaande bestaande behoefte moeten te voorschijn geroepen worden. Wat aangaande eene te wachten overeenstemming opgemerkt is, schijnt den Spreker eene illusie te wezen. Hij

meent, dat wanneer in dezen tegenwoordigen tijd, de leeraren der kerk, geroepen werden summierlijk uit te spreken de grondwaarheden die zij belijden, men gelegenheid hebben zou, al zeer groote afwijking in vorm niet slechts, maar ook in beginsel, waar te nemen.

Een der Sprekers meende het denkbeeld der Symbolische schrift als grondwet der kerk geheel te moeten verwerpen. Maar over grondwetten bestaan nog al verschillende beschouwingen, wat den aard, de verbindende kracht, enz. betreft. Een ding moet wel in het oog gehouden worden: De Symbolische schriften zijn geene belijdenissen van individuen. A, B, C en anderen zouden wellicht in de belijdenis der waarheid eenstemmig kunnen zijn, maar dit levert geene geloofsbelijdenis voor eene kerk op. De geloofsbelijdenissen zijn ontstaan in bijzondere perioden van de kerk, perioden van strijd over de waarheid, waarin wetenschap, gemoed, overtuiging, zedelijkheid, leven, zich gelden deden, perioden van eene moedbetooning voor de waarheid, die schavot noch brandstapel ontzag. In zulke tijdperken zijn niet door individuen, maar door de hoofdvertegenwoordigers der kerk, de grondwaarheden die zij beleden uitgedrukt, en op verkregen toestemming der kerk, voor het gemeenschappelijk geloof der kerk verklaard. Op deze basis heeft een historische ontwikkeling plaats gehad, op deze basis heeft men voortgebouwd. Nu doet zich in de kerk als in den staat een tweevoudige gang op. De eene, die van eene *normale ontwikkeling*, voortgaande op den historischen grondslag, alles toetsende aan de Heilige Schrift,

met deze steeds meer in overeenstemming, en de wetenschap als een hooger hulpmiddel erkennende; de andere *abnormaal*, met verlating van den historischen grond en de belijdenis van het voorgeslacht, eene ontwikkeling van nieuwe beginselen, het optrekken van een nieuw gebouw, waarbij men zich van het verledene losrukt. Maar de gemeenschap op zulk een handelwijze gesticht moet spoedig wegkwijnen. Het is een revolutionaire poging, misschien somtijds verschoonbaar en te billijken, maar noch wenschelijk, noch doelmatig. De ontwikkeling van het Protestantisme, sedert het ontstaan der hoofdafdeelingen der Protestantsche kerk, toont, dat deze het best bewaard wordt bij de erkenning van de groote waarde harer Symbolen, als de kern der Evangeliën uitsprekende; maar zij beware nogthands hare vrijheid, wat vorm en bewijsvoering betreft, tegenover elke slavernij. De Protestantsche kerk zal alleen dan aan het opstellen van nieuwe Symbolen kunnen denken, wanneer zij wederkomt van zulk een strijd als zij eenmaal doorstaan heeft, en die spoedig weder over haar komen zal; eerst dan als zij zoo zeer zal worden bewogen en geschud, dat uit hare diepte de resultaten van wetenschap en christelijk leven tot eene nieuwe uitdrukking komen. Op dat tijdtip zal de zedelijke verplichting, waarvan de gestelde vraag spreekt, daar zijn. Vóór dien tijd zou elke poging de verdeeldheid, niet tusschen, maar in de kerkgenootschappen doen vermeerderen, en de bestaande aanleidingen tot twist daaruit een nieuw en treurig voedsel erlangen,

en derhalve weinig vrucht, weinig heil vermogen aan te brengen.

Broeder *Nieuwenhuis* acht zich verplicht, namens de hier niet aanwezige Hersteld Luthersche broeders, te protesteeren tegen het door den vorigen Spreker gezegde, dat n. l. de Hersteld Luthersche kerk hare Symbolische schrift zou gewijzigd hebben. De zaak heeft zich aldus toegedragen. Een gedeelte der Luthersche gemeente meende dat door drie leeraren de leerstukken der Drieëenheid en der voldoening aan Gods gerechtigheid verzwegen werden, en dit gaf aanleiding tot de afzondering van dit gedeelte, hetwelk nu verklaarde zich geheel en al aan de letter der Symbolische schrift te houden, en overeenkomstig het formulier der onderteekening, waar het de dogmatiek der kerk gold, te zullen waken tegen het gebruiken van nieuwe phrasen. Ten tweede moet de Spreker opmerken, niet bedoeld te hebben een revolutionnaire maatregel voor te stellen. Spreker had noch een symbool voor volgende tijden, noch zelfs voor het tegenwoordig geslacht, op het oog. Hij bedoelde eene geloofsbelijdenis, uit de Heilige Schrift getrokken, zoo als de hervormers hadden afgelegd om protest in te dienen tegen menschelijke leerstellingen.

Broeder *Beets* vraagt of broeder *Nieuwenhuis* te vreden zou zijn met een grootendeels *negatieve* belijdenis?

Broeder *Nieuwenhuis* meent dat eene *negatie* eene *positie* is, gelijk men de duisternis uitsluitende het licht heeft.

Broeder *Beets* merkt aan, dat ondanks deze vergelijking de ontkentenis van menschelijke leerstelling A, B, C en het geheele alphabet, nog geene belijdenis der goddelijke waarheid oplevert.

Broeder *Nieuwenhuis* betuigt, dat ook hij eene belijdenis wil van hetgeen men gelooft, en niet alleen van hetgeen men *niet* gelooft.

Broeder *des Amorie van der Hoeven* acht zich verplicht tegen het door zijn amptgenoot *Millies* geuite gevoelen te protesteeren. Hij heeft hem op het stuk der verplichting tot belijdenis individus en vereenigingen van Christenen hooren gelijk stellen. Het bevreemdt en bedroeft hem, dat men daaruit aanleiding genomen heeft tot verdediging van Symbolische schriften. Moet dan een Christen zich nog nader verklaren? Is er een andere Nachtmaals-tafel, een andere Heer en Heiland voor dezen en voor dien? Moet men, om afwijking in eenige bijzonderheden, de verklaring op den achtergrond brengen van hetgeen men met elkander gemeen heeft? Vraag een steil rechtzinnig maar een ootmoedig en liefderijk belijder der Gereformeerde leer, of Luther een Christen was? » Gewis." Of Calvyn het was? » Zonder twijfel." Of Arminius?..... » Men durft het niet loochenen." Gomarus? » Zekerlijk." Menno? » Ook hij." Welnu, is met deze erkentenis de eenheid des geloofs niet bewezen? Men late dan ook alle sectegeest en Symbolische schriften varen.

Broeder *Millies* heeft bezwaar tegen de bewijskracht van hetgeen de vorige Spreker in het licht gesteld

heeft. Men moet onderscheid maken tussehen de onzichtbare en de zichtbare kerk. Men kan met velen, in de onderscheidene afdeelingen, der Protestantsche kerk niet lechts, maar ook der Roomsche, eenstemmigheid erkennen, maar het is eene andere vraag, of zulk eene eenstemmigheid tot eene uiterlijke, zichtbare vereeniging leiden kan. Spreker gelooft dat er Roomschgezinden zijn die den Heer liefhebben, die in Christus hun vertrouwen stellen, maar wanneer hij dezen vraagt naar hunne beschouwingen omtrent leer, waarheid, kerk, dan weet hij spoedig dat er geene mogelijkheid bestaat om een uiterlijken geloofsband met hen te hebben. Onder de Protestanten bestaat, om een voorbeeld te noemen, een bepaald verschil over de waarde die gehecht moet worden aan den Heiligen Doop, die de mogelijkheid tot uiterlijke gemeenschap wegneemt. Wel kunnen Doopsgezinden en andere Christenen erkennen, dat ze elkander in den Heer liefhebben, maar werkelijke eenheid, vereeniging, gemeenschapsoefening is niet mogelijk. Deze vereischt de overeenstemming in zekere hoofdwaarheden.

Broeder *van der Hoeven* zegt, niet te gelooven dat er meer verschil bestaat tusschen de verschillende genootschappen, dan tusschen de leden van een zelfde genootschap onderling.

Broeder *Spyker* zegt, dat indien hij het denkbeeld weersproken heeft, dat de Symbolische schriften de grondwet der kerk zouden uitmaken, hij daar niet mede gezegd heeft dat de kerk zonder grondwet zou moeten zijn. Die

grondwet toch is de Bijbel. Broeder *Millies* wilde de Symbolische schriften eenigermate als regel erkend hebben, ofschoon ondergeschikt aan de hoogere *norma* der Schrift. Maar »het Woord van God, het Evangelie van Christus in de Schrift nedergelegd en niets dan dat," ziedaar, volgens den Spreker, wat, duidelijker en helderer dan tot hiertoe door de kerkgenootschappen uitgesproken, het nieuwe Symbool behoort te zijn, indien niet voor dezen, dan voor den lateren tijd. Eenheid der Christelijke kerk, onbepaalde eerbied voor Gods Woord, zullen dan gevonden worden, en de Heer der kerk den wensch, waarin allen overeenkomen, genadiglijk vervullen.

Door de stemopnemers wordt medegedeeld de uitslag der stemming voor een Voorzitter en Secretaris. Zij is als volgt:

Voorzitter. *van Gilse.*

Secretaris. *Stuart.*

De broeders *van Gilse* en *Stuart* alzoo tot Voorzitter en Secretaris gekozen zijnde, worden als zoodanig door den Voorzitter geluk gewenscht, en nemen deze betrekkingen bereidvaardig op zich.

De Voorzitter stelt aan de orde de Derde Vraag van het Programma:

» *Behoort de zoogenaamde Hollandsche preekmethode* (methodus Belgica) *naar de behoefte van onzen tijd gewijzigd te worden, om de vrucht der Evangelieprediking overvloediger te doen zijn?*"

Broeder *Liernur* vraagt het woord, en zegt: Allereerst zou behooren te worden uitgemaakt wat men door Hollandsche preekmethode verstaat? Of zij bepaaldelijk aan Nederland eigen is? Of zij ten allen tijde dezelfde geweest is? De geschiedenis beandwoordt gewis alle deze vragen, maar hij Spreker is daarmede te weinig bekend. Dit heeft hij opgemerkt, dat men in het Protestantsche Holland, in tegenstelling van hetgeen in de Catholieke, Griecksche, Luthersche en Engelsche kerken daaromtrent gebruikelijk is, zich niet bindt aan vastgestelde pericopen. Het vasthouden van deze heeft noodzakelijk gebracht tot het niet zoo zeer prediken over den geheelen tekst, als wel tot het behandelen van Christelijke ideën in eenigen voorgeschreven tekst bevat. Het kenmerkend onderscheid der Hollandsche preekmethode schijnt te rusten op het beginsel dat de Bijbel in zijn geheel genomen Gods Woord is, en dat men alleen op den uitlegkundigen weg aan de gemeente christelijke denkbeelden kan mededeelen, die daarna slechts toepassing op het leven noodig hebben. Nu komen de volgende vragen te pas: Is die methode in het algemeen, onbepaald, zonder uitzondering aan te prijzen? Welken indruk maakt de prediker op zijn gehoor? Hoe vormt men door de evangelieprediking chris-

tenen, menschen van christelijke ideën doordrongen? En deze vragen zijn, volgens den Spreker, niet te beandwoorden, dan door eene uitvoerige geschiedenis van hetgeen door de onderscheidene predikwijzen is te weeg gebragt, en zulk eene geschiedenis bestaat misschien niet en is misschien onmogelijk. Spreker herhaalt daarop de vraag: is de Hollandsche preekmethode aan te prijzen? Hij acht dat ze in 't algemeen allen lof verdient, ten opzichte van sommige afdeelingen der Heilige Schrift, waarin christelijke ideën in haar geheel worden voorgesteld. Immers hier is uitlegkunde de hoofdzaak. Het denkbeeld van den tekst, kan chemisch worden opgelost; vervolgens de christelijke idée geconstrueerd worden; en deze daarna op het leven toegepast. In andere gevallen heeft echter deze preekmethode eenige bezwaren. Houdt men zich geheel en alleen aan den tekst, dan wordt er dikwijls hoogst gebrekkig gepredikt, en is de verbeelding bijzonder rijk, dan gaat men dikwerf veel te ver buiten de grenzen die de tekst voorschrijft; en de prediker geeft meer dan hij geven zou, zoo hij zich minder aan den tekst hield. Ook gaat deze methode van het denkbeeld uit, dat in den Bijbel christelijke idéen voor de hand liggen, niet dat zij slechts als uitkomsten van den Bijbel als geheel, verkregen worden. *Niemeier* beveelt aan, zonder tekst te prediken. Een derde bezwaar betreft de toepassing. Het Brood des levens, zegt de Spreker, wordt ons door het Evangelie medegedeeld. Maar dit geschiedt op tweeërlei wijs. Geheel toebereid, om te worden gegeten; of

in den vorm van graankorrels, om eerst bereid, ja om gezaaid te worden. De Hollandsche methode houdt zich te veel aan het eerste, is te speciaal, en geeft daardoor minder levensvoedsel.

Broeder *Prins* (Amsterdam) zegt, dat de vraag haar voornaamste kracht heeft, in de uitdrukking »naar de behoefte van onzen tijd." Hij vraagt, wat dat is? Dit, zegt hij, moet bepaald worden. Indien men de Hollandsche preekmethode *per se* beschouwt: *van der Palm* had haar volmaakt, en de Spreker vraagt, of *van der Palm's* methode niet is naar de behoefte van den tijd? Zijne preeken zijn bij herhaling gedrukt, worden bij voorkeur gelezen. Wat wil men dan? De opgever van de vraag gelieve dit te zeggen. Is het de behoefte van den tijd, dat de ooren gestreeld worden door dichterlijke uitdrukkingen, dan zou eene andere methode kunnen worden voorgesteld. Maar blijft de behoefte om heldere begrippen te ontwikkelen, en den invloed van de waarheid op handel en wandel duidelijk te maken, dan acht hij, Spreker, de Hollandsche preekmethode beter dan b. v. te preeken zonder tekst. Want, zegt hij, ik preek volgens de waarheid. wanneer ik mij aan den tekst houd, en ben dan ook het best in de gelegenheid om de Gemeente op te bouwen in geloof en godzaligheid.

Broeder *Wildschut* vraagt: of de Hollandsche preekmethode niet reeds metterdaad, van lieverlede, naar de behoefte van den tijd zou gewijzigd *zijn?*

Broeder *des Amorie v. d. Hoeven* zegt, in andwoord op het door broeder *Prins* verlangde, dat hij de steller der vraag niet is,

en ook niet in staat zou zijn dien aan te wijzen. Aan broeder *Liernur* doet hij opmerken dat door de uitdrukking »Hollandsche preekmethode, *methodus Belgica*," niet bedoeld wordt de wijze waarop in Holland doorgaans gepredikt wordt, maar een bepaalde preekmanier van dezen naam, en wel een zulke waarbij men heeft, als eerste deel: tekstverklaring; als tweede deel: toepassing. Men noemt die manier *methodus Belgica*, omdat zij hier te lande het langst heeft stand gehouden. Soortgelijk waren oudtijds de homilien der kerkvaders en later die van *Calvyn*. De lessen over de homiletiek liepen hier te lande nooit anders dan over deze manier. De tekstverklaring was gewoonlijk allerbreedvoerigst, met opneming van alle mogelijke antiquarische, dogmatische, geographische uitweidingen; het tweede deel behelsde onderscheidene porismata, zonder onderling verband, corollaria uit den tekst ontleend, soms zes, soms acht, tot twaalf of nog meer toe. Dit echter was overdrijving van de *methodus Belgica*. Ondertusschen hebben onze vaderen dit met stichting en bewonderenswaardig geduld aangehoord. Broeder *Prins* heeft *van der Palm* genoemd. Gewis hij had de Hollandsche preekmethode; maar ook is hij het, die ze gewijzigd heeft naar de behoefte van den tijd. Hij heeft het eerste deel zijn eisch gegeven, maar boeiend en belangrijk weten te maken; in het tweede de porismata en corollaria door een band van eenheid verbonden. Gewis, *van der Palm* heeft geweten van wijzigen naar de behoefte van den tijd. Ondertusschen, de tijd gaat voort, en nieuwe tijden eischen nieuwe vormen. Het

Evangelie, laat zich in alle vormen verkondigen, en kluisteren in geene. De Evangelie-prediking moet nimmer worden aangelegd *ad delectandum*; de Heilige Schrift moet grondslag blijven; alle lessen en vermaningen moeten daarop gebouwd worden. Doch schoon dit vast sta, men kan te gemoet komen aan de behoefte, dat in de eerste plaats de toehoorders geboeid worden, belang nemen in hetgeen zij hooren. Het taai geduld onzer voorvaderen is daarhenen; het lang preeken boven alles te schuwen. Christina van Zweden zeide, om de langwijligheid der preeken van confessie veranderd te zijn. Dit intusschen was meer naïf dan met waarheid gezegd. Misschien had de prediker, in plaats van den levenden Christus, de Luthersche dogmatiek verkondigd, en had zij, daar haar de hemelschen vriend onthouden werd, bij den aardschen vriend van Rome vergoeding gezocht. Er zijn nog andere behoeften, waaraan de prediker te denken heeft. De prediking van Christus den gekruisten, is ook nog in onzen tijd den Joden eene ergernis en den Grieken eene dwaasheid. En Joden en Grieken zijn overal, ook onder de Christenen. Vooral in onzen tijd, waarin de eisch van volksvrijheid met zelfzucht en slavernij der zonde gepaard gaat, moet de prediker er op bedacht zijn, gunstig op de maatschappij te werken. De kansel is de eenige plaats, van waar men nog tot het volk spreekt; en wij moeten ons altijd voorstellen, dat wij tot een gehoor kunnen preken, en veelal met ter daad preken, dat uit zeer heterogene bestanddeelen is samengesteld. Het moet ons streven zijn, door de kracht van het Goddelijk

Woord, daarin een goed zaad te werpen. Wat de gestelde vraag betreft, zij komt den Spreker zoo belangrijk voor, dat hij aan hare beandwoording, op zijne collegien, twee jaren besteedt.

Broeder *Prins* merkt, met alle achting voor van der Palm aan, dat deze niet de eerste geweest is, die de Hollandsche preekmethode verbeterd heeft. Hollebeek gaf hieraan den grootsten stoot. Ook Bonnet en Kist komen hier in aanmerking. De laatste Spreker heeft meer gesproken over hetgeen den inhoud, dan hetgeen den vorm betrof. De vraag geldt den vorm: Hoe moet men de preek inrichten? En derhalve blijft de Spreker aandringen op de beandwoording der vraag: wat is de behoefte des tijds? En hoe moet deze influenceeren op den vorm?

Broeder *van der Hoeven* stemt toe, dat reeds Bonnet (niet Hollebeek, hij was niet de Hollandsche, maar de Engelsche preekmethode toegedaan) de Hollandsche preekmethode gewijzigd heeft. Wat Kist betreft, hij mag in zeker opzicht als de tweeling-broeder van van der Palm worden aangemerkt. Wat voorts aangaat de vraag naar de behoefte des tijds, hij laat aan anderen over, haar te beandwoorden.

Hierop stelt de Voorzitter aan de orde de Vierde Vraag van het Programma:

» *Is de tegenwoordige inrichting van het Staatsexamen, als eene voor de kerk gunstige verandering te beschouwen?*"

Broeder *Millies* zegt, dat hij meer aangewezen is dan

zich opgeworpen heeft, om over deze vraag een woord in het midden te brengen. Hij acht hare behartiging intusschen van groot belang voor het doel van deze samenkomsten.

De wijzigingen in het stelsel van het Staats-examen zijn bekend. Geheel plotseling en onverwacht hadden ze plaats. Evenwel niet buiten verband met klachten, grootendeels van de kerk uitgegaan. Vele predikanten hadden over de zaak zelve, hare wijze van uitvoering, haar tijdstip, hare toepassing geklaagd. Misschien hebben deze klachten op de onverwachte verandering invloed gehad. Ieder weet nu hoe de staat van zaken is; en de vraag is slechts: zijn de thands geldende bepalingen heilzaam te achten of niet? Wat den Spreker betreft, hij acht ze zeer nadeelig voor de kerk. De Protestantsche, de Evangelische kerk van onzen tijd, heeft dubbel voor hare belangen, vooral voor hare geestelijke belangen te waken, en onder deze behoort vooral de vorming der toekomstige evangeliedienaren.

Het is voor de kerk van het hoogste belang hoe deze gevormd, gesteld, voorbereid zijn, wanneer ze gerekend worden tot de bediening van hun Evangelisch ampt te kunnen overgaan. Tegenover den maatschappelijken toestand van den tegenwoordigen tijd, is die vorming vooral van het hoogste gewicht, niet alleen wat de godsdienstige gesteldheid harer toekomstige dienaren betreft, dit spreekt van zelve; onmisbaar zijn hun de geest des geloofs, de liefde tot Christus, de zucht om geheel de ziel aan hem over te geven; maar niet minder wordt in onzen tijd eene recht

grondige, veelzijdige en wetenschappelijke vorming en ontwikkeling vereischt. Wel staat de geschiktheid des geloofs, als beginsel van christelijk leven, boven aan, maar men stelle toch ook de wetenschappelijke geschiktheid niet te laag; immers van deze hangt voor een groot deel de nuttigheid af van den tegenwoordigen evangeliedienaar. In dit opzicht zijn de vereischten van onzen tijd zwaarder dan van eenigen vorigen. Niet alleen vastheid van geloof, moed, verdraagzaamheid komen in de hoogste mate te pas, maar ook de geschiktheid om te midden van den strijd der meeningen over alle punten, en bij de veelvuldige vragen naar de rechtmatigheid van alles in de wareld, de geschiktheid om, aangedaan met de wapenen des lichts, te strijden tegen de duisternis. Tot dit alles is de meest zorgvuldige voorbereiding noodig, — en intusschen verschijnt een besluit hetwelk tot deze voorbereiding aan de Hoogeschool toelaat den eersten den besten die zich aanmeldt. Immers hoewel de vormen van een onderzoek zijn overgebleven, bet onderzoek kan zoo niet uitvallen dat de geëxamineerde wordt afgewezen. Hierin nu ziet de Spreker groot gevaar voor de kerk; daar uit dezen stand der zaak volgt, dat de studiën gebrekkig zullen zijn, het onderwijzen, het afdalen tot de bevatting van zoo onderscheidene leerlingen moeijelijk, het beoordeelen van de geschiktheid der onderwezenen aan groote bezwaren onderhevig. Een veelheid van studeerenden is te wachten, maar die in gehalte veel te wenschen overig laten zal. Spreker zou de voorkeur geven aan een klein getal, maar dat meerdere geschiktheid had om aan de

behoefte der kerk en aan zijne roeping te voldoen. Wat nu gedaan kan worden om het gevaar te keeren is slechts toevallig; de meesten, die slecht voorbereid zich aanmelden, kunnen, na twee jaren, ongeschikt geoordeeld worden om tot de theologische studiën over te gaan. Op dit tijdstip is voor hen het nadeel en bezwaar van afwijzing des te grooter, vermits zij in leeftijd zooveel verder gevorderd zijn; slippen zij door toegevenheid door, dan ontkomt de kerk het gevaar niet nu en later min ontwikkelde, min onderwezene, min voorbereide evangeliedienaren te ontfangen. Een enkel voorbeeld uit eigen ervaring wil de Spreker nog bijbrengen. De afscheiding die zich in een deel der Hervormde kerk vertoond heeft, heeft vele oorzaken gehad, maar onder deze is er eene die men mede behoort in het oog te houden. Zonder oordeel te willen vellen over degenen die als leeraars opgetreden zijn, zoo heeft toch, zegt de Spreker, mijne ondervinding geleerd, dat de weinig ervarenen er te eerder toe gekomen zijn zich bij de afscheiding te voegen. Ik heb er gekend die als student niet in staat waren iets te verstaan van de collegiën der Hoogleeraren, en voor wie de afscheiding zeker de gemakkelijkste weg was om tot het leeraarsampt te geraken. Dezulken heb ik gekend. Ik geloof dat er uitzonderingen zijn. Maar het gevaar van een dergelijk afscheiden blijft.

Broeder *Liernur* deelt mede, dat de regeering van Wurtemberg voor de Tubingsche Hoogeschool verordeningen placbt te doen uitgaan van velerlei strekking, waarvan de meesten dienden om door herhaalde en strenge

examina zich van de geschiktheid der studenten, en ook reeds der aankomelingen te overtuigen. Doch de ondervinding heeft geleerd dat deze maatregelen niet heilzaam waren, zoodat Regeering en Senaat er van terug moesten komen. Zoo werd, onder anderen, in 1824 een besluit tot strenge examina afgekondigd, maar na twee jaren van schadelijke werking weder ingetrokken.

Niemand meer het woord vragende, wordt de woordenwisseling over deze vraag gesloten, en wegens den vergevorderden tijd de behandeling der vier nog overige vragen van het Programma achterwege gelaten.

De Voorzitter vraagt of iemand der broeders een of ander voorstel heeft in het midden te brengen.

Broeder *Nieuwenhuis* stelt voor, dat voortaan op de bijeenkomsten der Predik. Vereen. het voorwerk nawerk worden moge, en met name dat de verkiezingen mogen worden uitgesteld tot na de behandeling der opgegevene vragen.

Aan de overweging van het Bestuur overgelaten.

Broeder *van Meeteren* wenscht voor de heden niet behandelde vragen de prioriteit op het Programma der volgende bijeenkomst.

Broeder *Wildschut* zegt, uit naam der vergadering, de afgetredene Voorzitter en Secretaris dank, voor de door hen aan de Predikanten-Vereeniging bewezene diensten.

Broeder *van Voorst* strekt deze dankbetuiging ook tot den aftredenden Penningmeester uit.

De Voorzitter sluit de vergadering met het opzenden van een dankgebed.

AMSTERDAM, den 26 November 1851.

Namens de Predikanten-Vereeniging,

NICOLAAS BEETS.

Secretaris.

AMSTERDAM 1 April 1852.

Geachte Medebroeder!

Namens het Bestuur der Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging heb ik het genoegen ter uwer kennisse te brengen, dat de *Achtste* Vergadering onzer Vereeniging gehouden zal worden op *Dingsdag* 11 *Mei*, *e. k.*, *des voormiddags ten tien ure*, *in de kerk der Doopsgezinde Gemeente alhier*. Wij hopen U daarop tegenwoordig te zien.

Het schriftelijk ingediende voorstel van Br. SPIJKER aldus luidende:

» Dat aan de Vergadering, na de behandeling van ieder der uitgeschrevene vragen, gelegenheid zal gegeven worden, om haar gevoelen door stemming, hetzij hoofdelijk, hetzij globaal uit te spreken; maar dat aan het Bestuur zal vrij staan, om, dit geraden oordeelende, te praeadviseren tot sluiting der debatten zonder stemming" —

zal alsdan aan de beraadslaging der Vergadering worden onderworpen.

Naar aanleiding van het voorstel van Br. DOMELA NIEUWENHUIS » dat de verkiezingen mogen worden uitgesteld tot na de behandeling der opgegevene vragen" zal het gevoelen der Vergadering worden geraadpleegd, over de beste wijze, om het werk van de verkiezing des Bestuurs, staande de Vergadering, te bekorten.

De gelegenheid zal worden aangeboden ter behandeling der navolgende vragen:

1°. Welke middelen zijn er aan te wenden ter meerdere bevordering van Huisselijke Godsdienst?

2°. Hoe behoort het huisbezoek, dat gewoonlijk aan de Avondmaalsviering voorafgaat, te worden ingerigt, om heilzaam op de Gemeente-leden te werken?

3°. Geeft het Evangelie regt tot het uitoefenen der Kerkelijke censuur, in dien vorm en op die wijze, als in de Protestantsche Kerken is aangenomen?

4°. Kunnen er geene gevallen voorkomen, waarin alle Kerkgenootschappen de afzonderlijke Nachtmaalsviering (privaat Communie) zouden behooren goed te keuren?

5°. Is eene Genootschappelijke Vereeniging tot afschaffing van sterken drank zóó onvoorwaardelijk aan te prijzen, dat Predikanten, in de eerste plaats, zedelijk verpligt zijn, zich door lidmaatschap aan zoodanig genootschap te verbinden?

6°. Is er grond voor de meening, dat er zekere gelijkheid of verwantschap in beginselen tusschen het Christendom en het moderne Communisme bestaat?

7°. Hoe heeft men te oordeelen over de handoplegging bij de bevestiging van Predikanten?

8°. Is het niet in strijd met het wezen der Protestantsche Godsdienstoefening, als men (zoo als soms beweerd wordt) de preek voorstelt als afgescheiden van de eeredienst (cultus), ja zelfs haar tegenover de eeredienst stelt?

9°. Welk eene waarde moet aan het *didactisch* element in de preek worden toegekend, zal deze aan haar wezen en doel beantwoorden?

Met broederlijke heilbeden

B. TER HAAR.
Secretaris.

P.S. Met den wensch dat meerdere Broeders zich genegen mogen verklaren tot deelneming aan den vriendbroederlijken maaltijd, heeft het Bestuur een geschikt locaal gezocht in het midden der stad. Het *couvert* zal — buiten den wijn — berekend zijn op *f* 1.50. Het Bestuur wil de voorafgaande mededeeling wel niet als verpligtend doen gelden, maar acht het toch wenschelijk, dat de Leden hieromtrent aan den Secretaris hun voornemen bekend maken vóór den 4den Mei.

4/2/7

VERSLAG

VAN DE

ACHTSTE VERGADERING

DER

NOORD-HOLLANDSCHE PREDIKANTEN-VEREENIGING,

Gehouden te Amsterdam, in de Kerk der Doopsgezinde Gemeente,

DEN 11 MEI 1852, DES VOORMIDDAGS TEN TIEN URE.

De Voorzitter opent de Vergadering met eene toespraak, nagenoeg van den volgenden inhoud:

„Hartelijk heet ik u welkom, Broeders! ter achtste Vergadering herwaarts gekomen. Mij verheugende over uwe tegenwoordigheid, moet ik uwe toegevendheid inroepen. Vóór twee jaren hoopte ik, dat mijne gezondheid minder bezwaar zoude opleveren. In die hoop ben ik teleurgesteld. Rekenende op uwe verschooning en de ondersteuning mijner medebroeders, aanvaard ik mijne taak als Voorzitter. Zal nogtans deze zamenkomst aangenaam en nuttig worden, zij kan dit alleen door onderlinge medewerking ter bereiking

van het doel, dat wij ons hebben voorgesteld. Daaraan zijn ook bezwaren verbonden. De vraag kan hier oprijzen: zijn onze zamenkomsten daartoe wel een geschikt middel? Zouden zij ook tot twist en tweedragt kunnen leiden? Immers wij vestigen hier onze aandacht op onderwerpen, die diep ingrijpen in het Christelijke leven, waaromtrent groot verschil wordt bevonden. Mannen uit onderscheidene Evangelische Kerkgenootschappen, allen deelende in de eigenaardige ontwikkeling, die het karakter vormt der Protestantsche Kerkgenootschappen, — zijn wij allen verschillend gevormd, en staan wij onder den invloed der verschillende stroomen van den veelbewogen tijd. Het gevaar is te grooter wegens het gewigt der zaken, die hier behandeld worden. Wat met geheel ons geestelijk leven te zamen hangt, waar dat weêrsproken, betwijfeld, bestreden wordt, is dáár het zamenkomen niet bedenkelijk? Is dáár geen bron van twist en tweedragt te duchten? Gij hebt het niet gemeend of bedoeld, mijne Broeders! van wie deze stichting is uitgegaan, of die u later als leden aan deze Vereeniging hebt aangesloten. Maar waarom is dit gevaar niet te vreezen? Hoe zijn die bezwaren te ontwijken? Zeker niet door schuwheid en terughouding. Maar wij hebben goede hoop, omdat wij allen bouwen op éénen grond: de Openbaring; omdat wij een' hoogeren grond voor onze eenheid erkennen in Christus; omdat wij allen Gods Woord boven symbolen stellen, en hopen op den geest der waarheid, door den Heer beloofd. Bij al het onderscheid, dat er tusschen ons moge bestaan, zijn wij allen door oprecht, ernstig, heilbegeerig geloof met Christus verbonden, en zouden wij dan in Hem geene vereeniging vinden? Ook in de broederlijke liefde en het onderling vertrouwen hebben wij een' goeden waarborg. De Christenen zijn elkander steeds nader gekomen. Dit blijft ook onze hoop, zoo het vertrouwen op elkanders waarheidsliefde en opregtheid bij ons blijven werken en gelden. Veel moge ons dan nog blijven onderscheiden, zoo de liefde tot Christus ons aan elkander verbindt, dan zal er geene scherpte of bitterheid in onze bespreking worden gevonden. Dan zullen wij allen toegevendheid en verdraagzaamheid aan elkander betoonen en van elkander ontvangen. Dit eischt ook de ootmoed. Niemand onzer zal zich zelven onfeilbaar achten. Bij de onderscheidene uitdrukking van den Christelijken geest, zullen wij van elkander leeren of versterking van onze inzigten zoeken. In het gevoel onzer onvolkomenheid zullen wij de waarheid betrachten in liefde, en zoeken op te wassen in Christus, die ons hoofd is. Zoo dit de zin is, die ons bezielt, dan hebben wij geene bezwaren te vreezen, dan zullen onze bijeenkomsten ook voor de Gemeente heilrijk worden. Dit kunnen wij alleen door hooger licht en hulpe!"

GEBED.

De presentie-lijst wordt gelezen, waaruit blijkt, dat tachtig leden en vijf geïntroduceerden tegenwoordig zijn.

Broeder *Liernur* heeft van zijne afwezigheid schriftelijk kennis gegeven.

De lezing der notulen van de vorige Vergadering wordt, daar zij genoegzaam geheel in het gedrukte verslag begrepen zijn, overbodig gekeurd. De vraag, of zij als goedgekeurd en gearresteerd kunnen beschouwd worden, ontmoet eenige bedenking.

Broeder *van Voorst* heeft twee aanmerkingen op het gedrukte verslag. Volgens bl. 13 zal broeder *Spijker* gezegd hebben: „dat hij de ondervinding heeft, dat men aan die slagen gewoon wordt, en dat ze dan ook niet meer zeer doen," terwijl hij met bijzonderen nadruk gezegd heeft: „en dat ze dan ook niet meer *zóó* zeer doen."

Na eene korte woordenwisseling, waaraan, behalve den Voorzitter, ook nog de broeders *des Amorie van der Hoeven* en *Spijker* deelnemen, wordt besloten, dat het woordje *zóó*, als hetwelk, hoe gering het schijne, in den mond des sprekers eene gewigtige beteekenis en bedoeling gehad heeft, in de notulen zal worden opgenomen.

De andere aanmerking betreft de woorden van broeder *Stuart:* „dat hij zich zeker niet gevoegd zou hebben bij degenen, die het Christelijk element van de scholen wilden geweerd hebben," (bl. 7) als welke, zoo als zij dáár luiden, tegen de bedoeling des sprekers in, ligtelijk het publiek in de verkeerde voorstelling of opvatting van het gevoelen der Vergadering op dit punt zouden kunnen versterken.

Broeder *Stuart* verklaart, wat hij toen heeft gesproken, ook thans nog veilig te kunnen herhalen. Wat hij gezegd heeft, zag toch kennelijk niet op het gevoelen der Vergadering, maar op de beschuldiging der dagbladen.

Op verlangen van broeder *van Voorst*, waarmede zich ook broeder *Boeke* vereenigt, zal zoowel van deze verklaring als van de gemaakte aanmerking acte worden genomen, ter afwering van het vermoeden: „alsof een eenig lid in deze Vergadering het als zijn gevoelen zou hebben uitgesproken, dat het Christelijk element van de scholen behoorde geweerd te worden."

De notulen worden gearresteerd.

De Secretaris doet rapport aangaande de ingekomen stukken. Daaronder bevinden zich onderscheidene missiven betreffende de armen-wet, namens de Predikanten-Vereenigingen van Groningen, Friesland, Utrecht en Zuid-Holland ontvangen, inhoudende eene uitnoodiging, om krachtig tegen de ingediende armenwet te protesteren, met mededeeling van de maatregelen, die men bereids in die Vereenigingen raadzaam had gekeurd. De Praeses voegt als opheldering er bij, dat het Bestuur zich ongeroepen geacht heeft, aan deze uitnoodiging gevolg te geven, en ook thans het niet noodig, nuttig of raadzaam zou keuren, dat door de Vereeniging *qua talis* in dien zin zou worden gehandeld. De Vergadering vereenigt zich met dit gevoelen.

De Secretaris berigt, dat hij de Scriba's der respectieve Vereenigingen uitgenoodigd heeft, hem mededeeling te doen aangaande het besluit, in hunne Vergaderingen wegens de uitgave van een algemeen verslag, gevallen, en, bijaldien dit gunstig zijn mogt, eene tweede bijeenkomst van Secretarissen te houden, om nader over de wijze van uitvoering te beraadslagen; dat hij hierop van de respectieve Secretarissen

het antwoord ontvangen heeft, nagenoeg van gelijkluidenden inhoud: „dat de algemeene Vergadering eerst later stond gehouden te worden, en dat dan eerst deze zaak in overweging zou kunnen komen; dat zij nogtans meenden te kunnen verzekeren, dat dit besluit in overeenstemming met het onze zal zijn." De Secretaris van de Predikanten-Vereeniging te Utrecht heeft daarentegen gemeld, dat zijne Vergadering zich met ons voorstel niet heeft kunnen vereenigen, maar dat het denkbeeld, om eene jaarlijksche algemeene Vergadering van al de Vereenigingen te houden, waarvan mede op de bijeenkomst der Secretarissen ten vorigen jare sprake is geweest, meerderen bijval gevonden heeft.

Van het besluit, door de onderscheidene Predikanten-Vereenigingen te nemen, zal het afhangen, of er eene nadere bijeenkomst van Secretarissen zal plaats hebben. De Secretaris zal hieromtrent in de Najaars-Vergadering rapport doen.

De broeders *Stroeve*, *Michelsen* en *H. J. W. Wunder* worden in commissie gesteld, om de rekening na te zien.

De Praeses heet de nieuwe leden welkom.

Het voorstel van broeder *Spijker*, aldus luidende: „dat aan de Vergadering, na de behandeling van ieder der uitgeschreven vragen, gelegenheid zal gegeven worden, om haar gevoelen door stemming,

hetzij hoofdelijk, hetzij globaal, uit te spreken, maar dat aan het Bestuur zal vrijstaan, om, dit geraden oordeelende, te praeadviseren tot sluiting der debatten zonder stemming," wordt aan de beraadslaging der Vergadering onderworpen.

Dit voorstel was ter nadere overweging aan het Bestuur opgedragen. Die overweging had het Bestuur tot de slotsom geleid, dat dit voorstel ligtelijk de openbaring van zeer verschillende gevoelens, en alzoo veel te langdurige discussiën zou uitlokken. Het stelt daarom het volgende praeadvies voor: „dat aan het Bestuur worde opgedragen, telkens na de beraadslaging van ieder punt, bij meerderheid van stemmen te doen beslissen, of de Vergadering het nuttig en noodig acht over het behandelde punt eene stemming te houden."

Broeder *Wildschut* heeft bedenking tegen het principe zelve. Hij spreekt den wensch uit, dat broeder *Spijker* mogt goedvinden, zijn voorstel terug te nemen.

Broeder *Boeke* meent, dat de bevoegdheid des Bestuurs wel nimmer zal worden betwist, om dezen weg, waar er gehandeld moet worden, in te slaan. Hij houdt evenzeer het principe voor ongegrond en in strijd met het wezen der Vergadering. Hij vreest, dat het karakter der Vereeniging door zulk eene stemming zal verloren gaan, daar het alsdan eene „decreterende" Vergadering zou kunnen worden. Hij verlangt te weten, welk nut men zich van zulk eene stemming, die hij voor doelloos houdt, zou kunnen beloven?

Broeder *des Amorie van der Hoeven* draagt ten

aanzien van het praeadvies des Bestuurs het volgende amendement voor: „Bijaldien één der leden, na de behandeling van eenig punt, eene eindstemming verlangt, en dit voorstel genoegzame ondersteuning vindt, zal zoodanige eindstemming kunnen plaats hebben, behoudens de bevoegdheid van ieder lid, om zich van de stemming te onthouden."

Broeder *Spijker* vereenigt zich met dit amendement.

Broeder *Wildschut* blijft bij het reeds geuite gevoelen.

Broeder *de Waard* spreekt in denzelfden geest als de broeders *Boeke* en *Wildschut*. Hij kan geene overtuiging van de meerderheid der stemmen afhankelijk rekenen. Hij vreest nu reeds, dat menigeen voortaan zal zwijgen, omdat hij weet, dat het door hem gesprokene publiek zal gemaakt worden. Hij oordeelt, dat niet de activiteit, maar veel meer de passiviteit veler leden, waarover men reeds meermalen en niet zonder grond heeft geklaagd, ook hierdoor zal bevorderd worden.

Broeder *des Amorie van der Hoeven* doet opmerken, dat bij de verwerping van dit amendement er nooit eene eindstemming zal kunnen plaats hebben.

Broeder *Boeke* en *Wildschut* wenschen bovenal, dat het karakter dezer bijeenkomst zuiver bewaard blijve. Daartoe behoort, dat hare leden elkander hunne denkbeelden mededeelen, maar dat zij *niets doen*, wat naar *buiten werke*. Eene eindstemming kan veel doen. Bij voorbeeld, een tegenstander van de maatschappij tot *afschaffing* provoceert eene eindstemming over N°. 5 der voorgestelde vragen. De Predikanten-Vereeniging besluit bij meerderheid van stemmen, dat de verpligting, waarvan hier sprake is, in geenen deele op den Predikant rust, dan zou zij magtig veel kwaads stichten.

De Praeses merkt op dit voorbeeld aan, dat de stemming, in een' omgekeerden zin uitvallende, ook zeer nuttig zou kunnen werken.

Broeder *Spijker* had zijn voorstel niet verder willen aandringen. Nu evenwel meent hij nog dit er te moeten bijvoegen: „Het is wel de gewoonte geworden, het is de praktijk van deze Vereeniging, alle eindstemming ter zijde te stellen, maar dit is op eene voorstelling van den aard dezer Vereeniging gegrond, waarmede de spreker zich niet vereenigen kan. 't Gevolg dier gewoonte is geweest: dat hier sommige sprekers het woord voeren, een lans zamen breken, als in een ridderlijk tournooi, terwijl de anderen luisteren. Hierbij blijft het. Mogt men vreezen, dat door dezen maatregel inbreuk op iemands overtuiging worde gemaakt: boven die vrees heeft men zich verheven te achten. Het amendement verleent ook genoegzame vrijheid. Leerstellingen kunnen wel niet bij zoodanige eindstemming in aanmerking komen."

Men gaat ter stemming over, welke met zitten en opstaan geschiedt. De meerderheid der Vergadering verklaart zich tegen het amendement.

Broeder *des Amorie van der Hoeven* beweert, dat er nu geene eindstemming ooit meer zal kunnen plaats hebben.

De Praeses oordeelt, dat de zaak hiermede blijft, zoo als zij tot nu toe geweest is.

Het voorstel van broeder *Domela Nieuwenhuis:* „dat de verkiezingen mogen worden uitgesteld tot na de behandeling der opgegeven vragen", is aan de orde.

De Praeses stelt als praeadvies des Bestuurs ter keuze der Vergadering het volgende alternatief: „Het blijve zoo als het is, of: de voordragt van een tweetal geschiede van wege het Bestuur." Het tweede lid zal het eerst in omvraag worden gebragt.

Broeder *Domela Nieuwenhuis* verklaart, dat het geenszins zijne bedoeling geweest is de wijze der verkiezing te veranderen, maar alleen het vervelende der Vergaderingen af te snijden of voor te komen. Hij neemt dus de vrijheid zijn voorstel in te trekken.

De Praeses verlangt het tweede punt aan de beslissing der Vergadering te zien overgelaten.

Broeder *des Amorie van der Hoeven* ziet er bezwaar in, dat zulk eene voordragt van het Bestuur geadopteerd worde. Hij ontkent, dat met de verkiezing veel tijd verloren gaat.

In stemming gebragt wordt het tweede lid van het praeadvies door de Vergadering verworpen.

Op de vraag van den Praeses, of er nog voorstellen zijn, doet de Secretaris opmerken, dat het nog niet is uitgemaakt, of voortaan het verslag *woordelijk* of *zakelijk* het gesprokene en gebeurde in de Vergadering

zal bevatten. Hulde doende aan de *stenographische* getrouwheid, waarmede zijn voorganger is te werk gegaan, gevoelt hij zich toch, voor zich zelven en zijne opvolgers bezwaard, geheel in diens voetstappen te treden. Hij acht dat de Vergadering te veel zou eischen, indien zij geheel het product der *stenographie* mogt verlangen, zonder gelijke aanwending van de middelen der kunst. Ook bij gelijke intellectueele gaven oordeelt hij, dat hiermede, bij mindere rapheid en lenigheid der vingeren, reeds het onmogelijke zou gevorderd zijn. Maar niet enkel als Scriba, ook als lid der Vereeniging heeft hij bedenking tegen al te groote naauwkeurigheid of uitvoerigheid van het verslag. Hij ziet er geen heil in voor de toekomst, dat ieder spreker vooraf doordrongen zij van het denkbeeld, dat elk woord, hetwelk er over zijne lippen zal gaan, als in de lucht gegrepen en vastgehouden zal worden, om later *typis expressum* weder te voorschijn te treden; en hij kan het niet anders dan eene zeer belemmerende en ontmoedigende gedachte vinden, indien het bij de intrede van het kerkgebouw, waarin onze Vereeniging hare Vergadering houdt, onze eerste gedachte of bede zijn moest: „Zet, o Heer! eene wacht voor mijne lippen en behoed de deuren van mijnen mond!"

De Vergadering begrijpt, dat de doelmatigste wijze waarop hij zijn verslag hebbe in te rigten, aan den Secretaris kan worden overgelaten.

Broeder *Stroeve* verlangt, dat van de in het midden gebragte bedenkingen omtrent de uitvoerigheid des verslags ook in de notulen melding geschiede.

Broeder *Prins* wenscht voortaan de namen der sprekers te zien weggelaten. Dit voorstel wordt niet ondersteund.

Men gaat over tot het bespreken der voorgestelde vragen.

Broeder *van Meeteren* vraagt over de eerste vraag het woord: „*Welke middelen zijn er aan te wenden tot meerdere bevordering van huisselijke Godsdienst?*" Hij zelf is de voorsteller dier vraag. *Tegen* de gewoonte, dat de vrager zelf eerst het woord voere, kan men inbrengen: dat hij anderen heeft willen vragen, en zelf liever zwijgen wil; er is *voor*, dat hij zekerlijk over dit onderwerp heeft nagedacht. Zoo is het ook met den spreker. De voorgestelde vraag was hem bij het nadenken belangrijk en dierbaar geworden. Veel moge men doen tot bevordering van Christelijk onderwijs en opvoeding, maar zoo lang er in onze huisgezinnen geen echt Christelijke zin heerschende is, zoo lang vreest hij, dat alle middelen om tot godsvrucht en deugd te geraken vruchteloos zullen zijn. Huisselijke Godsdienst is een der middelen, die daartoe het eerst zijn aan te prijzen. Bestaat er gebrek? Dit is moeijelijk te bepalen. De ervaring leert: de huisselijke Godsdienst ontbreekt te veel, althans in dien zin, waarin huisselijke Godsdienst verstaan moet worden. Namelijk: 's morgens en 's avonds vereenigen zich de leden des gezins, om in gebed, dankzegging en lectuur opleiding te vinden tot geloof, hoop, liefde en godzaligheid. Er bestaan loffelijke uitzon-

deringen in den burgerstand niet alleen, maar ook in de hoogste standen. Maar hoe is het bij de meesten gesteld? Het bepaalt zich tot een stichtelijke lectuur aan de ontbijttafel of des avonds. De dienstboden zijn veelal van die oefening uitgesloten. Genoeg, indien er in de keuken een Bijbel is. Het gemeenschappelijk gebed en de dankzegging ontbreken. Wat thans te doen om die huisselijke Godsdienst te bevorderen? Hier zegt de spreker tot zijne hoorders: „Komt over en helpt mij!" De door hem voorgestelde middelen zijn: 1. Eigen voorbeeld. 2. Opzettelijke aanprijzing van de huisselijke Godsdienst, in predikatiën, bij huisbezoek, enz. 3. Een onkostbaar, hartelijk woord tot onze Protestantsche Christenen gerigt; hetwelk, met aanwijzing hoe die huisselijke Godsdienst moet zijn ingerigt, inhield, hoe veel zegen men zich daarvan zou kunnen beloven; en de bedenkingen en zwarigheden, daartegen ingebragt, zooveel mogelijk zou moeten oplossen. 4. Een *Handboek* of formulierboek voor de huisselijke Godsdienst. Zulk een boek zou moeten behelzen eene aanwijzing: „Wat te lezen uit de Heilige Schrift, ingerigt naar de tijden van het Christelijk Kerkjaar," met bijvoeging van geschikte lectuur voor huisselijke feesten, zóó kort, dat ook de handwerksman gemakkelijk die taak kan vervullen en verrigten; eenige gepaste morgen- en avondgebeden, ten gerieve van zulke huisvaders, die de gave des gebeds niet hebben. Er zijn wel bedenkingen tegen formulieren. Dit treft echter meer het gebruik, dat daarvan gemaakt wordt, dan de formuliergebeden zelve. Ten bewijze strekke de

Confession de péchés bij de Walen. Een formuliergebed kan zelfs voordeel doen. Terwijl de voorganger spreekt, weten de leden, wat er gebeden zal worden; terwijl de medebidder nu dikwijls eerst den zin moet hebben uitgehoord, om te kunnen medebidden. Eindelijk bevatte dit handboek nog de aanwijzing van eenige gepaste gezangen!"

Broeder *Wildschut* acht de bedenking door den vorigen spreker geöpperd, dat vele huisvaders huiverig zijn om voorgangers te zijn in het gebed, van groot gewigt. Hij wijst daarom op de voortreffelijke *Morgen- en Avondgebeden* van Kaakebeen, uitmakende N°. 99 en 100 van de Godsdienstige Traktaatjes. Hierdoor is de huisselijke Godsdienst bij velen bevorderd.

Broeder *Jamieson* deelt eenige bijzonderheden mede omtrent den staat der huisselijke Godsdienst in Engeland. Engeland is het land der formulieren, en toch ook der vrijheid. Het is overstroomd met formulier *prayerbooks*. Die veelvuldige verspreiding heeft gunstig gewerkt. Voor ruim dertig jaren was de huisselijke Godsdienst in zijn vaderland zeer zeldzaam. Daaromtrent is nu veel veranderd en verbeterd. Hij wijst nog op een onlangs verschenen geschrift getiteld: „*Het huisaltaar*."

De Praeses stemt geheel in met de wenken door broeder *van Meeteren* gegeven. Hij wil slechts op enkele bijzonderheden van het gesprokene nog iets nader de aandacht vestigen. *Huisselijke* Godsdienst is niet alleen gewigtig, maar ook noodzakelijk. In ons land bestaat eene levendige Godsdienstige behoefte.

Welligt is het aan de verwaarloozing der huisselijke Godsdienst toe te schrijven, dat een ander verschijnsel is toegenomen: de *oefeningen*. Zóó noodzakelijk en echt Christelijk de huisselijke Godsdienstoefeningen zijn, zoo schadelijk werken doorgaans de andere. Twee punten vertoonen zich hier. 1.) Velen moeten een weinig geholpen worden door voorbeelden en een zekeren leiddraad, maar dergelijke middelen zijn reeds veel in gebruik, en dan ontstaat de vraag: „Zijn de huisselijke Godsdienstoefeningen, wat zij zijn moesten?" Dat de huisselijke Godsdienst vrij algemeen is, grondt zich op de menigte van ascetische en Godsdienstige schriften. Dit alles wijst op een groot debiet. Het verdient bepaaldelijk overweging of dit wel het beste is; of niet een ander middel daardoor te veel verdrongen wordt: *de lezing van de Schrift*. Een der gebreken van de huisselijke Godsdienst is, dat het lezen der Schrift te veel wordt verzuimd. Maar ook hierbij dient een zekere leiddraad gegeven te worden. Tusschenbeiden is er opheldering noodig van hetgeen voor den eenvoudigen lezer duister is. Ook hier bestaat behoefte. De Bijbel met kantteekeningen strekte eenigermate om in die behoefte te voorzien. Wij denken aan van der Palms Bijbel. Te betreuren is het, dat die zoo kostbaar is. 2.) Huisselijke Godsdienst moet *Godsdienstoefening* zijn. Zoo ligtelijk sluipt daarin: dat zij te veel oefening van ons in de Godsdienst, te weinig uitoefening is van onze dienst jegens God. Ook daarom is er groot gewigt te hechten aan het Godsdienstig gezang. Dit laat bij de Protestanten veel te wenschen over. Er wordt

veel tot verbetering gedaan. Dit althans is een gewigtig bestanddeel van de huisselijke Godsdienstoefening, omdat daarin aller gevoel zich vereenigd kan uitstorten. Het verdient daarin eene hoofdplaats. Van het huisgezin zal de verbetering van het kerkgezang uitgaan."

Broeder *van Meeteren* meent het te moeten betwijfelen, of de Godsdienstige lectuur wel zoo veel gebruikt wordt tot huisselijke Godsdienst. Hij is het overigens met den vorigen spreker eens omtrent de hooge waarde van het Godsdienstig gezang. Hij acht het echter wenschelijk dat de huisselijke Godsdienst niet te veel geïdealiseerd worde! Liever ga men uit van een minimum. Het gezang zou bij sommigen groote zwarigheid ontmoeten.

VERPOOZING.

Broeder *Wildschut* komt nog eens op het gesprokene over het eerste punt terug. Hij spreekt het wenschelijke uit, dat er door de Predikanten-Vereeniging zoodanige Handleiding worde uitgelokt. Het Bestuur zal dit mede tot een punt van overweging maken.

De Praeses stelt de tweede vraag aan de orde:

„Hoe behoort het huisbezoek, dat gewoonlijk aan de Avondmaalsviering voorafgaat, te worden ingerigt, om heilzaam op de Gemeenteleden te werken?"

Broeder *Wildschut:* „Wanneer het huisbezoek niets anders bevat dan eene uitnoodiging tot de viering des Avondmaals, dan heeft het voor mij niet veel

waarde. Eigenlijk wordt het een noodeloos werk. Eene bijzondere uitnoodiging kan gerekend worden overtollig te zijn. Wanneer men het uit een ander oogpunt beschouwt, ter dienste der Kerkgemeenschap, als de Voorganger als vriend de woning binnentreedt, wanneer hij als vriend onderzoek doet naar de Godsdienstige inrigting van het huisgezin, wanneer hij zich bijzonder laat gelegen zijn aan de kinderen der huisgezins, het gedrag der dienstboden, er op aandringt dat de dienstboden gelegenheid hebben tot kerkgaan en Avondmaal, dan beschouw ik dit als een gewigtig deel onzer bediening."

Broeder *Stuart.* „Het blijft mij verkieslijk voorkomen het huisbezoek aan het Avondmaal, hetzij het vooraf of daarna geschiede, aan te knoopen. In de voorbereiding is er over gesproken, en het is wel zoo dat, wie daar komt er eigenlijk niet meer toe behoeft te worden opgewekt: maar er bestaan vele dwalingen, die kunnen weggenomen worden. Het geeft ook iets dubbel plegtigs aan ons bezoek. Verontschuldigingen leert men wegen en wederleggen. Belangrijk is het daarom, dat het met de Avondmaalsviering blijve verbonden."

Broeder *Wildschut* heeft geenszins gewild dat het Avondmaal uitgesloten zou zijn, maar niet dat het huisbezoek zich daartoe zou bepalen. Wat de voorbereidingsredenen betreft, dient men wel stads- en plattelandsgemeenten te onderscheiden.

Broeder *van Limburg Brouwer* wil nog wat verder gaan. Hij erkent, dat het belangrijk zijn kan verkeerde begrippen omtrent het Avondmaal te bestrijden, maar

hij weet niet, of er ook juist door zulk eene uitnoodiging niet verkeerde begrippen kunnen worden bevorderd. Hierdoor wordt aan het Avondmaal eene waarde gehecht, gelijk men er niet aan mag hechten. Hierdoor beschouwt men al te zeer en uitsluitend het Avondmaalvieren als een voorregt, als iets wat men *mag* doen, en wordt meer op den achtergrond gesteld, dat het niet minder is eene *verpligting* naar het woord van den Heer. Daarom meent hij, dat het huisbezoek niet zoo zeer moet zijn eene uitnoodiging tot het Avondmaal, maar veel meer een herderlijk bezoek.

Broeder *van Gilse* vereenigt zich volkomen met het door broeder *van Limburg Brouwer* gesprokene. Hij is twaalf jaar Predikant in eene Gemeente geweest, waar het huisbezoek geschiedt ná het Avondmaal, en hij heeft reden gehad om te roemen op den zegen, die door dat huisbezoek wordt verspreid.

De Praeses. „Het is niet vreemd, dat hier verschillende beschouwingen bestaan. Iets anders toch is het huisbezoek te Amsterdam, iets anders in eene kleine Gemeente. Het huisbezoek is een der moeijelijkste en een der gewigtigste deelen van onze bediening. In Gemeenten, waar de Predikant in staat is meermalen zijne Gemeente rond te gaan, daar zal het huisbezoek van zelf een gansch ander karakter verkrijgen, dan waar de Predikant niet anders dan geroepen, en voor het Avondmaal verschijnt. Waar het gewone bezoek der leden plaats vindt, daar kan het alleen aan zijn doel beantwoorden. Ik stel mij voor, dat het huisbezoek in verband met de Avondmaalsviering moet blijven. De leden worden genoo-

digd, maar daarbij ook vermaand tot *zelfbeproeving*. Zij weten dat deze zelfsbeproeving gevorderd wordt, maar hierbij doen zich vele en gewigtige vragen, gemoedsbezwaren, moeijelijkheden op van allerlei aard. Met het oog op de raadgevingen, die zij behoeven, kan men zeggen, dat de Geestelijke eene gewigtige taak heeft bij het huisbezoek. Het huisbezoek is niet minder noodig voor den Predikant. Hoe getrouw wij ook de Gemeente bezoeken, ligt zijn er sommigen, waar wij liever niet gaan. Zoo verwaarloozen wij die leden der Gemeente, die toch ook toespraak behoeven. Juist voor degenen, die dit het meest behoeven, zou dit ligt de rijkst gezegende uitwerking hebben."

Broeder *des Amorie van der Hoeven*. „Ik ben slechts zeven jaren Evangeliedienaar geweest, en heb daarom geschroomd deze vraag te beantwoorden. Hier wordt gevraagd: Hoe moet het huisbezoek worden ingerigt? De vrucht van het huisbezoek voor den Evangeliedienaar zal wel daarvan afhangen, dat hij een aanteekenboekje houde. Één vraag is nog overgebleven. Is het goed alleen, of vergezeld van een Ouderling, als opziener der Gemeente, huisbezoek te doen? Voor het laatste pleit, dat men aanstonds ontvangen wordt in het karakter van een Evangeliedienaar. Ik heb het meermalen met een' Ouderling gedaan, ook wel zonder. In beide opzigten is het mij gebleken, dat het eene bij sommigen beter was, het andere bij anderen. Doch waar de tegenwoordigheid van den derden hinderde, daar kwam ik later terug. Ik herinner mij eene merkwaardigheid, welke in de Gemeente, waar ik vroeger was, heeft plaats gehad

met een der Rotterdamsche Predikanten. Deze had alleen huisbezoek gedaan. Hij was gekomen in een oneenig huisgezin. De eene echtgenoot deed aan den ander grievende verwijten. Elk meende nogtans geregtigd te zijn het Avondmaal te vieren. De Predikant verbood hun dit, en dreigde met aanklagt in den Kerkeraad. Hij deed dit werkelijk. De Kerkeraad besloot, dat de Predikant, vergezeld van een Ouderling en Diaken, dit verbod zou aankondigen. Nu waren man en vrouw het onderling eens geworden, en heetten aan den Predikant alles liegen."

Broeder *Wildschut* acht, dat de hier verhaalde specialiteit niet kan opwegen tegen de veelvuldige proeven van vertrouwelijkheid, die daartegen overstaan. Hij doet het altijd alleen.

Broeder *ter Weeme:* „ Bij het begin der Vergadering is de wensch geuit, dat de leden minder passief mogten zijn. Ik zal daarom ook mijne bevinding mededeelen, hoewel huiverig om het woord te voeren na den vorigen spreker. Daar wordt gesproken van huisbezoek. Ik heb het acht en twintig jaren op verschillende wijze gedaan, in eene kleine Gemeente alleen, niet gebonden aan of door de Avondmaalsviering. Dit schijnt ook in kleine Gemeenten het beste. In Zaandam was het de gewoonte, dat tweemaal in het jaar met een Ouderling huisbezoek werd gedaan. Dikwerf kwam mij daarna in den mond van de bezochte leden der Gemeente de betuiging van leedwezen voor, dat ik met een' Ouderling was gekomen. Hierover is gesproken in den Kerkeraad. Om der zwakken wil heeft men bepaald in October *met*, en

in het voorjaar *zonder* Ouderling huisbezoek te doen. De ondervinding heeft mij geleerd, dat het huisbezoek zonder Ouderling den meesten tijd kost. Ik heb de gewoonte om de namen van mijne katechezanten in een boekje op te schrijven, dat ik ook bij het huisbezoek bij mij heb. Nooit begin ik met de uitnoodiging tot het Avondmaal, maar met te vragen naar Bijbel, opvoeding, kerkgaan, enz., vervolgens spreken wij over het Avondmaal. Ik acht het wenschelijk, dat het huisbezoek op tweederlei wijze geschiede."

Broeder *Spijker* was niet voornemens te spreken. Hij wil echter, daartoe aanleiding hebbende gevonden in het gesprokene, nog iets in het midden brengen. „ Men heeft aangeprezen om van het huisbezoek van iederen dag aanteekening te houden, dit is ook goed. Ik zelf heb zulk een aanteekenboekje, maar ik wilde de aandacht der Vergadering daarom er op vestigen, om dat zulk een boekje met de uiterste behoedzaamheid moet worden ingerigt. In andere opzigten is het mijne ervaring, dat er in de Protestantsche Kerk te weinig vertrouwen is op geheimhouding; en, Broeders! mag ik het vragen: zou zulk eene onvoorwaardelijk *fiducia* in de Protestantsche Kerk mogen gegeven worden, indien het niet in ons hart begraven is, dat die geheimhouding van ons gevorderd wordt? Dat is mij voor den geest geweest bij het bezoeken van een ter dood veroordeelde. Ieder vroeg: hoe is het met dien man? Ik ben begonnen voor mij zelven naauwkeurige aanteekening te houden. Ik ben geëindigd met zwijgen

en mijne papieren te vernietigen. Gelijktijdig zat een Roomschgezinde, mede ter dood veroordeeld, gevangen. Van diens zielstoestand heeft nooit iemand iets gehoord. Zijne straf is veranderd. Het aanteekenboekje is dus met de noodige behoedzaamheid aan te bevelen."

Broeder *van Limburg Brouwer* neemt hieruit aanleiding, om het huisbezoek *zonder* Ouderling aan te prijzen. Moge het een waardiger of statelijker houding hebben *met* een Ouderling, het verliest in zijne vruchten, vooral onder de mindere standen. Alleen zijnde moge men meer tijd noodig hebben, des te beter zal het ook aan het doel beantwoorden. Eenmaal heeft hij het met een Ouderling gedaan, maar hij beklaagt het zich niet dit doorgaans zonder Ouderling gedaan te hebben.

Broeder *Stroeve* houdt het, na al het gehoorde, voor het allerbeste, om het nu eens met, dan weêr zonder een Ouderling te doen. „ Onze Ouderlingen heeten Opzieners. Het is te betreuren, dat het bewustzijn hiervan bij de Gemeente gemist wordt. Wenschelijk is het daarom, dat het bewustzijn door de tegenwoordigheid van den Ouderling verlevendigd worde, dat de Ouderling is Opziener voor de geestelijke behoeften der Gemeente."

Broeder *Jamieson.* „ Wij hebben geen' Ouderling; de pastoralis consolatio gaat zeer goed in tegenwoordigheid van een ander; de pastoralis castigatio gaat beter alleen."

Broeder *Beets* oordeelt, dat alles wat vóór het te huis laten van den Ouderling gezegd is, vooral geldend is ten aanzien van oudere Predikanten, voor het medenemen van een Ouderling pleit zeer veel bij jonge Predikanten.

Broeder *Schwartz* verhaalt, hoe een Predikant eens met groote vrijmoedigheid in de tegenwoordigheid van zijnen Ouderling gesproken had, en de oplossing daarvan had gevonden in de mededeeling van zijnen Ouderling, dat deze, terwijl de Predikant sprak, aanhoudend voor hem gebeden had. Hij had gewenscht te hooren, of vele menschen door zulk een statig bezoek niet eerder zullen afgeschrikt worden van de bediening. Hij meent dat door die plegtige uitnoodiging het Avondmaalvieren niet bevorderd, maar benadeeld zal worden.

Broeder *Domela Nieuwenhuis.* „ Wij Lutherschen hebben altijd geleerd, dat het huisbezoek bij de Gereformeerden zijnen oorsprong heeft uit het onderzoek naar de leer en den wandel. In de Luthersche Kerk behoort het oorspronkelijk niet te huis. Hier heeft men het overgenomen wegens den invloed der gemengde huwelijken. Niets hiervan hoorende, wenschte ik onderrigt te worden: wat de oorsprong van het huisbezoek zij?"

Broeder *des Amorie van der Hoeven* geeft eene korte verklaring daarvan. Hij verwijst naar de gewoonte der Geneefsche Kerk en voorts naar de dissertatie van Dr. Slingerland Conradi.

Broeder *Wildschut* wil niet, dat uit dien oorsprong worde afgeleid, dat het zóó altijd moet blijven, en broeder *van Limburg Brouwer* zou daartegen ernstig protesteren.

De debatten worden op dit punt voor gesloten verklaard.

Broeder *Stroeve* brengt wegens de financiëele commissie rapport uit omtrent de rekening. Daar de uitgaven weder meer dan de inkomsten hebben bedragen, wordt de vraag in overweging genomen: hoe dit te kort zal worden gedekt? De Commissie stelt voor, dat de leden, te Amsterdam woonachtig, voortaan *f* 2.50, en de buitenleden *f* 1.50 zullen bijdragen. Voor het tegenwoordige wordt bepaald, dat de leden in de eerstvolgende September-Vergadering 50 cents extra zullen betalen.

De Commissie wordt voor hare bemoeijing dank gezegd.

De afwezige Penningmeester wordt gedechargeerd.

De derde vraag: *„Geeft het Evangelie regt tot het uitoefenen der Kerkelijke Censuur, in dien vorm en op die wijze, als in de Protestantsche Kerken is aangenomen?"* wordt ter behandeling gesteld. Daar echter, in weerwil van de herhaalde uitnoodiging des Voorzitters, niemand zich opdoet om over deze vraag te spreken, gaat men over tot de volgende:

„Kunnen er geene gevallen voorkomen, waarin alle Kerkgenootschappen de afzonderlijke Nachtmaalsviering (private Communie) *zouden behooren goed te keuren?"*

Broeder *des Amorie van der Hoeven.* „Ik kan en wil hier één geval mededeelen, waarin ik de private Communie heb toegediend. Te Rotterdam werd ik midden in den nacht opgewekt, om bij een' vreemdeling te komen, een Duitscher, van de Luthersche Gemeente. Hij was bij mij ter kerk geweest en daarop erg ziek geworden. Hij had den wensch geuit, om mij te kunnen spreken. Ik ging mede, en vond in het logement een jong mensch, bijna stervende. Zeer spoedig merkte ik, dat hij in groote onrust verkeerde. Ik bragt hem onder het oog, dat ik geen Roomsch-Katholiek Geestelijke was, maar dat hetgeen hij mij in mijne betrekking mededeelde, even goed en heilig bij mij bewaard zoude zijn. Hierop volgde eene zeer belangrijke confessie, vergezeld van blijken van diep berouw en ootmoedig geloof. Hij verlangde thans nog de private Communie te ontvangen. Ik maakte niet het minste bezwaar hem die toe te dienen. Het geschiedde met Rijnwijn en brood. Ik zag er dit aangename gevolg van, dat het naar ligchaam en geest weldadig scheen gewerkt te hebben. Den volgenden morgen kwam de Doctor en vernam met verwondering dat hij nog leefde. Er was eene gunstige crisis geweest. Zes weken later kwam hij mij in persoon dank zeggen, en tien jaren later werd mij die dankbetuiging te Amsterdam door eenen vreemdeling, die in een logement met mij aan tafel was gezeten, en op het vernemen van mijnen naam naar mij toetrad, op de treffendste wijze vernieuwd."

Broeder *Hasebroek* verhaalt, hoe in eene zijner

voormalige Gemeenten, een zijner leerlingen, die bij het katechetisch onderwijs, blijken van groote vorderingen had gegeven, gevaarlijk ziek was geworden. Gezond gebleven zijnde zou de kranke, omstreeks dien tijd lidmaat geworden zijn en het Avondmaal gevierd hebben. Hij verlangde dit nog. Onze broeder in de meening verkeerende, dat een kerkelijk besluit hier tegen was, bragt dit verzoek over aan den Kerkeraad, en deze was vrijzinnig genoeg het toe te staan. Het is geschied, korten tijd voor zijn verscheiden, op de plegtigste en voor al de omstanders aandoenlijkste wijze. Hij meent alzoo deze vraag bevestigend te moeten beantwoorden.

De Praeses geeft zijne verwondering te kennen, dat er in de Hervormde Kerk een besluit bestond, 't welk de private Communie onbepaald veroordeelde. (Een der leden merkt aan, dat zoodanig kerkelijk besluit niet bestaat). Hij heeft meermalen met groote zelfvoldoening het Nachtmaal aldus bediend; hij beschouwt het als een vooroordeel, dat men zoo veel daartegen heeft. Van de hem bekende bedenkingen heeft alleen deze eenigen schijn, als zoude de Avondmaalsviering soms als een zekere bode des doods beschouwd worden, en alzoo nadeelig kunnen werken, hetwelk nogtans bij eene doelmatige inrigting ligt te vermijden is. Zulk eene Nachtmaalviering dagteekent van de eerste tijden des Christendoms. Waar zij nog bewaard is gebleven, zal zij getuigenis blijven geven van hare hooge waarde en zegenrijke vruchten.

Broeder *des Amorie van der Hoeven* uit de vrees,

dat bij al te groote rekkelijkheid op dit punt, de private Communie in de hoogere standen zeer gebruikelijk zou worden. In de Luthersche Kerk is de huisdoop toegelaten, alzoo ook bij de Remonstranten. Wat is het gevolg er van geweest? Al de kinderen van fatsoenlijken werden een tijdlang in de huizen gedoopt. Hetzelfde zou ook ten aanzien van het Avondmaal te vreezen zijn. Hierdoor zou een der voornaamste bedoelingen: versterking van den band der broederlijke liefde verloren gaan. Gelijk hij daarom in enkele gevallen dit wenscht vergund te zien, zoo zou hij zich tegen te groote vrijgevigheid moeten verklaren.

De Praeses verstaat door privaat Communie Avondmaalsbediening aan kranken of gevangenen. Het misbruik, waartegen broeder *des Amorie van der Hoeven* meent te moeten waarschuwen, is hem daarom ook nimmer voorgekomen. Hij heeft meer bij de armen dan bij de rijken het Avondmaal bediend.

Broeder *van Limburg Brouwer* erkent, dat er gevallen kunnen zijn, waarin de private Communie wenschelijk is, maar gelooft dat groote omzigtigheid daarbij in acht genomen dient te worden, daar bij kranken en stervenden zoo ligtelijk het denkbeeld ontstaat: als of aan het Avondmaal eene bijzondere kracht tot behoud der onsterfelijke ziel kan verbonden zijn.

De Praeses zegt broeder *van Limburg Brouwer* voor deze rondborstige uiting van zijn gevoelen dank. De vraag hangt grootendeels er van af: wat ziet men in, wat verwacht men van en bij het Avondmaal?

Wie daarin eene gave ziet van 's Heeren genade, eene werking van hetgeen de Heer beloofd heeft, zal zoo veel meer daarvan verwachten, dan wie hierin eene bloote opwekking ziet van onze eigene gedachten. Dit is een zeer teeder punt, 't welk niet van alle zijden kan beschouwd worden. Waar de Zwingliaansche beschouwing bestaat, kan de private Communie wegvallen. Misbruik kan er bestaan, maar dit kan evenzeer geschieden bij elke Evangelieprediking. Geen oogenblik, geen tijdstip is er meer geschikt, om den mensch tot God en tot Christus te brengen, dan het krank- dan het sterfbed. Wanneer de Evangeliedienaar wijselijk daarvan gebruik weet te maken, dat de kranke werkelijk gemeenschap zoekt met den Verlosser, dan is wel zeker ook de uitkomst mogelijk, dat de kranke in het Avondmaal vertroosting, verkwikking, heil zal ontvangen. Moge dit soms zelfbedrog zijn — zeker toch niet altijd — dikwerf geheel het tegendeel."

Broeder *Jamieson.* „Men heeft te regt beweerd, dat de private Communie vooral in de Anglikaansche Kerk wordt bediend. Een lid van de Presbyteriaansche Kerk kwam tot mij, en verzocht mij dit voor een lid zijner Gemeente. Ik voldeed aan dit verzoek; en de kranke heeft mij later daarvoor gedankt. In aller geheugen ligt nog de treffende Avondmaalsviering van Dr. Gützlaff op zijn doodbed."

Daar de tijd reeds verre verstreken is, worden de debatten als geëindigd beschouwd.

Broeder *Boeke* vraagt nog: of men niet, daar onze financiën in een ongunstigen toestand verkeeren, alle

extra-uitgaven zal behooren te vermijden. De behartiging hiervan wordt opgedragen en toevertrouwd aan den Penningmeester.

De broeders *Boeke* en *Adama van Scheltema* worden uitgenoodigd om in de najaarsvergadering de stemmen op te nemen.

De Vergadering wordt door den Praeses met dankzegging gesloten.

Namens de Pred.-Vereeniging,

Amsterdam, 5 Julij 1852.

BERNARD TER HAAR,
Secretaris.

4/2/8

VERSLAG

VAN DE

NEGENDE VERGADERING

DER

NOORD-HOLLANDSCHE PREDIKANTEN-VEREENIGING.

Gehouden te Amsterdam, in de Herk der Doopsgezinde Gemeente,

DEN 5 OCTOBER 1852, DES VOORMIDDAGS TEN TIEN URE.

De Praeses opent de Vergadering met eene toespraak, nagenoeg van den volgenden inhoud:

„Hartelijk heet ik u welkom, hooggeachte medebroeders! die ter negende Vergadering onzer Vereeniging alhier zijt zamengekomen. Het is ons allen verblijdend, na lange afwezendheid, elkander weder te mogen ontmoeten. Verblijdend is het ons, waar zooveel verdeelt en verwijdert, één middel te vinden, dat vereenigt. Van die zijde beschouwd, mogen in onze dagen de vrije Predikanten-Vereenigingen een verblijdend verschijnsel heeten; kunnen zij een dam, een schutsmuur worden tegen zooveel wat de Christenheid dreigt te scheuren. Zóó hebben het de in-

stellers ook gewild en voorzien. Met wijsheid hebben zij *twee* dingen op den voorgrond gesteld: opwekking van broederlijken zin en van Christelijk leven. Onze zamenkomsten zijn niet zóó zeer ingerigt ter beoefening der Godgeleerde Wetenschap, als wel ter overweging der practische behoeften van onzen tijd. De meerdere opgewektheid in het Godsdienstige moge in onze dagen weldadig werken: het is niet te ontkennen, dat zich tegenover dat licht ook veel schaduw, ziekelijke prikkelbaarheid, een toon van aanmatiging en uitsluiting, veel verbittering en vijandigs vertoont. Blijve zij altijd verre van de Predikanten-Vereenigingen geweerd en verwijderd! Daarom is het noodig, dat de Vereeniging de aandacht gevestigd houde op de roeping des Evangeliedienaars, op het karakter der Christelijke Kerk, als de heilsinstelling Gods op aarde, bestemd om voort te zetten en te voltooijen, wat Gods Zoon begonnen was. En is niet Gods Zoon gekomen om te verlossen en vrede te stichten? Zoo is het dan ook de hoogste roeping der Christelijke Kerk, dat zij Gods genade en waarheid zoeke te bewaren. Zekerlijk moet het geloof ook hier de grondslag zijn, maar minder als leer, dan als gemoedszin. Waar nu de vertegenwoordigers der Kerk te zamenkomen, niet tot behartiging van stoffelijke belangen, niet tot het nemen van besluiten, maar tot vrije bespreking, wat zou dáár gepaster zijn dan de beantwoording der vraag: Is de Christelijke Kerk, wat zij zijn kon en moest? beantwoordt zij aan haar doel? worden de gevallenen opgezocht en opgerigt en alle middelen aangewend, om het kranke te herstellen en

te genezen? — Wij weten, hoe men daartoe in onze dagen werkzaam is door uitwendige en inwendige zending, door genootschappen des vredes en van afschaffing, ter zedelijke verbetering der gevangenen, ter verbetering van het lot en den toestand der slaven, ter teregtbrenging van gevallenen. Is er niet nog meer te doen? Waar kan de ijver daartoe krachtiger opgewekt worden, dan in de vrije zamenkomsten der Evangeliedienaars? Maar die opwekking zal ook tevens het meest geschikte middel zijn, om broederlijken zin en onderlinge toenadering te bevorderen. Al mogen dan van ons geene maatregelen of besluiten uitgaan, zoo hier voor ons licht opgaat over de ware behoeften der Kerk, zoo de geest, van hier uitgaande, vuriger ijver opwekt, dan zal dit ook naar buiten vruchten dragen, dan zal ieder zich opgewekt gevoelen, om het Rijk van waarheid, liefde en geregtigheid te helpen voortplanten en uitbreiden. Bidden wij daartoe geloovig en vertrouwend Gods genadigen bijstand af!"

GEBED.

De presentie-lijst wordt gelezen, waaruit blijkt, dat er vijftig leden en vier geïntroduceerden tegenwoordig zijn.

De Secretaris doet verslag aangaande de ingekomen stukken. Ten aanzien van het uit te geven algemeene verslag, waaromtrent hij in deze Vergadering nader rapport had uit te brengen, deelt hij het volgende mede:

„ De Vergadering herinnert zich, dat het van het

antwoord der respectieve Vereenigingen, dat wij in het voorjaar nog waren inwachtende, zou afhangen, of eene tweede zamenkomst van Secretarissen noodzakelijk moest worden gekeurd, waarin nog nader over de wijze van uitvoering zou worden gehandeld.

„Dit antwoord is, blijkens de ons gewordene missiven, zeer verschillend geweest:

„Utrecht heeft zich (gelijk reeds in onze vorige Vergadering is vermeld) met het denkbeeld van een algemeen verslag niet kunnen vereenigen, maar voor het houden eener algemeene Vergadering, bestaande uit afgevaardigden van al de Vereenigingen, zich gunstig gestemd verklaard. Overijssel heeft zich met de overweging dezer zaak nog niet onledig gehouden. Groningen heeft aan het voorstel van een algemeen verslag zijne adhaesie geschonken. Friesland heeft gemeend, die te moeten weigeren, uit opzien tegen de kosten; indien nogtans al de Vereenigingen toetreden, wil ook deze Vereeniging zich niet onttrekken. Zeeland heeft zich met het voorstel vereenigd, onder bijgevoegde bepaling nogtans: „dat de redacteur eenvoudig verzamelaar zij, en niets naar willekeur weglate of verandere." Noord-Braband daarentegen verlangt alleen het belangrijkste in een algemeen verslag te zien opgenomen, en verklaart zich overigens tegen eene centralisatie der Vereenigingen.

„Was reeds wegens den strijd der gevoelens het houden eener herhaalde zamenkomst van Secretarissen ondoelmatig en onraadzaam te achten, als kunnende deze zaak bezwaarlijk verder en werkelijk ter uitvoering brengen — het denkbeeld daaraan kwam geheel

te vervallen, door een rapport, van wege de Predikanten-Vereeniging van Friesland, later ons toegezonden, hetwelk eerst het onderwerp onzer overweging dient uit te maken, en daarom ook als de eerste der te besprekene vragen aan de discussie der Vergadering zal worden onderworpen. Onder vergunning van den Voorzitter ben ik bereid, dit rapport voor te lezen."

(De voorlezing geschiedt.)

„Aan het slot van dit rapport worden wij uitgenoodigd, twee broeders te benoemen, die, indien dit voorstel door ons aannemelijk gekeurd wordt, tot de zamenstelling van een *reglement van orde* zouden kunnen medewerken. Intusschen is de *Geldersche Predikanten-Vereeniging*, bezield door den wensch, om dit ontwerp zoodra mogelijk verwezenlijkt te zien, reeds die van Friesland op hare baan vooruitgestreefd. Van harentwege is ons een concept-reglement van orde met een begeleidend schrijven van haren Secretaris geworden, waarvan wij den inhoud mede bereid zijn, u mede te deelen (1)."

Nadat beide deze stukken zijn voorgelezen, stelt de Praeses de discussie over deze voorstellen aan de orde. Hij oordeelt, dat het het meest gepast zal zijn, de eerste vraag op de agenda in verband hiermede, het eerst ter sprake te brengen, en noodigt de broederen uit, daaromtrent hunne denkbeelden te openbaren.

---

(1) Dit concept-reglement is opgenomen in het gedrukte verslag van de zevende Vergadering der *Geldersche Predikanten-Vereeniging*, aldaar te lezen in de eerste bijlage.

De bedoelde vraag is aldus luidende:

„ Is eene *Nationale Predikanten-Vereeniging*, éénmaal 's jaars te houden, en waaraan ieder lid van eenige Provinciale Predikanten-Vereeniging deel kan nemen, wenschelijk?"

Broeder *A. A. Stuart* wil vooraf opmerken, dat het voorstel der Friesche Predikanten-Vereeniging natuurlijk eerst in de Vergadering des Bestuurs is gekomen. In die Vergadering was echter geen bepaald gevoelen. Het Bestuur oordeelde daarom beter, geen bepaald advies uit te brengen, maar het voorstel aan het hoofd der thans te bespreken vragen op de agenda te plaatsen. Dit is de geschiedenis van de plaatsing dezer vraag. Ieder heeft nu gelegenheid en vrijheid, om zijn gevoelen te openbaren.

De Praeses wil twee dingen onderscheiden hebben: het wenschelijke eener Nationale Predikanten-Vereeniging, uitgedrukt in het voorstel van Friesland, en het reglement van orde der Geldersche Predikanten-Vereeniging. Hij acht het echter niet wel mogelijk, ze geheel van elkander af te scheiden. Het denkbeeld eener Nationale Vereeniging lacht hem in vele opzigten toe, maar hij ziet daarin ook vele bedenkingen. Hij kan de vrees niet geheel onderdrukken, dat het tot vernietiging der thans bestaande Vereenigingen zou kunnen leiden, daar nu reeds de Provinciale Vereenigingen, vooral bij ongunstig weder, schaars worden bezocht. „Wat zoude het zijn," dus vraagt hij, „indien er eene derde Vergadering bijkwam?" Hij kan ook in zulk eene algemeene Vergadering zóó groot nut niet zien. Ook het reglement doet dit niet

verwachten. In het begin wordt gezegd, dat wij niet zullen komen op het terrein van burgerlijke en kerkelijke overheid; maar het slot luidt daarmede niet geheel overeenkomstig, als waarin (art. 27) gesproken wordt van eene toezending van het verslag aan de Ministers van Eeredienst en Binnenlandsche Zaken, aan den algemeenen Secretaris en Adviseur bij het Departement van Eeredienst en de Synodale Commissie. Als Evangeliedienaars moeten wij de waarheid spreken ten aanhoore van Ministers, en van wie ook, maar spreker ziet er het nut niet van in. Onze Predikanten-Vereeniging strekt ten voorbeeld, dat reeds het spreken, door de daaraan gegeven publiciteit, is benadeeld. Wat zou het zijn, indien de Minister alles moest weten? Men ziet er in een' band van vereeniging, maar eene andere rigting kan evenzeer die Vereeniging kiezen, om haren invloed te doen gelden, en zou kunnen leiden tot scheuring in plaats van tot vereeniging. Hij acht het denkbeeld van zoodanige Predikanten-Vereeniging niet wenschelijk, en het concept-reglement komt hem voor, nog aan meerdere bedenkingen onderhevig te zijn.

Broeder *van Gilse* betuigt van dit voorstel aanvankelijk niet afkeerig te zijn geweest, welligt omdat hij slechts eene onbepaalde voorstelling had van hetgeen men wilde en bedoelde. Wat hij er nu nader van heeft vernomen, heeft hem niet gunstiger voor het voorstel gestemd. Hij zou niet gaarne daartoe zijn invloed leenen. Het voorbeeld schijnt ontleend aan Duitschland aan de *Kirchen-tagen*. Belangrijk of noodig moge dit zijn voor Duitschland, maar de vraagstukken, die dáár behandeld worden, komen

hier nog niet zóó sterk uit, dat zulk eene organisatie noodig is. Hoe grooter de vergadering wordt, te weiniger zullen er spreken. Hij vreest, dat het bijwonen dier vergadering niet veel bijval zal vinden. Wat zien wij heden in ons midden, en wat kunnen wij dan verwachten, als de Predikanten uit de verste oorden des vaderlands moeten komen? Vooral maakt hem huiverig wat ook reeds door den Praeses is opgemerkt. Hij is bang voor het gewigt van dien maatregel. Men wil dien invloed doen gevoelen op de Synode. Dit is vreemd aan het doel onzer vereenigingen. Hier zijn Predikanten van onderscheiden Kerkgenootschappen. Het komt onwillekeurig hier weder uit, dat de Geldersche Vereeniging alleen Hervormde Predikanten toelaat. Hij meent alzoo, dat de Vergadering niet in het voorstel moet treden.

Broeder *Wildschut* verheugt zich over hetgeen hij heeft hooren in het midden brengen. Veel daarvan was ook hem voor den geest gekomen. Ook hij stelt zich geen groot getal bij zulk eene Vergadering voor. Hoofdzakelijk zal zij, te Amsterdam gehouden wordende, blijven bestaan uit leden der Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging. Waartoe zal zij dan strekken? Is het doel niet aanvankelijk bereikt? Men zoekt door wisseling van denkbeelden elkander voor te lichten en te versterken. Eene Nationale Vereeniging zou ligtelijk dit benadeelen, en ter vernietiging der Provinciale Vereenigingen kunnen strekken.

De Praeses zegt met het gehoorde deels in te stemmen, deels daarvan te verschillen. Het voorstel van de Friesche Predikanten-Vereeniging heeft op hem een' goeden indruk gemaakt. Provinciën gelden of

wegen naauwelijks op staatkundig, veel minder op kerkelijk gebied. Daarom ziet hij geen bezwaar, dat er eene Vergadering van al de Vereenigingen plaats hebbe; maar terwijl de Friesche Vereeniging zich hierbij bepaalt, is de Geldersche veel verder gegaan, en zulk een zamengesteld organisme heeft bij hem de vrees doen ontstaan, dat dit het leven der Provinciale Vereenigingen zal uitdooven. Het oorspronkelijke voorstel kon daarom toch, bij verwerping van het tweede, wenschelijk worden geacht. Hij gelooft mede dat men Duitschland op het oog heeft gehad. Zou er ook iets goeds van komen, dan moest hier de meest mogelijke vrijheid plaats hebben — althans niet gebonden worden door een alles bepalend Reglement. Hij voorziet, met de vorige sprekers, gevaar voor de Provinciale Vereenigingen. Welligt echter heeft de vrees voor dien ondergang dit denkbeeld doen ontstaan. Gevaar is er, welligt kan die andere Algemeene Vergadering meer nut stichten. Een denkbeeld — is het helder uitgesproken in de Protestantsche Kerk — is altijd gewigtig. Een heerschend denkbeeld uit te lokken is ligt bedenkelijk. Maar er staat ook veel goeds tegenover. Strijd is in onze dagen niet te ontwijken; of dus een algemeen gevoelen in de Vaderlandsche Kerk een belangrijk element in dien strijd zou zijn, dit is de vraag. Hij verlangt nogmaals het wenschelijke eener Nationale Vereeniging afgescheiden te zien van het uitvoerbare van het uitgewerkte reglement."

Broeder *Cohen Stuart* uit den wensch dat men ter stemming overga, opdat van het gevoelen der meerderheid blijke.

De Praeses wil eerst nog de gelegenheid openlaten, om verschillende meeningen, ligt ook van eene andere zijde, te vernemen.

Broeder *Berkhout* meent, na alles wat hij gehoord heeft, de vrees te moeten koesteren, dat, indien aan dit voorstel gevolg gegeven wordt, onze Vereenigingen zullen worden, wat de Provinciale en Nationale Synoden vroeger geweest zijn, en dat de geest der vrijheid zal verloren gaan.

De Praeses oordeelt, dat deze vrees verminderd moet worden, omdat het voorstel niet van Gelderland, hetwelk alleen Hervormde Predikanten toelaat, maar van Friesland is uitgegaan. Hierdoor vervalt als van zelve de mededeeling aan het Ministerie en de Synode, hierdoor vervalt ook het gevaar, dat er eene contra-Synode ontsta. Hij voegt nog hierbij: „Heb ik het Reglement wel begrepen, dan zegt het: De Geldersche Predikanten-Vereeniging wil en zal eene Nationale Vereeniging vormen, in afwachting van wie zich daaraan zal aansluiten. En zoo ontstaat de vraag: of het ook wijs en voorzigtig zou moeten geoordeeld worden, zich tijdig aan te sluiten, om de gevaren te voorkomen, die uit het Geldersche concept-reglement zouden kunnen voortvloeijen?"

Broeder *A. A. Stuart* drukt de hoop uit, dat de *Geldersche Vereeniging* nog haar plan zal opgeven. Amsterdam is reeds aangewezen als middelpunt der Vereenigingen. Door deze Vergadering konden wel afgevaardigden tot het zamenstellen van een Reglement benoemd worden, maar hoe ligt zouden zij overstemd kunnen worden op punten, waartegen gewigtige bedenkingen bij ons bestonden.

Broedér *Stroeve* zegt te gelooven, dat de Geldersche Vereeniging ons *in zich* gedacht heeft. Zij weet welligt niet, dat er in onze Provincie nog een Vereeniging bestaat. Zonder de onze te miskennen, moeten wij erkennen, dat de Geldersche in wakkerheid, levendigheid en geestdrift de onze overtreft. Is het nu te verwachten dat de belangstelling in of althans de deelneming aan eene Nationale Vereeniging, zoo als beweerd is, spoedig zal verflaauwen, terwijl de Geldersche aan zich niet ongelijk wordt, dan zal zij (wat zij zeker niet zou wenschen) na drie, vier jaren schier alleen de Nationale Vereeniging uitmaken. De spreker ziet dus van het constitueren van zulk eene Vereeniging eene teleurstelling in het groot, ook voor de Geldersche, te gemoet, en meent, dat ze niet uit kan blijven, als de waarheid aan die Vereeniging ontbreekt, dat is, wanneer zij niet werkelijk eene *Nationale* is.

Broeder *de Voogt* acht zich verpligt op te komen tegen de blaam, die hiermede kon schijnen aan de Geldersche Predikanten-Vereeniging te worden opgelegd, als of het haar doel zou geweest zijn te heerschen. Uit de keuze van Amsterdam, als de plaats dier Vergadering, blijkt genoegzaam het tegendeel.

Broeder *Stroeve* betuigt zijn leedwezen, dat de vorige spreker iets in zijne woorden gevonden had, wat geenszins in zijne bedoeling lag, om namelijk aan de Geldersche Predikanten-Vereeniging heerschzucht te verwijten.

Broeder *Spijker* wenscht allereerst te zeggen, dat er geen blaam maar lof aan de Geldersche Predi-

kanten-Vereeniging is toegekend. Indien heerschen uit den invloed, dien zij uitoefent, voortvloeide, dan zou het hier voor ons gelden: *Habes, quod tibi imputes!*" Zekerlijk bedoelde althans de vorige spreker eene beschuldiging van heerschzucht niet. Ons behoort veelmeer de door haar betoonde wakkerheid tot *stimulus* te verstrekken. Hij betuigt daarom zijn leedwezen, dat er tot nog toe, zoo weinig over het wenschelijke van zulk eene vereeniging is gesproken. De gezamenlijke bespreking van het Friesche rapport en het Geldersche reglement is oorzaak geweest, dat het eerste te veel op den achtergrond is gedrongen. Het zou jammer zijn, indien Gelderland is te ver gegaan, zoo de zaak daarom geheel verloren ging. Hij vraagt aan het Bestuur, of er *periculum in mora* zij? En nadat de Praeses te kennen heeft gegeven, dat er werkelijk urgentie is, vervolgt hij aldus: „Als de vraag algemeen is, kan de stemming dan wel twijfelachtig zijn? Is vereeniging niet ons aller wensch? Moet het niet wenschelijk worden geacht, dat zulke vragen, die ons belangstelling hebben ingeboezemd, algemeen behandeld worden? Als er sprake was van centralisatie, dan ware het iets anders; maar *in beginsel* kan het niet anders dan als wenschelijk beschouwd worden. De goede uitwerking kan niet falen en daarvan zal weder eene goede terugwerking op de Provinciale Vereenigingen plaats hebben."

Broeder *Cohen Stuart* kan het algemeene beginsel nog zoo gereedelijk niet goedkeuren. Een bezwaar is er althans. De zaak zal een schijn van gewigt hebben, dat zij werkelijk niet heeft. Dit hebben onze

Provinciale Vereenigingen niet. Is hier iets uitgesproken, dan zegt men alleen: Dit is door een zeker aantal zoo ingezien. Geheel anders bij eene Nationale Vereeniging. En toch als uitdrukking van het Nationale gevoelen zou het inderdaad zeer weinig beteekenen.

Broeder *Spijker* acht, dat er te veel vrees gekoesterd wordt voor het woord *Nationaal*, en dat daaraan eene beteekenis wordt gehecht, die het woord in deze niet heeft, noch hebben kan. Onze Vereeniging is *Provinciaal*, omdat zij haar lidmaatschap tot de Predikanten van dit gewest bepaalt. De nu voorgestelde Vereeniging zal *Nationaal* of *Nederlandsch* wezen, omdat zij, met opheffing van alle gewestelijke grenzen, alle vaderlandsche Predikanten, zoo velen het willen, tot haar lidmaatschap wil toelaten. Aan gezag, als van eene wettige vertegenwoordiging der Nederlandsche natie of der Nationale, vaderlandsche Kerk, kan hier niet gedacht worden.

Broeder *van Berck Colenbrander* kan niet inzien, daar toch al de Provinciale Vereenigingen geenszins *homogeen* zijn, dat er botsingen zullen kunnen vermeden worden.

Broeder *van Gilse* blijft zich tegen het voorstel van Friesland verklaren. Hij acht de zaak onuitvoerbaar, al begon zij goed zij zou toch ondergaan. Er is nog één punt, van financiëel bezwaar. Wie zal alles betalen? Er zal een verslag komen, voor wiens rekening? voeg er bij de onkosten der individu's. Houdt de Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging zich er buiten, dan doet zij de zaak in duigen vallen.

Broeder *Spijker* meent te moeten protesteren tegen het dáár geuite denkbeeld, alsof, indien wij niet toetreden, de zaak zelve niet zou tot stand komen. Door ons toetreden kunnen wij medewerken en invloed oefenen. Door ons terugblijven, zal de zaak wel tot stand komen, maar buiten ons.

De Praeses stelt voor de debatten voor gesloten te verklaren en ter stemming over te gaan.

Broeder *Stemler* acht zulk eene stemming geheel overbodig, daar de meerderheid van haar gevoelen genoegzaam heeft doen blijken.

De Secretaris verklaart zich ten sterkste daartegen. De meerderheid heeft niet gesproken maar gezwegen; hij zelf is, aan zijne schrijftafel gebonden zijnde, genoodzaakt geweest, om een geregeld verslag van de debatten te kunnen geven, het stilzwijgen te bewaren. Hoevelen onder degenen, die gezwegen hebben, kunnen door het een of ander woord, hetwelk geuit is, tot eene andere zienswijze en overtuiging zijn gebragt. Hij oordeelt, dat in dit geval eene stemming volstrekt noodzakelijk en het regt der geheele Vergadering is.

De broeders *Tol* en *Wildschut* blijven eene stemming bedenkelijk keuren.

De Praeses wenscht eene Commissie benoemd te zien, om zich met de andere Predikanten-Vereenigingen in rapport te stellen. Bij hoofdelijke stemming zijn zes en twintig stemmen er voor, en vijf en twintig er tegen. De Praeses stelt voor: 1) dat aan de Vereenigingen van Friesland en Gelderland kennis gegeven worde, dat er vele bedenkingen zich hebben opgedaan; 2) dat er eene Commissie benoemd worde

om tot eenige nadere ontwikkeling van dit denkbeeld te komen.

De stemmen staken. De Secretaris zal van deze uitkomst aan de Secretarissen der Predikanten-Vereenigingen van Friesland en Gelderland berigt geven.

De Commissie tot opneming der stemmen ter benoeming der nieuwe leden van het Bestuur brengt het rapport uit. Hieruit blijkt, dat de broeders *Spijker*, *Wildschut*, *Moll* en *van Limburg Brouwer* als Voorzitter, de broeders *van Maurik*, *Beets*, *van Limburg Brouwer*, *Spijker* en *Boeke* als Secretaris, en de broeders *van Voorst*, *Hofman* en *Charante* als Thesaurier, de meeste stemmen op zich vereenigd hebben; maar dat geen der genomineerden, eene genoegzame meerderheid bekomen heeft. Er zal alzoo eene herstemming plaats hebben.

Het Bestuur verzoekt diligent verklaring ten aanzien van het voorstel van broeder *Wildschut* (zie het verslag der vorige Vergadering, bl. 16), welke verleend wordt.

Na de pause neemt broeder *van Gilse*, als tweede Voorzitter, den stoel des Voorzitters in. Hij berigt, dat de Praeses, die, in weerwil zijner wankelende

gezondheid, zich niet aan het Praesidium had willen onttrekken, ten gevolge van eene ligte ongesteldheid deze taak had moeten opgeven, en aan hem had overgedragen. Met betuiging van zijn innig leedwezen hierover, en een beroep op de welwillendheid der leden, daar hij zich hiervoor geenszins heeft kunnen voorbereiden, neemt hij de verdere leiding der Vergadering op zich.

Broeder *Prins* drukt het verlangen uit, dat de toespraak van den Praeses, zóó naauwkeurig mogelijk teruggegeven, en indien zij in schrift aanwezig is, in haar geheel geplaatst worde, als geheel uitdrukkende den geest en het doel onzer Predikanten-vereeniging (1). Dit wordt bij acclamatie ondersteund.

Broeder *A. A. Stuart* stelt voor, dat vóór het sluiten der Vergadering worde rondgevraagd: of iemand ook eene vraag heeft in te dienen, die op de volgende agenda kan worden gebragt. Van buiten krijgt men geene vragen, het Bestuur moet telkens daarvoor zorgen; terwijl ieder Bestuurder, die meer dan ééne vraag geeft, ook gedrongen wordt, het eerst daarover te spreken.

De Vergadering vereenigt zich met dit voorstel.

---

(1) Daar deze toespraak niet in schrift aanwezig was, heeft de Secretaris niet anders aan het verlangen der Vergadering kunnen voldoen, dan door weder te geven wat hij, zoo getrouw en naauwkeurig mogelijk, tijdens de Vergadering had opgeteekend.

De fungerende Praeses stelt de tweede vraag aan de orde:

„ Welke middelen kunnen worden aangewend tot eene plegtiger algemeen Godsdienstige viering van den Goeden Vrijdag, zoo lang deze dag niet erkend wordt onder de algemeene Christelijke feestdagen?"

Broeder *A. A. Stuart* neemt het woord. Hij meent, dat het belang der zaak wel niet zal betwijfeld worden. Zoo er één dag ernstig en plegtig gevierd moet worden — het is *de Goede Vrijdag*. De hoop is flaauw, dat van wege den Staat die dag onder de kerk- of feestdagen zal worden erkend en aangenomen; algemeen gevoelt en erkent men intusschen het wenschelijke daarvan. Op vele plaatsen wordt op dien dag reeds het Heilige Avondmaal gevierd. Kan er nog meer in dien geest gedaan worden? Dit zou allezins wenschelijk zijn. Hoe grof zinnelijk de wereld is, de eenige dag, waarop schouwburgen, salons en andere publieke vermakelijkheden gesloten zijn, is de Goede Vrijdag. Bij zulk eene stemming van het publiek, zullen de aan te wenden pogingen te eerder slagen. In onderscheidene steden is men reeds op het beramen van zulke middelen bedacht geweest. Te Delft heeft zich eene Vereeniging gevormd, om op dien dag de winkels gesloten te houden. Te 's Hage wordt zoowel des voormiddags als des avonds Godsdienstoefening gehouden. Wenschelijk zou het zijn, indien er algemeen 's morgens ook kerk ware, en wel des voormiddags voorbereiding, en des avonds in alle kerken verkondiging van den dood des Heilands

aan de Tafel des Heeren. In zijne Gemeente wordt alsdan het Avondmaal gehouden. Er is slechts één bezwaar: Wanneer de voorganger zich niet zeer der kortheid beijvert, dan zou het zeer laat kunnen worden. De spreker heeft een en ander slechts in het midden gebragt, om de aandacht op dit belangrijke punt te vestigen.

Broeder *Stemler*. Ook bij de Hersteld Luthersche Gemeente te Amsterdam is er des morgens Godsdienstoefening, en des avonds Avondmaal. Te Hoorn was dit mede gebruikelijk. Er is eene uitnoodiging aan de onderscheidene Gemeenten gerigt, om dit voorbeeld te volgen. Eene dergelijke uitnoodiging zou van de Kerkelijke Vergaderingen kunnen uitgaan, en alzoo langs een Kerkelijken weg tot stand kunnen gebragt worden, wat de Staat nog niet heeft verleend.

Broeder *Adama van Scheltema* acht, dat hier juist een werkkring aangewezen is, om ter bereiking van dat doel gemeenschappelijk werkzaam te zijn. Het is zeker goed, tot de Bestuurders van een Kerkgenootschap zich te wenden, maar het is ook goed, dat eene stem uit de Gemeente opga. Spreker drukt hierop, omdat hij reeds hierbij het oog heeft gevestigd ook op de volgende vraag. Wanneer men zich vereenigt, om iets goeds tot stand te brengen, dan grijpt men niet in op Kerkelijk gebied. Men moet zich onderling vrijwillig aansluiten en verbinden, opdat zich eene stem uit het midden der Gemeente verheffe!

Broeder *Hasebroek* oppert het denkbeeld, of tegen die viering niet een maatschappelijk bezwaar kan

ingebragt worden — de vermeerdering van stille of heilige dagen in navolging der Roomsch-Katholieken. Men heeft in Roomsche landen daarvan maar al te zeer de nadeelige gevolgen ondervonden. Wie van een daggeld van zes dagen kan bestaan, kan niet bestaan van dat van vijf dagen. Voor dezulken is het een groot en gevoelig verlies. Op den Goeden Vrijdag volgt de Paaschweek, die ook al een dag minder telt. Zou dat bezwaar geene overweging verdienen? Er is ook een bezwaar van Kerkelijken aard, waaraan alleen zou kunnen te gemoet gekomen worden, indien onze feestviering iets anders zijn kon, dan zij nu is. Ook hier heeft men cumulatie van feestdagen. Hoezeer worden dan de predikbeurten vermenigvuldigd! Zou, op de volgende kerkdagen, de viering van het Paaschfeest hierdoor niet worden benadeeld? Minder wenschelijk moet de spreker daarom eene algemeene instelling achten.

Broeder *Wildschut* denkt hierbij aan zoo velen zijner medebroeders, die in hunne Gemeente alleen staan, en vraagt of het van hen zou te vergen zijn, een geheelen dag daaraan te geven? Ook oordeelt hij, dat zulk een dag te uitsluitend, door broeder *Stuart*, tot Voorbereiding en Avondmaalsviering is bestemd geworden. Men denke ook aan jongere menschen!"

Broeder *Prins* acht die bezwaren niet van dien aard, dat de beoogde verbetering daarom zou moeten achterblijven. De armen moeten in het belang hunner onsterfelijke zielen zich die schade getroosten. Wat de vermenigvuldiging van predikbeurten, waarin dezelfde zaak moet behandeld worden, betreft — de

gedurige terugkeering van hetzelfde onderwerp bestaat toch reeds. Veel blijft intusschen van plaatselijke omstandigheden afhangen. Wat gemakkelijk is voor Lutherschen en Remonstranten, is het nog niet voor ons Hervormden. Algemeene en doortastende maatregelen kunnen daarom wel niet beraamd of in werking gebragt worden. Men bepale zich dus tot opwekking. Ook te Rotterdam is sedert vier jaren mede des voormiddags Godsdienstoefening gehouden, met toenemend goed en gunstig gevolg.

Broeder *Jamieson* heeft de Hollandsche broeders niet te raden. Sedert zestien jaren heeft hij op Goeden Vrijdag des voormiddags Godsdienst gehad, en het is in zijne kerk dan altijd voller dan op een' gewonen Zondag. In Engeland zijn er twee buitengewone kerk- en feestdagen, waarop alle arbeid gestaakt wordt: Goede Vrijdag en de geboortedag des Heeren. De zoogenoemde Dissenters hebben dien vierdag niet.

Broeder *van Gilse* doet opmerken, hoeveel hier de gewoonte afdoet. Niemand beklaagt zich over de viering van den Hemelvaartsdag. Het blijft echter de vraag, indien men eene keuze moest doen: wat wenschelijk ware, den Goeden Vrijdag of den Hemelvaartsdag te vieren? De vraag provoceert ook geen maatregel van wege den Staat. Over de middelen, die meer regtstreeks daartoe zouden kunnen leiden is alleen gesproken door broeder *Scheltema*, bestaande in de oprigting van een genootschap.

Broeder *Michelsen* heeft bezwaar tegen de Avondmaalsviering op dien dag. Het zal toch wel altijd een halve werk- of Godsdienstdag blijven; en het

noodwendig gevolg zal zijn, dat het Avondmaal op dien dag bestemd zal blijven voor den heer en de vrouw des huizes, en niet voor hunne dienstboden.

Broeder *van Gilse* kan ook niet zóó onbepaald goedkeuren, dat de Avondmaalsviering als het hoofddoel van dien dag beschouwd worde.

Broeder *Stroeve.* Men heeft onder de bezwaren genoemd, dat men, na de zeven weken der lijdensprediking, alweder tot hetzelfde onderwerp moet terugkeeren. Hier blijft nogtans een hulpmiddel over, indien aan de Godsdienstoefening, bij de viering van dien dag een andere vorm werd gegeven, zoodat er meer gezongen en minder gesproken werd.

Broeder *Scheltema* herinnert en antwoordt op het bezwaar, hetwelk door broeder *Hasebroek* is ingebragt, dat er bij de Israëlieten op eene loffelijke wijze gezorgd wordt, dat de rustdagen voor de behoeftigen eigenlijke feestdagen zijn. Wanneer men zoodanige algemeene viering wenschelijk achtte, zou men ook de Christelijke liefdadigheid kunnen te hulp roepen.

De Secretaris heeft bedenking tegen hetgeen door de beide laatste sprekers is in het midden gebragt. Hij kan het niet anders dan grootelijks toejuichen, dat men vooral op de Christelijke feestdagen vreugde en troost ook in de woningen der armen trachte te verspreiden, maar hij kan de vrees niet onderdrukken, dat die vreugde in de woningen der behoeftigen ligtelijk eene andere rigting zou kunnen nemen, dan met het karakter van dien dag, dien men meer nog dan andere feestdagen, als een' stillen dag zou wenschen gevierd te zien, in overeenstemming zou

zijn. Ditzelfde doet hem ook minder ingenomen zijn met het denkbeeld, om aan de Godsdienstoefeningen op dien dag — hetzij door opzettelijke zangvereenigingen, gelijk op het Pinkster- en Kersfeest geschiedt, hetzij door vermenigvuldigd gezang en eene kortere rede — een' anderen vorm te geven. Het is niet de hooge jubeltoon des lofs en der Christelijke blijdschap, welke op dien dag, gelijk als op het Paasch- en Kersfeest, mag weêrgalmen, het is veel meer de toon des ootmoedigen geloofs en der weemoedige dankbaarheid, wat op dien dag den grondtoon in het gevoel der kerk- en feestgangers moet uitmaken.

Broeder *Stroeve* beantwoordt den Secretaris. Hij meent en weet het ook reeds eenigermate bij ervaring, dat men toch ook waarlijk op feestelijke wijze de gedachtenis van JEZUS' dood op Goeden Vrijdag *kan* vieren, zonder dat de grondtoon van het gemoed zulks zou verhinderen.

Broeder *van Gilse* vereenigt zich met het bezwaar, door broeder *ter Haar* in het midden gebragt — den Goeden Vrijdag tot zulk eene feestviering te bestemmen, zou, wegens het karakter van dien dag, eenigzins vreemd zijn.

Broeder *A. A. Stuart* zou haast zijn leedwezen moeten betuigen, dat hij de vraag had in het midden gebragt. Nu zou het kunnen schijnen, alsof de Vergadering tegen eene algemeene viering van den Goeden Vrijdag was. Er is gezegd: „Het Avondmaal zou uitsluitend voor den heer en de vrouw des huizes bestemd schijnen." Dit is veel meer nu het geval met de bestaande viering van den dag. Indien de

Goede Vrijdag eens een geheele kerkdag werd, dan zou het groote publiek ook in eene plegtige viering kunnen deelen, die nu veel te partiëel is.

Broeder *Wildschut* wenscht, dat ieder in zijne Gemeente en in zijnen Kerkeraad het overwogene punt ter sprake brenge, en langs dien weg de goede zaak zoeke te bevorderen.

De Commissie tot opneming der stemmen deelt als uitslag der herstemming mede, dat broeder *Spijker* als Voorzitter, broeder *van Maurik* als Secretaris en broeder *van Voorst* als Thesaurier de meerderheid van stemmen verkregen hebben.

Broeder *Spijker*, van de benoemden alleen tegenwoordig zijnde, wordt door den fungerenden Praeses met de, bij vernieuwing op hem uitgebragte, keuze hartelijk geluk gewenscht. Hij laat zich deze keuze welgevallen, zij het met huivering, te gelijk met erkentelijkheid voor de hem bewezene welwillendheid.

De Secretaris zal aan de beide afwezige broeders van hunne benoeming kennis geven.

Men gaat over ter behandeling der derde vraag:

„Is eene genootschappelijke vereeniging tot afschaffing van sterken drank zóó onvoorwaardelijk aan te prijzen, dat Predikanten, in de eerste plaats, zedelijk verpligt zijn, zich door lidmaatschap aan zoodanig genootschap te verbinden?"

Broeder *van Dam* is de voorsteller dier vraag. Hij zou daarom, indien zij reeds in de voorjaars-Vergadering ter sprake ware gebragt, gaarne daarover het woord hebben gevoerd. Thans mag en moet hij zich, wegens een treurig sterfgeval, dat hem pas heeft getroffen, hiervan ontslagen rekenen.

Broeder *Bakker* legt de verklaring af, dat hij geen lid van het genootschap is. Het komt hem voor, dat de vraag, zoo als zij daar is liggende, eene zijdelingsche beschuldiging schijnt in te houden, dat die Predikanten, welke geen lid van het genootschap zijn, aan hunne zedelijke verpligting niet zouden hebben beantwoord. De spreker erkent onverholen de verpligting des Evangeliedienaars, om, hulde doende aan de goede en loffelijke bedoelingen des genootschaps, die te bevorderen en te ondersteunen, maar hij spreekt het evenzeer als zijne overtuiging uit, dat er geene zedelijke verpligting kan geacht worden te bestaan tot het aannemen van het lidmaatschap eener bepaalde maatschappij.

De Secretaris leest eenen brief van broeder *van Limburg Brouwer*, waarin deze zijn leedwezen betuigt, dat hij, onverwacht buiten de stad geroepen zijnde, niet in deze Vergadering kan tegenwoordig zijn, en verzoekt, dat hiervan ook in de acta melding gemaakt worde, opdat het blijke, dat de gelegenheid, om eene zaak, die hem zóó zeer ter harte gaat, onder ambtsbroeders aan te prijzen, door hem niet willekeurig is verzuimd geworden. Gaarne (zoo berigt de geachte schrijver) zou hij, indien hij tegenwoordig had kunnen zijn, over deze vraag gesproken hebben, maar

hij zou haar in dat geval hebben omgekeerd, alsof er stond:

„Is eene genootschappelijke vereeniging tot afschaffing van sterken drank zóó onvoorwaardelijk af te keuren, dat Predikanten zich ontslagen mogen achten van den pligt, om, door aanvaarding van het lidmaatschap, die zaak te ondersteunen?"

Broeder *Scheltema* betuigt zijn genoegen, dat de vraag, zoo als zij thans luidt, is geredigeerd geworden. De meeste bezwaren toch betreffen meer den vorm der genootschappelijke vereeniging in Nederland, dan eene vereeniging in het algemeen. Het is nooit de bedoeling van het genootschap geweest, in de regten der Godsdienst te treden. Gedurig meer treedt het maatschappelijk karakter der vereeniging op den voorgrond. Het zal wel ons aller overtuiging zijn, dat ieder als Christen verpligt is, de dronkenschap tegen te gaan, gelijk het ons aller wensch is, dat de dronkenschap geweerd worde. Maar het zal wel tot de vrome wenschen blijven behooren, dat dit van de Regering uitga. Wat alzoo niet van de zijde der Regering te verwachten is, dit wenscht men te bewerken of voor te bereiden. Het doel der vereeniging ontneemt dus aan den Christen niet de taak, die hij als Christen heeft, maar zoekt zóó op de maatschappij te werken, dat de Christelijke vermaningen des te beter ingang zullen vinden. Zóó, meent de spreker, kan er wel niemand iets tegen hebben. Zóó zal ieder Evangelieprediker zich wel zedelijk verpligt achten, om daartoe mede te werken. De vereeniging heeft

tot doel, door onderlinge zamenwerking, tot stand te brengen, wat men alleen niet kan bereiken.

Broeder *A. A. Stuart* acht de vraag van eenigzins teederen aard, en daarom moeijelijk te beantwoorden. Ieder zij in zijn gemoed ten volle verzekerd. Ieder zijne vrijheid latende, wil hij alleen openbaren, wat hem tot de vereeniging dringt. Zij is een openbaar protest tegen het algemeene verderf, dat, door den sterken drank, de maatschappij en de Kerk heeft aangetast. Een Predikant, die met kracht en ijver matigheid wil prediken, die moet, al kost het hem zelfverloochening, zich van dien drank onthouden. Het komt hem bedenkelijk voor, hoe een Predikant met kracht en ijver kan weren, wat hij zich zelven veroorlooft. De geneeskundige wereld heeft tegen het gebruik en misbruik van sterken drank krachtige protesten ingeleverd. Als Evangeliedienaars, die met overredende kracht matigheid willen prediken, kunnen wij ons des te minder daaraan onttrekken.

Broeder *Scheltema* oordeelt, dat men meer bezwaar heeft tegen den vorm, dan tegen de zaak. Het hoofddoel is niet, iemand van den drank af te helpen. Ieder die daarvan genezen wil worden, moet liever zich wenden tot hoogere hulpe, maar wachte met zijne toetreding, totdat hij in den geest een afschaffer geworden is. Hij wenschte daarom wél, dat de naam eenigzins veranderd werd, omdat hij in de vereeniging niet een surrogaat wil gezien hebben van het Christendom. Men moet zich de vraag dus voorstellen: „Is het niet wenschelijk, dat men zich genootschappelijk vereenige en is de

Predikant daartoe niet zedelijk verpligt?" Langzamerhand zal het wel hier worden als in Amerika, dat er gestemd worde over de vraag: Zal het geoorloofd zijn: Ja of neen!

Broeder *Stroeve* meent, dat, na al het gezegde, de vraag niet is beantwoord, of een Predikant, dat is een bedienaar van het Evangelie, als zoodanig, onvoorwaardelijk deel moet nemen aan *eene* of wel aan de bestaande Vereeniging tot afschaffing van sterken drank? Uit al hetgeen hij gehoord heeft is wel door hem verstaan geworden, waaraan intusschen niemand twijfelen kon, dat de Evangeliedienaar tegen den gruwel der dronkenschap moest ijveren, maar niet dat hij het doen moest in elken vorm en op elke wijze, daartoe gekozen of ingevoerd, en dat hij dit zedelijk verpligt was te doen, wanneer die vorm of wijze hem toescheen niet in overeenstemming te zijn met den gang, dien het Evangelie, in de poging tot verbetering en bekeering van den mensch, wilde gehouden zien; met welken gang hem vooral scheen te strooken, wat de voorgaande spreker vermeld had aangaande de wijze, waarop hij, als lid der Afschaffings-Vereeniging, *voor zich* werkzaam was.

Broeder *Scheltema.* Het Afschaffings-Genootschap heeft genoegzaam getoond niet *stereotype* te zijn. Er is vooruitgang. Dat dezulken die bezwaren hebben tegen onze vormen, zich aan ons aansluiten! Zij zullen ondervinden, dat men bij ons niet heeft een gesloten oor, maar dat men gereedelijk wil wijzigen en verbeteren, wat wijziging en verbetering verdient.

De Praeses staat in het gevoelen van broeder *Stroeve*. Hij geeft toe, dat er omstandigheden kunnen zijn, waarin de Predikant zich tot de toetreding verpligt zou moeten achten; maar, zoo als de vraag daar is liggende, is zij te algemeen gesteld.

De vraag van den Praeses of een der broederen ook eene vraag heeft voor te stellen, die hij op de volgende Agenda wenscht gebragt te zien, wordt met een algemeen stilzwijgen beantwoord.

De Praeses dankt, daar niemand meer iets voor te stellen heeft, de Vergadering voor hare welwillendheid. Inzonderheid rigt hij zijne dankbetuiging tot die broeders, die buiten de stad wonende, zich door het hoogst ongunstige weder niet hebben laten afschrikken, om herwaarts te komen. „Moge die belangstelling (zegt hij) steeds levendig blijven, en ons in staat stellen om ons des te beter van al onze pligten te kwijten, en ook voor onze Gemeenten te zijn, wat wij, naar onze roeping, zijn moeten!"

De Vergadering wordt met dankzegging gesloten.

B. ter Haar,
Secretaris.

4/2/9

Amsterdam, 29 Mei 1854

Hooggeachte Medebroeder,

Het Bestuur der Noord. Hollandsche Predikanten-Vereeniging heeft met leedwezen kennis genomen van uwe geachte letteren, waarby gy, uit hoofde van vertrek uit de Provincie, afscheid neemt van voornoemd Bestuur en van de Noordh. Predikanten vereeniging.

Gedachtig aan de vele en gewigtige diensten, door u, ook in deze betrekking bewezen, en aan den ijver, waarmede gy steeds de belangen der Predikanten-vereeniging behartigd hebt, gevoelen wy, dat zy in u een waardig medelid verliest, en het is ons een aangename pligt u dankte zeggen voor hetgeen door u ook in deze betrekking is gesproken en gedaan geworden.

Onze beste wenschen vergezellen u, dat gy ook op uwe nieuwe standplaats met vrucht werkzaam weezy moogt tot vestiging en uitbreiding van het rijk van onzen Heer. Hiervoor blijve zyn zegen u steeds geleiden en sterken!

Overtuigd dat wy, by het uiten dezer gevoelens de stelk zyn van de leden der Nd Holl-

LTK Beets

C 10 5

16.

1857.

Protestantische Union.

Protestantsche Unie

1857 5/1

Amice! Hoogstwaarschijnlijk zal door u reeds gezien zijn de agenda voor de eerstvolgende vergadering der Unie. 't Is door het provisioneel bestuur goed gevonden, dat elk der te behandelen punten, door een daartoe uitgenoodigden spreker, kortelijk, immers niet langer dan gedurende 20 minuten, zou worden ingeleid. Het eerste punt, over het geefde als vrucht des geloofs in J.C. zal gehandeld worden door Br. Ruijters v. d. Loeff. Voor het derde punt wordt uitgenoodigd Br. v. Limburg Brouwer. Voor het tweede punt heb ik in last u uitteenoodigen. Het handelt over de belijdenis der waarheid als eene gewetenszaak en als wodanig alleen langs den weg der vrijheid te vinden. Ik kwijt mij bij dezen van dien last, met dringend verzoek, om die taak wel te willen op u nemen, iets waarmee ge het bestuur en de vergadering zeker aan u verpligten zult. De orde der deliberatie is dus vastgesteld (onder nadere goedkeuring altijd der vergadering) dat eerst de inleider spreke, vervolgens anderen, niet langer dan 10 minuten elk; eindelijk de inleider weder, waarmee de discussie voorgesloten wordt verklaard. Tot stemming wordt niet overgegaan.

In de hoop van gunstig antwoord ben ik, met hoogachtende groeten

UWelEdelGestr.

Deventer 4 Augustus 1857.

G. P. Kitz van Heijningen.

Weltevr. L. Gel Heere N. Beets
Th. Dr. en V.D.M.
te
Utrecht.

DEVENTER 4 1857

Waarde Vriend,

Ik heb het denkbeeld der [illegible] toegepast, ~~ik [illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] tot het [illegible] vervreemding, en tot het formuleeren van de ontwerpen en welke leden behooren [illegible] te zijn. Wat en bij het [illegible] dat zij [illegible] aan den [illegible] houden. Het denkbeeld om na den oorlog in de eerste vergadering op nieuw te laten bespreken vind ik minder gelukkig..; en om [illegible] dan deze oorlog op nieuw tot een ontwerp van bespreking te maken, heeft ik tot in oorlog gebied niet toepassing op een of ander punt van [illegible] en veiligheid. Doch dit is [illegible]; [illegible] [illegible] tot het doen van het [illegible] [illegible] ontvangen. ~~[illegible]~~ [illegible] dat ik [illegible] [illegible] of en der ander punten, [illegible] [illegible] [illegible] met en de [illegible] [illegible] maar van die ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

door de [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], of [illegible] en [illegible]. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] en van de [illegible] [illegible] [illegible]

Uw Dw. Medew.

Niets zal mij aangenamer zijn dan te zien, dat het gezelschap onder welken naam dan ook iets zij of verrichte, hetwelk waarlijk strekken kan om den bloei van het Godvrijk en den zedelijken invloed der Heilswaarheid in het midden onzes volks te bevorderen.

Gelooft mij met ongeveinsde broederlijke liefde, &c. Eenen Br. en Co.

Utrecht 7 April 1858.

Aan Dr. C. G. Montyn.
afgevaardigd Lid van het Bestuur der Unie.

Waarde Collega,

Ook bij nadenken kan ik bij mij zelven geen genoegzame lust of fr. yver opwekken om een plaats te komen nemen in het Bestuur der Unie. Dat zou het geval niet zijn, indien ik niet, gelijk gij en velen met ons, ten onkosten van kleurgesteld door het Onthaal dat het denkbeeld in de eerste stappen der Unie bij het Geheel der Godgel: en Kerk: wereld gevonden heeft. Dat mij behoeft ik uw de zaak van harte toegelaten en dat mij altijd verheugen dit ondubbelzinnig te hebben doen blijken. Doch de meerderheid gevoelde anders en wat iets groots en gewichtigs had kunnen worden, bleef ondanks de buitgewaarde pogingen

pogingen klein en onbeteekenend.
Ik schorte het, ? Ik er geen moed,
geen liefde, of slechts geen ijver
genoeg ? Ik weet het niet, dat de
stemming zijnde zoo als zij gebleken is,
zoo ik mij tot niets anders in staat
dan dit te bekennen.
Alleen echter met uw Medestemmingen
mijn oprechten dank aan voor het
vereerende dat voor mij in uwe
eerstemmingen keuze ligt.

Extract
28 April
1860

Uw Eerst. Medestemmer
[illegible]

Aan Dr. G. P. Fets van Heyningen,
Afschrift van bovenstaande, en daarop:
Ik kan niet zeggen dat het verslag der
laatste verg. in de kerk Concert van Ed. Lebud.
door mij op eene aanwijzing gelezen; mijne
beschouwing veranderd heeft. Ik prijs en bewonder
Uwe en anderer volharding, ik schat de op
mij gevallen keuze der [Alg] vergadering op
hooger prijs, maar ondanks dit alles blijft ik bij

5/2/bis

de stoffen en zijn schrijven aan Br. Montyn en
Ste de plaats die mij zoo onverdiend is
aangewezen aan den benoemden [illegible]
af, met de Loop dat de [illegible], en [illegible]
[illegible] de weinige sympathie die zij in staat ge-
weest is in den lande op te wekken, toch
zoo gevaardigd zal worden meer goede te
doen, dan ik, bij de bestaande stemming
onbetaald aan, verwachten durf.

~~[illegible]~~

Utrecht 3 Oct 1860.

P.S. De wijziging welke (blijkens het verslag) in de
[illegible] heeft plaatsgehad heeft op dit
[illegible] geen invloed behoeven te hebben.
Als wij dien [illegible], gelijk nu, voor de aangeboden
[illegible] stellig bedankt hebben Vall

5/3

KITS VAN HEIJNINGEN

Geachte Medebroeder!

De laatst gehoudene Vergadering der Nederl. Prot. Unie heeft, by uwe meer dan eens geblekene belangstelling, gemeend eene gelukkige keuze te doen, wanneer zy U koos in het Bestuur.

Ik heb my daarin zeer verheugd en hoop van U een toestemmend antwoord te mogen ontvangen op de vraag, of Gy genegen zyt, om U die keus te laten welgevallen.

Alvorens te antwoorden verzoek ik U het verslag der Vergadering te lezen in de kerkelyke Courant van aanst. Zaturdag.

Met hoogachting en heilbede

T. T.

Deventer 25 September 1860.

G. P. Kits van Heijningen.

Wellew. Heer N. Beets.

Afgewezen
Ds Heijningen

LTK Beets

C 10 6

6

~~19.~~

1864.

Confessionele Vereeniging.
(Brieven van Heldring).

Ltk Beets 87

6/1

Copy. Aan O. G. Helding.

Waarde Vriend!

Ik zou wel een geheelen dag noodig hebben om u te antwoorden. Ik moet my bepalen tot eenige aphorismen. Vul gij die aan.

1) Ik ben tot de Evangeliedienst toegekeerd op de Conf. der N. H. Kerk, op protest: evang: wijze, dat is dus echt confessioneel uitgelegd. De verbindt zich beschouw ik voor myz: als nog bestaande, en waar ik in kerkeraad of, eenmaal, in de Waalsche Comm., daartoe geroepen werd, heb ik het Studie der kar. der Belgd: niet geloochend, integendeel pro virili gehandhaafd. Verder ben ik tot kerkregering niet geroepen, maar acht my ook evenmin verpligt, myz: op revolutionaire wijze tot kerkbestuurder op- of de bestaande besturen omver te werpen. De reglementen hebben my nog nooit belemmerd en ik onderzoek niet of ik ze wellicht overtrede.

2) In het progr. v. E & V. 1854, in de stellingen over de K. een jaar later op de verg: te Amst: (met u, toen en met de Leefde de bekende twist ontstaan is) stond het regt der Conf. op den voorgrond, zoo zelfs dat hare afschaffing werd gelegt gesteld met

Ltk Beets 87

met een stoffing van de N. H. K. i Leer licht: te stoffen.
Ten einde deze vergaderingen tot een Nat. Kerkdag
zullen kunnen strekken en om de Nat. Confessie
dat beter te stellen; evenzo by de Nat. Ev. prot. Ver:;
evenzo by de Maatschp. tot Chr. Nat. Schoolonderw:
evenzo by de thans aankomende Leer der Conferentie
der Algemeene in Nederl. Vaal Leb ik met
vrijen ethisch confessioneel beginsel het Lorgel
geslooten voor den omme der Evangelische
kreeuws dus aan een eigendunkelijke en vrijgemaakte coterie onder de orthodoxie gaven.
3) De Evangelische coterie, of liever Leer
Lorgel, Groen, Leeft, naar met Ley en dezen
Leer Leben prestige verloren, dan te meer daar
men sedert uitgevonden op het predikanten gebied
Aanvankelijk waren wij eenigszins. Vantrouwen.
en twee paal en twijfelen als gezaaid door den
Nederlander. Het gezelschap zette uiteen.
Ik als redacteur van E. & V. as de Heeren
Lebbende in den geest, de velen, niet alleen
bepaalde, wereld de Londebode. Daardoor
Leb ik een heerlijke gelukkige uitkomst.
De Heraut c. s. Leeft met over Land Leth
Laad der vantrouwen tegen my gezaaid. Ver.
Schom my de détails. Zij kent de geschiedenis.
Hoe is de de toestand?
4) De Evang. Confess. predikanten Ver: i opge-
regt. de laan dunde een dubbele tegen-
stelling aan: aan de ene Linie tegen de
Juridisch Confess:, aan de andere Linie tegen
het ethisch- irenische programma. Het Leeftje
werd eenmaligt geïgnoreerd Het was, als met
de restauratie, een eenmalige Terugstelling
ling der 6 jarige verbraamk. i Het Geluk: en
Tegelschr: Het was alsof men Niets over dit
verleden strekende a priori Leg wilde hoe
de Leidsch. resultaten dezer aanbrenk.
baan waren. Vriendschap gaf mij
mij niet aan te sluiten. Myn persoon was
Compromettant.
5) Uit de Evang. Confess. predi: Ver: i Burger opge-
staan met Lijne kiesmotief tegen de Ethisch-
irenischen. Dezelfde geest als de vrije le-
dertie, maar in niet met buiten, maar in
de Kerk. Daardoor wordt het vaandel
opgevat: niet ethisch- irenisch. Daarmede
gaat gepaard de Samenstelling van het
Lijstje der Groen. Van Leeft. Wij
Lan, al het kwaad gesticht! De ethisch- ire-
nischen. Daardoor geen désorganisatie van
de Kerk, geen moderne plantsoen, met niets
als 't recht van alle aan elkander Lebben
plaats gebaand gunnelen, dus wij in de aanval
op Groen Lijnen Laddeen gevolgd!
Groen

Gewelt gaf het niet, waarde Vriend! voor my
is het tijd te zwijgen en aan te zien. Die
stroom loopt dood.
Men wil de Conf. als herbelijken band! En
die dit onmogelijke willen, willen niet
het eenig mogelijke en bereikbare — wat
ik zou willen — nl. dat wij aan de Conf. niet
schemen, en er openlijk voor uit komen;
wij continueeren de lijn aber vaderen. Neen,
volgens hen: niet continueeren, maar de
kerk terugdringen op hun standpunt.
Het is onmogelijk: maar men zal het
onmogelijke niet inzien vóór men het be-
proefd heeft. Daarom, laat my bij mijne
Anse „Ik neem de toevlugt onder de
schaduw uwer vleugelen, tot dat de
verdeeringen zullen zijn voorbijgegaan."

R. 3 Oct 1864

T. T.

get. D. Chantepie de la Saussaye.

Confessionele Vereeniging. Utrecht, 4 Oct 64.

Waarde Heldring,

Ik denk er niet aan om de bedoelde verg.
bij te wonen. In de hoofdzaak om de zelfde
redenen als door Lasaussaye ontwikkeld zijn.
Voor my komt daar nog het volgende bij. De groote
grieve die men tegen my heeft is „dat ik
te veel invloed heb", dat ik, ik weet niet
door wiek overwicht, altijd het streven verlam
dergenen die geen oogenblik twijfelen of, zoo
men hen in den beginne had laten begaan,
zij zouden de kerk gered hebben. Welnu
ik verlang dezen invloed, geheimzinnigen, niet;
ik wil niet „verlammen". In mijn hart is
plaats voor de bescheidene gedachte
dat ik dwalen kan en de anderen gelijk hebben.
Inslaan, laat dan de anderen het woord alleen
hebben, en tot de zoo zeer gewenschte daden
overgaan. Want daden wil men toch tot
allen prijs, al weet men er tot nog toe
geen dan van revolutionair gewelds die
men niet wil, en vreedzame scheiding
die men ook niet wil, of en ijdele de-
men

Ltk Beets 8+

monstratie, die niet dan op vermindering
van zedelijken invloed uitloopen.
Sedert ik in het voorjaar van 1808 op het
verzoek van deze „verlammenden invloed" het
gezelschap E & N verliet, heb ik de
door mij althans nu niet langer verlaandelijk
nog tot geene zeer gewichtige stappen zien
[illegible]. Doch nu, met het prikkelend leeken-
element verstrekt, is het er op gezet en
zal het er toe komen... Ik ben nieuwsgie-
rig tot wat? Zoo het goed is zal ik
volgen.

H.

Beets.

Copy

Aan Dr. Heldring.

6/3

Hooggeachte vriend!

Schoon gij geen andw. wenscht, wil ik u toch reden
geven waarom ik mij aan de Ev. Conf. Ver. onthek:
en zend dit mijn andw. bij uw brief aan de Hdb.
La Saussaye en Beets, op dat de laatste het
u toe moge zenden. Want ook op hunne meening
omtrent mij stel ik hooger prijs en onderwerp
dus gaarne mijne motieven aan hun oordeel
gelijk aan het uwe, al ontken ik uitgeschrijft,
dat ik „gebonden" zou wezen (anders dan in
den schoonen zin waarin gezelf het verklaart
te zijn en waarin ik het ook zijn wil!)
Zie hier mijne motieven.

1°. Er is thans eene „confessionele stroomig,
die niet ethisch is, maar dwalende, onzes
wiens, daarin dat alle ethiek tegen de
moderne verschijnselen gericht wordt, alsof
dit verschijnsel niet in verband stond met
het geheele bedrijf der kerk; alsof dit uit-
sluitend alleen de groote vijand ware.
Neen: de groote vijand is evenzeer het
conservatisme (in zijne 2e sleutelpoort) waarmede
de „confessionelen" thans gemeene zaak maken
tegenover de Modernen. Op dien weg kan ik
niet

Ltk Beets 87

niet medegaan. Ik heb de redenen waarom
in mijn boekje ~~[illegible]~~ „de kracht der Waarheid"
duidelijk uitgesproken.
2° de Ethischen worden door de „Confessionelen"
niet als broeders beschouwd, maar als de zulken
uw schuld bewezen is. Het bittere woord
van Ds. Baeger staat (ik herhaal wat ik zeide)
wel in zijn toon, maar niet in zijn inhoud geïsoleerd.
Men laat niet toe dat de kwestie tusschen
ons en de Confessionelen als in eenig nog niet
uitgemaakt beschouwd worde. En toch op deze
voorwaarde alleen zouden wij hunne medeleden.
Toen de Protestanten vernamen dat zij op het
Concilie van Trente niet als Ebenbürtigen, maar
alleen als „beschuldigden" ontvangen zouden
worden, verschenen zij er niet, en deden daar
wel aan.
3° Onze stem zou niets afdoen. Wij zouden
door onze meening te verdedigen, geen invloed
hebben, maar slechts vertraging veroorzaken. Op
onze beigaande ten huize van Verhoeff voorgehouden
ik vooraf, dat ik bij de discussie die nu
volgen zou, geen invloed zou hebben, maar slechts
door plichtshalve mijne meening te uiten
vertraging zou bewerken. Daar op kwam de

discussie over het Regl. van de opbrengsten V.
In opponeerde natuurlijk tegen de woorden dat de
belijdenis als voorwaarde der kerkgemeenschap
behoort te worden geëerbiedigd. Doch na
3/4 uur was niemand van mijne meening, en
men besloot in Confessionelen bijeen zijn, gelijk men,
zonder mijne tegenwoordigheid, in 5/4 uurs minder
zou gedaan hebben.
4° Wij zijn overtuigd dat de Confessionelen
bewegingen deel zelven verijdeld, door in het
spoor der half-ethische richting van
Ds. v. Toorenenbergen te gaan. Welke de proef
zal gegeven worden. Ik voorspel met gerustheid
dat men op de groote vergad: tegenover de
moderne niets zal kunnen doen dan
(zoo als ik in mijn boekje schreef) in maatregelen
hetzelfde als wat ik reeds lang geleden persoonlijk
deed.
Voorts hooggeachte Vr! Confessioneel zijn wij ethischen
zoo goed, wellicht meer dan de andere broeders.
Dat is de vraag, welke ~~[illegible]~~ handelingen
met den geest der Confessie strookt.
In weêrwil van dat alles verklaar ik u
gaarne dat ik met alle genoegen ten gevalle
van

van de broederen op de vergadering der verschijning
(hetzij om rustig toe te zien, hetzij om den
Corps der Zaken door mededeeling van zijne
meening die geen invloed hebben, een
tijdlang te vertragen) in dien niet de hoofdzaken
reeds dan ik vermeld heb, mij verhinderde.
De Hr. zij met U en alle B.B. die naar hunne
overtuiging handelen. Eene D.D.B.

get. J. H. Gunning Jr.

[de datum ontbreekt.]

LTK Beets

C 10 7

7/1

1864

Evang. Alliance
Conference
Edinburgh
5. 6. 7. 8 July
1864.
Tuesday — Friday

My Paper on the State
of Religion in Holland

Rising now for the first time of my life in order to address a Conference of the E. A. my first feeling; (the utterance of which I am not able to suppress) is a feeling of regret.

I am surrounded here by a large number of highly esteemed fathers and brethren in the Lord J. C. Some of them are known to me before. (Most of them, before my eyes have never seen.) But the man, whom, for personal recollections and personal obligations, I should most earnestly have desired to behold, is now absent and I miss him. He was with you from the beginning; he could not stay any longer, he is gone to his Saviour, to his rest. Do you know whom I allude to? O though three years have past over his closed grave, I hope you did not altogether forget him to whom all the churches of C. owed so much, and it so you must permit me, in this moment, so solemn for my feelings, to renew the memory of John Angel James. In all England this man was my best and worthiest friends with hundreds in my fatherland, with thousands over all the world, I am indebted to him

to him for more than it would can be stored.
This M. is my third visit to the Empire.
Seventeen years ago I crossed the sea for the
first time. My chief object was to
visit John A. James and the affecting
scene, at a meeting of the Congregational
Union at London, where like another
Onesiphorus having sought him out very
diligently; I found at last this other
Paul, was never forgotten either by
him ~~of~~ or myself. Four years after that
I ~~found~~ had the infinite pleasure of spending
some days with him at the mansion of
another dear brother, whose absence here
we equally deplore, excell: John Henderson.
It was in his little church at Park that
I witnessed the powerfull, and ~~[illegible]~~ penetrating
eloquence of the Author of the Anx.
Inquirer. And now finding myself for
the 3th time on this side of the seas, and
~~for the 1st time~~ in the conference of the E. A. how great an
increment would it be to the measure of
my happiness, what an encouragement
to the foreigner, summoned to address
this imposing assembly, if that well-
known, that benevolent countenance
were now before him, if those mild eyes and

unto him now: "Don't be frightened, go on!"...
Let us whisper on tears, J. A. S.
But ~~M. L.~~ ~~he~~ has ~~gone~~ receded to a far better assembly than this. To the general assembly of Angels, the Church of the first born of Heaven, the spirits of just man made perfect." We ~~shall~~ hope to go to him, but he shall not return to us. May a double portion of his spirit be perpetually upon all the members of this Confederation.... As to me, having embodied my ~~searing~~ sent in saying this little to the Memory of so dear a man, in the moment I most vividly realize ~~his~~ the loss of him - I'll now proceed to what you expect from me, and, without farther delay, giving you a brief Information of the state of religious affairs in my country.

—

The most prominent feature in the present condition of religion in Holland is undoubtedly the fearful progress of what has been called Modern Theology, or the principles of Schwartz in Germany, Lang in Switzerland, Rénan in France, Réville, Minister of the French Church at Rotterdam, and others, too well known by their writings in Continental Christendom; a system, which, setting out from the negation of the supranatural and consequentially denying every form of immediate revelation, is in fact but a new form of what was generally signified by the name of natural Theology, with a faint, a very faint tincture of christianity over it. This system, in its different grades and shades, I am sorry to say is regularly taught in some of our universities and seminaries, and actually preached in a great number of our pulpits; it meets with powerful adv.

though partial,

advocates in some of our best scholars, eminent theologians, ~~most~~ eloquent preachers, ~~most~~ gifted litterary men and publicists. By the charming glow of its novelty, the pomp and elegance of its language, its supposed strong reasoning, and the very audacity in which it comes forward, it unfortunately dragges away a ~~great~~ large number and perhaps the majority, of our theological students and young ministers, entirely leaving untouched not ~~excepting~~ the favored body of the neophytes for the missionary work; by its high tone of authority, its philosophical display, and the bold pretension it insinuates to the monopoly of science and wisdom, it dazzles the superficial, ~~and~~ frightens the weak, and in fact strikes with awe that great number of individuals who as yet are not firm in their belief in the divinity of the Gospel, and the christianity of whom, to say it goes, happens to be more the object of

Christian

christian training and traditional teaching than of personal conviction. We find pious men caught in the snares of this beguiling form of infidelity, pretending to be christianity in its most spiritual state and reduced to its very essence. We have to lament apostasies* of brethren dear to our souls that which rend our hearts, and which we fervently hope will but be for a time.

Illimited liberty of preaching and teaching being now de facto a part of the ecclesiastical system of almost ~~all the~~ every denomination of Protestantism in the Netherlands, Church-Government finds itself disarmed and ~~without~~ powerless in presence of what, even by members of Synods and Consistories is not generally or equally considered as an enormous abuse of the precarious privilege.

This

* or at least dismal aberrations in the directions,

This is the dark side of the state of things, but there is a bright side also.

When comparing the present condition of religion in Holland, to that before me at the time I entered the ministry, which was about twenty four years ago, when comparing 1864 to 1840 I cannot but recognize a progress for the good, I must, on the whole, to the glory of Jesus Christ, acknowledge the visible growth of his Kingdom in my fatherland.

That there was a continual develop: ment of Infidelity; that what you M. & C.F. ~~ourselves~~ ~~we~~ standing on the Basis of this ~~happy~~ ~~blessed~~ ~~Alliance~~ Confederation are firmly convinced to be real christianity is now more openly, more fundamentally opposed there ~~than it was then~~ than it was ever before, is but too dole: somely ~~evident~~ true. That the influence of the new form, Infidelity endued in these our days, is very extensive nobody can possibly deny. Hundreds and thousands of our people, who in

who in 1840 were found to shudder at the mere whispering of the name of D. F. Strauss are not the least afraid in 1864 to pronounce the name of Rénan boldly nor ashamed of reading his book and sympathizing with it. But on the other hand, what we hold and confess to be the true Gospel, the Gospel of "Christ crucified", Christ "delivered for our offences and raised again for our justification" is preached more freely, with a great deal more of energy, and in a far greater number of pulpits than it was in those preceding days. Semirationalism, (the prevailing system then) has had its time and the alternative: "The Gospel as held out by Scripture, in its entire power, with all its consequences, or the Infidelity of the day" is now set before the eyes of the people clearly and fairly. And the interest felt in this alternative is a general interest. Nobody is allowed to evitate religious questions; they are everywhere discussed with much more of seriousness and sincerity and

appalling

with its consequences also,

and with views more practical than 20 years ago, all men feeling the impending necessity of ~~making~~ coming to a choice! Certainly, there is as much of irreligiosity and worldliness in the present day as there was before, but, generally speaking, I do not believe the standard of morality having lowered, and the number of really pious people and their zeal for the good is increasing. Christian charity, amongst us, in the course of this century has been ever extending the field of its activity ~~amongst us~~, and what is done for the instruction of the ignorant, the ~~correcting~~ amendment of the criminal, the bringing back of the erring, the support of the poor, the relief of the suffering, the conversion of the Heathen in our colonies, (now since a twelvemonth happily exempt from all traces of Slavery +)+ is always augmenting.

Nor are we permitted to say, Mr. the new theoretical views of religion systematized in what ~~is called~~ has been qualified as so Modern Theology have as yet led to practical evils at the same extent. The fact is

+ however insufficient,

is that this theology for as yet is as unpopular as it is impractical. It is, and; (its leaders being, in many instances, very far from the frivolity of a former period in the history of Infidelity, and indeed men of a serious stamp;) to its own deep regret it is very welcome to ~~all~~ every description of nordly minded people, who are still unwilling to part with the Christian name, and are but too happy to find themselves ~~much~~ unexpectedly much more entitled to it, than they were accustomed to think; It is a new standard, rallying all who, under different names, for different reasons, were and are the opponents of what we confess as true Christianity; In the upper ranks of society, in cultivated circles, on minds of a philosophical, an aesthetical, a sceptical turn, it ~~has~~ exercises, as is already stated, ~~but to great~~ an influence but to efficient, but the common sense and religious feeling of the mass is against it and will become ~~the~~ more so as this new doctrine will

will find itself more and more compelled
to relinquish all (~~pious fraud~~ ambiguity, ~~ambiguity~~) and
to pronounce its last word. This begin
really to be the case, and some of its
too zealous adepts, having of late over-
done the work, provoked opposition
to a further extent than was expected,
and give reason to anticipate that
the star, which rather rashly has been
forced into its zenith, will not be
long to decline.

on a larger scale and

Out of all doubt M. Scr! all of this
is an awfull but at the same time
highly interesting period in the history
of the Church of Christ. It is
not so much the mode of its existence
but its existence itself, that Christianity
in our days has to fight and wrestle
for. "To be or not to be that is the
question". The attacks of the latter
part of the 18th Century have come
back in a tamer and humaner form.
The enemy, apparently less passionate is the more
in earnest and his armour has been is better
forged. ~~All~~ many things around efficaciously join to

to conspire for his probable success. The state of society, the development of material science, the fermentation of ~~the~~ minds, the confusion of notions, the absence of principles, the unstableness of political relations, ~~the dissensions of the churches~~ — the general thirst of knowledge, the loud demand for empirical truth, the passion of reality. This is felt in Holland as it is experienced elsewhere and has been brought ~~[illegible]~~ before you ~~even~~ in these conferences of those days by intellects far more penetrating and voices far more eloquent than mine. We dutch men have our part in the general evils of the time ~~day~~. As much as Germany, as much as Switzerland, not less than France, we also feel the cold and chilly draughts of humanism, intellectualism, naturalism, pantheism, materialism, which ~~go~~ crossing each other go and pervade the intellectual and spiritual atmosphere on the Continent, and against ~~for~~ which even sound and healthy Brittannia cannot protect herself altogether. Witnessing influences

+ as the ~~[illegible]~~ clear and elaborate paper ~~I~~ we had the advantage of hearing read yesterday on taught me.

influences so noxious, and themselves exposed to them, Christian people in Holland as in other countries have a reason to deplore a certain want of unity or let me say of union; for it is not so much the internal feeling that is wanted, as the external manifestation of what is felt, and the possibility of such a manifestation under present circumstances, Individualism - another characteristic of the present day - presenting that cordial and blithesome coöperation which the awfulness of the time urgently should seem to require.

~~before the~~ in front of

Again, Sir, M. the awfulness of the times itself offers a remedy ~~against its fears and dangers.~~ Not to speak of the ~~rejoicing fruits of~~ wholesome lessons, even Modern Theology was enabled to teach us, by which it proved an efficient corrective to stiff dogmatism, cold formalism, and many evil things besides, professing christians are now compelled to

(From day to day

to reëxamine the foundations of their faith, to question the fervour of their love and hope, the reality of their ~~own~~ personal regeneration. From day to day, They are constrained to ~~raise~~ review their lives, to cling nearer to their Lord and Saviour, to speak louder and act more consistently to his ~~glory~~ honour, to pray more fervently. Every thing being brought to the test, they may now be said to live double, who can be said to live at all. There is something, ~~Sir!~~ like a general feeling that old Europe is on the eve of great changes, that mighty storms, ~~and~~ since a long time gathering over our heads, are now ready to burst, and a long series of public calamities at hand. I do not know that Sir! though I may as well testify the probability. But this is my firm belief. Such storms, if coming, will clear the sky and purify our religious atmosphere, precipitating

away in a moment and for a long time all those dreadfull isms, it is our misfortune to enumerate now, and showing once more in its genuine and irradiant light the unparallelled value of the Gospel of an indispensable Saviour! But whatever may be the design of Him who rules the fate of humanity; whatever the next future of Christianity within my dear country and all over the world, already do we know the issue; it must be victory, yea, even more than victory, it must be triumph. And not only this; but we trust also and are firmly convinced that he whose is the Victory and the triumph, is in fact preparing them through every period of the history of his church, and preparing them most efficacious by such and ways as to our eyes seem paradoxical and contradictory. Such is heavenly wisdom, and the period we live in, will, I trust, not afford an exception on its adorable rule.

This is the first time

Dr Somerville
9 Bayes

7/1

1864

Evang. Alliance
Conference
Edinburgh
5. 6. 7. 8 July
1864.
Tuesday — Friday.

My Paper on the State
of Religion in Holland

7/1/2

Evangelical Alliance Conference

Edinburgh 18th April 1864
54 Northumberland Street

Revd & dear Sir,

I am instructed by the Edinburgh Committee of the Alliance, to inform you, that they, with the concurrence of the London Committee, purpose holding a Conference in this City on the 5th, 6th, 7th & 8th days of July of this year. And I beg leave to enclose for your perusal, copy of the Interim Report by the Sub-Committee appointed to make arrangements for the Conference.—

Our Committee are unanimously most desirous that you kindly consent to take part in the proceedings of the Conference, and in particular that you should give an address on the work of God in Holland.—

I may mention that some allowance will of course be made towards the expenses incurred by you in attending the Conference.—

As our Committee feel very anxious that you consent to their request in this matter, I will take it very kind if you will favor me with a reply to this letter, at your earliest convenience.—

I am Revd & dear Sir
Yours with great esteem
Charles Philip Gibson
Secr

Revd Dr Beets
Leyden

Evangelical Alliance Conference

Edinburgh 18th April 1864
54 Northumberland Street

Revd & dear Sir,

I am instructed by the Edinburgh Committee of the Alliance, to inform you, that they, with the concurrence of the London Committee, purpose holding a Conference in this City on the 5th, 6th, 7th, & 8th days of July of this year; and I beg leave to enclose for your perusal, copy of the Interim Report by the Sub-Committee appointed to make arrangements for the Conference.—

Our Committee are unanimously most desirous that you kindly consent to take part in the proceedings of the Conference, and in particular that you should give an address on the work of God in Holland.—

I may mention that some allowance will of course be made towards the expenses incurred by you in attending the Conference.—

As our Committee feel very anxious that you consent to their request in this matter, I will take it very kind if you will favor me with a reply to this letter, at your earliest convenience.—

I am Revd & dear Sir
Yours with great esteem
Charles Philip Gibson
Sec

Revd Dr Beets
Leyden

7/1/3

Utrecht 26 April 1864.

~~Dear~~ Dear Sir!

I duly received (along with the printed Report) your kind letter of the 18 April informing me of the "unanimous desire" of the Edinburgh Committee that I should take part in the proceedings of the Evangelical Alliance Conference in that City on the 5th, 6th, 7th & 8th days of July of this year, and in particular that I should give an address on the work of Gvr. in Holland;" - mentioning at the same time that "some allowance would be made toward the expences incurred by me in attending the Conference."

This last kind addition, making possible what otherwise must

have been
~~be~~ denied, I have great pleasure
to reply that all what is in me
is ready to fulfill the desire
of the ~~Committee~~ ~~Brethren~~ and that God willing
I'll come over to them on the appoin-
ted time

In recommending ~~me~~ myself for any
direction that, in connection with
the proposed Conference could be
usefull to me as a foreigner

I am ~~Dear and~~ Dear Sir

Yours with real esteem

A. Beck

Mr. Ch. Ph. Gibson
~~Secr. of the Edn~~
Edinburgh.

5. 10.
7/1/4

Evangelical Alliance Conference

Edinburgh 7th July 1864
20 St Andrew Square.

My dear Sir:

Will you kindly inform me of the sum for which our Committee are indebted to you towards your expenses in attending the Conference - that I may report to them with a view of getting matters settled before you leave our City. Believe me

My dear Sir
Yours sincerely
Charles Philip Gibson Lees

Rev Dr Beets

7/1/5

32. Moray Place
Edinburgh

28th June.

Dear Sir

I have the pleasure to inform you that it has been arranged that I should receive you as my guest during the Conference of the Evangelical Alliance of the Edinburgh Division of which I am one of the Secretaries.

Please let me know

which Mrs Anderson
and myself may
expect to your ar=
rival. There is a
comfortable and
cheap train which
leaves Kings Cross
Station London at
9.15 pm and arrives
here next morning
at 8.35 am - It is called
the "3d class through"
Gentlemen generally

travel by it - the fare
is £1.13. with much
respect I am Dear Sir
Yours faithfully
Findlay Anderson

Rev. Dr. Beets
Leyden

7/1/5

Rever[illegible] and Dr. Beets
Utrecht
Holland

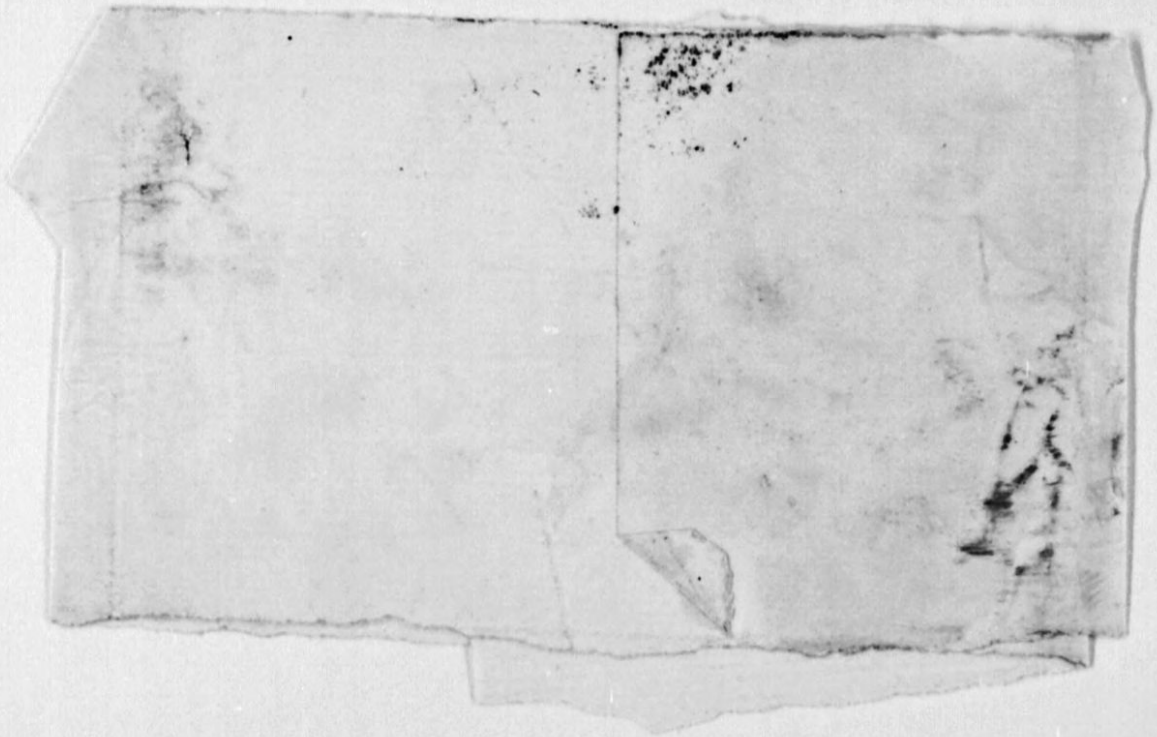

7/1/6

54, NORTHUMBERLAND STREET,

EDINBURGH, 24*th March* 1864.

DEAR SIR,—Your attention is earnestly called to the following Report. It is hoped that it will suit your convenience to attend the Conference. If so, be so kind as let me know at your earliest convenience.—I am, dear Sir, your most obedient Servant,

CHARLES PHILIP GIBSON,
Secretary to the Conference.

THE EVANGELICAL ALLIANCE

Proposed Meetings in Edinburgh.

A Meeting of the General Committee of the Edinburgh Organization of the EVANGELICAL ALLIANCE was held in the National Bible Society's Rooms, 5, St. Andrew Square, on Monday, 14th March, for the purpose of receiving a Report from the Sub-Committee as to arrangements for the *Annual Meeting of the Evangelical Alliance*, which is this year to be held in Edinburgh. The Right Hon. LORD BENHOLME occupied the Chair.

The Meeting having been opened with prayer by the Rev. D. T. K. DRUMMOND,—

The Rev. Dr. ANDREW THOMSON read the following Interim Report by the Sub-Committee:—"It has been thought proper that, at this point, the General Committee of the Edinburgh Organization of the Evangelical Alliance be brought together, in order that the Sub-Committee intrusted with suggestions and arrangements might make an Interim Report, and obtain the sanction of the General Committee for what they have done, or may propose doing. In regard to the time of meeting, it has been thought expedient that this be some months earlier in the year than has been usual with the assemblings of the British Organization. October has hitherto been the favourite month for these Annual Gatherings; but as our wish is to give facilities for the presence of as many of our Continental Brethren as possible, and even to Members from the southern parts of England and from Ireland, it has been resolved to hold the Conference in the beginning of July. Many Christian Brethren from foreign countries are visiting Scotland at that season of the year at any rate; many Brethren also, from the more distant parts of our own country; and it is hoped that those who are fixing their annual excursion will thereby

be induced to direct their footsteps to Scotland, and take the Alliance in their way. October almost shuts out foreigners; it even diminishes the facilities of attendance to many at home. The beginning of July will be more convenient for all. It has been determined, then, that the Conference shall commence in *Queen Street Hall, on the Morning of Tuesday the 5th of July*, and that it shall be continued on the Wednesday, Thursday, and Friday of the same week. For this part of our Proposals, we have already received the concurrence of the Glasgow Branch of the Alliance, and the entire approval and sanction of the London Committee, so that, along with your approval, it may be regarded as finally fixed.

"In regard to the Meetings to be held on these four days of the Conference, we are strongly and unanimously of opinion that, while prominence ought to be given, as at all former Conferences, to the great subject of Christian union and to the cultivation and manifestation of brotherly affection, and while the devotional element ought to reign in all our assemblies, opportunity should be taken for turning the attention of the assembled brethren to some of the pressing questions, the prominent Christian movements, and the threatening evils of the times. There are matters which rise far above all denominational interests, in regard to which true Christian men of all sections of the Church have a common interest, and would do well to have a common understanding and sympathy; and we are not aware that there exists in the world an organization which affords such opportunities for this as the Evangelical Alliance. The singularly sagacious and far-seeing mind of Dr. Chalmers saw this at the very beginning of the Alliance, and all experience in the interval has confirmed his judgment. We are convinced that brotherly affection and true union of heart and soul would be promoted by the consideration of topics to which the Alliance is already more or less pledged; and that, by making itself felt as a moral power with its own special mission to accomplish, which no other organization could probably accomplish so well, it would gather towards itself more than ever the veneration and the confidence of all the Churches of the saints.

"Carrying out these general views, we propose that there shall be a day and an evening meeting, on each of the four days of the Conference. And you will allow us first to report our suggestions and plans in reference to the four evening meetings: First, We think that two of these should be devoted to the giving of information, the reading of papers, and the delivering of addresses on the great and growing subject of Foreign Missions. Suppose, for example, that Dr. Duff, were he to be home some time before July, and to read a paper or deliver an address on such a topic as this—'The Special Hindrances and the Special Helps to the Progress of Christianity in British India,' and suppose that other brethren were to add their information to that which such a subject handled by such a man would be likely to elicit, and you have

a general idea of the manner in which we propose to make these evening meetings useful, influential, and interesting.

"Then we are of opinion that two other of the evening meetings should be devoted to the receiving of information and to deliberation on the work of God on the continent of Europe. It is one of the most honourable facts in the history of the Alliance, that it has brought foreign Brethren and foreign Churches into closer intercourse with each other and with Christians and Churches in this country than they had ever been before, and has thereby strengthened the hands of foreign labourers to an incalculable extent. We are, therefore, only proposing that the Alliance should continue to move in the line of all its past action, when we propose to introduce this as a very prominent part of our programme. And to give full effect and justice to this part of our action, we intend, with your concurrence and that of the Committee in London, to invite qualified and distinguished Brethren in different countries of the Continent—such as France, Belgium, Holland, Italy, and Germany—to prepare papers on the present condition and prospects of religion in their respective countries, which they shall read, and which shall form matter for conversation and address at those Meetings. I have only further to add that these Meetings shall not be restricted to Members of the Alliance, but shall be open to the general public, who, we have no doubt, will in great numbers take advantage of them.

"In regard to the day-meetings, our plans are not yet quite so matured. That on the first day must partly be occupied, according to a standing rule which we have every wish to respect, with an exposition of the principles of the Alliance, and it is thought by us that, after this has been done, the time of the sederunt will be best spent in listening to Addresses on the subject of Christian Union, or on some kindred topic, and in attention to any parts of the business of the Alliance which it may be necessary to consider.

"We have to suggest, however, that, after the usual devotional exercises on Wednesday morning, one paper, at least, be read on some of the leading characteristics of the infidel movement in the present day, both in this country and on the Continent. Suppose such a singularly qualified thinker and writer as Dr. M'Cosh, of Belfast, were to read a paper on this subject, and that his paper were to be followed up by two prepared Addresses, and these again by general conversation and discussion, we are convinced that many excellent hints would be elicited, much encouragement and direction given to the earnest friends of truth, and much good done beyond the pale of the meeting, and even of the Alliance.

"The day-meeting of Thursday, in like manner, might be devoted to the subject of some of the more alarming social evils of the time, to the reading of short papers, and to friendly discussions growing out of these, as to the best mode of meeting and subduing them. There are gigantic

vices and forms of moral deterioration, eating out the very soul of religion in some sections of society. Papers might be read throwing light on some of these—on their predominant causes, and the best means of bringing Christian agencies effectually to bear upon them. The sanctification of the Lord's-day, which is one of the chosen subjects of the Alliance, would deserve a place in the deliberations of such a day.

"The movements of Popery, whether in the guise of Protestantism or more openly, the extent to which it has advanced in this country in modern times, and the causes and influences favouring this advance, with the general subject of religious liberty, would supply ample matter for the Conference of Friday. We wish it to be understood, however, that this part of our programme is only in course of being arranged, and that, before it is fully matured, it may undergo many modifications. We have only further to add that we are of opinion that there should be a new Chairman for each meeting, and that it should be left to his discretion to determine when the conversation on any particular subject should close. But we are very strongly impressed with the belief that such a series of meetings, conducted on the general principles we have now indicated, would supply one of the wants of the hour, would bring many congenial souls together for mutual strengthening that are now living in unnatural and weakening isolation, and would hold up once more before the world that living unity in diversity among all true Christians, which the Evangelical Alliance has done so much already practically to manifest."

The Rev. G. D. CULLEN expressed the thanks of the Sub-Committee to Dr. THOMSON for the admirable manner in which he had drawn up the Report. He also stated that Mr. CHARLES PHILIP GIBSON had agreed to act as Secretary to the Organization, while making arrangements in connexion with the forthcoming Meeting.

On the motion of the Rev. D. T. K. DRUMMOND, it was agreed to adopt the Report, and to have it printed and circulated.

The Committee then proceeded to consider what steps should be taken for the invitation of Foreigners, the raising of funds to defray the expenses connected with the Meeting, and to make other necessary arrangements.

7/1/7

EIGHTEENTH ANNUAL CONFERENCE

OF THE

Evangelical Alliance,

AT EDINBURGH.

Tuesday, July 5, 1864.

MORNING, 8.30.—Meeting of the Council to Breakfast and for the transaction of Business: No. 5, ST. ANDREW SQUARE.

,, 11.0.—Meeting of the Conference: QUEEN STREET HALL.—*Devotional Exercises.*—Hon. and Rev. B. W. NOEL to preside, and deliver the Opening Address, on Christian Union.—Prayer and Praise, with the Reading of the Scriptures.

,, 12.0.—*Business.*—The Right Hon. Lord CALTHORPE to preside.

1. Prayer.—Chairman's Address.
2. Appointment of Secretaries of Conference.
3. Usual Resolution on the Order of Business.
4. Statement and Exposition of the Principles of the Alliance with the Practical Resolutions. By the Rev. D. T. K. DRUMMOND, Edinburgh.
5. Abstract of the Annual Report to be Presented.
6. General Discussion on the Subject of Union.

EVENING, 6.30.—Reception of Members, with Refreshments, in Free Church Common Hall, Free Assembly Hall, Head of the Mound.

,, 8.0.—Public Meeting.—The Hon. Lord BENHOLME to preside.

1. Praise and Prayer.—Chairman's Address.
2. Short Address by the Rev. W. ROBERTSON, Edinburgh, introducing the Subject, "Work of God on the Continent of Europe."
3. Addresses by Continental Brethren—viz., Rev. Dr. STEWART, Leghorn; Rev. M. MEILLE, Turin; Pasteur PILATTE, Nice; Pasteur PETAVEL, Switzerland; Professor ST. HILAIRE, Paris.

Wednesday, July 6.

MORNING, 10.0.—Devotional Exercises.—Chairman, Rev. CARR J. GLYN, Rector of Witchampton.

,, 11.0.—Business.—Chairman, the Hon. the Master of POLWARTH.

1. Chairman's Address.
2. Chairman to Nominate a Committee to Prepare the Names of the next year's Council.
3. Paper by Rev. Dr. M'COSH, Belfast, on the "Present Tendency of Religious Thought in Great Britain and Ireland."
4. Paper by Rev. Dr. CAIRNS, of Berwick: "A Few Notes on the last Phase of German Unbelief."
5. Addresses by Professor SIMPSON, Edinburgh, and Rev. Dr. BLACKWOOD, Vicar of Middleton Tyas.
6. Discussion.

EVENING, 7.0.—1. Praise and Prayer.

2. Address by Chairman, Colonel DAVIDSON.
3. Foreign Christian Missions: India—Rev. GEORGE HALL, from Madras; Rev. Dr. PROCHNOW, Berlin; Rev. Dr. MURRAY MITCHELL, formerly of Bombay; and, probably, Rev. Dr. DUFF.
4. Medical Missions: Mr. BURNS THOMSON, Surgeon.

Thursday, July 7.

MORNING, 10.0.—Devotional Exercises. Chairman, Rev. Dr. NORMAN McLEOD.

,, 11.0.—Business. Chairman, Right Hon. the Earl of RODEN.

1. Chairman's Address.
2. Subject, "Hindrances to the Growth of Religion in the Church, and to the Action of the Church on the World; with their Remedies."
   (1) "Sabbath Observance in this Country and on the Continent." Paper by M. A. LOMBARD, Geneva; Addresses by R. BAXTER, Esq., for Paris; Rev. Dr. A. THOMSON, Edinburgh; Mr. Alderman PALK, Southampton.
   (2) "Our Moral Wastes, and How to Reclaim Them." Addresses by Rev. J. H. WILSON, London, and Rev. W. ROBERTSON, Edinburgh.
   (3) Home Mission Field. Rev. HAMILTON M'GILL, Glasgow.
3. Discussion.

EVENING, 7.0.—1. Praise and Prayer.

2. Address by Chairman, Mr. Alderman PALK, Southampton.
3. Continuation of the Work of God on the Continent. Rev. Dr. BEETS, Holland; Pasteur C. LE FAYE, Belgium; Rev. Dr. WOOD, Constantinople.

Friday, July 8.

MORNING, 10.0.—Devotional Exercises. Chairman.

,, 11.0.—Business. Chairman.

1. Chairman's Address.
2. Subject, "Present Tendencies Adverse and Favourable to the Advancement of the Ends of the Protestant Reformation." Addresses by Rev. C. SEAVER, Belfast, and Rev. Principal CANDLISH.
3. Discussion.
4. Appointment of next year's Council.
5. Concluding Resolutions.

EVENING, 7.0.—Public Meeting. Chairman, the Hon. Major BAILLIE.

1. Praise and Prayer.
2. Chairman's Address.
3. Foreign Missions. Rev. W. WILSON, Feejee; Rev. G. W. YULE, Alexandria; Rev. D. CALHOUN, Syria; Rev. JAMES STEWART, Africa.
4. Addresses communicating Information of the Proceedings of the Conference, and the Principles, Objects, and Operations of the Evangelical Alliance.

JAMES DAVIS, *Secretary.*

HERMANN SCHMETTAU, *Foreign Sec.*

7/1/bijl

Evangelical Alliance

Vrijdagplaatsen.
't Kreeg in Ebenezer Erkenne.
Rev. Scave 1 Cor. XVI.
Raphael Noël. Jac 5.
Gebeden.
Deelneming & publiek.
Drummond over de kwakers. 1 Cor. XVI.
Dr. Candlish. onder 't Kleeden.
Zelf voorgaande 6.
Zitten op de Vloer.
8000 L.
niet [illegible] op de E. A.
niet [illegible].
Chairman. Lord Hertolen Judge.
Master. D.
des appointments [illegible]

Onder de appointments
[illegible]

7/1 (bijl.

Evangelical Alliance

Vrijdagplaatsen.
't Kruis in Ebenezer Erkenen.
Ds. Scaver 1 Cor. XIII.
Raphael Noël. Lee 5.
Gebeden.
Deelneming & publiek.
Drummond over de kwakers. 1 Cor. XIII.
Dr. Candlish. onder 't Kleden.
Zelf voorgaande 6.
Zitten op de Vloer.
8000 L.
niet precies op de E. A.
niet precies.
Chairmen. Lord Henkelen. Judge.
Master. D.
des appointments in deze.

Onder de appointments
John Henderson.

7/1
bb

Edinburgh.

—

5. 6. 7. 8. July

1864.

—

Evangelical Alliance Conference.

Paper read by Dr. Beet

Free Assembly Hall

7 July -

1. Rising now for the first time of my life in order to address a conference of the Evangelical Alliance my first feeling - the utterance of which I am not able to suppress - is a feeling of regret. I am surrounded here by a large number of highly esteemed fathers and brethren in the Lord J.C. Some of them are known to me - ~~Some~~ Most of them, my eyes have never seen before. But the man, whom for personal recollections and personal obligations I should most earnestly have desired to behold, is now absent, and I miss him. He was with you from the beginning; he could not stay any longer, he is gone to his saviour to his rest. Do you know whom I allude to? ~~Do y~~ O, though three years have past over his closed grave, I hope you did not altogether forget him to whom all the churches of Christ owed so much, and if so, you must permit me, in this moment so solemn for my feelings, to renew the memory of John Angell James. In all England this man was my best and

Northeast friend, with hundreds in my fatherland, with thousands over all the world. I am indebted to him for more than the world can restore. This Dr. is my third visit to the Empire. Seventeen years ago I crossed the sea for the first time. My chief object was to visit John Angell James and the affecting scene at the meeting of the Congregational Union in London, where like another Onesiphorus having sought him out very diligently I found at last this other soul, was never forgotten either by him or myself. Four years after that, I had the infinite pleasure of spending some days with him at the mansion of another dear brother, whose absence here we equally deplore, the excellent John Henderson. It was in his little church at Park that I witnessed the powerful and penetrating eloquence of the Author of the Anxious Inquirer. And now finding myself for the 3d time on this side of the sea, and in this Conference of the E. A. how great an increment would it be to the sum of my happiness, what an encouragement to the foreigner, summoned to address this imposing assembly, if that well known and benevolent countenance were now

before him, if those mild eyes said unto him now: "Don't be frightened ... go on! But, let us wipe away our tears. J. A. J. has acceded to a far better assembly than this. To the general assembly of angels, the church of the first born of heaven, the spirits of just men made perfect. We hope to go to him, but he will not return to us. May a double portion of his spirit be perpetually upon all the members of this Confederation. As to me, having unburdened my heart in saying this little to the memory of so dear a man, in the moment I most vividly realize the loss of him — I will now proceed to what you expect from me, and, without further delay, give you a brief Information of the State of religious affairs in my country.

The most

The most prominent feature in the present condition of religion in Holland is undoubtedly the fearful progress of what has been called Modern Theology, on the principles of Schwartz in Germany, Lang in Switzerland, Renan in France, Réville Minister of the French Church in Rotterdam and others, too well known by their Writings in Continental Christendom, a system which, setting out from the negation of the Supernatural and consequently denying every form of immediate revelation, is in fact but a new form of what was generally signified by the name of natural theology, with a faint, a very faint tincture of Christianity over it. This system, in its different grades and shades, I am sorry to say is regularly taught in some of our Universities and Seminaries, and actually preached in a great number of our pulpits; it meets with powerful advocates in some of our best scholars, eminent theologians, eloquent preachers, gifted litterary men and publicists. By the charm of its novelty, the pomp and elegance

of its language, its supposed strong, though partial, reasoning, and the very audacity in which it comes forward, it unfortunately drags away a large number and perhaps the majority of our theological students and young ministers, not entirely leaving untouched the sacred order of the neophytes for the missionary work; by its high tone of authority, its philosophical display and the bold pretentions its insinuates to the monopoly of science & wisdom, it dazzles the superficial, frightens the weak, and in fact strikes with awe that great number of individuals who as yet are not firm in their belief in the divinity of the Gospel, and the christianity of whom so far as it goes, happens to be more the result of christian training and traditional teaching than of personal conviction. We find pious souls caught in the snares of this beguiling form of infidelity, pretending to be christianity in its most spiritual state and seduced to its very obedience. We have to lament apostates or at least dismal aberrations in the direction of brethren dear to our souls which rend our hearts and which we fervently hope will but be for a time

Illimited liberty of preaching and

teaching being now de facto a part of the ecclesiastical system of almost every denomination of Protestantism in the Netherlands. Church-government finds itself disarmed and powerless in presence of what, even by members of Synods and Consistories is not generally or equally considered as an enormous abuse of the precarious privilege.

This is the dark side of the state of things, but there is a bright side also.

When comparing the present condition of religion in Holland to that before me at the time I entered the ministry, which was about twenty four years ago, when comparing 1864 to 1840, I cannot but recognize a progress for the good. I must, on the whole, to the glory of Jesus Christ, acknowledge the visible growth of his kingdom in my fatherland. That there was a continual development of Infidelity; that what you, M. & C. F. standing on the Basis of this Confederation are firmly convinced to be real christianity is now more openly more fundamentally opposed than it was ever before, is but too dolorously true. That the influence of the new form Infidelity adopted

5

in these our days, is very extensive, nobody can possibly deny. Hundreds and thousands of our people, who in 1840 were found to shudder at the mere whispering of the name of D. F. Strauss are not the least afraid in 1864 to pronounce boldly the name of Renan, nor ashamed of reading his book and sympathising with it. But on the other hand, what we hold and confess to be the true Gospel, the Gospel of Christ Crucified, Christ delivered for our offences & raised again for our justification", is preached more freely, with a great deal more of energy and in a far greater number of pulpits than it was in those preceding days. Semi-rationalism the prevailing system then has had its time and the "alternative: the Gospel as held out by Scripture", in its entire power, with all its consequences, or the "Infidelity of the day", is now set before the eyes of the people clearly and fearly. And the interest felt in this alternative is a general interest. Nobody is allowed to escape religious speculations; they are everywhere discussed with much more seriousness and sincerity, and with views more practical

[illegible]

than 20 years ago, every body feeling the necessity of coming to a choice. Certainly there is as much of irreligiosity and worldliness in the present day as there was before. But Generally Speaking I do not believe the standard of morality having lowered and the number of seeking people and their zeal for the Lord's Cause is increasing. Christian charity amongst us, in the course of this Century has been ever extending the field of its activity, and what is done for the instruction of the ignorant the unhappy, of the Criminal, the bringing back of the erring, the support of the poor, the relief of the suffering, the conversion of the Heathen in our colonies (since a twelvemonth happily exempt from all traces of slavery) however insufficient, is augmenting always. Nor are we permitted to say the new theological views of religion systematized in what has been qualified as modern Theology have as yet led to practical evils at the same extent. The fact is that this theology for as yet is as impotent as it is unpractical. It is, and, (its leaders being in many instances, very far from the frivolity of a former period in the history of Infidelity, and indeed even of a serious attempt) to its own deep regret it is very welcome to every description of worldly minded people, who are still unwilling to part with the Christian name, and are but too happy to find themselves unexpectedly much more entitled to it than they were accustomed to think. It is a new standard, rallying all who under different names, for different reasons, were and are the opponents of what we confess as true Christianity. In the upper ranks of society, in cultivated circles, this kinds of a philosophical, a sceptical an aesthetical tinge, it exercises as is already stated, an influence but too efficient, but the religious and common sense feeling of the mass is against it and will prove the more so as this new doctrine will find itself more and more compelled to relinquish all ambiguity and to pronounce its last word. This really begins to be the case, and some of its too zealous adepts, having of late overdone the work provoked opposition on a larger scale and to a farther extent than was expected, and given reason to anticipate that the star which rather suddenly has been forced into its zenith, will not be long

to decline.
Beyond all doubt, all of us are born in an awful, but at the same time highly interesting period of the history of the Church of Christ. It is not so much the mode of its existence, but its existence itself that Christianity has to fight ~~for~~ and wrestle for. "To be or not to be, that is the question." The attacks of the latter part of the 18th century have come back in a tamer and more humane form. The enemy, apparently less passionate, is more in earnest and his armour has been better forged. Many things around efficaciously seem to conspire for his probable success. The state of society, the development of material science, the fermentation of minds, the confusion of notions, the absence of principles, the unstableness of political relations, the general thirst for knowledge, the loud demand for empirical truth, the passion of reality. This is felt in Holland as it is experienced elsewhere and has been brought before you in the conferences of those days. My intellects far more penetrating and voices far more eloquent than mine. We Dutchmen have our part in the general evils of the time. As much as Germany, as much as Switzerland, not less than

13. To enumerate now and showing once
France, we also feel the cold and ut-
chilly draughts of humanism, intellecto-
-nalism, naturalism, pantheism, mate-
-rialism, which by crossing each other go
and pervade the intellectual and spiritual
atmosphere on the continent and against
which - as the clear & elaborate paper we
had the advantage of hearing read yesterday
(morning) taught me, - even ~~[illegible]~~ sound and healthy
Brittania cannot protect herself altogether.
Witnessing influences so noxious - and
themselves exposed to them, Christian people
in Holland as in other countries have
(a) reason to deplore a certain want of unity
or let me say of union (for it is not so much
the internal feeling that is wanted as the
external manifestation of what is felt, and
the possibility of such a manifestation
under present circumstances. Individualism
- another characteristic of the present
day - preventing that cordial & blithesome
coöperation which the awfulness of the
time urgently should seem to require
Again - the awfulness of the time
itself offers a remedy; not to speak of the
wholesome lessons even modern Theology
was enabled to teach us by which it
proved an efficient corrective to stiff

to d...

B... dogmatism, cold formalism, and many evil things besides, professing christians are now compelled to re-examine the foundations of their faith, to question the fervour of their love and hope, the reality of their personal regeneration. From day to day they are constrained to review their lives, to cling nearer to their Lord and Saviour, to speak louder and act more consistently to his honour, to pray more fervently. Everything being brought to the test they may now be said to live doubly who can be said to live at all.

There is something like a general feeling that old Europe is ~~at~~ on the eve of great changes, that mighty storms since a long time gathering over ~~the~~ our heads, are now ready to burst, and a long series of public calamities at hand. I do not know that though I may as wel testify the probability. But this is my firm belief such storms, if coming will clear the sky and purify our religious atmosphere - sweeping away in a moment and, for a long time all those dreadful isms it is our misfortune

13. to enumerate now, and showing once more in its genuine and irradiant light the unparalelled value of the Gospel of an indispensable Saviour. But whatever may be the design of him who rules the fate of ~~humanity~~ humanity; whatever the next future of christianity within my dear country and all over the world already do we know the issue; it must be victory, yea even more than victory, it must be triumph.

And not only this, but we trust also and are firmly convinced that he whose is the victory and the triumph, is in fact preparing them through every period of the history of his church, and preparing them most efficaciously by such means and ways as to our eyes seem so paradoxical and so contradictory. Such is heavenly wisdom and the period we live in will I trust, not afford an exception to its adorable rule.

20.

7/2

1864.

Evangelisatie
in
Nederland

Brieven van
Cohen Stuart, en anderen

7/2/1

4 Juli 1874

Zeer Geacht Vriend.

In naam van het Comité der Alliantie heb ik u dringend verzoek tot u te wenden.

Het jaar hebben wij geen bewijs gedaan op uw medewerking & hulp, van uw sympathie, van uw geloof en het welslagen der zaak niet verzekerd.

Voor dat angstig bestaat thans geen grond meer. Naar wensch & boven verwachting zullen wij Zegen zien. Men beloofs thans een samenkomst zyk in grote. Degelyke wenschen. Die zich vroeger terughielden, bieden thans vertrouwend hun. Ook hopen, dat verwachten wij nader van u. Wij mogen niet terughouden, waar u een plaats van eere als van liefde aangewezen is; dáár waar het niet doen, de absolute van samenwerking, en daar een worden van tegenwerking

en

Da Eww Zeergh Heer
dr N. Beets, te Utrecht

e vriendschap door te niet genoeg, dat ons en uw Zaak niet verdiend.

1e Daarom: dat wy u dringend vragen uwe naam persoon en werk aan die Zaak te verbinden. en daartoe

1e uw naam te mogen opnemen onder die der leden van het Bureau der 2e Sectie.

2e Zoo het kan, in die Sectie u een of ander onderwerp te mogen hooren behandelen met Christelyk-wetenschappelyke vragen in verband.

Wy rekenen er op dat gy niet weigeren zult, wat wy een vrucht voor onze Vergadering achten, terwyl wy weten dat wy uwe medewerking verzoekend u hierin dat vragen wat voor u zelven dergelyke mag worden geacht. Om uw verzoek gehoor te hebben gegeven, zal u zeker nimmer berouwen; met het tegendeel zou uw eigen hart geen vrede kunnen hebben.

Geloof dan ook dat uwe bywezen en bystand door ons Zeer zal worden gewaardeerd, en dat ik uit naam van het gansche Comité met de meeste hoogachting my teeken

uw Zeer gen: vriend

Rotterdam. 19 Juli 67

M. Cohen Stuart
Secrt.

Antwoord: Zeer uitgezet

~~Zeer geachte Vriend:~~

~~Het, eenige u dringend verzoek in naam van het C. der E. A. door uwe pen van den 19 dezer tot my gekomen, is my een [illegible] blyk van [illegible] belangstelling in [illegible] welwillendheid en medewerking: [illegible] [illegible] het my [illegible] bewys dat [illegible] of de gronden waarop ik [illegible] of [illegible] [illegible] [illegible] alles weinig of [illegible] achte gevraagd had op de gronden waarop ik tot de [illegible] afdeeling [illegible] zaak afgewezen en nu al [illegible] zaak., of u geene [illegible] [illegible] om de vrucht [illegible] te [illegible] [illegible] te deelen.~~

7/2/1bis

Zeer geachte Vriend,

Het, eenstemmig dringend verzoek aan mij van het Comité der E. A. door uw schrijven van den 19den dezer tot mij gekomen, is mij een vereerend blijk van onverdiende belangstelling in mijn tegenwoordigheid en medewerking. Minder streelend ~~tot~~ maar het mij zijn als bewijs ~~dat~~ dat men ~~of~~ althans zeer weinig acht ~~geslagen~~ gewaan heeft op de gronden waarop ik van den aanvang af die zaak afgeraden ~~heb~~ en mij buiten deelneming ~~heb~~ onthouden heb, ~~of~~ wel een gering denkbeeld koesterde van de vastheid van mijn karakter om ~~dit telkenmale twee in alle gevallen~~ naar overtuiging te handelen.

Dat men te Zwolle er in geslaagd is ook in Nederland eene Groote Vergadering der Ev. All. te ontvangen, kan mij ~~[illegible]~~ gunstige Vergaderingen niet verwonderen, en mag mij niet bewegen tot een werk daarin, een besturend deel te gaan nemen aan hetgeen ik, met alle eerbied voor anderer ingenomenheid en deelneming, op voor mij goede gronden in de eerste

samen

(Voorloopige)

Samenkomst te Amsterdam geheel blootgelegd.
de gronden in de beginne af afge-
keurd heb er nog afkeur, en ik
had welgewenscht dat men mij de
ook en genaamheid gespaard had, dit
tegenover den vele [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] te moeten verklaren.
Intusschen mag ik ~~dat~~ niet ~~[illegible]~~ [illegible]
dan aan een al te grootte mate dier
[illegible] [illegible] genegenheid, maar
[illegible] ik ben

etc.

Wilh 29. Wie Ch. C. Stuart. [illegible] etc

Afzonderlijk

Dacht gij dan in waarlijk mijn waarde Stuart
dat ik alleen uit onpleeghaard en de onopzettelijk
der zaak, of wellicht uit gemakzucht mij
[illegible] [illegible] had? Zelfs is dan dat
het geval niet geweest dan ik mij [illegible]
[illegible] op de vruchten en ~~[illegible]~~ andere [illegible]
te te komen [illegible]. Neen ik heb altijd [illegible] den
grootte vergoedingen van de E. A. gehad, en er [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]. Alleen ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ heb ik [illegible] [illegible] [illegible]
genomen uit de Ed. Verg. en dan [illegible] mij [illegible] [illegible]
in mijn Opinie bevestigd.. Tegenwerking [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ik niet, maar [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] dat ik in [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible].

Copy

Utrecht. 12 Dec 1869. 7/2/2

Waarde Vriend,

Ik kan ~~niet doen wat ik b~~ geenszins doen waartoe ik by gedrukten Circulaire van 5 dec. en den uwen dringenden brief van 6 dec. uitgenoodigd word.

Ondanks al het goed dat zy hebben en doen mogen, ben ik voor myzelven te weinig ingenomen met die soort van chuchtelijke demonstratien als ik in de groote samenkomsten der Ev. All. zie, dan dat ik aan hare overtuiging in Nederland een handelend aandeel zou kunnen nemen of goedvinden dat my naam daarby gebruikt werd.

Nimmer heb ik my opgewekt gevoeld uit eigene beweging dit het bijwonen van dergelijke samenkomsten op te gaan. Alleen de Edinburgsche heb ik dit jaar bijgewoond, omdat ik geen vryheid vond eene persoonlijke uitnoodiging af te slaan. en de gelegenheid: om in het buitenland een woord voor en over myn Vaderland te zeggen aan anderen over te laten.

Myne persoonlijke opinie over de Zaak in Sedert de bijwoning te E. juist niet veel gunstiger geworden; integendeel; ik ben be-

bevestigd geworden en al wat ik
gedacht had. Maar van veroordeeling
of afkeuring deelt mij even
deze vruchten als ~~[illegible]~~ ingenomen
heeft voor te doen mij onmogelijk is
In dien ik de zaak in het algemeen
onschuldig achtte dan zou ik wellicht
over vele bijzonderheden heenstappen,
en ook den eenigszins vreemden loop
willen vergeten, welke hare voorbe-
reiding in dezen lande tot hiertoe
gehouden heeft. Maar nu behoef ik
daarin niet te komen en kan ik
mij bepalen bij de herhaling der
verklaring welke ik den 27-en ~~[illegible]~~
Sept. op de eerste vergadering dergenen
in vier landen de overweging der
Geheele zaak oorspronkelijk gesteld
was, reeds heb afgelegd „dat de
groote bijeenkomsten der E. A. (NB:
ik zeg niet „de Ev. A., maar hare
groote bijeenkomsten) te weinig mijne
persoonlijke sympathie hebben, dan
dat ik mij geweigerd zoude gevoelen
aan hare overkomst in mijn vaderland
medetewerken." –

Br.

Br. Gagneten heeft in zijn brief van
7 Oct. ter bijeenroeping van eene
2e bijeenkomst, van dit gevoelen
genaagt als van dat, d'un frère
qui ne se sent pas appelé à
provoquer une semblable conférence."
Prijs zoo goed den inhoud van deze
brief, uit de hoofdz. behelst, in de
bijeenkomst te 's Gr. mede te deelen.
Met dankzegging aan degene die
mij tot Medelid en het Comité
hebben gekozen voor de welwillend
aangedane, maar, om bovenstaan-
dige ~~[illegible]~~ bij dezen
door mij beschreeuwelijk afgewezen
onderscheiding.

En oprechtelijk

A. Beets.

Ir E.Z.G. M. Wh. Staart.

Rotterdam

7/2/3

6 December

Zeer Waarde Vriend.

Ongeveer gelijk met deze regels gewordt u een gedrukte brief met mijn [illegible] geteekend. Dit schrijven dient om den inhoud dier circulaire nader en persoonlijk bij u aan te dringen. Ik bid u zeer ernstig: geef toch gehoor aan den wensch daarin vervat. Als 't u mogelijk is, kom dan den 15 te 's Hage, en kan dat niet, laat u dan althans de benoeming welgevallen, en onthoud uw adhaesie niet. Voorloopig is 't nu maar te doen om uw naam, en zoo er ook later bezwaar bleek tegen een meer feitelijke samenwerking, men zou daarin, hoeveer noode, berusten. Maar het blijk van uw goedkeuring en goeden wil kan en mag hier niet gemist. Ik weet dat gij u te Amsterdam hebt uitgelaten de zaak niet persoonlijk te kunnen ondersteunen omdat gij u daarvan weinig goeds beloofdet. Maar ook dan nog zoudt gij niet behoeven te aarzelen daaraan uw adhaesie te verleenen, indien zij tot een gewenscht einde kwam. En wij staan niet meer op dezelfde hoogte als toen. De eerste en wigtigste bezwaren zijn opgeheven. Met volhardend geduld, ik durf zeggen: met volkomen opregtheid meer nog dan door voorzigtigheid, zijn allerlei ietwat kleingeestige susceptibiliteiten en persoonlijke consideratiën, die zoo vol belemmeringen waren, uit den weg geruimd. Gagnebin en Capadose zijn volkomen verzoond, die nog bezwaar maakten, reeds zoo goed als gewonnen. De grond is gelegd tot een wenschelijke, een noodige toenadering en vereeniging van

ethi-

Ethischen en Confessionelen niet alleen in deze zaak, en een gelegenheid tot nader verbroedering wordt aangeboden, die waarlijk niet mag worden verzuimd. En zij vooral zijt niet noodig. Veler vereenigde poogen leidt tot niets. Wanneer mannen als zij u ontbreekt. Gedenk het: noblesse oblige. Duld niet, dat hetgeen iets waarlijks goeds en groots voor onze kerk in de toekomst kan worden, door uw toedoen of niet doen, dale tot de proportiën van het kleine en kleingeestige, en met den vloek der onvruchtbaarheid of der eenzijdigheid worde geslagen van de beginne. Uw onthouding in deze (zij waart zelfs op de bijzondere vergaderingen van de Schotsche afdeeling der Alliantie) zou alleen het karakter van een pertinente veroordeeling bezitten. Dat wilt zij toch niet, en moet zij voorkomen. Ja, u zelven gelijk blijvend, kunt zij niet anders dan – ik zeg nog niet eens de hand reiken – maar de aangeboden hand aannemen. Wanneer zij en anderen uw zedelijken invloed leent, kan de zaak niet anders dan gelukken.

Vergeef mijn aandrang. Het belang der zaak dringt er mij toe, daar ik zie van hoe onmeetbare kracht en beteekenis uw volkom zal zijn. Verheug dan spoedig met een gunstig bericht

uw zeer opregten vriend

Rotterdam. 6 Dec: 64. M. Cohen Stuart

Dezer dagen genoot ik uw Verscheidenheden. Vele grooten van mijne vrouw, ook aan de uwe. Wij zijn beiden volmaakt welvarend.

Bij nader inzien blijkt het eenvoudiger brief en circulaire gelijk te zenden.

La Sarosaze heeft reeds meer dan half zijn toezegging geschonken. Ook dat is veel gewonnen.

LTK Beets

C 10 8

~~26.~~ 8.

Synode 1874.

Van Dijk's Stichting.
Doetinchem.
Brief aan Beynen —

concept op achterkant
circulaire

8/1

Mijnheer en zeer geëerde Broeder in onzen Heiland!

Wij richten ons tot U in het belang van de welbekende stichtingen van onzen waarden broeder J. van Dijk te Doetinchem.

Reeds lang bestond bij velen in den lande de overtuiging dat deze stichtingen, over welker aard en doel wij niet noodig hebben hier uit te weiden, aan het euvel leden van niet genoeg bij de gemeente als zoodanig, bepaaldelijk bij voorgangers en leden der Hervormde Kerk, geaccrediteerd te zijn. En wel omdat zij te zeer uitsluitend afhingen van den stichter en hoofddirecteur, Ds. van Dijk zelven. Wel bleek het telkens uit zijn verslagen dat hij in 't minst niet alleen over de gelden en over al wat met deze uitgebreide inrichtingen samenhangt, beschikt, maar alles ordelijk gecontroleerd wordt. Van eenig wantrouwen tegen de persoon en de christelijke beginselen onzes broeders, voor hem zelven, is dan ook nimmer, zoover ons bekend werd, sprake geweest. Maar de houding van zelf niet tot de Hervormde Kerk te behooren en evenwel leeraren voor haar aan te kweeken, schoon volkomen verklaarbaar voor hem die met alle omstandigheden bekend is, kwam en komt steeds velen min of meer zonderling voor. Eene zaak die bovenal bedoelt in den zuiversten zin kerkelijk te zijn, mag — dus gevoelen zeer velen — geen kerkelijken grondslag missen. Zij behoeft iets meer dan het persoonlijk vertrouwen dat niemand aan Ds. van Dijk weigert.

Kortom, sedert lang werd er behoefte gevoeld aan een Comité, eene Commissie die, zonder den heer van Dijk in zijne werkzaamheden te belemmeren, mede zijn arbeid en den gang der zaken controleeren en als middellid tusschen hem en de gemeente in zou kunnen staan.

Meermalen werd daartoe reeds door Ds. van Dijk zelven eene poging aangewend, doch telkens stuitte zij, nu op dit dan op een ander bezwaar af. Niemand kon tot nog toe dit mandaat aanvaarden.

Nu is echter in de laatste weken wederom in de Standaard en in de Vereeniging de aandacht op dit punt gevestigd. Om die reden achten wij het thands tijd, dat bij vernieuwing eene ernstige poging gedaan worde om tot de oprichting van zulk een Comité te komen.

Wij noodigen derhalve ook U met broederlijken aandrang uit, als lid in het Comité te willen zitting nemen.

Vergun ons, U de bedoeling van dit aanzoek nader te omschrijven.

Vooreerst gelooven wij dat deze Commissie bepaaldelijk bestaan moet uit predikanten en andere kerkeraadsleden, en wel hoofdzakelijk uit de eerstgenoemden. Slechts enkele niet-kerkelijke perso-

nen, die in den lande bijzonder vertrouwen genieten, zullen er aan toegevoegd kunnen worden. Om die reden verklaren wij ondergeteekenden dan ook terstond bij dezen, dat wij ons volstrektelijk niet als aanstaande medeleden van dat Comité beschouwen. Wij schrijven dezen brief enkel als vrienden van Ds. van Dijk, die in hem en zijne zaak vertrouwen stellen en haren bloei wenschen, omdat er namelijk, gelijk het in zulke zaken doorgaands gaat, toch iemand wezen moet die een begin maakt. Komt het Comité tot stand, dan treden wij volgaarne terug.

Ten andere neemt dat Comité geenszins de verandwoordelijkheid voor de stichtingen van Ds. van Dijk op zich, evenmin als het intreedt in de besturing zelve, welke aan den stichter en zijn oudste kweekelingen, op den reeds bestaanden voet, eigen blijft. Het heeft alleen eene adviseerende, controleerende, en tusschen den heer van Dijk en de Hervormde gemeente bemiddelende stelling: en zulks op eene wijze die, als het zal samengesteld zijn, gemakkelijk nader zal bepaald kunnen worden. Naar den aard hunner gaven en geschiktheid zien sommigen b. v. meer op de financieele, anderen op de paedagogische zijde der zaak toe.

Ten derde wenschen wij ons omtrent de keuze van hen tot wie wij ons wenden, te verklaren. Daar onze broeder van Dijk zelf, schoon met volle instemming de hand leggende op onze Hervormde belijdenis, niettemin zich met geene der bestaande kerkelijke partijen solidair verklaren wil — eene houding welke onze volle sympathie heeft — zoo richten wij ons tot zulken die ons bekend zijn als kundige en vrome mannen die gelooven in den Heere Jezus Christus naar de Heilige Schriften. Bij dezulken is, gelijk wij hopen het ook van ons en van den heer van Dijk te kunnen betuigen, deze algemeene belijdenis niet een dekmantel voor zwevende onbepaaldheid die zich met de bestaande nuances niet zou kunnen verdragen, maar integendeel aanduiding van den hechten grondslag dien zij met al deze nuances gemeen hebben, zooverre ze denzelfden heiligen Naam belijden. Van ons ondergeteekenden b. v. behooren sommigen tot de confessioneele, anderen tot de ethische richting (wij achten deze namen hoogst gebrekkig en gebruiken ze enkel uit noodzaak, om duidelijk te zijn), maar dit sluit onze broederlijke eenstemmigheid niet uit. Desgelijks willen wij nu ook uit de bestaande nuances zooveel mogelijk een gelijk getal broeders uitnoodigen, rekenende op hun onderlinge eenstemmigheid in den Heer. Welnu, geëerde Broeder! wij bidden U dringend, sla onze uitnoodiging niet af.

Koestert gij, uit onbekendheid met de zaak of om eenige andere reden, eenig wantrouwen, neem dan onze uitnoodiging voorwaardelijk aan. Dat is, kom aanvankelijk en stel uwe voorwaarden van definitieve aansluiting, bij wier niet-vervuld-worden gij terugtreden kunt. Want in elk geval is het ons, die U hoogschatten, te doen om uw advies, uwe bedenkingen, uw raad, of wat dan ook uit onze aanraking met U zou kunnen voortvloeien. Hebt gij, bij uw antwoord dat wij tegemoet zien, ook eenigen broeder te noemen dien gij gaarne nevens U uitgenoodigd zaagt, wees dan zoo goed ons hem te noemen, opdat wij dien naam in overweging nemen. Want onze kennis is beperkt, licht is onze keuze onvolledig. Doch ook kan immers de commissie, als zij geconstitueerd zal zijn, zichzelve aanvullen of reduceeren zoo zij het noodig acht.

Wanneer wij een toestemmend antwoord van U ontvangen mogen, hopen wij u later tot eene samenkomst uit te noodigen, en U dan daarbij de namen van hen die gij daar vermoedelijk aantreffen zult, (omtrent welke wij nu nog niets bepalen kunnen) bekend te maken.

Ten slotte bidden wij U nog eens in het belang der zaak, och onttrek U niet zonder meer aan dit aanzoek. Hebt gij bezwaren die U tegen de zaak in haar geheel gestemd doen zijn, deel ze ons mede opdat wij ze overwegen en er ons voordeel meê doen. Acht gij dat zij levensvatbaarheid heeft, maar min of meer gewichtige wijzigingen behoeft, dan vooral weiger niet, uwe gedachten te komen mede-

deelen. Hebt gij eindelijk instemming, zoover die kan gegeven worden aan een gebrekkig menschenwerk, dat echter in de kracht Gods en in de overtuiging van Zijn wil te doen werd ondernomen, zoo kom met uw hart en met uwe hulp.

De Heer zegene deze onze poging, met aanroeping van Zijn heiligen Naam door ons ondernomen.

Met die bede teekenen wij als

Uwe Broeders in den Heer,

Dr. L. R. Beijnen.
J. H. Gunning Jr.
Jhr. A. Klerck.
Jhr. Mr. J. W. van Loon.

's Hage December 1873.

P. S. Mogen wij U verzoeken, Uw antwoord te zenden aan den eerst ondergeteekende?

NAAMLIJST DER HEEREN, AAN WIE DEZE CIRCULAIRE GEZONDEN WORDT.

Dr. I. Cramer.	AMSTERDAM.	**Jhr. A. Klerck.**	'S HAGE.
Ds. De Graaff.	„	**Jhr. Mr. J. A. Singendonck.**	„
Ds. Adriani.	„	**Dr. L. R. Beijnen.**	„
Mr. M. J. Van Lennep.	„	**Mr. J. W. Gefken.**	„
Jhr. Mr. J. W. Van Loon.	„	**Ds. Van Toorenenbergen.**	ROTTERDAM.
C. Roosmale Nepveu.	„	**Ds. Astro.**	„
H. Höveker.	„	**C. Arent Bzn.**	„
I. C. Groenewegen.	„	**Dr. A. W. Bronsveld.**	HAARLEM.
Mr. J. H. Koenen.	„	**Ds. Creutzberg.**	ARNHEM.
Jhr. H. M. J. Van Loon.	„	**Ds. Hoogerzeil.**	„
Mr. G. H. De Marez Oijens.	„	**Prof. Chantepie de la Saussaye.**	GRONINGEN.
Prof. J. J. Van Oosterzee.	UTRECHT.	**Dr. Gerth Van Wijck.**	„
Prof. J. I. Doedes.	„	**Ds. Vermeer.**	ZWOLLE.
Prof. G. W. Brill.	„	**C. J. De Bordes.**	LEEUWARDEN.
Dr. N. Beets.	„	**Dr. Van der Flier.**	DELFT.
Ds. Verhoeff.	„	**Ds. Voorhoeve.**	AMERSFOORT.
H. J. van Lummel.	„	**Ds. Malcomesius.**	HERVELD.
H. De Leur.	„	**Ds. L. J. Van Rhijn.**	WASSENAAR.
H. W. Middelbeek.	„	**Ds. Kruijff.**	VELP.
Ds. J. H. Gunning Jr.	'S HAGE.	**Jhr. Mr. Van der Hoop van Slochteren.**	SLOCHTEREN.
Dr. Lamers.	„		

1874

Antwoord.

Waarde Beyaert, Uit hetgeen mij in dezen is doorgedrongen, de Circulaire aangaande de Vergadering van 23 dezer te Rhenen van de Gereformeerde Predikanten mij gekomen is. Met allen eerbied wil ik daarop mijne beschouwingen van de Stelling en bestrijding met alle de daaraan verbonden gevolgtrekkingen, onder de bepaalde omstandigheden, die ik bij principe te keer ga en bestrijden zal, aan de beschouwing van de Gemeente te Pakoeadjoen over laten. Ik ben niet in staat om in het gewaagen der beginsels de pakoeadjoens, bij den Heiligen invloed die het Licht uit den Geest der Waarheid doet schijnen, in geen verbinding te staan met de Vaderlandsche Kerk. Ik heb mijn gevoelen gezegd, gelijk ik dat altijd met den meesten nadruk deed. Ik blijf met deze overtuiging aan het Gereformeerde Belijden gehecht, en alle Gemeenschap met de Vaderlandsche Kerk, als zoodanig, zal ik blijven afwijzen. Ik ben niet tegen de Gemeente te Pakoeadjoen, maar tegen het beginsel der pakoeadjoens, dat ik in strijd met de Heilige Schrift en met de Belijdenis der Kerk houd. Ik ben niet tegen de Gemeente te Pakoeadjoen, maar tegen het beginsel der pakoeadjoens, dat ik in strijd met de Heilige Schrift en met de Belijdenis der Kerk houd. Ik ben niet tegen de Gemeente te Pakoeadjoen, maar tegen het beginsel der pakoeadjoens, dat ik in strijd met de Heilige Schrift en met de Belijdenis der Kerk houd.

Gebrek Laman 16. '74

Ik begrijp dezen, dat het bijvoorbeeld niet zij dan schadelijk aan de Gereformeerden en Amsterdam, hen bezorgd het hoven!

8/2

Waarde Broeder!

Het zal niet geheel overbodig zijn dat ik, tot toelichting van bijgaande circulaire, eenige woorden schrijf over mijne pogingen om een Comité voor onze zaken saam te stellen. Van den aanvang af ben ik ter bereiking van dat doel werkzaam geweest.

Voordat ik er echter toe over ga om den loop der geschiedenis van een te scheppen Comité uit een te zetten, deel ik mee, in welke verhouding ik tot de Herv. Kerk sta. Ik schreef daaromtrent in 1867 in mijn „Alliëren door Alliantie": „Ik ben afgescheiden, niet om het beginsel van „afscheiden" te huldigen, maar uit nood. Terwijl er brood was, liet ik mij niet met steenen voeden. Maar ik ben en blijf, krachtens mijn verhouding tot haar, lid van de Herv. Kerk. Ik ben in haar gedoopt en geloof dat zij is en blijft de historische Kerk. En al mocht ik ook nimmer formeel tot haar terugkeeren, zoo wensch ik toch mijn leven te wijden aan hare redding." Gaarne had ik met de Afgescheidenen in het algemeen saamgewerkt tot herstel dezer Kerk, maar ik stuitte altijd op de onder hen bestaande m. i. bekrompen richting, die, in plaats van de Herv. Kerk te helpen herstellen, die liever wilde afbreken en de eigene opbouwen. Ik was te goed verzekerd van mijn daaraan tegenovergesteld beginsel dan dat ik hieraan ontrouw zou worden. Van saamwerken met hen kon dus geen sprake meer zijn.

Mijn Gemeente werd in korte jaren van dezelfde zienswijze als ik, kreeg een ruimeren blik over den geheelen kerkelijken toestand en vereenigde zich met mij (zonder dat één lid haar verliet), om een vrij, onafhankelijk standpunt in te nemen. Hiermee werd niet bedoeld exclusief te zijn, maar integendeel ruimhartig de handen uit te strekken voor het algemeen welzijn der Herv. Kerk. Ten bewijze daarvan strekke, wat zij in hare Statuten, waarop zij door den Koning als Ned. Herv. Zendingsgemeente erkend is, uitspreekt. Art. 2: „De Gemeente bedoelt zich in contact te stellen, in de eerste plaats met de Nederlandsche Hervormde Kerk, door zooveel mogelijk ten goede van haar te werken en zich op zoodanige wijze hij haar aan te sluiten, dat zelfs het beroepen van Leeraars wederzijds mogelijk worde; alsmede dat de verder daaruit noodwendig voortvloeiende verbindingen, die zij mocht noodzakelijk oordeelen, door samenwerking kunnen worden verkregen". In dit artikel zegt zij duidelijk genoeg wat haar bedoeling is. En zij is aan haar beginsel getrouw gebleven. Want vooreerst steunde zij zoo zedelijk als stoffelijk de opleiding van jongelingen tot predikanten in de Hervormde Kerk. Verder was haar arbeid op het gebied der Evangelisatie louter onder Hervormden en voor de Herv. Kerk. Als vrucht daarvan had zij het genoegen, dat er op vier plaatsen in den omtrek orthodoxe predikanten beroepen werden. De scholen te Zelhem en Halle zijn, onder hare leiding, met de bedoeling gesticht, om zoodra mogelijk aan de Herv. gemeenten aldaar overgedragen te worden; zij wijst daarin den weg aan, die haars

inziens gevolgd moet worden tot waarachtig herstel der Kerk, dat namelijk elke gemeente een eigen school hebbe. In dit gevoelen één zijnde, heeft zij steeds ijverig gewerkt, in de hoop van eenmaal met genoemde Kerk hereenigd te worden, zonder er over te philosopheeren, hoe dit mogelijk zou worden. Zoo staan wij nog tot op dezen dag, naar ik hoop op echt Samaritaansche wijze, om de onder moordenaars vervallen Herv. Kerk met een uitgebreid hart te hulp te komen. Beletten ons vooralsnog haar reglementen om formeel in haar weder te keeren, onze handen werden, terwijl wij buiten stonden, niet gebonden door die reglementen, zoodat wij aan onzen arbeid een aan de Schrift ontleende en daarom vrije richting konden geven.

Dit zal genoeg zijn tot toelichting van ons standpunt. Om ook eenigszins duidelijk te doen begrijpen, hoe onze verschillende werkzaamheden door samenwerking inéén loopen, deel ik nog het volgende mede. Hier bestaan drie door den Koning erkende Vereenigingen, n. l.: de bovengenoemde Gemeente, de Hulpvereeniging van Chr. Nat. Schoolonderwijs en de Vereeniging ter bevordering van Inwendige Zending, bedoelende de opleiding van jongelingen tot predikanten. Ofschoon deze corporaties zeer gemakkelijk en natuurlijk samenwerken, hebben zij toch alle drie een eigen administratie en eigen werkzaamheden. Zij hebben ieder haar verschillende inrichting, bestaan geheel onafhankelijk van elkaar en vullen toch elkaar zoo aan dat zij één geheel vormen. Daar het voor de lezers vervelend werd en bovendien voor mij niet wel doenlijk was om dat altijd weer in de verslagen uiteen te zetten, en de belangstellenden er van op de hoogte te brengen, daarom heb ik dikwijls vriendelijk verzocht dat men de Inrichtingen zelf zou komen zien, om zoo het onderling verband beter te begrijpen. Allen, die aan ons verzoek voldeden, verkregen een gewenscht resultaat, waarom ik meen mij niet zoozeer bezondigd te hebben, dat mij zoodanig verzoek euvel geduid mocht worden. Ik ben daarom ook van oordeel, dat een eerste samenkomst van broeders, als het daartoe mocht komen, te Doetinchem moest plaats hebben. Doch dit laat ik verder gaarne aan het oordeel der broeders over en ik kom dus nu tot mijn eigenlijk doel.

Reeds in 1869 schreef ik, op pag. 43 van mijn omgewerkt en voor de tweede maal uitgegeven „Alliëeren door Alliantie", aldus: „dan zouden wij onmiddellijk een Centraal-Comité benoemen, dat aan de zaak stabiliteit kon bijzetten, iets wat wij reeds lang begeerden, maar waartoe ons tot nog toe de rechte gelegenheid ontbreekt".

Sedert heb ik gedurende drie jaren moeite gedaan om een zoodanig Comité te verkrijgen; maar te vergeefs. Ik wendde mij tot meer dan 50 geaccrediteerde personen in het Vaderland, en — één slechts verklaarde er zich beslist voor bereid. Bij al de overigen stuitte mijn aanzoek af op een huivering voor de te aanvaarden geldelijke en zedelijke verantwoordelijkheid. Menigeen zag er ook tegen op, wegens eigen drukke bezigheden. Doch dit kon het voornaamste bezwaar niet zijn: want ik vroeg geen andere bemoeiing, dan dat men één's per jaar, of misschien ook een enkele keer meer, op een algemeene vergadering zou komen. Het eigenlijke bezwaar zag men in de verantwoordelijkheid voor de administratie en het zedelijk gehalte der zaken, en dit bezwaar kon ik natuurlijk ook niet opheffen. — Zoo bleven wij zonder Comité, niet door mijn toeleg, maar ondanks mijn inspanning.

Het eenige resultaat van mijn pogingen was: dat eenige broeders, zonder een formeele Commissie te vormen, zich de moeite wilden getroosten om eenmaal in het jaar onze boeken na te zien en van dit onderzoek verslag te doen in onze Jaarverslagen; en dat zich in 1872 een Commissie constitueerde om toezicht te hebben op onze School voor Uitgebreid Lager en Middelbaar Onderwijs.

Door den nood gedrongen om zonder Comité voort te gaan, en verplicht om toch eenigen waarborg te geven voor het blijven bestaan der zaken, met het oog op mijn eventueel overlijden, wijzigden wij nu in het laatst van 1872 de Statuten onzer Vereeniging ter bevordering van Inwendige Zending,

in dien zin, dat voortaan het gansche bestuur, en dus ook alle geldelijke en zedelijke verantwoordelijkheid, zou rusten op mij en mijn oudste kweekelingen. Daar deze laatsten, zoo God hen spaart, niet lang meer behoeven te wachten voor zij predikanten zijn, konden zij zeer goed mijn medeleden zijn in het bestuur. Zij zijn in elk geval mijn natuurlijke opvolgers in mijn arbeid. Van den aanvang af hebben zij niet alleen de zaken aanschouwd, maar er ook een werkzaam aandeel in gehad, zoodat zij ze volkomen goed kennen en ze eens in dezelfde richting zullen kunnen voortzetten. Daarom kan na verloop van korte jaren een hunner best mijn plaatsvervanger worden. Natuurlijk hebben wij in dit opzicht niet altijd even gerust kunnen zijn; doch wat zouden wij doen? De omstandigheden waren door ons niet te veranderen. Wij hoopten op de lankmoedigheid des Heeren en vervolgden zoo onzen weg, met het oog op Hem en biddende dat Hij Zijne kracht in onze zwakheid wilde volbrengen, gelijk Hij tot hiertoe ook heeft gedaan. Evenwel geraakte de Comité-zaak niet in vergetelheid. In Juli jl. bespraken wij ze op nieuw in een vergadering van eenige broeders, en, voordat wij scheidden, namen we het besluit om, in het najaar, in den Haag nogmaals bijeen te komen en dan te zien hoe er verder gehandeld moest worden.

Nu hadden wij het volgende plan intusschen gemaakt. Wij zouden ons door een circulaire wenden tot de kerkvoogdijen, kerkeraden en predikanten der Hervormde Kerk, om een bewijs van belangstelling. Uit hen, die daartoe bereid bleken, en uit de particulieren, die ons steeds hun belangstelling getoond hebben, wilden wij een Comité benoemen van tweeledigen aard, waarvan het eene deel op de finantiëele en het andere op de zedelijke of paedagogische zijde der zaak zou toezien. Aldus wenschten wij langs officiëelen weg onze Vereeniging te doen inwortelen in de Gemeente. De circulaire, die dit ons bedoelen zou bekend maken, lag reeds klaar.

Doch wij hebben ons plan eenigszins moeten wijzigen. — Van onderscheiden kanten wordt thans het gemis van een Comité een besliste leemte genoemd, waarom wij gaarne, hopende alle wantrouwen weg te nemen of te voorkomen, een korteren weg inslaan, om zoo mogelijk in weinig tijds een Comité saam te stellen, al moet het dan ook wat anders gaan, dan wij oorspronkelijk bedoelden. Met hen, die ons steeds trouw ter zijde stonden, hebben wij beraadslaagd en een nieuwe gedragslijn gekozen.

Vandaar nu deze circulaire, die getuigt van warme belangstelling aan de zijde der broeders Onderteekenaren. Ik hoop dat zij het gewenschte resultaat moge opleveren, tot zegen voor onze Vereeniging en tot bevrediging der Gemeente, voor wie onze arbeid is. Onttrekke zich daarom niemand, althans niet aan een gemeenschappelijke bespreking der zaak op een daartoe vast te stellen dag, opdat allen onze bedoelingen nog nader mogen leeren kennen en ons met hun raad dienen.

Uw Dw. Broeder,

J. van DIJK Mzn.

Doetinchem,
December 1873.

LTK Beets

C 10 9

27.

9

Synode 1875.

Concept. Advies in Zake

Theologische Faculteit.

—

bestaan.]

12 Aug. 1875.

De Synode enz. Concept 9/1

Preet

had besloten hare bezwaren tegen het wets ontwerp regelende het H. O. voor zooveel de daarbij voorgestelde opheffing der Theo: faculteit betreft aan den Minister van B. Z. bij eerbiedig adres kenbaar te maken, en had dit adres reeds verzonden als op denzelfden dag het Regeerings-antwoord op het verslag der Kamer over gemeld wetsontwerp bekend werd. Toch meent zij daarom dit adres aan de kennisneming der 2de Kamer niet te mogen onthouden en heeft derhalve de eer daarvan een afschrift hierbij overleggen.

In Lake Theol. Faculteit 8/5

Met leedwezen heeft de Synode
uit het laatste Regeerings-antw. der
~~[illegible]~~ gezien, dat ~~[illegible]~~ wel is waar het by voorraad
~~dat~~ ~~[illegible]~~ onveranderd latens der Theol.
~~[illegible]~~ faculteit, ~~der Godgeleerd~~
~~[illegible]~~ zoo als de historieke bestaat,
ook door haar ~~onvermydelijk wordt~~ in overeenstemming
met de Commissie van Rapporteurs
"onvermydelyk" wordt geacht,

maar dat zij nochtans ~~[illegible]~~ in het
stelsel der Universitaire Inrichting
~~[illegible]~~
niet is opgenomen, hetwelk de
Synode in de eerste plaats voor
de Nederl. Herv. K. en voor de
belangen van het protestantsch
gedeelte der Nederlandsche natie,
maar niet minder voor het
belang der Wetenschap en den

band der Wetenschappen eens
door niet te vergoeden
~~onvergoedbaar~~ schade acht.
Met alle nadruk zij derhalve
Zij verzocht ~~dus~~ eene vergadering
in overleg met de Regeering
in de voorgestelde wet die
verandering te brengen dat
de ~~Theologische faculteiten~~ faculteit der godgeleerdheid
aan onze Vaderlandsche Academie
niet ~~[illegible]~~ slechts by voorraad, maar
op den duur en in haren ouden
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ eens met eene ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
rang gehandhaafd blijve,
[en dat, in dien onverhoopt
op dit oogenblik hier omtrent
de gewenschte eenstemmigheid
niet is te verkrijgen, althans
de bepaling wegvalle der
grenzen, ~~[illegible]~~ binnen welke het
voorgestelde status quo zou blyven
bestaan.

LTK Beets

C 10 10

1884.

Viering Centennial of
Theological Seminary
at
New Brunswick. (N. Jersey)

1884.

10/1

GENERAL SYNOD

OF THE

Reformed Church in America,

Jersey City, N. J. January 16. 1884

Rev Prof. N. Beets DD
Professor in the
University of Utrecht.

My Dear Brother:

I address you on behalf of the General Synod of the Reformed (Dutch) Church in America, as chairman of a Committee to make arrangements for the celebration of the Centennial of our Theological Seminary at New Brunswick, N. Jersey.

Our first Professor, the Rev. John H. Livingston, D.D., received his theological training, and took his degree of D.D., at the celebrated University of Utrecht, under the instruction of Professor G. Bonnet.

He entered in 1766, and remained about three years.

On account of the tender and interesting relations which have existed between the Dutch Church in America and the mother Church in Holland, and the relation of our first Professor to your University, we should be very happy to have Utrecht represented at our Centennial either in the person of one of your Faculty whom you may appoint, or by letter, or by a paper prepared to be read on the occasion. If it should be impracticable for any of your Faculty to attend it is the wish of our Committee that you prepare the paper, choosing your own subject.

The celebration will be held on the last week in October, 1884, in the City of New Brunswick.

Further particulars will be attended to in the future, our object at present being to ascertain whether we can anticipate the honor and pleasure of a delegation, and if not whether we can expect a paper giving us some account of your venerable institution, its past history, present condition, &c, and the State of theological opinion among its professors and students.

I send you herewith a copy of the Minutes of our General Synod for 1883, containing the Report of our benevolent Board, and shall be happy to answer any questions. Please reply at your earliest convenience.

Yours fraternally
Paul D. Van Cleef
Chairman

Rev. Paul D. van Cleef
D.D.
Jersey City.

10/2

Utrecht 8 Febr. 1884.

My dear brother,

I have availed myself of the first opportunity ~~of~~ for communicating to our theol. fac. the contents of the private letter you did me the honour of addressing to myself (16 Jan. l.) the consequence of which I am qualified to inform you, that the said faculty taking a lively interest in the intended celebration of the Centenaire of your Theo. Seminary feels much inclined to answer ~~by~~ an ~~appointed~~ official invitation by sending a delegate, supposing that on her side the ~~required~~ necessary permission can be obtained, and suitables

arrangements may be made, for a relatively long absence (over vacancies ending 15th September) and that from the side of your Synod restitution can be offered of the cost of a rather expensive voyage.

I am, dear Brother

~~Yours~~ Yours fraternally,

Rev. Paul D. van Cleef. D.D.
Jersey City
New Jersey
United States of A.

Del. 1st Dr Bedwelen [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Answer Utr. 22 March 1884.

My dear brother,

Since my answering your first letter matters are changed in so far that circumstances will very probably not permit one of our faculty being personally present at the festival of your Seminary.

Concerning the paper you seem to desire containing a less or more circumstantial account of the fata of our faculty [illegible] during the last century and a report of its present state and feelings this would certainly require a greater deal of time and labour than might be found compatible with the daily task and duties of the actual members of our F. and as to the personal opinions and dogmatical convictions I must refer to their published writings. I can state however that all of them are true to the main principles and dogmata of the Christian Creed and Protestant Churches, although from a theological point of view the Theol. Fac. of the Univ. of U. does certainly not claim a degree of stationarity equal to that of your Theol. Seminary which you declare also not only holds "to the same doctrines" but also to the same statements of these as were held at Utrecht one hundred years ago.

So much I am authorised to say also in name of my colleagues the actual Professors of Theol. at the University of Th. at the Univ. of Utr. being: J. J. Doedes Theol. Prof.
N. Westr. Ph. Th. Mag. Let. Hum. & Theol. Dr.
J. J. P. Valeton Theol. Dr.
G. H. Lamers Theol. Dr.

Wishing you God's Hearing I am
Yours fraternally
N. M.

10/3

2.

Jersey City, N. J. U. S. A.
Feb 29. 1884

Rev Dr Beets

My Dear Brother

Your letter of the 8th is received. As to the expenses of the delegation I am not authorised by the General Synod to speak, but I think there would be no difficulty. I will write again on that subject when I can speak with authority. But whether it shall be convenient or not for one of your faculty to be spared we should like to have a paper, a communication or essay on some suitable topic to be read at our celebration as the greeting from the University of Utrecht, where Dr. Leving-

ston, our first Professor was educated.
Our Theological Seminary still holds to the same doctrines, and the same statements of them as were held in Utrecht one hundred years ago. Has your institution changed? Have your professors diverged in their teachings from the standards of the Reformed Church? Would you be kind enough to give me some information on this subject. I would like to know the names of your Faculty, and their various departments, and what is their doctrinal status as to Inspiration, the Trinity &c -
I feel personally a deep interest in Holland. My Great Grandfather, whose name was Johannes Martinus Van Harlingen went from America to Holland to be ordained by the Classis of Amsterdam. I do not understand the Dutch language. but if you have any small documents in Dutch containing the information I want, I would thank you for them, as I can get them translated.
Wishing you God's blessing
I am
Yours fraternally
Paul D. Van Cleef

10/4

3

General Synod,
Reformed Church in America,
Jersey City, N. J., July 30 1884

Rev. N. Beets D.D.

My Dear Brother:-

I received your letter declining for good reasons to prepare a paper for the Centennial of our Theological Seminary. Pardon me for yet further pressing the matter. I do not ask you for a paper which would require labor, but will you do us the honor to write a letter giving us a bird's eye view of the institution from which you have just retired with so much honor; or if that is asking too much then give us a brief communication conveying the fraternal feelings which I presume you entertain towards the Church and the institutions of learning which have

springing from the Fatherland.
We in America have been much
interested in the wide spread demon-
strations of respect which have been
made for you on you arrival at three
score and ten. It would be a pleas-
ure to us all to have from you
even a brief letter which will be
read at our convention, and pub-
lished with the proceedings.
Hoping to hear favorably from you,
and praying that years many
be added to you useful life, I
am with great respect-

Yours fraternally

Paul D. Van Cleef

Chairman.

Address as above-

Jersey City

New Jersey

U. S. A.

10/5

Aan
de Algemeene Synode
der Hervormde Kerk
in America.

Hoogeerwaarde Heeren,
~~Hoogeerwaarde~~ ~~Waarde~~ ~~geliefde~~ Broederen! ~~in Christus!~~
~~[illegible]~~
De aanstaande viering van het honderdjarig bestaan van Uw Theologisch Seminarie te Nieuw Brunswijk, kan niet anders dan de ~~[illegible]~~ warme belangstelling van alle de kerken der Hervorming in de Oude Wereld en van de geheele Christenheid opwekken; in het bijzonder ook van alle scholen van Godgeleerdheid en aller bijzonderheid van de Theologische faculteit der Utrechtsche Hoogeschool, die het ~~zich~~ zich herinneren dat de Eerw. D.D. John H. Livingston, D.D. de eerste hoogleeraar aan dat Seminarium, bij haar zijn Theologische ~~[illegible]~~ vorming ~~[illegible]~~ genoot ~~opleiding~~ en zijn Wetenschappelijke graad, ~~[illegible]~~ verworven ~~[illegible]~~ heeft ~~[illegible]~~ leerling ~~[illegible]~~ ~~onder de leiding [illegible]~~ van den ~~zoo~~ bij
1 haar in hoogeerwaarden ~~[illegible]~~ Gisbertus Bonnet.

Wat mij betreft, als dat feest gevierd zal worden, zal ik in gehoorzaamheid aan een artikel onzer Wet op het Hooger Onderwijs, dat zulks aan het bereiken van den Zeventigjarigen leeftijd verbindt, mijn ~~hoogl~~ ambt als hoogleeraar aan de Utrechtsche Hoogeschool reeds hebben

10/5

Aan
de Algemeene Synode
der Hervormde Kerk
in Amerika.

Hoogeerwaarde Heeren,
~~Hoogeerwaarde~~ ~~Hoogeerwaarde~~ ~~Geliefde~~ Broederen! ~~in Christus!~~

De aanstaande vrering van het honderdjarig bestaan van Uw Theologisch Seminarie te Nieuw Brunswijk, kan niet anders dan de ~~innige~~ warme belangstelling van alle de kerken der Hervorming en de Onderwereld en van de geheele Christenheid opwekken; in het bijzonder ook van alle scholen van Godgeleerdheid en allen bijzonderlijk van de Theologische faculteit der Utrechtsche Hoogeschool, die het zich ziet herinneren dat de Eerw. Dr. John H. Livingston, D.D., de eerste hoogleeraar aan dat Seminarium, bij haar zijn Theologische ~~[illegible]~~ vorming ~~[illegible]~~ genoot ~~opleiding~~ en zijn Wetenschappelijke graad, ~~[illegible]~~ verworven ~~[illegible]~~ heeft ~~[illegible]~~ leerling ~~[illegible]~~ ~~onder de leiding [illegible]~~ van den ~~[illegible]~~ bij haar in hooge ~~[illegible]~~ eer gehouden Gisbertus Bonnet.

Wat mij betreft, als dat feest gevierd zal worden, zal ik in gehoorzaamheid aan een artikel onzer Wet op het Hooger Onderwijs, dat zulks aan het bereiken van den zeventigjarigen leeftijd verbindt, mijn ~~hoogl~~ ambt als hoogleeraar aan de Utrechtsche Hoogeschool reeds hebben

Monsieur et Madame van Leon
ont l'honneur de vous faire part du mariage de
leur fils Willem Hendrik avec Mademoiselle
Thora Nanna Egidius.
La célébration aura lieu le 19 Août.

Amsterdam, 5 Août 1884.

nedergelegd, en is daarneêr aan een
opgewekte gelukwensch om uwe ~~[illegible]~~ [illegible]
familiekring der Godgeleerdheid voor mij
voorbij.
Mijne persoonlijke gelukwensch
kan ik echter niet terughouden
en ~~[illegible]~~ is er mijnerzijds niet onverschillig
dat een Zeventigjarige, die het
voorrecht gehad heeft gedurende bijna
~~een [illegible] een [illegible]~~ het [illegible] en [illegible] †, door ~~[illegible]~~ predikbeurten
en onderwijs † zijne beste krachten
~~[illegible]~~ op de bloei [illegible] der
Hervormde Kerk en ter bevordering van het
Godsrijk † te mogen aanwenden, en die
ook in Amerika niet geheel onbekend ~~is~~ meent te zijn
daarom [illegible] hartelijk en
Niet maar ~~[illegible]~~ gelukwenschen, dat het Theologisch Seminarium een
eeuw oud geworden is, maar dat het
een eeuw oud geworden is met een en
met zegen. Naar het gebruik dat
~~daaraan~~ er aan gegeven wordt, mogt ~~zij~~ het onze
onderhoud gebroken gebleven zijn aan de beginselen
en leerstukken waarop het gegrondvest
is, "want het Woord dat daarin gehoord
en gezien is, het levend en eeuwig
blijvend woord van God." en blijft de
Schriften, Schriften en dien
gekruist het onver~~[illegible]~~ plaatsbaar middelpunt
van alle Wijsheid die er verkondigd en
den aanstaanden Voorgangers ~~[illegible]~~ der kerk te verkondigen
voorgehouden en aanbevolen werd.

den halven stijl van het [illegible] en [illegible] ~~[illegible]~~

† met ~~[illegible]~~ mag ~~[illegible]~~ en geschrift en [illegible]

[illegible]

Hoe wel zegt dit dat een eeuw,
waarin door onderlinge wind de leering
gewaard heeft, en in een tijd als
de onzen waarin, op zoo veel kanten en
op zoo veelerlei
en wijze heeten strijd gevoerd wordt,
heeft alleen tegen veronderstelde begrippen
en vormen van voorstellingen van Overheid, waarheden
waarheid,
maar ook tegen dat wat de kern der
kracht het wezen van het Evangelie is,
zoude hetwelk het Evangelie
van Evangelie zijn zoude, zijn te worden gehoord!
De God en Vader van onze Heer Jezus
Christus die het heeft met uw Seminarium
gezegd is het bewaar het bij wat
dwing bij de Oude trouw en blijven
het door zijn Geest, en al de waarheid
leiden; Het ontbreekt uw Seminarium
doch in de eeuw die het nu ingaat uitzien
doch in eenige volgende aan geleerde en
Godvruchtige Mannen, die een onderwijzen
doch aan leergierigen en, volgzamen
kweekelingen die en onderwijzen worden.
Het zij eeuw niet, eens in een gezegende
Kunstschool voor zoveel zegen Christenen
Evangeliedienaars, en alzoo, een
bron van de hoogste zegeningen in uw
Volk en Land, Gods
en de Bijbel te leer, en alleen die hen ontheffen
alleen hal tot zijne Uitstrekking

† wat uitspelen
uitkomt.

a missionary to China, and entered on his work in 1838. Her mother was Theodosia Scudder, a sister of Dr. John Scudder, the veteran missionary to India and father of the large family of missionaries that bear his name. She came to this country when only six years old, immediately after the death of her mother, accompanied by an older brother, two years younger than herself. She was married to Rev. C. H. Pool June 12th, 1866. She was a lady of many estimable qualities.

....THE CLASSIS OF NEW BRUNSWICK, having duly received and examined for ordination Horace G. Underwood, for foreign missionary work, made arrangements for his ordination, to take place in the First Church of New Brunswick, on Tuesday, Nov. 11th, at 7.30 o'clock P.M. Rev. Prof. Mabon, D.D., will preach the sermon and the Rev. T. C. Easton, D.D., will deliver the charge.

....THE SOUTH CLASSIS OF LONG ISLAND met at New Utrecht on Tuesday, October 21st. The sermon was preached by Rev. U. D. Gulick from Eph. 5:27, "That he might present it to himself a glorious church." The prayer-meeting held immediately after the preaching service was one of unusual interest and gave evidence of the presence of the Holy Spirit.

Revs. D. N. Vanderveer, A. J. Hutton, John S. Gardner, and the Elders S. B. Dutcher, John Lefferts, and Ditmas Jewell were appointed to represent the Classis at the Missionary Convention at Kingston. In response to the invitation of the Centennial Committee of the Theological Seminary, it was *Resolved*, That the attention of the churches be directed to this matter, and all who can be urged to be present on the occasion.

The condition of the North Church, Brooklyn, was discussed, and at the request of the church Classis voted supplies for the pulpit for the next two months.

In relation to Synodical injunctions, it was *Resolved*, That the injunction of General Synod in relation to the amendments to the Constitution be referred to the Committee on Unsound Doctrine, to report at the spring session. The first hour of the afternoon session was devoted to the subject of missions, after listening to an interesting address from our returned missionary, Rev. Daniel Rapalje, and a discussion of the subject by other members of Classis.

The following action was taken in relation to the benevolent operations of the Board of Foreign Missions: *Resolved*, That in order to avoid the abandonment of any part of the foreign missionary work, the action of the last General Synod recommending that $100,000 be raised for foreign missions is hereby heartily endorsed, and that we as ministers and elders pledge ourselves to do what we can to so increase our benevolent contributions as to reach this amount.

The following resolutions in relation to the death of Rev. J. A. Lansing, D.D., were adopted by Classis as an expression of their esteem and love for the deceased brother:

Since it has pleased the Great Head of the Church to call to Himself our fellow-laborer and beloved brother, the late Rev. John A. Lansing, D.D., be it therefore *Resolved*, That we, the members of the South Classis of Long Island, do recognize in this providence the severe loss that has been sustained by the Church of Christ in the removal from earth of a devoted and talented minister of the Gospel, a faithful and obedient servant of Christ, a true and valiant soldier of the Cross.

Resolved, That as a Classis we bear a glad and willing testimony to his pleasant and happy relations to us; that as a member of this body he was found to be a wise adviser, having at heart the interests of the Church, and always ready to do all that was in his power to promote her welfare.

Resolved, That in his decease we as individuals feel that we have lost from the circle of faith a most loved and trusted friend and brother, whose geniality and Christian disposition, added to his culture and refinement, made him a most welcome visitor to our pulpits and our homes.

Resolved, That we express our gratitude to God for the grace given to our brother, which so grandly supported him in his last illness, for the Christian patience that he was enabled to display, and for that complete resignation to the Divine will that made him wait with unwavering faith his Master's call.

Resolved, That in his death we are rejoiced to see another happy victory of the Christian faith, another glorious triumph over death, and another witness to the truth of the inspired words, "Blessed are the dead who die in the Lord."

Resolved, That we extend to the afflicted family our deepest sympathies, joining with them in mourning our common loss which is his gain, and rejoicing with them in the glorious hope of meeting him again in the Father's house on high, where partings are no more.

Resolved, That a copy of these resolutions be sent to the family of the deceased, that they be engrossed upon our regular minute book, and that a copy be sent to THE CHRISTIAN INTELLIGENCER for publication.

S. C.

Gleanings from our Exchanges.

....A number of the young people of the First Church of Somerville, N. J., recently passed into the hands of the consistory the sum of $225 for the chapel fund.

....The *Union Gazette* of Oct. 30th is responsible for the statement that the Griggstown Reformed minister was in Princeton last week at the Missionary Convention, on a bicycle. He does his pastoral visiting, etc., on this machine. He would prefer a horse but believes in using what he can afford. He is certainly very sensible if he is a modern man.

....RUTGERS COLLEGE.—The Young Men's Christian Association has made arrangements for the course of lectures to be held in Kirkpatrick Chapel as follows:

Nov. 17th—President M. E. Gates; subject, "A Young Man's Fortune." Nov. 24th—Dr. T. S. Doolittle; subject, "Raphael, his Characteristics and Masterpieces." Dec. 1st—Prof. F. C. Van Dyck; subject, "The Principles of Electricity." Dec. 8th—Prof. F. C. Van Dyck; subject, "The Commercial Application of Electricity." Dec. 15th—Dr. C. E. Hart; subject, "Norway, its History, People, Scenery, etc." Jan. 19th—Dr. E. A. Bowser; subject, "The Stars."

The *New Brunswick Fredonian* has the following comment on the course: The six lectures promised by the President and Professors of Rutgers College are all upon popular topics and will be alike able and interesting. It is not at all likely that during the entire winter a course of lectures, so worthy of popular support, will be provided for this city. The price of tickets, $2 for the course, is insignificant in comparison with the intellectual treat which will be afforded.

The American Inter-Seminary Missionary Alliance.

THE fifth annual convention of this Alliance was held on the 24th, 25th and 26th of October. This session witnessed the largest number of delegates ever present at any convention since the organization of the Alliance. Including the students of Princeton Seminary, they numbered 470.

After an informal reception of delegates, followed by a devotional meeting, a hearty address of welcome was delivered by Dr. Wm. M. Paxton of Princeton. Mr. S. B. Messer, of Crozer Seminary, then read a paper on "Pioneer Missionaries," touching on the lessons of self-sacrifice displayed in the lives of these devoted men. The subject of "Missions among the North American Indians" was presented by Mr. Jas. K. Harrison, of Chicago Seminary. He distinctly showed that the Indian is not dying out. He is here to stay, and our present short-sighted, temporary Indian policy must undergo a change. In spite of massacres and wars and epidemics the Indian race is on the increase. In the discussion which followed Rev. J. L. Riggs, of the Dakota Mission, commended highly the recently appointed Indian agents—they try to elevate and not to squeeze.

Dr. Geo. R. Crooks, of Drew Seminary, delivered an eloquent address on "The Relation of Missions to the Life of the Church." He maintained that every Christian is born to the propagation of the Gospel. The church has come to feel this through missions. Missionary work is essential to the life of the church; when she throws off her comforters and stops feeling her own pulse then do her steps shake the earth as she treads. Missions have concentrated attention on the vital doctrines of Christianity. The missionary creed is: 1st, "I believe;" 2d, "Believest thou?"

Mr. John G. Fagg of our own Seminary read an instructive paper on "Missions in Central Africa." "This country," said he, "is no longer 'the Dark Continent' because unknown, but 'the Dark Continent' with a deeper darkness because it is known." In the array of facts presented the population was given as 57,000,000. The slave trade still annually involves 500,000 lives, and it is estimated that in the course of three centuries forty millions of human beings have been the victims of this awful traffic. He closed with a stirring appeal for men and means toward the evangelization of Central Africa.

"The Missionary Outlook," by J. C. Smart of Union Seminary, was epigrammatic and succinct. The paper was so unique in style as to render even the briefest outline inadequate.

Dr. Gerald F. Dale, missionary to Syria, gave many interesting facts and figures. Six papers are published at Beirut; 200,000,000 copies of the Bible in Arabic have been circulated among the Moslems; 150,000,000 people speak the Arabic language; 70,000 cases have been treated in the Syrian Medical Mission.

In his address on the "Manward Qualifications of the Missionary," Dr. W. G. Moorehead, of Xenia, Ohio, specified four particulars as essential to power with men,—linguistic ability, adaptedness, consecration and genuine, true-hearted love. Dr. Arthur Mitchell presented a rapid and interesting review of Presbyterian missions. Dr. T. H. Pattison, of Rochester, N. Y., delivered an exhaustive address on "What the 'Life that Now Is' Owes to Missions." Dr. W. J. Tucker, of Andover, gave an address on "The Christian Measure of Consecration," which was thoughtful and inspiring.

The devotional meetings were well attended; the remarks were pointed, the singing was hearty, the prayers were earnest. The spectacle of such a company of young men united with all the ardor of youth in such a service is one seldom to be witnessed.

At different times during the session of the Convention brief addresses and fervent appeals were made by missionaries and natives from Syria, China and Alaska, from the Choctaws, the South and from Africa. Our own Dr. Chamberlain sent a letter of regrets, which was read before the Convention.

At the closing session it was ascertained that forty-two of the delegates present are enlisted for foreign service. The Alliance will convene next year at Rochester, N. Y.

TWO DELEGATES.

....Although the meeting proper of the Plenary Council at Baltimore, Md., will not begin until Monday, Nov. 10th, the grand religious ceremonies to take place next Sunday, in which all the prelates, and hundreds of clergy are to take part, will really mark the opening of the Council. Archbishop Gibbons, of Baltimore, the apostolic delegate, will preside. The Most Rev. John McCloskey, of New York, the only American Cardinal, will not be able to attend on account of ill health. In the council will be eighty archbishops, bishops and abbots, ten other prelates, about twenty-five heads of religious orders, which, with the theologians allowed each of the foregoing, will make up in all about 250 active participants in the labors of the council.

A conference of the archbishops of the twelve provinces of the United States has been called by Archbishop Gibbons, to meet at his residence on Thursday next.

The discussions will be in the English language, but the acts and decrees will be written in Latin. After the meetings of the Council the result of its labors will be forwarded to the Pope. Whatever may be decided on will not have force until approved by him. This is in accordance with the by-law of the Church, but it is almost a foregone conclusion that the Holy See will sustain any act of the Council.

News of the Week.

WEDNESDAY, OCT. 29.—The plan for General Lord Wolseley's expedition to Khartoum as finally settled furnishes him a total force of 8,500 English troops....A heavy storm prevailed yesterday throughout the British Isles and neighboring seas; doing great damage to buildings and shipping on the Clyde....The storm that visited Yokohama on September 15th wrecked the lower part of the city, and not a house was left standing. Inhabitants fled to escape drowning. In that section 128 houses were destroyed and 390 damaged. Fifty-three sailing vessels were lost with 223 persons on board. Twelve vessels with 120 persons are also missing....The jury in the Hazeltine murder case returned a verdict of manslaughter....Hugh McCulloch has been appointed Secretary of the Treasury ...Fourteen bodies have been taken from the Youngstown mine. The accident was caused by the explosion of fire damp....Robert Hager, who was arrested in Gainesville, Ga., has four wives in three States ...The number of Quakers in the United States is about 100,000....The number of persons who have emigrated from Germany this year up to the 1st of September is 111,235, as against 119,201 during the corresponding period of last year....Miss Welton, who was recently frozen to death on Longs Peak, Colorado, has bequeathed $250,000 to the New York Society for the Prevention of Cruelty to Animals.

THURSDAY, 30.—General Wolseley arrived yesterday at Ambigol in his progress up the Nile....The Canadian boatmen have succeeded in getting 120 boats over the second cataract....The Socialist vote in Germany increased to 38,000 votes....It is reported that the Chinese Government is averse to any mediation between China and France....Cholera of a severe type is reported on the French fleet now blockading Formosa....Over a thousand clergymen called on Mr. Blaine at the Fifth Avenue Hotel, New York city....There has been a heavy defalcation on the part of George F. Jackson, President of the Enterprise Cotton Factory in Augusta, Ga. Jackson confessed to a defalcation which will amount to $180,000....A steamer that sailed from San Francisco yesterday carried home 1,000 Chinamen and $500,000 in coin.

FRIDAY, 31.—It is rumored that France has accepted England's offer to mediate between China and France for the settlement of the existing difficulties and differences. ....General Wolseley has reached Dahl with his detachment....It is reported that England is preparing to annex the whole coast of the Red Sea to Egypt....The Duke of Cumberland is coming to England to take up his permanent residence. He has received word that his presence in Upper Austria is not agreeable to the Austrian Government....Six miners fell down a Nova Scotia mining shaft a distance of 200 feet. Three were killed and three were badly injured....The number of coal miners now on strike in Colorado is 3,000. WORK has been stopped at most of the mines and the supply of coal in Denver is running short ...The Board of Estimates and Apportionment of this city reduced estimates that were handed in over half a million of dollars.

SATURDAY, NOV. 1.—It is reported that General Gordon recently repulsed an attack by Mahdi's troops....The Italian Government is about to send two cruisers to the Congo to look out for Italian interests. ....A prisoner was brutally flogged in Winnepeg. He was given twenty-four lashes on his bare back. He was then stripped in a heavy snowstorm and his back frightfully lacerated. Salt water was then applied to his bleeding wounds .. An alleged plot to burn the town of McKinney, Texas, has excited the people of that place. Negroes are accused of wishing to set the town on fire. ..Rain fell in Alabama after a drought of ninety days. It comes too late to help the cotton crop....A reward of $100 is offered for information of James O'Reilly, of Louisville, N. Y., who left home in a huff five years ago. His father has died and left him an heir to $50,000.

(Continued on page thirteen.)

THE CENTENNIAL ANNIVERSARY
OF OUR
THEOLOGICAL SEMINARY
At New Brunswick, N. J.

THE first session of the One Hundredth Anniversary of the Theological Seminary at New Brunswick was held on Tuesday afternoon, Oct. 28th, at 3 o'clock, in the First Reformed Church of that city. Back of the pulpit hung the familiar portrait of Dr. Livingston, the first president of the institution, and two historic banners; and against the gallery fronts, encircling the beautiful auditorium, life size portraits of many who had served as professors dur ing the century looked down upon the large audience assembled. There was a large representation of the alumni present.

The Rev. David Cole, D.D., President of the General Synod, presided. Dr. Gustavus Abeel, one of the three surviving graduates under Dr. Livingston, was expected to open the exercises with prayer; but being prevented from attending by indisposition, Professor Mabon led the congregation in prayer. After reading the 45th Psalm, Hymn 691 of "Hymns of the Church," "Come, Holy Ghost, our souls inspire," was sung.

DR. EASTON'S ADDRESS.

The address of welcome was then delivered by the Rev. Thomas C. Easton, D D., pastor of the church, who spoke in part as follows:

"Mr. President of the General Synod, Gentlemen of the Board of Superintendents, Professors of the Theological Seminary, with Students, Fathers and Brethren assembled for the purpose of celebrating the One Hundredth Anniversary of the Theological Seminary of our beloved Church: It is a source of great pleasure for me, as the pastor of this historic Zion, to extend to all present a most hearty welcome in the name of the consistory and members of this church and congregation, and also of the Second Reformed Church and the Rev. Dr. Hutton, its pastor, whose mutual hospitalities you are to share during these exercises. You will accept our cordial congratulations, and gratitude for responding to our invitation to come within these walls to commemorate that sublime act of faith on the part of the fathers of the Church when they laid the foundations of our Theological Seminary one hundred years ago. It is peculiarly appropriate that this anniversary should be held in this sanctuary, which has ever stood so closely identified with that institution since the days of its first president, Dr. Livingston. He it was who laid the corner-stone of this church and preached the sermon on the day of its dedication."

After referring to others of the professors, the speaker continued: "We welcome you because you represent the ecclesiastical strength of the Church, whose growth and prosperity have been the legitimate fruits of the theological culture received at this institution. Christ crucified, risen and ascended, has been the centre and circumference of the theology emanating from this institution; the same truths for which eighteen thousand suffered martyrdom in the vales and glens of the Fatherland.

"I am not at all unmindful, Sir, how many precious memories must come floating around this altar, this pulpit, this communion table and its sacred scenes. Here many of you sealed your covenant vows to be the Lord's servants forever, and in the holy eucharist feast remembered the love of the Redeemer. But I close these congratulations, remembering that we are not here only to glorify the past. Institutions cannot live upon mere renown, no matter what fame or splendor may cluster around our past. We have a future to live for, and it is ours to plan greater and grander achievements for God and His Church. In the coming century if there be an enlarged consecration we will uphold what has been done, and bring to fruition the plans now under consideration. And if the vigor, enterprise and push of the West that has just raised her twenty-seven thousand dollars would stimulate the alumni to raise one hundred thousand dollars more for an endowment, we should then be enabled to do a much larger work, and to bring the world to the feet of Christ.

"Fathers and brethren, accept, then, these hearty congratulations and our most cordial welcome to celebrate this the centennial of our school of the prophets—the Theological Seminary of the Reformed Church of America."

THE PRESIDENT'S REPLY.

Dr. Cole, in responding to Dr. Easton's cordial words of welcome, said substantially: I thank you warmly for your eloquent greeting, and accept your proffered hospitality. Many, perhaps most of your guests, know New Brunswick hearts and homes well. We are not insensible to the inspiration of a heartily expressed welcome from the authorities of this ancient church, together with those of its daughter church. And this comes with all the more pleasurable sensation from your lips. We look upon you, my brother, as one of our representative men, and are glad just now to receive our welcome from this church, and through you its servant and our brother in the Lord. These time-honored walls look down upon us, and with the old Seminary to which you have referred, speak to us from the historic past. We are gratified for the many noble names that have lengthened out its official roll. We recognize the welcome you have just extended, as coming not only from the churches of our own order, but from all the churches of this city and all the members. We are glad to learn that our welcome comes, and comes not for ourselves alone, but for all guests from all seminaries and churches who grace this present occasion with their presence. We return your kind words with the response from loving hearts.

These remarks were addressed to Dr. Easton. Turning to the audience Dr. Cole said: I will venture to lay before my brethren thoughts that have been drawn from the earnest consideration of what I think is due to the honor of our Lord and the present needs of the world and the Church. The danger to be guarded against is that of unduly magnifying the past as a human achievement. We must draw upon the past; it must be recalled and rehearsed. But the danger lies in over magnifying the human agencies it has employed, and of overlooking the providences that have always guided them. If we can keep our minds on the Providence of God, we shall find much in the history of our theological institution for encouragement. I have been more than ever before filled with wonder at the fact of their continued life during the first fifty years of their struggling existence. These institutions are preëminently the children of special providences. Dr. Cole then proceeded to briefly rehearse the history of our institutions of learning at New Brunswick, and closed his address with an earnest appeal for their hearty support.

After Dr. Cole's address, one verse was sung of the familiar hymn:

"Glorious things of thee are spoken,
Zion, city of our God."

PROFESSOR WOODBRIDGE'S PAPER.

This was followed by an address on "Historical Theology," by Professor S. M. Woodbridge, D.D., Dean of the Seminary, of which we give a short abstract. It was able and scholarly and held the close attention of the audience for fully an hour. He said substantially: The Reformed Church is to be congratulated that in this centennial year it has formally instituted theology in its proper position. We hope that the ministry and eldership and members alike understand the significance of that act which places theology not in one department, but in all departments as the centre of unity. By theology we mean not that vague misleading thing, which in its definition includes the sciences and philosophies and ethics and archæologies of the ancient religions, and grammar and history of alphabets. We mean the doctrines of the living God; that which makes God the central truth in all studies; God the light, the glory, the end of our researches; God the constant and necessary factor in hermeneutics. In interpretations of all heavenly mysteries there must be a present and a vital and a conscious connection between God and all true theological study. We hope this is the meaning of the Reformed Church. We hope she means to say that her ministry must be instructed in theology. For it is but reasonable that if from the schools of astronomy there shall come out astronomers, and from the schools of painters there shall come out painters, then from the schools of theology shall come out theologians.

Theology is systematic. We understand the Church to say that God is the centre—every eye must be toward Him. Theology is practical. The practical theology of the Church is not the clanking of a dead machinery, but is all vital with the spirit of God who dwells in it. The true cultus is the blossoming of Christian doctrine, the faith and love, the hymns and prayers, the charities and missions of the Christian Church.

The speaker then referred to the speculative tendency of the present age, and enforced the duty of the Church to investigate the character of the work performed at the sources of theological education. If we are to be taught that we must stand on the ground of the enemy, that we must get rid of our faith in order to meet unbelievers, it is as if to reform the drunkard we must get drunk.

Without historical theology education is essentially defective. Church history, we understand in the Reformed Church, is nothing without its doctrines. Christian doctrines are the thoughts of God; His ideas, without which we could not see Him. Church history is the Church's memory. As we get on in life we think less and less of the thoughts of men; they seem very much like pyrotechnics, which blaze and dazzle and expire. But the thoughts of God grow greater and greater as we get on toward eternity. They are eternal; the great constellations; the great worlds with their mysteries and inheritances in the eye of man.

We are to make these doctrines live in the hearts of the people by having them a vitalizing power first of all in our own hearts.

TUESDAY EVENING.

This session opened at 7.30 o'clock, with Rev. Ransford Wells, D.D., a graduate from the Seminary in 1830, in the chair. The body of the large edifice was filled, and many seats were occupied in the capacious galleries. The choir rendered excellent service at this session, singing a beautiful anthem at the opening, and after the benediction again rendering several selections with pleasing effect. After a short invocation by Dr. Wells, Hymn 96 was sung:

"A mighty fortress is our God,
A bulwark never failing."

Prayer was then offered by Rev. Francis M. Kip, D.D., of the class of 1830, which was followed by a discourse on

"THE HISTORY OF THE THEOLOGICAL SEMINARY,"

by Professor David D. Demarest, D.D., the chief points of which are as follows:

At a general meeting of the ministers and elders of the Reformed Dutch churches, held in the city of New York, October 19th, 1784, the Rev. Dr. John Henry Livingston, one of the pastors of the Collegiate Reformed Church, was chosen Professor of Sacred Theology, and the Rev. Dr. Hermance Meyer Instructor in Sacred Languages. We have in these appointments the birth of our theological school, whose one hundredth anniversary we are here to celebrate. The school was begun with two teachers; it has never had less.

It owes its birth to the prevailing sentiments which were held by all the ministers and elders of the Dutch churches. The churches in America at first having been supplied entirely by the Classis of Amsterdam, it was deemed expedient to devise some method by which ministers might be educated and inducted into office in this country. The first method proposed was through the Coetus, which was a body composed of the ministers and delegated members authorized by and subordinated to the Classis of Amsterdam. The object of that body being to help that Classis in regulating the affairs of the American churches. It examined, licensed and ordained candidates for the ministry. Its first meeting was held Sept. 8th, 1847. The movement was checked just as it was beginning to fulfill the promise of important results.

The second plan was the establishment of a professorship in Kings College, New York city. The charter was obtained Oct. 31st, 1754.

Next was the effort of Theodorus Frelinghuysen, who visited the ministers and churches to enlist them in favor of a college for the Dutch alone. He was commissioned in 1755 to go to Holland, but he was delayed until 1759.

The next plan was that of Domine De Ronda, one of the pastors of the Collegiate Church, New York, and a trustee of Princeton College. On June 25th, 1766, he laid before the Board of Trustees of that College a plan for the introduction of a Professor of Divinity, to be obtained from Holland. The trustees deferred the prosecution of it and so that matter ended.

At this very time when De Ronda was making this application, Samuel Verbryck and others were seeking to obtain a charter for a college for the Dutch alone, and on the 10th of November, 1766, a charter was granted for a college to be called Queens College; but under this charter the college was not established.

On the 20th of March, 1770, a charter for the second Queens College was obtained. It had hardly been secured when another plan was presented to the Church, which in time brought all parties into harmony and coöperation. It was what is known as the "Plan of Union." It provided for the establishment of ecclesiastical bodies in this country and for instruction in theology, and induction into the ministerial office. This plan was unanimously approved

and adopted October 15th, 1770. The Classis of Holland agreed to nominate Dr. Livingston as professor; but nine years had passed, and at a meeting of the general body in May, 1784, and at an adjourned session in October, Drs. Livingston and Meyer were chosen. May 19th, 1785, Dr. Livingston delivered his inaugural in the old Dutch Church on Garden street, New York. He immediately began to deliver lectures. In 1796 he removed his school to Flatbush, L. I. In 1807 Queens College was revived; this resulted in the removal of Dr. Livingston to New Brunswick in 1810, where he taught until his death on the 20th of January, 1825.

Of the honored dead the following have been identified with the institution as professors for a longer or shorter period since that time: Drs. John Ludlow, John DeWitt, Philip Milledoler, Selah S. Woodhull, Alexander McClellan, Samuel A. Van Vranken, Joseph F. Berg, and Abram B. Van Zandt.

The institution has received various gifts and endowments from its benefactors, represented by its beautiful and commodious buildings and grounds and endowed professorships.

After referring to the eminent missionary character of the Seminary, Dr. Demarest closed his very succinct and interesting historical discourse with an earnest exhortation to the alumni for their continued prayers, sympathy, and help, that this beloved institution might go forward on a still greater career of prosperity and usefulness.

The 722d hymn was then sung, and the congregation dismissed with the benediction.

WEDNESDAY.

The morning services were held in the Second Church, the Rev. Thomas E. Vermilye, D.D., presiding. The students of the College marched to the church in a body, with President Gates at their head, and occupied the pews directly in front of the pulpit. Hymn 924 was sung:

"Our God, our help in ages past.
Our hope for years to come," etc.

After the singing the Rev. William Brush, a graduate of 1834, offered prayer.

THE SEMINARY AND THE COLLEGE.

Rev. William H. Campbell, D.D., LL.D., then delivered an address on the "Relation of the Seminary and Rutgers College to each other." His address was marked by great clearness and conciseness. He said that the fathers of our Church, divinely guided, early felt the need of a "School of the Prophets," where the sons of the Church might be fitted to become the ministers of the Word. Their thoughts and desires were embodied in the word "College," which they early used, and which in their purpose meant an institution where all that was needed was to be afforded. They meant to found a school for the furnishing of a thorough education, which would be Christian always and everywhere.

Their further desire was to have the youth designed for the learned professions and higher pursuits of learning, educated together. Studies were to be pursued together until the point of divergence was reached, where the specialties would need exclusive attention. The theological professors took part in the training of the undergraduates from 1825 to the year of the revival.

Out of the College grew these two institutions, now grown so large, and seemingly so separate; but they are indissolubly one—one in the purposing mind, in the purpose to glorify God by training the sons of the Church, and some for all the departments of life. Dr. Campbell used the occasion to point three lessons:

1. These institutions, viewed as one, should be ever on our hearts, and should be constantly carried to the throne of grace, whence is all our help.

2. We should consecrate ourselves and our children to the Lord, saying, as we do so, here are we and our children, use us and use them for Thine own honor and glory.

3. Let these institutions never again have an unsupplied need; let us pour our gifts into their treasury until the guardians cry, "Hold! it is enough." This brief abstract gives a very imperfect idea of Dr. Campbell's excellent address.

THE SEMINARY AND THE CHURCH.

Dr. William J. R. Taylor followed with an address on "The Influence of the Seminary on the Denominational Life of the Church." He said in part: The denominational life of the Church is its own proper home life, a life that is represented by its name, its history, its character and its work. Dr. Taylor discussed the questions: What has been the influence of the Seminary on the denominational life of the Church, during the past one hundred years? and What shall its influence be in the next century? He spoke of the Seminary as being first, the indicator of the denominational life of the Church. It indicates the spiritual temperature; it registers the high and low water-marks of missionary zeal; it records the working of the law of supply and demand in the ministry; it speaks of the attachment of our people to the theology taught here, and the share of their prayers, faith and gifts for the prosperity of the institution.

The Seminary has also an organic relation to the denominational life of the Church. It is not a limb of the body, which may be cut off if necessary, but it is a vital organ, the loss of which would be death.

The Seminary has supplied godly ministers, who have loved the truth and defended it with power and success. They have kept the faith; they have not been seduced, nor carried away by every wind of doctrine that has blown over the land.

The Seminary has likewise been the source of genuine home feelings in the Church. The elements of this home feeling are not merely ancestral and national, but the results of training, the atmosphere and environment of the denominational life. The Seminary has developed and stimulated the spiritual life of the Church.

Dr. Taylor unfolded these several points eloquently and forcibly, and in an equally elegant and forcible manner considered its influence on the Church's life in the coming century. "This influence," he said, "depends under God upon the fidelity of the Seminary and the Church to the faith, and upon their manifestation of the spiritual life that gave them birth." He spoke strongly of the need of a thoroughly educated ministry to cope with the learning of the day in theological argument. These men should not be mere cloistered scholars, but men of God, able to use their gifts and attainments in the active ministry.

THEOLOGY IN THE WEST.

The next address was by Rev. Dr. Cornelius E. Crispell, who gave an "Historical Sketch of Theological Instruction in the West."

He said: The desire for theological instruction in the West did not originate in any real or supposed infirmities of the mother Seminary here, but because it was thought necessary in order to the maintenance of denominational life in the West. This feeling was augmented by the arrival among us of a large number of Hollandish emigrants in 1848. After alluding briefly to the origin, Dr. Crispell dwelt somewhat upon the history of Hope College, and then said: In 1864 the Particular Synod of Chicago requested the General Synod to establish a theological professorship in the projected Seminary of Holland, Mich., to secure trained ministers from among the Hollanders themselves. The General Synod approved of the professorship as an agency that would contribute to the promotion of a missionary spirit in the Western portion of our Church, but considered the time and circumstances unfavorable for proceeding in so important a movement. Elementary theological instruction, however, was begun in the fall of 1866 by professors in Hope College, according to arrangements made by the Board of Education and the Council of the College. In 1867 the Synod, upon the report of its committee, took measures to continue theological instruction, and for this purpose they elected Rev. C. E. Crispell, D D., to give instruction in theology, and invited the other professors to act as lectors. The professor-elect was inaugurated September, 1868. From this point the history of theological instruction in the West was briefly sketched, including a reference to the Act of the last General Synod, contemplating the restoration of theological instruction in the West, after a period of suspension.

Dr. Crispell concluded his remarks, which held the interested attention of his hearers, by saying: "Theological instruction in the West will increase the number of our own trained ministers, and by its encouraging and exciting influence upon the parents and young men in the Church will add sensibly to the number who will come up to this mother school. The more the currents of the West are felt by the Church at large, the more will sympathy be felt for this child for the mother's sake."

COMMUNICATIONS.

At the close of Dr. Crispell's address Dr. P. D. Van Cleef, Chairman of the Committee on Centennial Celebration, announced that letters had been received bearing congratulations from the South Classis of Bergen, Classis of Schenectady, Classis of New York, and from the Consistory of the Collegiate Reformed Church of New York city. Dr. Denis Wortman, of Saugerties, wrote enclosing a manuscript sermon of Dr. Archibald Laidlie, preached by him May 25th, 1769, in the North Dutch Church of New York. Rev. Jefferson Wynkoop, one of the first class of 1824, Rev. Jonathan F. Morris, of Illinois, Dr. Mann, who stated in his letter that he was one of five who entered the ministry of the Church on April 17th, 1830, and Rev. James Demarest, one of the oldest graduates of the Seminary, sent letters. Dr. Cobb, Secretary of the Board of Foreign Missions, wrote introducing the Rev. George R. Ferguson, who is connected with educational institutions in South Africa. Letters were also received from Rev. E. S. Porter, D.D.; Rev. J. L. Ludlow, D.D., of Philadelphia; Rev. Peter Stryker, D.D.; Rev. Dr. Steele, of Newark; Rev. Messrs. Isaac De Mund; James A. H. Cornell; J. Howard Smith, of the Reformed Episcopal Church; Francis A. Hardin, of San Francisco; John McClellan Holmes; S. A. Bumstead; Dirck Broek; Judge Joseph P. Bradley, of Washington; Judge Ludlow, son of the professor; and Rev. James H. Mason Knox, who has within the past year been appointed President of Lafayette College.

The 561st hymn was then sung, and the benediction pronounced by Rev. Gustavus Abeel, D.D.

After the adjournment the alumni marched in a body to Seminary Hill and visited Hertzog Hall and other buildings.

THE COLLATION.

At 1 o'clock P.M. over two hundred graduates of the Seminary and visitors partook of a bountiful collation in the lecture-room of the First Church; and at 2.30 a large audience again assembled in the First Church.

WEDNESDAY AFTERNOON.

The Rev. Joachim Elmendorf presided. The congregation joined in singing the 684th hymn, after which prayer was offered by Rev. Elbert Nevius.

This was the most interesting session of the occasion. It was devoted to the reading of letters of congratulation from the Fatherland, the reception of delegates from other theological seminaries, and salutations from Rutgers. The congratulatory letters from the Fatherland were from Professors Beets, of Utrecht, Brummelkamp, of Kampen, and Kuyper, of Amsterdam. These letters were written in Dutch, and Rev. Daniel Van Pelt, who was introduced as a native-born Dutchman, was invited to read them. He first read Professor Beet's letter, reading it for a while in the language in which it was written, when Dr. Elmendorf, who presided, in a very felicitous manner, interrupted him with the suggestion that, for the benefit of the country members present, who might not be able to understand the Dutch, the letters be read in English, which was done by Mr. Van Pelt.

Letters were then read by Dr. Van Cleef from Professors R. D. Hitchcock, of Union Theological Seminary of this city; Smythe, of Andover, Mass.; Steffens, our newly appointed Theological Professor in Hope College; Hartranft, of Hartford, Conn. Also, from the Theological Seminary of Columbia, S. C.; Divinity School of the Episcopal Church in Philadelphia; Union Theological Seminary, at Hampden, Va.; from the Episcopal Seminary, Cambridge, Mass.; Theological Faculty of Bangor, Maine; Lane Seminary, Ohio; and the General Theological Seminary of the Episcopal Church in New York city. Likewise from the faculties of other Seminaries, introducing delegates, as follows: From Yale, Rev. George E. Day, D.D.; Princeton, Rev. Wm. Henry Green, D.D.; Rochester, Rev. Howard Osgood, D.D.; Reformed Church in Lancaster, Pa., Rev. Dr. Gerhardt; Hartford, Rev. Wm. Thompson, D.D.; Auburn, Samuel M. Hopkins, D.D.; German Seminary of Bloomfield, N. J., Drs. C. E. Knox and Geo. Seibert; Drew Seminary, Professor Butts.

A very pleasant stage of the proceedings was now reached—that of hearing the delegates mentioned in these letters of introduction. They spoke in the following order: Professors Green, Thompson, Osgood, Gerhardt, Hopkins, Knox, Butts, Prentiss and Day. They were all very happy in their remarks and presented the salutations of the Seminaries which they represented.

At this point Dr. Elmendorf read with excellent effect some beautiful verses upon the Centennial Celebration of the Seminary, written by Mrs. Dr. Gates.

President Gates and Professor Doolittle presented the salutations from Rutgers College in well chosen words, which were heartily applauded, as were all the warm, pleasant greetings of the afternoon, by the representatives from other seats of learning.

(Continued on twelfth page.)

THE Salvation Army has in this country 84 stations and 300 officers. In Canada there are 61 stations and 50 officers.

The Reading Room.

We promptly and conspicuously acknowledge the receipt of all books sent us; and consider this advertisement of them an equivalent for the value of the book. In addition to this we endeavor to point out the merits or demerits of new publications, so far as justified by our space and the purposes of our readers. Sunday-school literature will frequently be found noticed on page 14-15; as, also, more or less of the devotional and religious publications. Books for the young and the family will sometimes be noticed on pages 10 and 11.

Our Book-Shelves.

....“MATTHEW HENRY'S COMMENTARY.” No stronger testimony could be given to the peculiar excellence and vital quality of this noble commentary on the sacred Scriptures, than is found in the production of three distinct editions at one time by one publishing house.

Though first published in 1706 in part, it still retains its place, notwithstanding the great array of commentators who have appeared since Henry's day. It has a freshness and force which age has not impaired and the multitude of competitors has not at all obscured.

Biblical science then, as everybody knows, in many of its departments was not at all what it has since become. Matthew Henry's scholarship, though good for the time in which he wrote, has been surpassed by many who have written since. Yet among them all he still maintains an honorable rank, and in some very important respects remains, and so far as we can judge is likely to remain, among the very first. The best religious writers and the best preachers read him and commend him. His clear spiritual insight into and deep sympathy with the very thought of the sacred writers—the mind of God, so far as they have been permitted and enabled to reveal it—his analytic method and skill, intellectual vigor, solid sense and pointed and often witty expression, give his commentary a value and a charm not to be found elsewhere.

No doubt much of its peculiar excellence grew out of the hallowed influences of his father's character and home, and quite as much out of the fact that its preparation was begun, not so much for public use and to meet the wants of others, as for the satisfaction of his own spiritual nature. By this spiritual quality as much as any other, he appeals to and he profits those of every grade of intelligence and intellectual power. The most careful students, the most popular and persuasive preachers have not been ashamed to own their obligations to him.

When so many have spoken in his praise, it may seem hardly necessary for us to have said so much. But we could not refrain from taking this opportunity to commend this most useful commentary anew to our readers. (Carters.)

....“THE ANCIENT EMPIRES OF THE EAST.” By A. H. SAYCE. Archæology is beginning to resemble physics. In the latter the progress of discovery is so rapid that ten years renders a book obsolete. Even so is it in the study of ancient monuments. The essays in Rawlinson's Herodotus are now antiquated and Lenormant's Manual of Ancient History needs to be entirely rewritten, and the same is true of Maspero's charming work. Hence the appearance of this book, which is intended to accompany the author's edition of the first three books of Herodotus. Its statements are fully up to date. One is sorry to see Mr. Sayce's attacks upon the father of history, but he seems to make out his case that Herodotus not only faithfully related what he saw and heard, but added a good deal which he did neither see nor hear. His testimony in a given case cannot be accepted unless corroborated from other sources. (Scribners.)

....“SIMON PETER: His Life, Times and Friends.” By EDWIN HODDER. This volume contains a continuous narrative of the incidents relating to the Apostle Peter as they are given in the Gospels. It is a faithful and evangelical exposition, fitted by its simplicity and brevity to do great good to every reader. We heartily commend the book as showing the character, motives and feelings of the great Apostle. His career as presented in the Acts is not brought forward, but attention is concentrated upon the time when our Lord was upon the earth. (Cassell & Co.)

....“THE FOLLY OF PROFANITY.” By Rev. W. H. LUCKENBACK, A.M. The book has a carefully-written and forcible introduction by Dr. Milton Valentine, President of Pennsylvania College, Gettysburg, Pa., in which he says: “An entire volume on this subject, we believe, is something never before attempted. This subject has not been an attractive one for literary ambition.” It is surprising that, while hundreds of books have been written against other hateful and shameful evils, the great evil of profanity has been left comparatively untouched by authors. The book in hand is excellent and thoroughly treats of the prevalence of profanity at home and abroad, its uselessness and vulgarity, and its inexcusableness. It also gives what the Bible says of profanity, shows how to suppress it and makes an earnest appeal to the profane. These and other points are ably argued and sustained. We hope the book will be largely read, as it cannot fail to awaken interest in this subject and exert a wholesome influence. (Lutheran Publication Society, Philadelphia.)

....“PAGODA SHADOWS.” By ADELE M. FIELDE. This little volume is of more than ordinary value as a contribution to the literature of foreign missions. It is dedicated to American women, and is a simple and startling revelation of the lives led by Chinese women in their homes from youth to age. Miss Fielde, a missionary of the Baptist Church, during a residence of ten years in Swatow, took down from their own lips the autobiographies of many persons. From these she has made her selections, translating them literally. One or two chapters are devoted to details of Chinese life, the *inconvenience* of heathen superstition, etc.

Every woman's missionary society should possess a copy of this book as a part of its working library. It is most convincing and, intensely vivid as it is, it stirs the heart to wonder that we Christians move so slowly on the heathen world.

There is an introduction by Joseph Cook. (W. G. Corthell.)

....“THE SHOES OF PEACE,” by ANNA B. WARNER, is a dainty little book of earnest and practical pleadings “for a neglected part of the Christian armor.” The author says: “The strong helmet, the sharp sword, the ready shield, even the shining breastplate, have many wearers. But the quiet shoes are out of date.” With the experience of one who knows their worth, she shows the reader what they are and how and why they should be worn, and so quietly and gracefully does she move in that that others will gladly learn from her the way to do it. It is a good book for our unresting, hard-going times. (Robert Carter & Bros.)

....“THE DIVINE LAW AS TO WINES.” By Dr. G. W. SAMPSON. Some time ago the National Temperance Society was compelled by an outraged public sentiment to withdraw this book from its list of publications. Most people thought that this was the last of it. But here it appears again, with a hundred and fifty additional pages, issued by J. B. Lippincott & Co., Philadelphia. But the book is as bad as it was before, utterly deficient in scholarship and logic, and every way misleading. The “temperance” cause must have a great deal of vitality to withstand as it does the ignorance and folly of some of its professed friends and advocates.

....“HOW IT CAME ABOUT” is a beautiful story of the influence for good exerted by a crippled girl, told with the well-known skill of Mrs. A. K DUNNING, author of “Letting Down the Bars.” (Presbyterian Board of Publication.)

....“THE REALITY OF FAITH.” By NEWMAN SMYTH. This is a volume of recent sermons, which show much freshness and vigor of thought. We observe no out cropping of heresy, but an attempt to put old truth into new forms, which, however, are sometimes no better than the old ones. The discourses are intellectual and keen, but show little play of the imagination, and less of the emotional than the best pulpit service demands. The author has the courage to cite his texts in the words of the Revised Version. One who read the sermons first and then the preface would wonder somewhat at the tone of the latter. (Scribners.)

....“TALKS WITH YOUNG MEN,” by J. THAIN DAVIDSON, D.D., is a series of familiar addresses on the practical difficulties and temptations of every-day life. They are written in an unusually engaging style, clear and full of interesting incidents and illustrations, and could hardly fail to be eagerly read by any young man who would read a good book at all, and to prove exceedingly profitable for this life and the next. The book is attractively gotten up, and would be an excellent gift-book to young men. (A. C. Armstrong & Son.)

....“VACATION DAYS AT FOXWOOD.” By ELIZABETH P. ALLAN. A fresh and original book with the swing and movement which boys like and which will do boys good. The author is favorably known as a writer of short articles in the religious press. This, her first book, is excellent. (American Tract Society.)

Our Library Table.

Periodicals and Serials.

....The sixth volume of *Harper's Young People* begins with the number issued on November 4th. This beautiful juvenile paper, appearing every week, has from the beginning been attractive, bright and engaging, with a distinctly Christian atmosphere pervading its stories and sketches. Nothing coarse or impure, nothing merely sensational is allowed entrance into its columns, although fun and humor have their places. The Post-office Box is a charming feature, and very popular with the youthful readers. The artistic standard is high, and the type, presswork and illustrations are all of the best. The price, $2 a year, is wonderfully cheap, and in families where there are children growing up, is a most remunerative investment. Among the frequent contributors to this periodical are Eliot McCormick, H. W. Mabie, James Otis, George Cary Eggleston, Mrs. Lucy C. Lillie, Mrs. Kate Upson Clark, Mrs. Margaret E. Sangster, and Miss Mary J. Porter. *Harper's Young People* is safe, sparkling and sunny, a real friend to the girls and boys.

....The *Musical Herald* gives timely advice on the subject of singing-schools, urging that there should be a good one under a competent teacher in every town and hamlet in the land. In many churches, so says our contemporary, it would be not only a performance of Christian work, but also, in the end, a matter of economy to educate the young people in reading music and in the principles of vocal culture, with a view to the upbuilding of large and effective chorus choirs. We agree with the *Herald*.

....The *Bibliotheca Sacra* for October is as usual well filled. Prof. Russell has a clear and able article on the Unity and Genuineness of Deuteronomy, which is followed by a continuation of Prof. Curtiss's Sketches of Pentateuch Criticism, which correct the errors made even by some learned men. Dr. Craven of Newark discusses minutely the Nicene doctrine of the Homousion. Some keen criticism is shown in Prof. Ballantine's paper on Predicative Participles with the Aorist Verb, and some very good sense in Gen. Cox's article on Reforming our English, indicating as it does some of the obstacles in the way of the new orthography. Current Theological Literature and Notices of Recent Publications, are well done, the latter containing a conspicuously good account of Edersheim's Life and Times of Jesus the Messiah. The price of this quarterly has been reduced from four dollars to three, but there seems to be no diminution in the quantity or the quality of its contents.

....In addition to the distinctive feature of the November *Century*—General Beauregard's paper on the first battle of Bull Run—already alluded to in these columns, the number is distinguished by other contributions of deep interest and high merit, notably “Vedder's Accompaniment to the Song of Omar Khayyám,” which is beautifully illustrated, and “How Shall We Elect Our Presidents,” by George Ticknor Curtis, which just at this time will be eagerly read.

BOOKS RECEIVED.

Cassell & Co.: The Magazine of Art. Vol. VII. 4to, pp. 528, XLVIII, LII. $5.

Funk & Wagnalls: The Mentor: A little book for the Guidance of such Men and Boys as would Appear to Advantage in Society. By Alfred Ayres. 18mo, pp. 211. $1; also,

Pastoral Theology. By James M. Hoppin, D.D., of Yale College. 8vo, pp. 584. $2.50.

Lee & Shepard, Boston; Chas. T. Dillingham, New York: Pretty Lucy Merwin. By Mary Lakeman. 16mo, pp. 279. $1.25; also,

Chats: “Now Talked of This and Then of That.” By G. Hamlen. 18mo, pp. 279. $1; also,

Flaxie Growing Up. By Sophie May. (Flaxie Frizzle Stories.) Illustrated. 18mo, pp. 202. 75 cents; also,

Vocal and Action-Language; Culture and Expression. By E. N. Kirby. 12mo, pp. 163. $1.25.

Ditson & Co.: Singing on the Way: A Collection of Hymns and Tunes for Sunday-schools, Social Worship and Congregations. By Mrs. Belle M. Jewett, assisted by Dr. J. P. Holbrook. Pp. 160. 35 cents; also,

Choral Worship: A Collection of New Sacred and Secular Music, for Choirs, Singing Schools, Conventions, and the Home Circle. By L. O. Emerson. Pp. 324. $1; also,

Perkins' Easy Anthems, for Choirs. By W. O. Perkins, Mus. Doc Pp. 192. $1.

Harper & Brothers: Thomas Carlyle. A History of His Life in London. 1834-1881. By James Anthony Froude. Illustrated. Two vols. in one. Pp. 382-397. $1; also,

Jack's Courtship. A Sailor's Yarn of Love and Shipwreck. By W. Clark Russell. 16mo, pp. 474.

Presbyterian Board of Publication: Mr. Arnold's Stories. Talks About the Reformation in Germany. By Mary C. Miller. (The Reformation Series.) With Illustrations. 16mo, pp. 342. $1.15.

Fords, Howard & Hulbert: On a Margin. A Novel of Wall street and Washington. 12mo, pp. 416. $1.25; also,

Dorcas, The Daughter of Faustina. By Nathan C. Kouns. (Our Continent Library.) Illustrated. 12mo, pp. 255. $1.25.

Thomas Y. Crowell & Co.: The Lay of the Last Minstrel. A Poem in Six Cantos. By Sir Walter Scott, Bart. With Illustrations by Garrett, Harper, Taylor, Shelton, and others. (Crowell's Favorite Illustrated Edition.) 8vo, pp. 222. $2.50.

White, Stokes & Allen: A Matter of Taste. A Novel. By George H. Picard. Illustrated. 18mo, pp. 220. $1.

John Wiley & Sons: A Ruskin Time and Tide for 1885. Calendar Illustrated and Selections from Ruskin. 8vo. $2.25.

UNBOUND BOOKS AND PAMPHLETS.

Thomas Carlyle. A History of His Life in London. 1834-1881. By James Anthony Froude. Vol. 2. (Harper's Franklin Square Library, No. 415.) 4to, pp. 79. 15 cents.

Beauty and the Beast. A Novel. By Sarah Tytler. (Harper's Franklin Square Library, No. 416.) 4to, pp. 85. 20 cents.

A Dictionary of the English Language. By Rev. James Stormonth. Part 11. Linden to Mint. (Harper's Franklin Square Library, No. 417.) 4to. 25 cents.

PERIODICALS.

October.—American Journal of Insanity.

November.—The English Illustrated Magazine, The Homiletic Monthly, Wide Awake, The Andover Review, The Musical Visitor.

December.—The Westminster Teacher.